

An. Christi instituit, & quum triennio regnasset, ab humanis excessit. Leonigildus Theodosiam, Seueriani ducis nouæ Carthaginis filiam, in vxorem duxit, qui quidem Seuerianus filius Theodosii regis Gothorum fuit. Cantabriam prouinciam, Nageriam, atque Sabariam ciuitates ob rebellionem deuastauit, Leonem a se nominatam restaurauit, reliquias Sueuorum ex Hispania eiecit, rege Andeca superato (ii regnum semel in Hispania constitutum, per annos 177. tenuerāt) filium suum natu maximum, nomine Hermelgundum, qui patri in regnum successurus erat, primo regno priuauit, quod ab Ariana perfidia qua pater languebat, ad veram conuersus esset fidem: deinde in conuētū Hispali in acie captum, in carcerem reuulsit, manibus propriis securi percussit, anno salutis 572. Sed ad ostendendam eius gloriam, diuina miracula non defuerunt. nam ad eius corpus postmodum cantus angelicus auditus fuit, lampadesque ardentes visæ. Eius festum 6. Idus Iulii celebratur. At Leonigildus quum in morbum incidisset, profligata valetudine (vt quidā aiunt) pœnitentiam egit. Ab his in Cantabria condita est ciuitas Recoprelim. Regnauit annis duodeuiginti, & in ciuitate Toletana excessit ab humanis, vt narrat Ritus Neapolitanus. Leander Hispalensis episcopus, Seueriani Carthaginis nouæ ducis filius, his temporibus claruit, vir plane sanctus, & doctrina atque eloquentia præcipuus, cuius prædicatione, exemplo, ac industria tota Visigothorum gens per Recaredum eorum regem ab Ariana impietate conuersa est: quamobrem & multa ad nostri dogmatis confirmationem, & ipsius Arianzæ hæresis confutationem composuit. nam & eandem pestem Vandali illo ex Africa detulerant. Huic autem insigni viro beatus Gregorius papa adhuc monachus, Moralium suorum librum scripsit. Tandem vitæ sanctimonia, signorum & miraculorum virtute in finem clarus, inter sanctos relatus est, cuius festū 3. Kal. Martii celebratur. Scripsit egregius hic doctor aduersus hæreticos lib. 2. de virginitate, lib. 1. Orationum, lib. 1. de Sacrificiis, lib. 1. contra Arianos, lib. 1. de contemptu mortis, lib. 1. epistolarum, lib. 1. & alia quædam. Braulius, filius Seueriani ducis Carthaginis, & frater Leandri & aliorum, per hæc tempora in episcopum Cæsaraugustanæ ciuitatis diuinitus electus est. Nam cum multos eligerent, subito flamma super Braulii caput omnibus visa est. Quæ innoxia cœli conuexa petens, Braulium episcopatus dignitate decorandum, cæterisque præferendum significauit. Episcopus igitur electus, religioni Christianæ multum profuit. Martinus episcopus Mandouensis his temporibus claruit, multosque verbo prædicationis ad fidem Christi conuertit, & inter alios Mironem a gente Sueua regem qui per hoc tempus Galliciam prouinciam obtinebat, cui scripsit librum de Christiani principis institutione.

576

Recharedus.

RECHAREDVVS post mortem Leonigildi patris Gothorum regno successit, & in Hispania regnare cœpit, anno saluatoris Iesu Christi 576. filiamque Childeberti Francorum regis in vxorem duxit. Hic non patrem perfidum, sed fratrem martyrem sequens, ab Ariana hæresi ad veram fidem cōuersus est, totamque Gothorum gentem ad catholicam & veram fidem perduxit, nullumque in regno suo militare permisit, qui regno Dei hostis existeret per hæresin. Hic anno decimo (vt Sigisbertus ait) synodo apud Toletum duorum & septuaginta antistitum congregata, ibique Ariana hæresi abdicata & anathematizata, in catholica fide cum toto Gothorum cœtu confirmatus, Arianum dogma a finibus Hispaniæ eiiciendum curauit. Lektionen & hymnos qui horis singulis præmittuntur, concilium ipsum Toletanum approbavit. Concilio Toletano quod sub Eladio Archiepiscopo Toletano celebratum est, interfuerunt inter alios Mansonius Archiepiscopus Emeritæ, Euphemius Archiepiscopus Tarraconensis, Leander Archiepiscopus Hispalensis, Magicius Archiepiscopus Narbonensis, & Parchadus Archiepiscopus Bracarenensis. Obiit autem sanctus Dei Recharedus in ciuitate Toletana, anno sui regni 15. vt Ritus refert.

Luyba

LVYBA alter a priore, quem Lymbam superius vocatum demonstrauimus, post mortem patris sui Recharedi accepit imperium, & in Hispania regnare cœpit anno humanæ salutis 591. Quumque annorum duodeviginti esset, insidiis Victerici, illustris inter Gothos viri, interemptus est, anno primo sui regni, referente Ritio. Florentina virgo, Isidori, Fulgentii, & Leandri, aliorumque sanctorum florentissima beatissimaque soror, his temporibus cum vitam ageret sanctissimam, monasteriis quadraginta præficitur, in quibus mille virgines vitam agebāt, deuotissime Deo famulantes. Demum a vita discedens, in sanctorum numerum relata est. Fulgentius, Florentinæ virginis aliorumque frater, per hæc tempora primo Astigitano episcopatu, deinde Carthaginensi præfuit, Arianos omnes, quum vir esset eruditissimus, miris operibus suis fortiter oppressit. Annum tandem agens 66. conuocatis Leandro fratre Hispalensi episcopo, & Laureano amicissimo episcopo Gaditano, summa cum gloria Kal. Ianuariis e vita migravit. Corpus eitis ex Carthagine noua Hispalim translatum est, & simul cum sancti Isidori sui fratris corpore sepultum.

Victericus.

592

VICTERICVS, vir inter Gothos illustris, cæso Luyba, regnum sui domini occupauit, & Hispanias regere cœpit anno ab aduentu Saluatoris 592. Hic quum suos nimis crudeliter vexaret, eodem genere necis periit, quo Luyba, anno primo quo imperare cœperat, referente Ritio.

Gundemarus.

593

GVNDEMARVS regnum Gothorum ac Hispaniarū, mortuo siue cæso Victerico, sibi vsurpauit anno salutis humanæ 593. Duobus hic præliis clarus habetur, quorum primo Vascones, altero Romanos deuicit. Plurimas statuit leges in fauorem ecclesiarum, præcipue quod nullus inuitus a sacris templis extrahatur. Toleti post secundum sui principatus annum ex aduersa valetudine mature diem clausit extremum, teste Ritio Neapolitano.

Sisebutus.

595

SISEBVTVS, consentientibus omnium Gothorum votis, nouus rex creatus est, & in Hispania regnare cœpit anno Saluatoris Iesu Christi 595. qui verum Dei cultum, nostramque religionem mirifica pietate prosequutus est. In Aphricam trans Herculeum fretum ducto exercitu, plures in ea gentes in ditionem redegit. Regno suo Vasconiã adiecit, omnesque Hispaniæ ciuitates quæ ad Romanos defecerant, acquisiuit. Iudæos qui his temporibus Hispaniam incolabant, meru suppliciorum ad Christi fidem recipiendam compulit. Huius mentio fit distinctione 45. de Iudæis. Sunt qui dicant (inter quos est Platina) a Sisebuti demum tempore, Romanos (quibus omnes ciuitates, vt superius dixim⁹, ademerat) in Hispania imperare desiisse. Ædificauit suo sumptu Sisebutus ecclesiam sanctæ Leocadiæ in ciuitate Toletana. Regnavitque annis 26. mensibus septem, & morbo cōsumptus interiit, vt ait Ritius. Eladius alter, archiepiscopus Toletanus, per idem tempus claruit. Sanctus & doctrina copiosus Isidorus, Hispalensis Episcopus, iis temporibus mirabiliter effulsit. Hic Leandri successor, & Gregorii papæ discipulus fuit, multaque scripsit quæ fidem Christianam mirifice iuuant, inter quæ ista sunt: Etymologiarum lib. 20. De summo bono lib. 3. Allegoariarum lib. 3. De Astronomia lib. 1. Officiorum lib. 2. Ad sororem Romam lib. 2. Differentiarum lib. 1. Item de viris illustribus & vocabulis Gramaticis, Historiam quoque ab Adam vsque ad sua tempora, & Longabardorum gesta, sanctorum item quorundam vitas, breuem quoque Cosmographiam, & naturas rerum: ac super Pentateuchum, aliaque pene innumera. Et sanctus cum fuerit habitus, eius natale 18. Kal. Februarii celebratur. Ioannes monachus Visegothus, Gerundensis postea episcopus, in Lusitania

An. Christi prouincia ortus, hac tempestate Christianam religionem & prædicatione & scriptis vbique plurimū iuuit. Hic quum sapere aliquid per ætatem cœpisset, ardore & desiderio discendi, ex Hispania Constantinopolim petiit: vbi quum literarū Græcarum & Latinarum doctissimus euasisset, in Lusitaniam prouinciā suam rediit, atque ibidem Arianam heresin inualescentem sua doctrina facillime confutauit. Quamobrem hæreticis odiosus, in Barcinonensem ciuitatem relegatus fuit. Demum post multas persecutiones in patriam reuersus, monasterium condidit, & multa in eo reclusus conscripsit, ac rationem viuēdi monachis dedit. Eutropius similiter Valentinus episcopus, eruditissimus vir, per hæc tempora Hispaniæ plurimum profuit, eosque doctrina & exemplo in fide continuit. Cuius vitam virtutibus & miraculis illustrem Verus Hispalensis episcopus luculento sermone postea descripsit. Eius festiuitas 6. Idus Iunii celebratur.

622

Recaredus secundus.

RECAREDVVS eius nominis secundus, filius Sisebuti, paternum decus post eius mortem accepit, & in Hispania regnare cœpit anno ab aduentu Iesu Christi 622. & post quartum sui principatus annum ab humanis discessit.

626

Suintilla.

SVINTILLA Recaredi primi filius, regnum Gothorum Hispaniarumque accepit, defuncto Recaredo secundo, anno salutis humanæ naturæ 626. Hic sub Sisebuto dux fuit, & Romanos bis deuicit, & totius Hispaniæ monarchiam, exclusis omnibus Romanorum vestigiis, primus obtinuit. Fuit bello victoriosus, & (vt ait Lucas Tudensis) inter reges Gothorum, Hispaniæ principatum non minus prudentia, quam virtute prælii auxit. Quumque 10. regnasset annis, Rachimirum filiū suum in regni societatem accepit. Quoniam vero Rachimirus mature patrem secutus est, breuique post eum regnauit, non venit in ordinem per se regum, sed cū patre confunditur, vt Ritus insinuat. Alii itaque duo filii Suintillæ māsērunt, Suintilla & Sifunandus, quos pater ex Theodora Sisebuti filia susceperat, qui post patrem regnauerunt. Seuerus episcopus Barcinonēsis his temporibus Episcopatum assumpsit, vir quidem optimus & sanctissimus, & multarum rerum experientiam omnium iudicio consecutus, adeo vt vnus fuerit septuaginta illorum episcoporum qui leges Gothicas in Hispania condiderunt. Hic a Barbaris Gothis qui Cathaloniam incolebant, clauo capite confosso, martyrio coronatur 8. Idus Nouembris, anno redemptoris Iesu Christi 638.

636

Sifunandus.

SISFUNANDVS Suintillæ primi filius, post mortē patris & Rachimiri fratris rex creatus est, & Hispanias regere cœpit anno domini Iesu Christi 636. qui tertio sui regni anno conuentum 68. antistitum apud Toletum congregauit, in ecclesia sanctæ Leocadiæ, cui præfuit Iustus archiepiscopus Toletanus. Adfuerunt eidem synodo inter alios episcopos, Isidorus archiepiscopus Hispalēsis, Escluanus archiepiscopus Narbonensis, Iulius archiepiscopus Bracharensis, & Audax archiepiscopus Tarraconensis. Regnauerat Sifunandus annis quatuor, dum ab humanis ex ægritudine in quam inciderat, recessit, authore Michael Rito.

640

Suintilla II.

SVINTILLA eius nominis secundus, Suintillæ primi filius, defuncto Sifunando fratre, Gothorum Hispaniarumque regno successit anno salutis humanæ naturæ 640. Hic quintam & sextam synodum in ciuitate Toletana congregauit. Primæ & secundæ præfuit Eugenius per hæc tempora archiepiscopus Toletanus. Constabat hæc 22. episcopis, inter quos Ebraulius Cæsaraugustanus episcopus, vir morum comitate, doctrina, & vitæ sanctimonia clarus. Regnauitque Suintilla annis quatuor, inque Toletana ciuitate obiit, vt scribit Michael Ritus Neapolitanus.

Tulga.

*Tulga.**An. Christi*

644

TVLGAM regia stirpe genitum, mortuo Suintilla, Gothi sibi regem creant, anno ab aduētū Saluatoris Iesu Christi 644. Hic Catholicus & optimus rex fuit, humilis, liberalis, cultor iustitiæ, dilectus a clero & populo. Confirmauit publicis legibus quæcunque decreta fuerant in conciliis Toletanis, annoque secundo imperii sui diem clausit extremum, referente Ritio.

Sindafundus.

646

10 **S**INDASVNDVS regiam Gothorum vacuam occupat, illustri inter eos loco, anno domini 646. Anno sui regni quinto synodum septimam 40. Antistitum, decimo quinto Kal. Nouembris, in ciuitate Toletana congregari fecit, archiepiscopatum Toletanum regente Eugenio. Ei inter cæteros interfuerunt Horontius Emerita, Antonius Hispali, & Paschasius Tarracone Archiepiscopi. His temporibus ex Græcia in Hispaniam venit Andeuarseus illustris genere, cui Sindafundus consanguineam quandam suam in vxorem dedit, ex qua Eringium procreauit & Theodofredum. Fuit autem Sindafundus catholicus ac deuotus, restaurauit ecclesias per hæreticos diruptas tempore Heraclii Imperatoris atauī sui, annoque decimo sui principatus apud Toletum excessit ab humanis, vt ait Ritius Neapolitanus.

Risifundus.

656

30 **R**ISISVNDVS filius Sindafundi, post mortem patris in regno Hispaniarum successit anno ab aduentu Christi 656. Viuente hic patre in clericum puerili leuitate tōsuratus fuit, ac in episcopum electus. In regnum vero assumptus, tres synodos in ciuitate Toletana congregari iussit, sub Eugenio archiepiscopo: quarum primam anno regni sui quinto celebrauit, cui inter cæteros interfuit Horontius Archiepiscopus Hispalensis, & duo supra quinquaginta antistites, 110. vicarii generales, 121. milites. Anno septimo celebrauit secundam, sexaginta episcoporum: anno vero octauo tertiam, siue decimam ab ordine, in qua fuerūt Fegitus Archiepiscopus Hispalensis, Fructuosus Bracharensis, & 25. Episcopi. Claruit his temporibus Ildefonsus, vir sanctitate præclarus, discipulus Isidori, monachus primo, deinde in Archiepiscopum Toleti electus. Regnauitque Risifundus annis 18. mēsisibus vndecim. Obiit in villa Bamba apud Palentiam, Kal. Septembris, teste Michaele Ritio.

Bamba.

674

40 **B**AMBA consensu omnium Gothorum, mortuo Risifundo, regnum Hispaniarum obtinuit anno humanæ salutis 674. Mauros Hispaniæ littora cum classe ducētarum septuaginta nauium ingressos ingenti prælio fudit, & igni classē succendit. Per hæc tempora Paulus quidam natione Gallus, adiuuante Renosindo duce Celtiberiæ (quæ nunc *Aragonia* vocatur) aduersus Bambam regem mouit. Bamba vero exercitus sui partem in Aufoniam mittens, Barcinonam petiit, eiusque ciuitatis quinque viros generosos in vincula coniecit, quorum nomina, Redus, Pompedus, Gontifredus, Vlfadiacus, & Nanfredus fuerunt. Parta autem Bamba contra Paulum & Gallos victoria, Toletum rediit, in qua anno sui regni quarto vndecimam synodum celebrari fecit sub Querico archiepiscopo Toletano, cui interfuerunt sedecim Antistites. Sunt qui dicant, hunc ex aratro ad principatum euectum Leonis Romani pontificis beneficio. Tandem ex haustu veneni quod ab Eringio (cuius in Sindafundo meminimus) datum ferunt, in grauissimum morbum incidit. ex quo quum ægre conualuisset, anno post initum regnum vndecimo, mense sexto, religionis habitum sumpsit in cœnobio de Pampliga, ordinis Diui Benedicti, in eoque annis septenis sanctissime permanfit, & ibi sepultus, vt Ritius Neapolitanus & alii scribunt.

An. Christi
686*Eringius.*

ERINGIVS filius Andearsei qui tempore Sindafundi (vt diximus) e Græcia venerat, ad religionem trāsgresso Bamba, dominatum occupat Hispaniarum, depulso Theodofredo Risisundi filio cui regnū perueniebat, anno salutis humanæ 686. Hic Eringius filiam suam Sifilonam Egyptæ e gente Gothorum, sobrino Bambæ, in vxorem dedit, & anno secundo sui regni synodum ab ordine duodecimam, 36. antistitum: anno quarto, decimamtertiam, 48. Episcoporum: anno quinto, decimam quartam, 12. antistitum, sub Iuliano archiepiscopo Toletano celebrari fecit. Regnavitque idem Eringius, dum humanis excessit, annis septē, referente Ritio.

693

Egyta.

EGYTA sobrinus Bambæ, post mortem focieri Eringii regnū Hispaniarum adeptus est anno Saluatoris Iesu Christi 693. Hic anno primo sui principatus decimam quintam synodum 61. Episcoporum sub Iuliano archiepiscopo Toletano: tertio, decimam sextam: quarto, decimam septimam, sub Philippo eiusdem ecclesiæ Archiepiscopo, celebrari fecit. Et quinque annis regno potitus, Toleti naturæ concessit, vt Ritius tradit. Iulianus cognomento Pomerius per hæc tempora (vt supra diximus) claruit. Is ex Iudæo Christianus factus, tantam omnis generis doctrinæ: præcipue autem sacrarum literarum cognitionem est consecutus, vt tertio post Ildefonsum ordine in Toletanum archiepiscopatum suffectus sit. Scripsit vir iste sanctissimus libros complures, obiitque 8. Kal. Martii, quo in ecclesia Toletana festum eius celebratur.

698

Vitisa.

VITISA Egyptæ filius, mortuo patre regnum occupauit Gothorum & Hispaniarum anno Iesu Christi 698. Hic Theodofredum quem Eringius regno exegerat, confossis oculis Cordubam relegauit, & Fauillam Ducem Cātabriæ, virum inter Gothos illustrem, Tudelæ occidit. Pelagius Fauillæ filius ob metum Vitisæ in Cantabriam aufugit, vt infra dicitur. Multa nefanda ob libidinem suam ipse Vitisa (vt aiunt) lege permisit. Sacerdotibus etenim indixit, vt quot quisque vellet aut posset alere, vxores duceret. Ipse vero nullum intētatum reliquit libidinis genus. Iudæis multa priuilegia concessit. Sed ne peccata eius impunita manerent, Rodericus Theodofredi & Reciloniæ eius vxoris filius, magno exercitu congregato aduersus Vitisam mouit, & dignitate regali spoliatum, Cordubam, oculis itidem confossis, anno sui regni nono ablegauit, vbi miserabiliter vitam finiuit, absque honore sepultus, referente Ritio.

707

Costa.

COSTA Roderici frater ætate maior, ac Theodofredi (de quo supra nobis sermo) filius, imperium Hispaniarum post mortem Vitisæ, consensu omniū Gothorum accepit anno salutis humanæ 707. Hic anno tertio sui regni fato functus est, duobus filiis impuberibus relictis, vt Michael Ritius Neapolitanus scribit.

710

Rodericus.

RODERICVS, ad quem regnū Gothorū Hispaniarumque successione Theodofredi patris Sindafundi filii perueniebat, omnium Gothorum suffragiis, vita functo Costa fratre, rex creatus est, anno aduentus Saluatoris Iesu Christi 710. Hic quū filix vel vxori (vt aiunt) Iuliani Comitæ Cantabriæ stuprum intulisset, indignatus Comes, Rodericū regē perdere cupiens, ex Aphrica numerosos euocauit exercitus Sarracenorum, duce Muza a Miramolino rege cuius hic vices gerebat, missos. Qui in Hispaniam traicientes anno septimo, mense sexto eiusdem Roderici, quicquid terrarum a mari ad Pyrenæum longe lateque patet, Cantabris duntaxat & Asturibus exceptis, 30. mēsiū spatio in suam ditionem redegerunt.

Variis

Variis autem præliis quæ biennio per Hispaniam gesta fuerunt, ad 700. hominum millia vtrinque cæsa dicuntur. Post interitum Roderici ad oppidum Xericium, Maurorum Duces partæ recens Hispaniæ permultos imposuerunt Reges, adeo vt annis non amplius 20. ex Maurorum gente 15. Hispaniæ imperauerint. Nam cum Rex omnium votis respondere non posset, populari tumultu vel occidebatur, vel imperium deponere cogebatur. Incidit calamitosa hæc nobilis prouinciæ Hispaniæ alienatio, 13. mensis Nouembris, anno decimo septimo supra septingentos a natiuitate Christi, vt Michael Ritus scribit, & in historia Hispanica probatur.

Pelagius.

717

PELAGIUS, Fauillæ ducis Cantabriæ quem Vitisa occiderat, filius, trucidato patre, ob metum Vitise in Asturias se recepit, ibiq; latitans, dum Hispania a Sarracenis esset occupata, & Rodericus in prælio concidisset, auxilio cœlesti fretus potius quam opibus quas vel nullas vel perexiguas habebat, finitimorum quorundam auxilio regnum accepit, anno Saluatoris Iesu Christi 717. Hic primo ciuitatem Legionis & nonnulla oppida recuperauit cum Alfonso Duce Cantabriæ, cui filiam suam Ermisendam dedit in vxorem: & sic Asturum Legionisque Rex appellari voluit. Qui quum in oppido Cange quod a Mauris inter alia receperat, permaneret, fato functus est anno imperii sui 20. auctore Ritio Neapolitano: alii scribunt regnasse annos 30. Otgerius Gollantes, Germanus, cognomento Cathelon, his temporibus, id est, anno salutis humanæ naturæ 733. in Cathaloniam cum exercitu mouit, comitantibus eum nouem viris illustribus, sanguine claris, & virtute probatis, quorum nomina cognominaque fuerunt: Napipher Montcada, Galerandus Pinos, Hugo Mataplana, Guillelmus Ceruera, Guillelmus Raymundus Ceruello, Petrus Alemany, Raymundus Anglefola, Gispertus Ribelles, & Berengarius Rogerius Erill. Hi in obsidione Emporiæ ciuitatis, agri Gerundensis, ducem Otgerium fato amiserunt. in cuius locum surrogato Napiphero Montcada, viro illustri, ob metum Sarracenorum, cum exercitu ad Ceritanæ loca ruta & Pyrenæos montes, vbi pueros, vxores, & impedimenta reliquerant, se receperunt, ibiq; vsq; ad aduentum Caroli Magni Imperatoris permanserunt. Sed de ingressu Otgerii surgit opinio, an a Carolo Martello missus sit, vel a Pipino, vt alii dicunt. Nam teste Paulo lib. 6. his temporibus Visigothi omnes qui citeriorem Hispaniam longe ante occupauerant, omni ope destituti, in Carolo Martelli potestatem deuenere. Nam & Luitprandus 28. Rex Longobardorum, genere Gothus, ipsi Carolo copias auxiliares transmisit: ac sic Visigothi qui trecentis quasi annis in Hispania imperauerant, funditus deleti sunt, præter paucos quos Barcinonenses liberauerant. Vnde & nunc Gotholani (vt aliqui opinantur) dicti sunt, vel a Gothis & Alanis qui promiscue citeriorem obtinebāt Hispaniam. Antiquitus vero Laletani dicebantur, vulgo nunc Cathalani. Fuerunt autē Alani, Scythiæ populi prope Istrum, vnde Lucanus:

Et sequeret duros æterni Martis Alanos.

Fauilla.

737

FA VILLA, filius Pelagii, mortuo patre, in regnum Asturiarum Legionisque successit anno ab aduentu Iesu Christi 737. Sed non diu regnauit. nam ab vrsu in venatione laniatus, anno sui regni secundo occubuit.

Alfonsus.

739

AL F O N S V S, Petri Cantabriæ Ducis e gente Gothorum filius, ob vxorem suam Ermisendam, Pelagii Regis filiam, regnum obtinuit anno salutis humanæ naturæ 739. Hic regnum Nauarræ, magnamq; Hispaniæ partem, & Lusitaniam vrbes & oppida complura, eiecto Maurorum præsidio, recepit: ex quo Catholicus cognominatus est. Arianam hæresin quæ in Hispania rursus pullularat, extirpauit. Ex vxore sua filios tres suscepit, Phroillam, Vimeranum, & Aurelium, filiamq; Egi-

An. Christi mandam, & expellere Mauregatum. Regnavitq; quum ab humanis discessit, annis 19. Garcias Ximenes, vir strenuus, qui Rex Sobrarbæ vocabatur, in Aragonia ex stirpe Gothorum genitus, his temporibus claruit, & primus Mauros a Pyrenæorū montium finibus, aliisque propinquis locis armis depulit, ac loca multa brevi tempore, quam plurimis ad eum propter victoriæ recentem famam convenientibus, ditioni suæ subegit, & magnam Navarræ provinciæ partem, fugatis Mauris, Christianis restituit. Obiitq; Ximenes anno Christi 758. quum annis 30. regnasset, in ecclesia S. Ioannis Baptistæ de Petra, vulgo *dela Pennya*, a se constructa, sepultus. Gestabat Garcias Ximenes in vexillis & armis arborem viridem, & super eam crucem rubram in croceo campo. Pipinus Iunior, Caroli Martelli Imperatoris filius, collectis copiis in Sarracenos movit, peremptoque eorum rege, partem Hispaniæ vi cepit. Tandem & ipse senio confectus, migravit ad dominum, relicto post se Carolo Magno filio gloriosissimo.

758

Froilla.

FROILLA, mortuo patre Alfonso, in regnum successit anno Christi 758. Hic regnum Navarræ obtinuit propter uxorem suam Moynam. Aduersus Sarracenos Galliciam infestantes bella scelerata gessit, cæsis quinquaginta quatuor milibus Arabum, a quibus ditissima spolia & diuitias consecutus est. Navarros rebelantes inuasit, Vascones infestos subdidit, & in Asturias reuersus, Vimeranum fratrem manibus propriis ob invidiam occidit. Sed postea ne peccata eiusdem impunita pertransirent, eodem lethi genere, quo Vimeranus, extinctus est a fratre suo Aurelio. Reliquit Froilla ex coniuge sua filios duos, Veremundum & Alfonso, regnavitq; annis 13. in ciuitatis Ouetensis ecclesia a se condita sepultus. Garcias eius nominis secundus, cognomento Ynegues, filius Garciae Ximenes, in Sobrarbæ regnum mortuo patre successit. Pampilonam primariam ciuitatem Navarræ, multaq; oppida brevi spacio temporis a Mauris liberavit, ad cultumq; Christi reduxit. Regnavit annis 30. in cœnobio Sancti Ioannis dela Pennya sepultus, anno ab incarnatione Christi 788. His temporibus vir quidam nomine Asnar, cum quibusdam Christianis præclari nominis, Aragonem fluuium traiciens, castella & oppida multa, Iacamq; ciuitatem ad Christianam fidem reuocauit. Quibus prospere gestis, quoniam primus Aragonem superauerat, Aragoniæ provinciæ Comes appellatus est, post cuius mortem in dicto Comitatu successit Galindus eius filius.

771

Aurelius.

AVRELIUS filius Alfonsi, cæso fratre suo, regiam Hispaniarum occupat dignitatem, anno ab incarnatione Saluatoris Iesu Christi 771. Hic Veremundum filium Froillæ ad invidiam periculumq; declinandum in spem successionis adoptauit. Per hæc tempora serui per omnes Hispanias contra dominos insurgentes, Aurelii industria verberati, in pristinam seruitutem redacti sunt. Excessit Aurelius ab humanis anno regni sui sexto, proles expers.

777

Sillo.

SILLO, gener Alfonsi Catholici Regis, cui nupta erat Egimanda, filia eiusdem Alfonsi, sororq; Aurelii, depulso Veremundo quem Aurelius adoptauerat, solus regnum administravit anno salutis humanæ naturæ 777. Hic pacem ignominiosam, male tamen obseruatam, cum Arabibus firmavit, Galliciamq; rebellantem domuit: & quum annis sex, vel (vt aliqui scribunt) octo regnasset, diem clausit extremum.

783

Mauregatus.

MAVREGATUS siue Magaretus, Alfonsi cognomento Catholici expellere filius, mortuo Sillone regnum occupat anno ab aduentu Iesu Christi 783. Sarracenorum præsidio cum quibus fœdus iunxerat, firmatus, pactus (vt aiunt) cum Maurorū regibus, quotannis virgines quasdam in stipendiū mittere. Hic Alfonso Catholico

Catholico patri suo valde diffimilis fuit. Illo enim nullus optimis quibusq; viris fu- *An. Christi*
it deditior: hoc autem nemo sceleratis coniunctior. Illo nullus principū suo tem-
pore castior: hoc nullus nefariis voluptatib. inclinatio. Illo nullus liberalior: isto
nullus rapacior. Illo nullus animosior: hoc nullus timidior. Quæ non permittente
Deo, omnium applausu e medio sublatus est, anno tertio sui regni.

Veremundus.

786

VEREMVNDVS, filius Vimerani, nepos Alfonsi cognomento Catholici, Mau-
regato iam fato functo, in regnum Hispaniarum successit anno Saluatoris Ie-
10 su Christi 786. Hic memoria repetens se adhuc priuatum in ordinem diaconatus
esse cooptatum, mortua vxore sua, ex qua Raymirum & Garciam filios procrea-
uit, Alfonsum eius consobrinum, Froillæ filium, pro se regnare iussit, & continuo
in religionem transiit, anno regni sui secundo. Fortunius, filius Garciae cogno-
mento Yneguis, mortuo patre in regnum Sobrarbæ successit. Hic filiam Galindi,
Aragonæ Comitis, in vxorem duxit, & ratione coniugii Comitatus Aragonæ ti-
tulos accepit: ex qua vxore Sanctium genuit filium, qui mortuo patre in regnum
successit. Regnavitq; Fortunius annis 27. quum ab humanis discessit.

Alfonsus II.

788

ALFONSVS eo nomine secundus, cognomento Castus, filius Froillæ, regnum
Asturiarum Galliciarumq; accepit per resignationem (vt diximus) Veremun-
di, anno domini 788. Hic acceptis a Carolo Magno auxiliariis copiis, superatisq;
Sarracenis qui fines Asturum ferro igniq; populabantur, Vlyssiponam ciuitatem
Lusitaniæ quæ nunc Portugalia dicitur, suæ ditioni subegit, e quorum manubiis
Ouetensem & Asturicensem erexit ecclesias, dotauitq; redivis. Et vergente in
senium ætate, cum improlis esset (vxorem siquidem religione ductus neq; duxit,
neq; mulierem attigit, vnde illi Casto cognomen) totius populi consensu Raymi-
rus Veremundi filius Rex creatur, postquam annos 41. regnaverat. Hoc Alfonso
30 regnate, in Ouetensi templo fama est crucem auream, sine humano artifice factã,
repente comparuisse, quam Rex qui eam primus aspexit, sacerdotibus ostendit, &
religiosissime seruari iussit. Sanctius Garcias, Fortunii filius, patre fato functo,
regni gubernacula Sobrarbæ accepit. Hic in Mauros ducto exercitu, tota sibi fere
Nauarræ prouincia subiecta, prælium committens, hostium multitudine circum-
uentus, sine prole occiditur. post cuius mortem, Sarraceni regnū Nauarræ & So-
brarbæ, partemq; Aragonæ per aliquot annos possederunt. Et sic Sobrarbæ re-
gnum finem accepit, vbi sub quatuor regibus 97. annis regnatum est, quorum
iterum nomina & tempora subiicimus.

Sobrarbæ regum Epilogus.

40

1	<i>Garcias Ximenes</i>	<i>annis 30.</i>	3	<i>Fortunius</i>	<i>annis 27.</i>
2	<i>Garcias Ynegues</i>	<i>annis 30.</i>	4	<i>Sanctius Garcias</i>	<i>annis 10.</i>

Carolus Magnus Imperator, filius Pipini Iunioris, anno Christi 796. in Hispa-
niam mouens aduersus Sarracenos a fide nostra alienos, Pampilonem Cæsaraugu-
stamq; nobilissimas ciuitates vi cepit, captasq; militibus suis diripiēdas concessit,
nullas præscribens pacis conditiones, nisi Christi fidem integre reciperent. Qui
vero in præsidio Barcinonæ erant, Carolo, audita victoria, confestim deditioem
fecerunt. Nam Zatus Barcinonensis præfectus cum ipsa vrbe in Caroli partes
transiit. Legati quoq; Oscensium ad Carolum petentes supplicatum venerunt, vt
50 ciuitati parceret, nunciantes Sarracenos quibuscum ipsis erat ea ciuitas commu-
nis, Christianæ fidei cultum sponte suscepisse. Per hæc tempora Turpinus Re-
mensium archiepiscopus, & nouem cum eo antistites, iussu Caroli, ædem D. Iaco-
bi sacram Compostellæ Gallicæ dedicarunt. Mortuo autem Carolo, quum Nay-
do Aquitaniæ præfectus rebellasset (vt Platina & alij narrant) Abderamini Sarrac-
enorum Regis auxiliis fretus, Aufoniam Hispaniæ citerioris urbem, quæ nunc

An. Christi Vicensis vocatur, dolo captam & direptam occupauit, castellaq; aliquot valide munita, & magnam Hispaniæ partem, deficientibus populis occupat. Solus autem Bernardus Barcinonensium Comes, terra mariq; vexarus, in Imperatoris fide permanfit. Sed priusquam Pipini copiæ quem Ludouicus Imperator ad id bellum præmiserat, subsidio adesse potuerint, Naydo Barcinonensem Gerundensemq; agrum insigni clade affecit. Tunc Ludouicus eius nominis primus, cognomento Pius, secundus a Carolo Gallorum Imperator & filius, ex mandato patris Barcinonam venit, anno Iesu Christi 815. depulsisque Sarracenis, mortuo iam Bernardo Comite supradicto, Iamfredo eam gubernandam dimisit, anno Christi 825. Ab hoc Iamfredo postea originem traxerunt Comites Barcinonæ. Froyllanus Episcopus Legionensis per hoc tempus claruit, cui Alfonso, eo nomine secundus Legionis Rex, facultatem dedit ædificandi monasteria & cœnobia, & eligendi monachos vita probos qui ea colerent, & Christianæ religioni militarent. Multa de Froyllani sanctimonia leguntur, quæ causa breuitatis omittimus. Per hæc tempora diuus Attilanus, episcopus Zamorensis claruit, qui annum agens quintum & vicesimum, ad monasterium Moreola iuxta Zamoram se contulit: tandem creatus est episcopus Zamorensis, & sanctissime vixit, quem vita functum Urbanus secundus papa in sanctorum numerum retulit. Cuius natale tertio Nonas Octobris celebratur.

829

Raymirus.

RAYMIRVS filius Veremundi, regnum Asturiarum, Galliciæ, & Nauarræ, Alfonso iam e viuis sublato, paternum decus accepit anno humanæ salutis 829. Hic cum fratre suo Garcia, filio Veremundi (vt diximus) Hispalim a Sarracenis recuperauit. Vxorem duxit Vrracam, ex qua filium genuit Ordonium, qui mortuo patre in regnum successit. His temporibus Nepotianus Comes Palatinus regnum occupare tentauit, cui Raymirus festina & armata manu restitit, copiasq; fugatis bello cepit, ac in monasterio retrusum vitam finire coegit. Normânis ingenti classe littora Galliciæ infestantibus, valida manu occurrit, habitoq; cum iis conflictu, 70. hostium naues succendit, & laceratis eorû copiis, qui euaserant, in glorios abire coegit. Hic felix Rex cum Sarracenis apud Calagorinam ciuitatem decertauit, in quo bello (vt aiunt) diuus apostolus Iacobus in albo equo pugnans apparuit, & cæsis multis Arabum millibus, Calagorina cum adiacentibus locis in deditioem Raymiri deuenit. Regnauit annis sex, mensibus nouem, & in Ouetensi ciuitate (vbi diem clausit extremum) sepultus est. Per hoc tempus per Arabas siue Mauritanos, ducenti monachi ordinis S. Benedicti, vna die passi sunt pro fide Christi martyrium iuxta ciuitatem Burgensem. Victor in Ceresano oppido Hispaniæ his temporibus a Mauris corona martyrii donatus, a Christo cœlestium numero aggregatus est: cuius natale 7. Kalendas Septembris apud Burgensem diœcesin celebratur.

836

Ordonius.

ORDONIVS Gothorum principatum, post mortem patris sui Raymiri, obtinuit anno Christi saluatoris nostri 836. Hic aduersus Vascones rebellantes exercitum congregauit, quibus subactis, & prouincia in ordinem redacta, reditum ad suos parans, comperit Arabes Lusitaniam depopulari, quos facta irruptione deuicit atq; in fugam coegit. Muzam principem Sarracenorum patriam infestantem, trucidatis quadraginta equitum millibus, insigni clade affecit, & Lupum Muzæ filium Toleti imperitantem, principatui suo subiecit. Cauriam & Salmanticam a Mauris recuperauit. Vxorem duxit Mandimyam, ex qua filios sex, Alfonso, Veremundum, Henricum, Froillam, Minium, & Ordonium procreauit. Is quû ab humanis excederet, principatû ad decenniû tenuerat. Iamfredus (cuius nobis supra fuit mētio) per id tēpus Barcinonæ Comitatus regebat, qui quû ad regē Ludouicū Frâciæ perrexisset, apud Narbonā ciuitatē a militib. ipsius regis, per inuidiā, affectu dominādi interēptus fuit, anno principatus sui 60. Eo mortuo, filius eius

eius vnicus Iamfredus impuber remansit in potestate Flandriæ Comitis, instante *An. Christi*
Ludouico Rege Francorum.

Alfonfus.

846

AL F O N S V S eo nomine tertius, cognomento Magnus, a morte patris sui Ordo-
nii regno successit anno Saluatoris Iesu Christi 846. Anno sui regni primo,
Froilla eius germanus Galliciam vsurpare tentans, ab iisdem populis cæsus est. Cæ-
teros autem fratres quum suspectos Alfonso haberet, omnes oculis priuauit. Cæ-
saraugustam restaurauit, Lusitaniam (quæ nunc Portugallia dicitur) expulsis Sar-
10 racenis, Christianis incolendam tradidit, Conimbricam Viseumq; eiusdem pro-
uinciæ ciuitates recuperauit, Zamoram condidit. Vascones præterea, Nauarrosq;
qui tunc a Mauris acriter oppugnabantur, ab obsidione liberauit. Hic etiam (vt scri-
bit archiepiscopus Toletanus) templū S. Iacobi apostoli primum excitasse legitur,
& Ouetenſe metropoliticum constituisse. Ad quem Iohannes octauus Pontifex
scripsisse dicitur, hoc modo: *Iohannes seruus seruorum Dei Alfonso Hispaniæ Regi Chri-*
stianissimo salutem & benedictionem. Ex cuius scripti authoritate Hispaniæ Regem
in primis orthodoxū existimant. Sub hoc militasse dicitur Bernardus cognomen-
to Carpius. Liberos habuit quatuor: Garciam, Ordonium, Froillam, & Gondif-
20 saluum, qui Archidiaconus fuit Ouetenſis ecclesiæ. His temporibus refert Lu-
cas Tudensis, apud Cordubam a Sarracenis tunc occupatam, regnasse quendam
nomine Mahometum. Alfonso autem quum annis 40. regnasset, naturæ con-
cessit. Per hoc tempus, videlicet anno Christi 874. vrbs Burgenſis, vulgo Bur-
gos, olim dicta Mas Burgi, aliis Brauum, siue Auca, iubente Comite Didaco do-
mino Castellæ, nouis colonis habitari cœpta est, vt habet Hispanica historia. His
temporibus apud Cordubam ciuitatem Pelagius ætatis decem fere annorum, in
carcerem detrusus ab Abdarameno Rege, quum abnegare Christum nollet, mar-
tyrium gloriose suum compleuit 6. Kal. Iulii. Iamfredus eo nomine secundus,
cognomento Pilosus, a pilorum multitudine, filius (vt diximus) Iamfredi quem
30 milites Regis Franciæ necauerunt, in Comitatu Barcinonensi successit. Hic Sa-
lomoneſem qui patrem suum occiderat, manibus propriis interemit, & Comitatu
Barcinonensem ab illo prius occupatum, sibi ex iure vendicauit. Vxorem duxit
Guideluinidim filiam Comitis Flandriæ, ex qua liberos quatuor habuit: Radul-
fum qui primus fuit in ordine cœnobii Beatæ Mariæ Riuopulli, quod Iamfredus
a fundamentis primitus construxerat anno Christi 888. postea vero Episcopus Vr-
gellenſis electus: Iamfredum qui veneno mortuus est: Mironem qui mortuo pa-
tre in Comitatibus Barcinonæ, Bisulduni, Rosilionis & Ceritaniæ successit: & Su-
nyerum postea Comitem Vrgellenſem. Huic Iamfredo Ludouicus Rex Franciæ,
quicquid in Barcinonæ, Ruffinonis, & Ceritaniæ principatu iuris habebat, totum
& integrum liberaliter dedit, vt propriis viribus aduersus Mauros prouinciã tue-
40 retur, anno incarnationis Saluatoris Christi 875. Iamfredus itaq; anno sui princi-
patus 27. ab humanis excessit, anno Christi 912. cuius corpus in monasterium Ri-
uopulli deportatum fuit. Sunt qui dicant, huius temporibus beati Vincentii cor-
pus a Valentia citerioris Hispaniæ ciuitate, a quodam monacho in pagum Albien-
sem vterioris Galliæ deportatum.

Garcias.

886

GA R C I A S gubernacula rerum patre Alfonso defuncto subiit, anno salutis hu-
manæ 886. Is breui tempore præclara bella contra Arabes confecit, & Ayolam
Regem Maurorum cum magna præda captiuum fecit, ex qua pretiosiora spolia
50 ecclesiæ S. Saluatoris Ouetenſis contulit, vbi nunc & ipse iacet sepultus, quum ad
tertium annum regni sui peruenisset: nec ex se prolem reliquit. Nunilo & Alo-
dia virgines, sorores, sub idem tempus, id est, anno Christi 851. in Osca citerioris
Hispaniæ ciuitate, quum in fide Christi proficientes, ieiuniis, orationi-
bus, & vigiliis incumbere, a Mauris martyrium acer-
bissimum fortissime pertulerunt.

O o iij

An. Christi

Ordonius II.

889

ORDONIVS eo nomine secundus, in defuncti fratris locum suffectus, regnum accepit anno ab incarnatione Iesu Christi 889. Hic prudens & sagax victorias plurimas contra Arabes obtinuit, totam fere Lusitaniam deuastravit, Alarim castrum occupavit, ecclesiam Legionensem plurimis redivisibus ornavit & auxit. Semel tantum a Mauris victus fuit: quo bello Legionensis & Asturiensis episcopi, viui in hostium potestatem devenire, quorum Asturiensis iussu Abderæ Maurorum Regis apud Cordubā martyrio coronatus est. Hic Ordonius quatuor Comites Castellæ qui tunc Regi Legionis subiiciebantur, interposita fide publica ad se vocatos, iuxta Carrionem oppidum dolo cepit, & apud Legionem in carcere necari iussit. Fuerunt autem Comites interfecti, Nunius Ferdinandus, Donus Almodus, Aluus Didacus filius Doni, & Ferdinandus Sul. Ob quod scelus Castellæ provincia quæ hæcenus regibus Legionis parebat, a subiectione se subtraxit, quosdāq; ex sua nobilitate creavit qui de publicis privatisq; cōtrouersis inter eos cognoscerent: eosq; Iudices appellari placuit. Ex his alteri Nunio Rasurauo nomen fuit, a quo Ferdinandus Gonsaluus: alteri Layno Caluo, vnde Rodericus Didacus cognomento Cidus, viri bellica virtute illustrissimi, originem duxere. Ordonius itaq; quum ex coniuge filios Alfonso Raymirumq; reliquisset, anno octavo sui principatus, mense sexto diem clausit extremum.

898

Froilla II.

FROILLA eo nomine secundus, Alfonso Magni filius, post mortem Ordonii sui fratris, in se principatum transtulit, anno salutis humanæ naturæ 898. quo tamē vt fraude quæsito (quum ad liberos Ordonii regnum pertineret) diutius frui non potuit. Nā vno post anno duobusq; mēsis, lepræ morbo correptus interiit, quatuor relinquens filios, Alfonso, Raymirum, Ordoniū, & Froillā nomine paterno.

899

Alfonso IIII.

ALFONSVS eius nominis quartus, mortuo patre Froilla, in imperium successit anno Christi 899. Qui monasterium ingressus, in religionis verba iuravit, regnumq; Raymiri fratri dimisit: sed paulo post facti pœnitens, religionē quam professus erat aspernatus, regnum quo cesserat repetiit. Vnde a fratre Raymiri captus, oculis effossis luce priuatus est, Ordonio filio cui cognomen Malus, ex Imena superstitite relicto, sui regni anno 5. mense 7. At Raymiris hanc crudelitatem pietate constructa se templi pensavit, in quo eum honorifice tumulavit. His temporibus provincia Castellæ a Romanis olim castellorum præfectis Castellæ nomē accepit, & a iudicibus a nobilitate sua (vt diximus) creatis, regi cœpta est.

904

Raymiris II.

RAYMIRIS eius nominis secundus, fratre Alfonso quarto concedente, rerum potitus est anno humanæ salutis 904. Hic duos habuit filios, Ordoniū & Sanctium, quorū vterq; deinceps post patrem imperarūt. Hic Raymiris sociatus Ferdinando Gondisaluo primo Castellæ Comite (quem Comitatum in feudū a Rege Legionis tenuit) apud Osmam ciuitatem contra Arabes victoria gloriosa potitus est: & rursus apud Simancas grauissimo bello commisso, 80. millibus Arabum trucidatis, Abenayrum Sarracenum CæsarAugustæ Regem viuum cepit. Raymiris itaq; in principatu suo annis vndeuginti, duobusq; mensibus regnavit, dum ab humanis excessit. Ennicus cognomento Arista, ex Gothica gente, vel (vt alii volunt) ex Comitatu Bigorrensi, per hæc tempora, hoc est, anno Domini 912. ex montibus Pyrenæis cum exercitu descendens, magnas Maurorū copias deleuit, & victor in Nauarram rediens, princeps a Nauarris & Aragonibus eligitur: vbi armorū certaminibus, fatis concessit, & Garcia Ennicum filiū reliquit. Miron (vt diximus) filius Iamfredi secundi, mortuo patre, per hoc tēpus, anno Iesu Christi 912. in Comitatu Barcinonensi successit. Hic per annos 17. principatum continua pace gubernavit, liberos ex vxore tres habuit: Iamfredum quem sibi successorem reliquit: Oliuanum qui Comes Bisulduni, Rossilonis, & Ceritanix fuit: & Mironem,

Gerun-

Gerundæ Comitem & Episcopum. Obiit Miron Comes Barcinonæ, anno Domini 929. & filiis admodum paruulis Sunyerum fratrem suum tutorem & principatus gubernatorem instituit. *An. Christi*

Ordonius III.

916

ORDONIUS eo nomine tertius, filius natus maximus Raymiris, mortuo patre regnum suscepit anno ab aduentu Christi 916. Vrracam, filiam Ferdinandi Gondissalui Castellæ Comitis, uxorem duxit. Quem Ordonium quum Sanctius eius frater, Garcia Regis Navarrae matris suæ fratris, eiusque auunculi Ferdinandi Gondissalui opibus, e regno deturbare tentasset, consiliaque non successissent: Ordonius Vrracam uxorem dimisit, aliamque superduxit. Cæterum quia Galicia fauebat Sanctio fratri, Ordonius cōgregato exercitu Gallecos perdomuit. Et quum annis 25. regnasset, Veremundum relinquens filiū, naturæ concessit. Garcias Ennicus, patre Ennico Arista defuncto, in Aragoniæ regnum per hæc tempora successit, vir non minus armis strenuus, quam vita & moribus integer. Cui nupta fuit Vrraca, foemina virtutibus & genere nobilissima, ex qua natus fuit Sanctius Garcias, cognomento Abarca, sorte (vt historia Aragonum narrat) cæso Vrracæ ventre, qui in regno successit.

Ordonius IIII.

945

ORDONIUS huius nominis quartus regnare cœpit anno ab incarnatione Christi 941. Huic cognomētum fuit Malus, filiusque fuit Alfonsi quarti, vt diximus: & quia regium iniuste sibi nomen arrogauit, populus Sanctium Ordonii tertii filium in Regem petebat, qui non multo post apud Cordubam Ordonium prælio victum interemit. Quamdiu regnauerit hic Ordonius, minime ob eius temporum perturbationem constat: sed ab aliquibus anni 20. ei dantur. Iamfredus eo nomine tertius his temporibus patre Mirone defuncto, in Comitatu Barcinonæ sub patruo Sunyero tutore Vrgellenfi Comite annos 16. permansit: ætatem vero pupillarem egressus, annis 19. in principatu fuit. Hic ab humanis discedens absque liberis, dominiū reliquit Borrello Sunyeri Comitis Vrgellēsis filio, patrueli suo, quod Oliuanus eius frater ad gubernandum minus esset idoneus, propter linguę balbutientis impedimentum. Non enim vocem poterat emittere, nisi prius terram manibus effodisset: vnde cognomine Abreta fuit appellatus. Obiit Iamfredus anno Domini 964. Ermengaudus Sunyeri supradicti Comitis Vrgelli filius, Episcopus Vrgellensis, per hæc tempora claruit, vir adeo pius, vt merito in sanctorum numerum relatus sit, cuius natale Kal. Nouembris celebratur.

Sanctius I.

961

SANCTIVS eo nomine primus, Crassus ab habitu corporis cognominatus, filiusque Ordonii tertii, regnare cœpit anno salutis humanæ naturæ 961. Hic quum tantam saginæ molem vix ferret, ad eamque leuandam nihil intentatum relinqueret, Cordubā Abderamari regiā qui Sarracenis imperabat, impetrata prius ab eo pace, anno regni sui 13. profectus est. Vbi inter medicorum experimenta, quorum magna turba apud Abderamarum erat, herbæ cuiusdam vi ad maciem deductus, haud ita multo post excessit, non sine veneni dati suspicione, filium Raymirum relinquens. Viuens Castellam quam Ferdinandus Gondissalua a Rege Legionis in feudum tenebat, ex fœdere liberā esse iussit. Sanctius Garcias cognomento Abarca, mortuo patri in regnū successit Aragoniæ, uxoremque duxit Todam, ex qua liberos vtriusque sexus quinque habuit: Garciam Sanctium qui in regnum successit, Vrracā quæ nupsit Alfonso Regi Legionis, Sanctiam quæ Raymiro Castellæ, Mariam quæ Ordonio Legionis, & Blanquam quæ Nugno Comiti Cantabriæ. Fuit Sanctius bellicosissimus: siquidem Mauris victis ac depulsis a Cantabris & Pyrenæorum montium finibus, ad Naiaram ciuitatem peruenit. Regnauit Sanctius, dum ab humanis discessit, annis 56. filium Garciam Sanctium relinquēs hæredem, eiusque corpus in ecclesia S. Ioannis dela Pennya humatum est. Borrellus, mortuo Iamfredo fratre patruale (vt diximus) his temporibus principatum obtinuit Barcinonæ. quo tempore Mauri ciuitatem Barcinonam Kal. Iulii, anno Christi 985.

An. Christi occupauerāt: sed eodē anno Borrellus eam recuperauit, & Sarracenos a tota prouincia Barcinonēsi breui tempore eiecit, ibiq; reliquo vitæ suæ tempore tranquillissime vixit, & finem Maurorum bellis imposuit. Liberos ex vxore duos habuit, Raymundum Borrellum qui patri successit, & Ermengaudum qui Vrgelli Comes fuit: principatumque tenuit annis 28. obiit vero anno Christi 993.

Raymiris III.

974

RAYMIRIS eo nomine tertius, Sanctio patre defuncto, in principatu successit anno humanæ salutis 974. ætatis annum agens quintum. Ex consilio matris cū Arabibus pacem iniit, Gundriedum Normannorum Regem, littoribus Gallicie magna classe appulsum, vrbesq; & municipia vastantem, cum Sanctio Gundiffaluo Castellæ Comite, eorum nauigiis succensis, ad vnum interemit. Interim Arabes, violata pace quę inter eos & Raymirim sancita erat, Zamoram aggressi funditus subuerterunt. Vrracam nobili ortā loco duxit vxorem Raymiris, tamen si ætate & actibus puer, insolentius se gereret. quapropter Galleci, cōtempta Regis ætate, Veremundum Regis Ordonii filium, Regem apud Compostellam sibi creauerunt. Contra quem valido exercitu progressus Raymiris, prælio commisso vtrinque inuicti discessere, nō sine graui vtriusq; gentis cæde. Obiit Raymiris apud Legionem ciuitatem nullis ex se liberis relictis, quū regnasset annis 25. Sanctius Gondiffalus, mortuo patre Ferdinando, in Comitatu Castellæ successit. Ex vxore sua suscepit Garciam Gondiffaluum, & Eluiram, quę nupta fuit Sanctio Regi Aragoniæ & Nauarræ cognomento Maiori. Garcias Sanctius, Sanctii Garcia (dicti Abarca) filius, regnum Aragoniæ patre fati functo his temporibus obtinuit. Tremuli cognomen a tremore quo futura bella præsentiscens corripiebatur, affectus est, tamen si in prælio fortis esset & intrepidus. Regnauit annis 28. quum ab humanis discessit. In ecclesia S. Ioannis de la Pennya sepultus est, Sanctium filium relinquens qui in regno successit. Raymundus Borrellus in patris Borrelli demortui locum, in Comitatu Barcinonæ, per hæc tempora successit. Huic Berengarium filium vnicum Ermesendā vxor peperit, qui ab eo Comitatum obtinuit. Vixit Raymundus Borrellus in re militari strenuus. Nam ab Alfonso Legionis Rege contra Mauros accitus, in vltiorem Hispaniam libenter profectus est, & præcipua parte Comitum ac militum Cathalonie instructus, iuxta Cordubam eidem Alfonso magnos etiam ductanti exercitus se cōiunxit. Vbi cum Mauris confictu habito, strenue pugnatum est, & victoria consecuta, in Cathaloniam Raymundus Borrellus cum omnibus equitibus suis rediit, præter Ermengaudum fratrem suū, Vrgelli Comitem, qui prælium primus ingressus, a Mauris multis confossus vulneribus cecidit. Obiit autem Raymundus Barcinonem reuersus, anno regni sui 24. & a parta Christianis salute 1017.

Veremundus II.

999

VEREMVNDVS eo nomine secundus, Ordonii tertii filius, affectato regno Legionensi potitus est, anno salutis humanæ 999. In quē ducto Almanzor Maurorum Rex exercitu, primo quidem congressu pulsus est, sed instaurato prælio Veremundum vicit, atq; in fugam vertit. In qua expeditione Legionem urbem expugnauit. Aggressus exinde prouinciam Gallicie, Compostellanam diripuit ecclesiam: a corpore tamen D. Iacobi apostoli abstinuit, perterritus (vt ferunt) quodam fulgore diuinitus apparente: ex eoq; metu soluta aluo, cum incidisset in morbum dysenterie, huic bello finem dedit. Post hæc autem Veremundus & Garcias cōiunctis copiis, magnā Almanzori cladem intulere. Itaq; parta victoria Veremundo cessit. Quapropter animi dolore consternatus Almanzor, paulo post e vitā decessit. Veremundus autem hac victoria elatus, superbe nimis ac crudeliter erga omnes se habuit, & Compostellanum Ouetensemq; præfules in carcerem coniecit. Cæterum Ouetensem paulo post, viso portento quodam admonitus, liberauit, facinusq; suum detestatus, aliis compensauit officiis. Nam S. Iacobi loca sacra quæ ab hostibus diruta fuerāt, restituit. Duas habuit vxores: ex priore, Alfonso filium, ex posteriore, Terasiā filiam reliquit: quūq; annis septenis regnasset, diē clausit extremū.

Alfon-

ALFONSVS eo nomine quintus, mortuo Veremundo, in Legionis regno successit anno salutis humanæ 1006. Hic adolescens cum esset, prauo ductus consilio, Terasiam sororem pertinacissime recusantem, ad nuptias Abdalæ qui Sarracenis Toleti imperabat, auxilia ab eo pactus contra Regem Cordubæ, compulit. Verum enimvero Terasia virgo sancta, infidelis viri nuptias congressumq; detrectauit. Quæ quanquam sepe precibus, sepe minis vexata fuisset, mox tamen eo extincto liberata, sese Deo in cœnobio perpetuo dicauit. Vrracam, Garcia Ennici Regis Aragoniæ filiam, Alphonfus duxit vxorem, ex qua liberi fuerunt, Veremundus qui patri successit, & Sanctia quæ prius Garcia filio Sanctii Comitis Castellæ nupta, eo in finibus Legionis interempto, Ferdinandi matrimonium, Sanctii cognomento Maioris, Regis Nauarræ filii, secuta est, qui postea Rex Castellæ appellatus est, ac regnum Legionis per vxorem adeptus est. Agebatur annus vigesimus sextus ex quo Alphonfus regnare cœpit, quum in oppugnatione Visei, quod oppidum Mauri præsidio firmatum in Portugallia tenebant, telo vulneratus interiit. Garcias Gundissaluus Comitatus Castellæ, defuncto patre Sanctio (vt diximus) per hæc tempora præerat. Huic Sanctia filia Alfonsi quinti nupta fuit. Quo in finibus Legionis interempto, principatum suscepit eius soror Eluira, vxor Sanctii Nauarræ Regis cognomento Maioris. Sanctius cognomento Maior, Aragoniæ & Nauarræ Rex, mortuo Garcia Sanctio Tremulo patre, in regnum successit, vxoresq; duas habuit: primam nomine Eluiram, foeminam nobilissimam, ex qua Raymiru genuit, sibi in regno Aragoniæ successorem: qua mortua, aliam superduxit, Sanctii Gondissalui Comitis Castellæ filia, nomine Maioram, ex qua liberos habuit, Ferdinandum, postea Legionis & Castellæ Regem, Garciam Nauarræ, & Sanctium, quem nonnulli Gonsalum nominarunt. Hic Rex Vasconiæ siue Sobrarbæ fuit. A quibus ad hoc vsq; tempus, cuiusq; prouinciæ descendunt ordine Reges. Hic Sanctius Maior quum cum Ferdinando filio ex vxore Sanctia, filia Alfonsi eius nominis quinti, Legionis occupasset regnum, & idem Ferdinadus patri Sanctio curam commisisset, appellari voluit totius Hispaniæ Imperator. Mauros siquidem omnes a Nauarræ, Aragoniæ, Castellæ, Legionis, Portugalliæ, Cantabriæ, & Vasconum finibus exterminauit, regnauitq; annis quatuor & quinquaginta, dum ab humanis excessit anno Christi 1018. cuius corpus sepultum iacet in ecclesia S. Saluatoris Ouetanæ ciuitatis apud Astures: Imperatricis autem eius vxoris, in ecclesia S. Ioannis dela Pennya.

Veremundus III.

1015

VEREMVNDVS huius appellationis tertius, patre Alfonso interempto, continuo in eius subiit locū anno humanæ salutis 1015. qui non multo post, orta diffensione inter eum & Ferdinandum Sanctiæ sororis virum, apud Carrionem oppidum in apertum Martē prorupit, collatisq; signis in acie cecidit, anno imperii sui decimo. Ferdinandus itaq; victor effectus, vxoris suæ prætextu Legionis regnum occupauit, patriq; suo Sanctio Aragoniæ Nauarræq; Regi eiusdem curā commisit, qui Castellam per Eluiram coniugem consequutus obtinebat. Petrus quidam Compostellanus Archiepiscopus per hoc tempus & fidē, & eruditione, & cōuersatione, moribusq; insignis fuit, & inter cætera cum beatissimæ virgini Mariæ additissimus haberetur, nonnulla in eius laudem composuit. Berengarius his temporibus, anno Iesu Christi 1017. mortuo patre Raymūdo Borrello, Comitatu Barcinonæ obtinuit. Qui administratione suscepta, militarē dignitatem cæterasq; virtutes principibus maxime necessarias minus exercuit: ideoq; a Sarracenis magnā prouinciæ Tarraconensis partem amisit. Liberos ex vxore sua Guilia sustulit Raymundum Berengarium qui in Comitatu Barcinonēsi successit patri, Guillermm Berengarium Comitem Minoressæ, & Sanctium qui Prior monasterii D. Benedicti Bagenis, & post mortem fratris, Comes Minoressæ fuit. Obiit autē Berengarius anno Domini 1035. cum administrationem regni habuisset annis duodeviginti.

Ferdinandus I.

1025

FERDINANDVS huius nominis primus, suæ prætextu vxoris Sanctiæ (vt diximus) Legionis regnum occupat anno Christi 1025. per Eluiram matrem Com-

An. Christi itatum Castellæ cōsequutus. Eluira namq; successerat fratri Garciae Gondissaluo Comiti cui Castellæ parebat. Et hucusq; a Pelagio primo Regū Legionis & Asturum titulus duravit, exinde Castellæ Legionisq; dicti sunt. Hic ex vxore sua liberum habuit Sanctium, Alfosum, Garciamq;, & Eliuram: ex pellice autē Ferdinando, qui in collegiū Cardinalium cooptatus est. A Mauris itaq; Ferdinandus Rex Conymbricam ciuitatem potioremq; Portugalliaē partem recepit. Viuens regna distribuit liberis, Sanctioq; natu maximo Castellam, Alfonso Legionē Asturiāq; & Transimenam: filiabus Vrracæ & Eliuræ contulit Zamoram & Taurū, Alfonso fratre id petente: Garciae vero Galliciam & Portugalliam administrandam dedit: annoq; 47. mense 8. imperii sui diem clausit extremum, in ædem D. Isidori apud Legionem illatus. Rodericus Viuaris, cognomento Cidus, his temporib. claudens, qui sæpe victis acie Sarracenis Valentiam recepit, atq; sui iuris fecit. Huius res bellica virtute gestæ, particulari commentario descriptæ circumferuntur. a quo (vt ferunt) originem trahūt Mendozæ familiæ. Raymiris filius Sanctii, cognomento Maioris, mortuo patre, per hoc tempus in regno successit Aragoniæ. Vxorem duxit Ermisendam, alio nomine Gilbigam, Armeniacis & Bigorræ Comitis filiam, ex qua liberos habuit duos: Sanctium qui successit in regno, & Gondissaluum qui Iaccensis episcopus fuit. Habuit & filias totidē: Terasiam quæ nupsit Comiti Proincia, & Sanctiam quæ Comiti Tolosano. habuit præterea spurium nomine Sanctium, cui Ayuarium & alia oppida cum suis confinibus dederat, & Comitis titulo ornauerat. His temporibus occiso Sanctio Rege Vasconiaē siue Sobrarbæ absq; liberis, Raymiri Vascones sese tradiderunt. quæ causa fuit, vt a Ferdinando Rege Castellæ fratre occideretur, anno regni sui 46. ab incarnatione Christi 1063. cuius corpus vna cū vxore sua requiescit in ecclesia S. Ioannis dela Penny. Raymundus Berengarius eo nomine primus, defuncto patre Berengario, anno domini Iesu Christi 1035. in principatu siue Comitatu Barcinonæ successit. Hic militari virtute præclarus, non solum partem Barcinonæ principatus a Mauris occupatā recuperavit, sed etiam Maurorū Reges duodecim, campestri prælio victos, sibi tributarios fecit: vnde subiugator Hispaniæ, ac murus Christiani populi, Augustusq; serenissimus denominatus est. Vxores habuit duas: ex altera nomine Helisabeta, Petrum Raymundum, & Berēgariū Raymundū: ex altera dicta Almodes, Raymundum Berengarium habuit: quorum Petrus Raymundus periit veneno, a nouerca (vt aiunt) dato. Raymundus Berengarius itaq; Comes quū annis 42. regnasset, a vita migravit 6. Kal. Iunii, anno Christi 1076. & in ecclesia cathedrali Barcinonæ a se condita sepultus fuit, vna cum Almode cōiuge, in cuius sepulchro quod adhuc cernitur, intus epigramma reconditum est. *Hic est Raymundus Berengarius, Princeps Barcinonæ, Comes Gerundensis & Marchio Ausonensis, qui mortuo patre Berengario Comite, non tantum partem Barcinonæ principatus a Mauris occupatam recuperavit, verum etiam Reges duodecim Maurorum, campestri prælio victos, sibi tributarios fecit: vnde cognomen sortitus est, Propugnator & Murus Christiani populi.* Hic vna cum Almode Comitissa coniuge sua constitutiones Cathalonix, vulgo *Vsatges*, condidit. Ecclesiam hanc cathedralē Barcinonensem, sedente Guilaberto pontifice, sub honore sanctæ Crucis, sanctæq; Eulalię 14. Kal. Decemb. anno ab incarnatione Iesu Christi 1058. condidit, priuilegiaq; plura concessit, terminos episcopatus præfixit, eandēq; ecclesiā plurib. muneribus retribuitq; dotauit. Garcias Rex Nauarre, ex numero eiusdē regni sextus, filius Sanctii cognomento Maioris, his temporibus congregato exercitu Castellam ingreditur, cui occurrit Ferdinandus Rex frater cum copiis suis: & inito prælio, cum Garcias insolens esset, & suorum animos nō haberet, in eo bello victus & cęsus est. Cui successit Sanctii eius filius. Hic Garcias Blancam filiā genuit, quæ coniunx fuit Sanctii Regis Castellæ, cognomēto Desiderati.

SANCTIVS eo nomine secundus, cognomēto Desideratus, mortuo Ferdinando patre, in regnum successit Castellæ anno Christi 1073. & non contentus eo, Legionis

Legionis regnum sibi vendicauit, Alfonso fratre eiecto, qui Toletum ad Regem *An. Christi*
Maurorum se recepit, vbi permansit, donec Sanctio mortuo a populis ad regni suc-
cessionem reuocatus est. Blancam, Garciae Nauarræ Regis filiam, duxit vxorem.
Is collectis militibus Gallaicos vicit, in eoq; prælio Garcia fratrem occidit. Ipse
Sanctius dignum factis vitæ finem sortitus est. nam anno sexto sui principatus, a
Vellido dolfo per insidias interemptus fuit. Sanctius patre Raymiro defuncto,
in regno Aragoniæ successit, ætate annorum 18. Fœliciam vxorẽ duxit, ex qua tres
habuit liberos: Petrum, Alfonso, & Raymirum, qui omnes regnarunt. Aduersus
Mauros magna prælia gessit, de quibus multas consecutus victorias, oppida mul-
10 ta recuperauit, multaq; condidit, scilicet Stellam, Lunam, Ayerbem, pluraq; alia.
Bellum quoq; gessit cum Garcia patruo Rege Nauarræ, quem vicit & occidit, & a
Nauarræ populis Rex appellari voluit. Hic in oppugnatione Oscensis ciuitatis sa-
gitta percussus occubuit, anno sui principatus 45. cuius corpus primum in ecclesia
Castrimontis Aragonum iacuit, exinde in monasterium S. Ioannis dela Pennya
translatum fuit. Ferunt huius temporibus corpus beati Andaletii siue Indaletii,
Almarix ciuitatis Episcopi, ab eadem ciuitate in ecclesiã sancti Ioannis dela Pen-
nya deportatum. Hic Andaletius D. Iacobi apostoli fuit discipulus, & vnus e pri-
mis quos in Hispania S. Iacobus ad fidẽ conuerterat. Raymundus Berengarius
huius appellationis secundus, per hoc idem tempus in Comitatu Barcinonẽ mor-
20 tuo patre successit, Caput stupæ cognominatus, a flaua densaq; cæsarie. Cui nupta
filia Roberti Guiscardi, Messanæ & Apuliæ ducis, filium Raymundum Berenga-
rium progeniuit. Erat hic Raymundus vir militaribus rebus belliq; gerendi forti-
tudine strenuus. Cuius innumeris virtutibus inuidens frater Berengarius, & prin-
cipatus cupiditate permotus, occultis illi structis insidiis inter Barcinonam & Ge-
rundam, loco vocato *Perxa del flor*, cum crudeliter occidit anno sui regni septimo,
a Christi incarnatione autem 1082. Cuius mortem populus vlcisci cupiens, in fra-
atricidam arma cõuertit. at Berengarius pœnitentia ductus, in pœnã peccati, Hie-
rosolymã profectus est: vnde reuertens, in itinere defecit. Huius Comitæ tem-
pore fuit Virgelli Comes Hermengaudus, vulgo Gerbus, homo strenuus in armis,
30 qui res præclaras gessit, & Belagurium ciuitatem multaq; oppida deuictis Mauris
recuperauit. Sanctius filius Garciae, Nauarræ Rex in ordine septimus, per hæc
tempora claruit: cui successit Raymiris Roderici Cidi gener: huic Garcia Raymi-
ris filius: deinde Sanctius Garcia progenitus, cognomento Sapiens. Post quem re-
gnauit Sanctius cognomẽto Fortis: cui absq; liberis vita functo Blanca soror suc-
cessit, quæ nupsit Theobaldo Campaniæ Comiti. Ab his Theobaldus alter pro-
creatus, matre e viuis sublata, regno potitus est, qui itidẽ improlis decessit, in eius
locum surrogato Henrico fratre, cognomine Crasso. Hic genuit filiam Ioannam,
quam nuptui tradidit Philippo Pulchro, Francorum & Nauarrorũ Regi, quẽ sub-
secutus est Ludouicus Hutinus filius natu maior: at hærede masculino a se non reli-
40 cto, Carolus, eiusdem Philippi & Ioannæ secundus filius, vtrunq; regnum vsurpa-
uit. Quo similiter in fata absq; prole concesso, regni vtriusq; administrationẽ Phi-
lippus Longus, eiusdem Philippi tertius filius, adeptus est. Cumq; nec hic liberos
haberet superstites, Nauarræ regnum ad Ioannam Ludouici Hutini filiam deue-
nit: quæ Philippi Comitis Aureliæ vxor, matrem vi matrimonii Nauarræ Regem
vocauit. His successit Carolus eorum filius, similiter Comes Aurelianensis: huic
autem Carolus eius filius: quo masculis carente, Blancam filiã vnicã Martino Regi
Siciliæ matrimonio copularunt. At Blanca mortuo Martino ex quo nullam sobo-
lem susceperat, secundas contraxit nuptias cũ Ioanne, Ferdinandi primi Aragonũ
Regis filio, qui fuit Rex vigesimus tertius. Post quem successit Phœbus vigesimus
50 quartus Rex, idemq; vltimus, vt infra habetur. Dominicus abbas Silensis, ordinis
S. Benedicti, vico Canensi regionis Cantabriæ, nobili loco natus, per hæc tempo-
ra vitæ sanctimonia & miraculis clarus extitit, multaq; futura prædixit: & cũ ex vi-
uis migraret anno Domini 1074. eius anima a pueris quibusdã visa est, triplici co-
rona refulgens, in cœlum euolare. Corpus in eodem monasterio sepultũ est, cuius
nomen etiamnum retinet, & Silense a frequentibus filicibus cognominatur.

An. Christi
1079

Alfonfus VI.

ALFONSVS eo nomine sextus, Sanctii secundi frater, quum iam regnum Legionis & Asturum recepisset, a morte fratris obtinuit & Castellam anno salutis humanæ 1079. Toleti ciuitatem longa obsidione redegit in potestatem, eandemque Christianis incolendam tradidit, vt multa alia quæ tunc in Castellæ, Legionis, Portugalliæque prouinciis a Mauris recepit. Hoc autem tempore Mauri magnis copiis instructi, e Carthagine per Hispaniam discurrentes, omnia vastabant: quibus obuiam missus Infans cum septem Comitibus, apud oppidum quod *Alcazar de Consuegra* vulgo dicitur, omnes ad vnum interfecti fuere. A quibus occisis adhuc locus ille septem Comitum nuncupatur. Calamitatis huius causam cū Rex suorum animis, nimia mollitie effœminatis imputaret, balnea aliasq; id genus illecebras quas Mauri Toleti constituerant, sustulit, populū ad pristinam virtutem & seueritatem reducere conatus. Post hæc Toletanam Burgensemq; basilicam multis donis ornauit. Sex habuit Alfonso vxores, ex quibus deterioris sexus liberos quinque genuit: videlicet ex Isabella, Ludouici Regis Franciæ filia, Sanctiam, nuptui traditam Comiti Roderico qui in ciuitatē vulgo *Ciudad Rodrigo* novos colonos induxit. Ex Saida filia Regis Sibilix, quæ simul ad verum Dei cultum Christi; religionem transiens, appellata Maria est, Sanctium patruī nomine suscepit, qui in acie aduersus Sarracenos cecidit. Habuit & Vrracam ex Regina Constantia, quæ Raymundo Berengario Comiti Tolosæ tradita, ex ipso Comite filiū nomine Alfonso genuit. Sed mortuo Comite, iterum nupsit Alfonso Regi Aragoniæ. Suscepit & Alfonso ex pellice Taresiam, quæ nupsit Henrico Comiti Lotharingiæ, dotata Galliciæ parte quæ Portugallia nunc appellatur, vnde Portugalliæ Reges originem trahunt. Portugallia vero dicta est a Gallis, quasi portus Gallorū. Nam Galli in Hispaniam nauigātes, Portugallo ciuitati in Oceano mari & toti regno nomen dedere. Mortuo Henrico successit Alfonso, qui primus est Portugalliæ Rex appellatus, & primus Vlyssiponam a Mauris recepit: quorum quin; simul Regibus vno prælio superatis, quin; scutorum insigne, facti monumentū, posteris reliquit. Post Alfonso in dicto regno Portugalliæ successit Sactius, & post eius mortem Alfonso secundus, exinde Sanctius secundus, cognomento Capella, qui hæredem reliquit Alfonso filium huius nominis tertium. Cui successit Dionysius. Hic Alfonso Castellæ Rex anno 43. naturæ concessit, nullo superstitute filio, præter Alfonso quem genuit ex pellice Ximena, quū socius expeditionis in Syriam communi Christianorum cōsilio susceptæ traiecisset. His temporibus Vrbanus Papa secundus Archiepiscopatum Toletanum primatum instituit totius Hispaniæ, ac Regem Galliciæ cum omni diœcesi S. Iacobi, anathematis vinculo ligauit, quod Episcopum in carcerem inaudita causa coniecerat. Per hoc tempus Casilda siue Casilla virgo, Canonis Toleti Regis Mauritaniæ gentis filia claruit, nõ sine sanctitatis opinione, quam Deus multis miraculis approbatā Christianis indies ostendebat. Huius natale 5. Idus Aprilis celebratur. Petrus Sanctii filius, patre adhuc viuente, Ribagorciæ & Montisoniæ Regis nomen acceperat: defuncto autem patre Aragonum regnum accepit, vxoremq; duxit Agnetem, ex qua Petrus filium procreauit, & Isabellam, quæ simul cum fratre teneris annis & ante patris mortem vitam finiuit. Oscam ciuitatem, ope Fortunii Lizanę cognomento Mace adiutus, vi expugnauit, & Almozabenum Maurorum Regem id dedecoris vlciscipotentem in fugam coegit, capto Garcia fratre Regis Castellæ, qui Mauris auxilio venerat. In cuius rei gratiam Vrbanus Papa secundus decimas primitiasq; & omnia beneficia Iuris patronatus omnium ecclesiarum & ciuitatum a quibus infedele hostes eiecerat, vt ipse & sui successores in perpetuum, quibus vellent, conferre possent, exceptis episcopatibus, concessit. Obiit Petrus Rex absq; liberis anno suæ ætatis 35. tertio Kal. Octobris, ab incarnatione Christi 1108. ei; post mortem successit Alfonso frater. Raymundus Berengarius eius nominis & cognominis tertius, perempto parente Raymundo Berengario Caput stupæ dicto, in Comitatu Barcinonæ successit. Cuius mater orbata marito, monasteria duo condidit:

didit: alterum ordinis S. Bernardi, in valle Mariæ Comitatus Caprarie: alterum ordinis S. Benedicti iuxta Gerundam, quod S. Danielis appellatur, in quo sanctissimam agens vitam, diem clausit extremum. Fuit autem Raymundus Berengarius, vir omnium virtutum splendore præclarus. Insulam maiorem Balearium quam Maioricam vocant, & eius ciuitatem a Mauris possessam, deuicit: quibus expulsis, insulanos omnes ad fidem Christi reduxit Kal. Februarii, anno Domini 1113. Verū dum hic diutius commoratur, Mauri Barcinonam magnis copiis oppugnarunt. Quo in Hispaniam reuerso, dum Barcinonensibus opem implorantibus fert suppeticas, Genuenses quibus insulæ Maioricæ cura demandata erat, Mauris magnum auri pondus offerentibus ciuitatem & insulam restituerunt. Barcinonam cum venisset, Mauros ab obsidione fugauit, Ilerdæ, Dertosæ, & Valentia Reges sibi tributarios fecit. Vxorem duxit Dulciam, Gilberti Prouinciæ Mediolaniqu; Comitissiam, quæ duos peperit filios, Raymundum Berengarium qui mortuo patre in Comitatu successit, & Berengarium qui Comes Prouinciæ fuit, filiamq; procreauit Berengariam, quæ nupsit Alfonso eius nominis sexto, Regi Castellæ, Legionis, & Toleti. Obiit ætate postrema iam senio retardatus, anno quinquagesimo principatus sui, ab incarnatione Christi 1131. Hospitalis Hierosolymitani ordinis, in domo pauperū, sibi habitus induit, quibus eius corpus inuolutū iacet in monasterio Riuipulli. Odo Episcopus Vrgellenfis, claro genere Comitum Pallariensium, & glorioso sanguine Barcinonensium, & magnanimorum Aquitaniæ Comitum ortus, hac tempestate claruit, qui vita & conuersatione sanctissimus, ob meritorum suorum excellentiam catalogo sanctorum ascriptus fuit: cuius festum pridie Kal. Iulii celebratur.

Alfonfus VII.

1106

ALFO^NSVS huius appellationis septimus, Rex Aragoniæ, mortuo Alfonso sexto, prætextu vxoris Vrracæ Alfonso filia, Castellæ Legionisq; regnum obtinuit anno humanæ salutis 1106. & principatibus regnisq; coniunctis, Imperatoris nomine appellari voluit. Hic comparatis magnis exercitibus, Mauros a Cæsaraugusta, Tudela, Daroca, Bilbili, quam nunc *Calatayut* Hispani vocant, Turiasone, Borgia, multisq; oppidis aliis eiecit. Condidit & plura, inter quæ Burgum Pampilonis: Numantiam vero quam Scipio Africanus olim deleuerat, Soriam vocans restaurauit. Condidit & Almazanum, Berlangam, Bilforatum. Hic etsi bellicosus, in rebus tamen diuinis negligentior. nam sæpius equos in ecclesiis, velut in stabulis habebat. Ideoq; (vt fertur) cum Fragam oppugnaret, anno regni sui 20. iudicio Dei repente occisus, nec mortuus nec viuus apparuit, absq; liberis, anno Domini 1126. Claruit per hæc tempora Ioannes cognomento Ortega, Quintana oppido Burgensis ditionis oriundus, qui ob vitæ sanctitatem Christi confessoribus connumerari meruit. eius festum quarto nonas Iunii celebratur.

Alfonfus VIII.

1126

ALFO^NSVS eo nomine octauus, filius Raymundi Berengarii Comitissiam Tolosæ, & Vrracæ Alfonso sexti Legionis Castellæq; Regis filia, mortuo Alfonso septimo Aragoniæ Rege, qui prætextu vxoris Vrracæ Legionis Castellæq; regna susceperat, in eius locum successit anno salutis humanæ 1126. liberisq; habuit ex Vrraca vxore, Sanctium qui Rex Castellæ, Ferdinandum qui Rex Legionis fuit, & Helisabetam. Ex Berenguella cōsorte secunda, Raymundi Comitissiam Barcinonæ filia, Beatricem, Ludouico septimo Regi Franciæ collocatam. Hic Alfonso ab expeditione Hierosolymitana rediens, quum domum applicuisset, anno quinquagesimo post initum regnum morbo consumptus est ad Baezam, sub arbore quadā mōtis cui nomen est vulgo *de Muladar*. Auicenna Hispalensis, medicæ artis scientissimus, per hæc tempora claruit, & Auerrois Cordubensis, qui multo plura quam ceteri Arabum in Aristotelem commentatus est. Raymiris filius Sanctii, mortuo fratre Alfonso, per hæc tempora in regno successit, a proceribus Aragoniæ electus. Hic iam diu in Gallia, in monasterio S. Pontii de Tomeriis, religioni S. Benedicti seruebat, & impetrata a summo Pontifice facultate, vxorem duxit filiā Com-

An. Christi itis Peitei, ex qua vnicam progenuit Petronellam filiam, quam Raymundo Barcinonensium Comiti in vxorem dedit, & Aragoniæ regno dotauit. Hic Raymiris in Oſcēſi ciuitate magnam ædificauit eccleſiam, quæ S. Petri veteris dicitur, vbi monachos S. Benedicti ordinis cū redditibus inſtituit, & in ea poſt reſignationē regni ad vltimum vitæ diem permanſit, ibiq; ſepultus eſt anno 1147. regni vero 19. Raymundus, mortuo patre Raymundo Berengario, Comitatum Barcinonæ per hoc tempus, id eſt, anno Chriſti 1131. accepit. Ei nupta fuit Petronilla, alias Vrraca (vt Iacobus Marquilles ait) Raymiris monachi Aragonū Regis filia, ex qua ſuſcepit Alfonſum qui patri ſucceſſit, & Sanctium Roſillionis & Ceritanix Comitē: filiaſq; totidem, Dulciam, quæ Sanctio Regi Portugalliæ nupta fuit, alterā Hermengaudo Comiti Vrgellenſi collocatam. Hic Raymundus, mortuo Rege Raymiro ſocero, prætextu vxoris in regno Aragoniæ ſucceſſit. Veruntamen non Regis ipſe, ſed principis Aragoniæ nomen aſſumpſit. Nam Raymiris Rex Aragoniæ, ſocer ipſius, iis conditionibus regnum renunciauit, vt nō Rex, ſed princeps diceretur, & Comes Barcinonæ: in præliis vero armis ſiue inſignibus eiufdem Comitis vteretur, quæ ſunt in campo aureo baculi quatuor rubri. Almeriam ciuitatem, Abderam præcis temporibus nuncupatam, ad Alfonſum Caſtellæ Regem ſororium ſuum contra Mauros inſtructo exercitu p̄fectus, 6. Kal. Nouemb. anno Chriſti 1145. Deſtoſam prid. Kal. Ian. 1148. Ilerdam & Fragam ciuitates Kal. Nouemb. 1149. & alia plura loca a Mauris occupata recuperauit, eorum Regibus occiſis. Trecentas eccleſias ædificauit, & magnis redditibus dotauit. fuit enim princeps Chriſtianiſſimus, & in rebus quæ diuinum cultum fidemq; catholicam augere videbantur, tam liberalis quam feruens & pius. Hic Berengario fratre a ſuis populis occiſo, Comitatu prouinciæ recepit, & in necis eius vltionem, Arletum ciuitatem & alia complura oppida caſtellaq; deleuit. Hinc in Hiſpaniam reuerſus, obiit apud Gerundam ciuitatem in Burgo qui dicitur S. Danielis, imperii ſui 36. 8. Idus Aug. anno Domini 1162. cuius corpus in monaſterium Riupulli delatum, honorifice ſepultum fuit. poſt cuius mortem Alfonſus eius filius in regno Aragoniæ Comitatuque Barcinonæ ſucceſſit.

Barcinonæ Comitum Epilogus, poſt Carolum Magnum Imperatorem.

1 Iamfredus	annis 60.	7 Berengarius	annis 28.
2 Iamfredus	annis 27.	8 Raymundus Berengarius	annis 42.
3 Miron	annis 17.	9 Raymundus Berengarius	annis 7.
4 Iamfredus	annis 35.	10 Raymundus Berengarius	annis 50.
5 Borrellus	annis 28.	11 Raymundus Princeps Aragoniæ & Com-	
6 Raymundus Borrellus	annis 24.	es Barcinonæ	annis 36.

Per hoc tempus monaſterium Sanctarum Crucum in Catalonia, ordinis S. Bernardi, a Guillermo Raymundo de Montcada, Galerando de Pinos, Poncio de Cabrera Vicecomite, & Petro Alemanii conſtructum fuit, qui ſuis ſumptibus illud dotauerunt. Oldegarius Tarraconenſis Archiepiſcopus, Barcinonenſiſque adminiſtrator ſiue Epicoſopus, per hoc idem tempus, fide, doctrina, ac miraculis plurimum valuit, obiitque Barcinonæ in cathedrali eccleſia ſepultus, anno ab incarnatione Chriſti 1136. ſexta Martii: cuius anniuerſarium quolibet anno, dicta die, in eadem eccleſia celebratur.

1176

Sanctius III.

SANCTIVS eo nomine tertius, cognomento Deſideratus, filius Alfonſi octauī, mortuo patre in Caſtellæ regno ſucceſſit, anno humane ſalutis 1176. Hic viuente adhuc patre vxorem duxit Blancam, Garcia Nauarræ Regis filiam, ex qua filium vnicum nomine Alfonſum genuit. Ordinem militum de Calatraua inſtituit in regione Toletana, loco & prouincia Calatrauæ vbi cœnobium templariorū fuerat. Quumq; vno tantum regnaſſet anno, diem clauſit in Arabia pro Chriſtiana fide, in ea

in ea fortiter bellum gerens, vt quidam scribunt. *Alfonfus* siue *Ildefonfus*, Ray- *An. Christi*
mundi principis Aragoniæ filius, primus fuit Rex Aragonũ, & Barcinonæ Comes
post principatum vnionem appellatus est. Multa ac præclara opera edidit, mona-
sterium Populeti in Catalonia a fundamentis ædificauit ac dotauit, Turolium ci-
uitatem condidit, & *Ruffillionem* quam *Perpinianum* vocant, vel potius restaura-
uit. nam Turolium vulgo *Tuyr*, *Turruptia* siue *Tintana* olim appellabatur: *Perpi-*
nianum vero, antiquitus *Ruffinum*, vulgo *Roffellon*. Vxorem duxit *Sanctiam*, *Al-*
fonsi Castellæ Regis dicti Imperatoris filiam, ex qua liberos vtriusq; sexus sex ha-
10 qui Comes Prouinciæ, & *Ferdinandum*, primo monachum Populeti, deinde Ab-
batem montis Aragonum: filias totidem, *Constantiam* quæ *Vngariæ* Regis vxor
fuit, quo mortuo, *Frederico* nupsit Romanorum Imperatori: *Leonoram*, Comiti
Tolosano traditam: & *Sanctiam*, filii Comitis *Tolosæ* coniugem. Obiit *Alfonfus*
Rex, quum annis 34. regnasset, in oppido *Perpiniano*, 7. Kal. Maii, anno Christi
1196. sepultus in monasterio Populeti. *Berengarius* de villa mulorum, Archiepi-
scopus *Tarracone*, per hoc tempus cum suffraganeis suis Concilium apud *Tarra-*
conem celebrauit, anno Christi 1180. cuius & Concilii constitutione annus *Do-*
minicæ incarnationis in chartis & instrumentis notariorum scribi præceptus est,
quum antea anni Francorum Regum scriberentur.

20 *Alfonfus IX.*

1177

AL F O N S V S huius nominis nonus, cognomento *Bonus*, *Sanctio* patre mortuo,
Castellæ regnum obtinuit, anno ab incarnatione Christi 1177. Hic in Arabas
bellum mouit, qui per id tempus Hispaniã vltiorem ex *Mauritania* inuaserunt,
anno Domini 1212. Sed primo parum prospere. nam *Sarraceni* *Beticam* quæ nunc
Granatæ est regnum, subegerunt, tenueruntq; iam inde prouinciam ipsam vsq; ad
ætatem *Ferdinandi* eius nominis quinti. Mox *Alfonfus* ordinem militum *S. Iaco-*
bi de Spata instituit, & auctis opibus, ingenti prælio *Sarracenos* vicit, *Vbedam* quæ
30 ciuitatem 12. Kal. Aug. anno Christi 1212. recuperauit, *Miramamolimum* *Maurorũ*
ducem, commisso ad *Tolosam* prælio vicit, in quo ducenta millia Arabum rumor
est cecidisse, & crucem e cælo apparuisse, ex quo prælio triumphum *Petrus* *Ara-*
gonum Rex obtinuit. Eo tempore *Alfonfus* *Rodericum* præfulem *Toletanum*
Romam misit, ad impetrandas in expeditionem contra *Mauros* collationes. Vxo-
rem duxit *Alfonfus* *Leonoram*, *Henrici* Regis *Angliæ* filiam, ex qua liberos vtri-
usq; sexus septem genuit: *Sanctium* qui puerilibus annis, *Ferdinandum* qui adulta
iam ætate in fata concesserunt, *Henricum* qui patri successit, *Blancam* quæ nupsit
Ludouico cognomine septimo Regi Francorum, ex quo *Ludouici* Regis Fran-
corum qui post mortem consecratus est, mater efficitur: adhæc *Berengatiam* quæ
40 iuncta fuit *Alfonso* Legionis Regi, *Vrracam* quæ Regi *Portugalliæ*, & *Leonoram*
quæ Regina fuit Aragonum, vxorq; *Iacobi* Aragoniæ Regis. *Alfonfus* itaq; anno
38. ex quo regnare cœperat, diem clausit extremum. *Dominicus* vir sanctitate
insignis, ac religionis Christianæ quasi matutinum sydus, per hæc tempora in *Ca-*
ligurio ciuitate Hispaniæ natus, ex Canonico regulari a Deo vocatus, cum 12. fra-
tribus sociis prædicatorum ordinem incredibili feruore fundauit, qui per *Hono-*
rium tertium Pontificem maximum anno Christi 1218. approbatus & confirma-
tus fuit. *Petrus* filius *Alfonsi* Aragoniæ Regis, annum agens 20. mortuo patre
per hoc idem tempus gubernacula regni Comitatusque *Barcinonæ* suscepit. Cui
nupta fuit *Maria* *Guillermi* *Montispeffulani* filia, & *Constantinopolitani* Impera-
toris neptis, ex qua *Iacobum* filium vnicum Kal. Febr. anno Domini 1196. in *Mon-*
50 *tepeffulano* habuit, & ex pellice *Constantiam* quæ *Guillermo* *Raymundo* de
Montcada nupta fuit. Hic *Petrus* in vltiorem Hispaniam apud *Idubedam* ciui-
tatem, quæ nunc *Vbeda* dicitur, contra *Mauros* duce *Miramamolino* auxiliũ Regi
Castellæ tulit. Qui quum in bello gerendo fortissimus haberetur, deuictis *Sarra-*
cenis victoriam insignem reportauit. Hinc Romam profectus, corona panis *azy-*
mi ab *Innocentio* Papa tertio in ecclesia *S. Pancratii* coronatus est. Postea vero

An. Christi Roma instructo exercitu discedens, contra Simonem dominum Montisfortis & Tolosanum Comitem progressus, habito conflictu eos deuicit. in quo dum Gallos fugientes a suis longe remotus insequitur, ab hostibus fere solus interceptus, fortissime pugnans occisus est anno Christi 1213. & regni sui 17. cui Iacobus filius in regnum Aragoniæ Comitatumq; Barcinonæ successit.

Henricus I.

1215

HENRICVS eo nomine primus, Alfonsi noni filius, patre mortuo in eius locum successus est anno salutis humanæ 1215. Is biennio post apud Palætiā urbem, dum cum sodalibus luderet, cocto latere fortuito vulnus in capite accepit, ex eoq; biduo post morte occubuit absq; liberis. His temporibus Ioannes Hierosolymitanus Rex in Hispaniam profectus est, vt Galliciæ apostoli ædem voto inuiferet. Cui Henricus Berengariam sororem, Alfonso Legionis Regi olim nuptam, matrimonio iunxit. Iacobus huius nominis primus, perempto patre, vt diximus, regnum Aragoniæ Comitatumque Barcinonæ obtinuit. Fortunatus & felix memoriæ ob res magnifice gestas appellatus est. Hic ciuitatem Maioricam pridie Kal. Februarii, anno Domini 1229. expulsi Sarracenis recuperauit, insulam totam obtinuit. Et in Hispaniam victor cum exercitu reuersus, 4. Kal. Octobr. 1238. fugatis Mauris, Valentiam urbem prouinciamq; Murcia vſq; ad nouam Carthaginem adeptus est. Vxorem duxit Leonoram, Alfonsi noni Castellæ Regis filiam, ex qua Alfonsum progenuit filiū qui iuuenis e vita migravit: & diuortio facto a Gregorio Papa, ob consanguinitatem gradus, non solum non confirmari matrimonium voluit, sed etiam dissoluit. Quamobrem vxorem duxit Hiolensiam, siue Ardeuram, Vngariæ Regis filiam, ex qua filios peperit tres: Petrum qui patri successit in Aragoniæ regno & Valentia, principatuq; Barcinonæ: Iacobum qui Rex fuit Balearium, id est Maioricarū, Comesq; Rosillionis, & Ceritaniæ, ac dominus Montispeffulani: & Sanctium qui Toleti Archiepiscopus prælium contra Mauros ingressus occubuit. Peperit & filias quinq; Isabellam quæ consors fuit Philippi Regis Franciæ, cui Carcassonam in dotem tradidit, quum antea cessisset iure, si quod ei cōpeteret in Laletania (quæ Gotholania nunc est) & Ruscinone, vt habet Michael Ritus Neapolitanus: Violantam quæ nupsit Alfonso decimo Castellæ Regi: Constantiam quæ fuit vxor Emanuelis fratris Regis Castellæ: Mariam & Leonoram quæ a vita paruulæ discesserunt. Ex pellice vero Tereſia, Ioannis Bidauræ filia, genuit Petrum cui castrum Ayerbæ dedit, & Iacobum quem dominum castri Xericæ fecit, in regno Valentia. Ex aliis vero fœminis suscepit Petrum Ferdinandum, cui nupta fuit filia Regis Nauarræ, & oppidum Ixar obtinuit a patre, a quo titulum & cognomen accepit: & Ferdinandum Sanctium, cui oppidum Castrum dedit, a quo eius successores a Castro cognominantur. Fuit Iacobus Rex, in re militari strenuus, omniq; genere probitatis ornatus. Ordinē beatæ Mariæ de Mercede Barcinonæ instituit, sub regula S. Dominici, interuentione Raymundi de Pennya forti, Barcinonensis generalis magistri ordinis S. Dominici. Obiitque Iacobus Rex Algeiræ, quod oppidum est Valentia, ætatis suæ 80. octauo Idus Augusti, anno ab incarnatione Christi 1276. in monasterio Populeti sepultus.

Ferdinandus III.

1217

FERDINANDVS eo nomine tertius, Alfonsi Legionis Regis filius, mortuo Henrico, in eius locū successit anno ab incarnatione Christi 1217. vtroq; regno Legionis & Castellæ potitus. Vir fuit in militaribus rebus strenuus. nam ab omnibus fere Hispaniæ finib. Mauros exegit, Hispali, Corduba, Vandalia, & Bætica magna ex parte recuperatis, præter Granatæ Regem quē sibi fecit stipendiariū. De cuius reb. fortissime gestis Rodericus Archiepiscopus Toletanus magnā confecit historiam. Vxorem duxit Beatricem, Germanorū Imperatoris, vel (vt alii dicunt) Brabantia ducis filiam, quæ liberos sex ei peperit: Alfonsum, Fredericum, Emanuelē, Philippum qui Christianam Regis Daciæ filiam duxit vxorem, Sanctium, & Henricum. qua mortua, sibi Ioannam ex Comite Pontis editā iunxit, ex qua Ludouicū & Leonoram procreauit. Hic quum annis 45. regnasset, apud Hispalim ciuitatem

a se re-

a se recuperatam diem clausit extremum, anno Domini 1262. Antonius de Pa- *An. Christi*
 dua, ciuitate Vlyssiponenſi in Portugallia oriundus, ordinis minorum, his tempo-
 ribus claruit, vir utiq; ſanctus, & multis virtutibus decoratus, a Gregorio tertio Pa-
 pa in ſanctorum conſortium confessorum honorifice relatus, cuius natale Idibus
 Iunii celebratur. Bernardus presbyter Compoſtellanus, iuris vtriuſq; eruditif-
 ſimus, per hoc idem tempus claruit. Conſcripſit in iure Canonico quædam laude
 digniſſima, quæ in magna habentur auctoritate. Item ſuper quinque libris De-
 cretalium, lib. 5. Raymundus de Pennya forti, natione Cathalanus, ordinis præ-
 dicatorum, tertius magiſter generalis hac ætate claruit, in diuinis ſcripturis ſuffi-
 10 cienter edoctrus, ac Iuris Canonici ſcientia inſtructus, ſcripſit in Decretales lib. 5.
 item ſummæ de Caſibus lib. 3. Conſtitutiones ordinis lib. 1. Hugo Barcinonen-
 ſis, ordinis prædicatorum, & S. Sabinæ Cardinalis presbyter, vir doctrina ac vitæ
 ſanctitate conſpicuus, per hoc tempus in magna fuit exiſtimatione. ſcripſit in to-
 tum vetus ac nouum teſtamentum lib. 73. & ſummam de Caſibus valde vtilem,
 religionis ordinationes & conſtitutiones ſub regulari obſeruantia in ordinem ex-
 tantem redegit.

Alfonſus X.

1262

ALFOVSVS huius appellationis decimus, Ferdinando patri ſucceſſit anno ſa-
 lutis humanæ 1262. vxoremque duxit Violantam Iacobi Aragonum Regis fi-
 20 liam, ex qua filiam primo Berengariam, mox liberos alios ſeptem habuit: Ferdi-
 nandum cognomento dela Cerda, cui Blanca diui Ludouici Regis Francorum fi-
 lia nupſit, & patre viuente ab humanis diſceſſit, ex vxore relinquens Alfonſum &
 Ferdinandum dela Cerda, a quibus domus dela Cerda originem trahit: Sanctium
 qui poſt eum regnauit: Ioannem qui Margaritam Marchionis Montiferrati filiã
 duxit vxorem, & multa contra Mauros bella fortiffime geſſit: poſtremo Iacobum,
 Petrum, Leonoram & Mariam. Alfonſus itaque leges Hiſpaniarum quas vocant
 Partitas, aliis in ſuper additis illuſtratiſq; ſenſibus, vt ex vſu videbatur, in volumen
 redegit. Murciam recepit ab Arabibus, quæ in eius fide perſtitit: vnde priuilegio
 30 conſecuta eſt, vt ſeptem coronas inſignibus ſuis imponeret. Algarbii Comitatum
 Alonſo Portugalliæ Regi dedit, in dotem filiæ Beatricis quam ex pellice genitam
 ei collocauerat, quæ Dionyſium peperit. Immunes præterea Reges Portugalliæ
 fecit, ne cogerentur conuentibus aſſeſſe qui Hiſpanorum lingua Curia vocantur,
 quibus ex fœdere Regi Legionis & Caſtellæ aſtringebantur. Variantibus in
 creando Imperatore ſententiis, ei Imperium vltro delatum eſt, ſuadente etiam
 Pontifice vt capeſſeret, vitandi belli cauſa. Anno 15. poſt electionem ſuam, ſuo iu-
 ri renunciauit apud Belgradum. His temporibus Sarraceni, anno Chriſti 1268. ex
 Africa ſoluentes vtraſque Hiſpanias opprimunt: ſed Chriſtiani cruce ſignati eos,
 facta irruptione, maxima cæde proſtigarunt. Hic Alfonſus Aſtronomiam ſidera-
 lemque ſcientiam profitebatur, vnde ab eo tabulæ extant Alfonſinæ. Imperato-
 40 rem Conſtantinopolitanum a Sultano captum, ingenti ære collato redemit. Mo-
 riensq; hic excellens Rex anno 25. principatus ſui, Mutciæ condi voluit. Petrus
 Portugalliſis, epiſcopus Tuſculanus, medicus & philoſophus præſtantiſſimus, pri-
 mo S. Romanæ eccleſiæ Cardinalis, poſtmodum Papa Ioannes vigeſimus primus
 per hæc tempora claruit. Scripſit medicis non contemnenda opuſcula, inter quæ
 opuſculum quod medici Theſaurum pauperum appellant: item problematū lib.
 1. Canones medicinæ lib. 1. & Epiſtolarum ad diuerſos lib. 1. Garcias Hiſpanus,
 luculentiffimus legum explanator, tempeſtate hac etiam vixit, qui & ſuper De-
 cretalibus egregium opus & alia plura compoſuit. Petrus filius Iacobi Aragoniæ
 50 Regis, deſuncto patre, per hæc tempora in regno Comitatuq; Barcinonæ ſucceſ-
 ſit. Huic, patre adhuc viuente, tradita fuit Cōſtantia, Manfredi vtriuſq; Siciliae Re-
 gis filia, cuius prætextu regna hæc Siciliae obtinuit. Habuitq; ex ea liberos vtriuſq;
 ſexus ſex: Alfonſum qui patri ſucceſſit in Aragoniæ regno, Iacobū qui primo Rex
 Siciliae, & mortuo fratre Alphonſo Aragoniæ fuit: Federicum qui Rex etiam
 Siciliae fuit: & Petrum qui abſq; principatu vitam degit: Iſabellam quæ nupſit Dio-
 nyſio Regi Portugalliæ: & Conſtantiam, vel (vt alii volunt) Violantã, quæ coniunx

An. Christi fuit Roberti Neapolis Regis. Petrus itaque quum apud Villafrancam oppidum Comitatus Barcinonę permaneret, diem clausit anno ætatis suę 55. tertio Idus Nouemb. anno Domini 1286. cuius corpus ad monasterium sanctarum crucium fuit deportatū & reconditum, Alfonso filio in regni successionem hærede constituto.

1287

Sanctius IIII.

SANCTIVS eo nomine quartus, adhuc viuo patre (vt fama habetur) Regem Castellę se gessit, & mortuo successit anno salutis humanę 1287. Contra Mauros foeliciter dimicans, eis Tariffam, olim Cartciam vocatam, ademit. Regem Fessę Maurum, ex Africa contra Hispaniam magna classe soluentem, nauali bello superauit. Mariam Infantis Alfonsi filiam, cognomento de Molina, fratrisq; Ferdinãdi tertii, vxorem duxit, liberosq; quatuor, Ferdinandum, Petrum, Philippum, & Hentricum ex ea procreauit. Is itaq; quum annis regnasset 8. fato functus est. Alfonso huius appellationis secundus, Petro patre defuncto, per hæc tempora in Aragoniæ regno Comitatuq; Barcinonę successit. Homo liberalitate fortitudineq; præstantissimus fuit, & ideo Largus cognominatus. Iacobum patrum qui aduersus Petrum Regem Aragonum patrem suum Gallis adhærebat, regno Maioricarum priuauit. quo regno potitus, alteram Balearium quæ Minorica appellatur, depulsis ab insula Sarracenis, ditioni suę subegit. Vxorem nunquam duxit, ideoque Castus cognominatus: & sic moriens anno ætatis suę 27. absq; liberis, Barcinonę 15. Iulii, Iacobum fratrem Sicilię Regem hæredem instituit, anno Christi 1292. in ecclesia monasterii fratrum Minorum Barcinonę, in tumulo matris sepultus.

1295

Ferdinandus IIII.

FERDINANDVS Sanctii filius, cognomine quartus, regnum accepit anno salutis humanę 1295. quod annum agens nonum per matrem administrabat. Vnde huius pueritia, illius sexu contempto, plures in eum arma sumpserunt. Nam contra Alfonso del Cerda qui se Castellę Regē dictitabat, ac Reges Nauarrę, Portugallię, & Aragonię, grauia bella per legatos gessit. Ex Cõstantia Portugallię Regis filia Alfonso genuit qui Castellę regno successit, & Leonoram quam Aragoniæ Regi Alfonso locauit. Quumq; annis 13. regnasset, & nocte quadam dormire crederetur, in fata admodum iuuenis corruit. Dionysius Alfonsi decimi Regis Castellę Legionisq; nepos, his temporibus in Portugallia regnabat, qui milites Iesu Christi sub ordine Cisterciensi apud oppidum Tomarium Lusitanię instituit sub magistro. Dicto Regi successit Alfonso huius nominis quartus, eius filius ex vxore sua Isabella, Petri Aragonũ Regis filia: Alfonso autē Petrus, dein Ferdinandus. Iacobus Sicilię Rex, filius Petri Aragonum Regis, mortuo Alfonso fratre regnum Aragoniæ principatumq; Barcinonę obtinuit, Fredericum fratrem in Sicilia Regem relinquēs. Vxorem duxit Mariam, Alfonsi decimi Castellę Regis filiam. Cum qua nondum deflorata, ob consanguinitatis gradum coniunctissimum (erat enim sororis filia) iussu Romani Pontificis diuortium fecit. Exinde Blancam Caroli Neapolitanorum Regis filiam duxit, ex qua liberos quinque genuit: Iacobum cui nupsit Leonora, Alfonsi decimi Castellę Regis filia, sed ea intacta ad ordinē S. Ioannis Hierosolymitani se contulit, inde magister ordinis Montefani electus: Alfonso cui Tiresia neptis Vrgelli Comitum, Guillermi Dantensę filia, nupta fuit, & Vrgelli Comitatum prætextu vxoris obtinuit, ac in regno patri successit: Petrum primo Comitem Pratenſium, deinde Empuriarũ: Raymundum Berengarium, Comitem Pratenſium Ribagorciarumq;: & Ioannem qui primo Toleti Archiepiscopus, postea Tarraconensis, Alexandrięq; Patriarcha est habitus. Filias totidem: Constantiam quæ Emanueli Regis Castellę filio nupsit: Mariã quę Petro Castellę Infanti: Blancã quę præfuit monialibus monasterii Xixenę, ordinis S. Ioannis: Violantam quæ fuit confors Tarentino principi: & Isabellam quæ fuit vxor Austrię Ducis. Ex pellice autem habuit Iacobũ qui filiã Lupi Lunę, nomine Ioannam, in matrimonium duxit, & Comitatum Lunę cum ea accepit.

Duxit

Duxit præterea Iacobus Rex, defuncta Blanca, Elisendâ, nobilis Petri de Montcada filiam, quæ mortuo Rege, monasterium monialium de Petris albis, ordinis S. Claræ, iuxta Barcinonam a fundamentis instruxit ac dotauit, & ibi requiescit. Aduersus Federicum fratrem Siciliæ Regem nauali prælio in Siculo mari decertans, Siculos profligauit, rebusq; prospere confectis in Hispaniâ reuersus, cum Valentie conuentû celebrasset, Barcinonæ aliquamdiu commoratus, obiit pridie Kal. Nouemb. anno Christi 1327. ætatis suæ 66. in ecclesia monasterii sanctarû Crucium sepultus. Alfonso filium hæredem & successorem instituit, Iacobo primogenito abdicato, qui contra Sardos rebellantes in Sardiniam a patre missus, expeditionẽ Sardinia, simul & regnorum successionem recusauit.

Alfonfus XI.

1308

ALFONSVS huius nominis vndecimus, in patris Ferdinandi quarti locum successit anno humanæ salutis 1308. ductaq; Maria, Dionysii Portugalliæ Regis filia, Petrum genuit: ex Leonora de Guzman pellice, Henricum & Federicum. ex his Henricum Trastamaræ Comitem, Federicum vero diui Iacobi Magistrum instituit. Præterea Sanctium, Telium, Petrum, & Didacum, quorum vltimos duos Petrus eorum frater interimendos curauit. Alfonso itaq; in Arabas animi impetum conuertens, aduersus Almoacenum & Hynzephinum Bellamarini & Granatæ Reges, oppido Alcala (quod Regale vocant) recuperato, foeliciter dimicauit. Calatrauz Magistrum leuibus de causis delatum interfici iussit. Ordinem militum de la Banda apud ciuitatem Burgensem instituit. Obit in obsidione Castrî de Gibraltar, eo die Veneris quo dominicæ passionis memoriam recolimus, quum regnasset annis 42. Ordinem nouum militiae Christi ea tempestate Ioannes vigesimus secundus Pont. Max. instituit, qui militare sub Christo dicerentur in Lufitania, & Sarracenis resisterent Bæticam & Aphricam incolentibus. Huius autem militiae præfectus in Marino Syluensis diœcesis oppido locum repositum habet, vbi principalis domus constituta, & militibus omnia bona Templariorû, annuente Rege Portugalliæ, concessa, quo liberius militiae Christi vacarent. Cuius censor & moderator est abbas Archohasiani monasterii Cisterciensis ordinis, Vlyssiponensis diœcesis, qui conscribendi & exautorandi milites facultatem habet. Alfonso Hispalensis episcopus, ordinis Eremitarum diui Augustini, doctor celeberrimus, per hoc idem tempus claruit, cuius quidem doctrina est in precio. Hac etiã ætate Aluarus frater Minorum Hispanus, clarus habetur. Alfonso Rex Aragonũ viuentem patre Iacobo in Sardiniam profectus, eam breui tempore imperio patris subegit: multis tamen præliis habitis, in quibus animi fortitudinem mirabilem, & rei militaris industriam, & Ducis magni officium ostentauit. Cæsaraugustæ coronam regni accepit anno Christi 1327. Ex Tiresia vxore (de cuius coniugio fuit Comes Vrgelli & Vicecomes Agerensis) liberos genuit, Petrum qui patri successit, Iacobum cui Comitatum Vrgelli dedit, Fredericum & Alfonso, & alios duos, & filiam Tiresiam, qui primis ætatis annis e vita migrarunt. Omnes Cæsaraugustæ iacent in ecclesia S. Francisci ordinis Minorum, apud altare maius, iuxta tumulum matris. Mortuaq; Tiresia ad quintum Kal. Nouemb. anno domini 1327. Leonoram, Alfonso decimi Castellæ Regis filiam, duxit vxorem, ex eaq; genuit Ferdinandum Dertosæ Marchionem, Ioannem qui obiit apud auum in Castella, & Constantiam quæ nupsit Iacobo vltimo Maioricarum Regi. Alfonso itaq; apud Barcinonam diem clausit extremum nono Februarii, anno Christi 1336. qui iacet Ilerdæ in monasterio S. Francisci ordinis Minorum. Post cuius mortem Petrus eius filius in regnis successit. His temporibus Ioannes papa vigesimus secundus Cæsaraugustanam ecclesiam sibi dilectam in metropolitanam erexit, assignatis sibi quinque cathedralibus ecclesiis, ex vndecim quæ Tarraconensi subsunt. Petrus de Perpiniano, natione Cathalanus, ordinis Carmelitarum, per hoc idem tempus claruit, & in scripturis diuinis non mediocriter eruditus, edidit multa commendatione digna, e quibus feruntur Quæstiones in lib. summarum pulcherrimæ: item in totum psalterium opus grande, & Sermones varii.

An. Christi

Petrus.

1350

PETRVS, Alfonso patre mortuo, imperii Castellæ Legionisq; habenas suscepit anno a natiuitate Christi 1350. Blancam Borbonii ducis filiam in vxorem duxit, quam instigante pellice dimisit. Hic nota crudelitatis a multis accusatur. nam Federicum fratrem, diui Iacobi militiæ præfectum, obtruncauit, Rubeum Granatæ Regem, hospitem, suam opem implorantem, thesauris inhians quos secum aduexisse putabatur, iugulauit. Exinde fratres Telius, Sanctius, & Henricus ad Aragonum Regem se recipiunt, impetratoq; auxilio Castellæ fines adoriuntur. vnde Petrus Anglorum copiis adiutus, inito aduersus Henricum prælio, eum regni finibus exegit. Qui instaurato Francorum copiis exercitu, Petrum Regem superauit, strictoq; gladio confodit vnde uigesimo sui principatus anno. Terræ motus maximi adeo in Hispania his temporibus, id est, anno Christi 1357. fuerunt, & præsertim Hispali & Cordubæ, vt maxima earum urbium ædificia corruerint, ingentēq; hominum multitudinem opprefferint. Egidius Magnus Hispalensis Episcopus, & Sabinus Cardinalis dignissimus, ex nobilissima Hispaniarum familia Carrilla natus, iisdem temporibus ob res magnas strenue a se gestas, apud Innocentium papam sextum, aliosq; summos proceres, maximo est habitus in precio. cuius virtute confusus Innocentius, ex Auinione in Italiam ad multos tyrannos & ecclesiæ Romanæ rebelles comprimendos legatus missus est, & Romam cum omni apparatu veniens, in primis Carolum Imperatorem coronauit. Quo coronato, omnes vrbes & oppida quæ tyranni, instigante Bauaro, occupauerant, breui recepit. Hic optimus ac Christianissimus pater, multa Italiæ bona exemplo dignissima, maxime Bononiæ contulit. nam in ea vrbe Collegium impensis propriis construxit, cui & redditus magnos pro scholasticis Hispanis pauperibus perpetuo alendis assignauit. Petrus huius appellationis quartus, cognomento Cerimoniosus, in Aragonia per hoc tempus, mortuo patre Alfonso, regni gubernationē suscepit. Hic adolescens annos fere 16. natus, viuente patre, ad montes Pyrenæos se contulit insidias Leonoræ noueræ veritus, quæ studebat vt Ferdinandus eius filius post Alfonsi Regis obitum in regno succederet. Sed regno suscepto, Ferdinandum fratrem qui multos Aragoniæ populos ad rebellionem concitauerat, occidit, ac nonnullos Aragoniæ nobiles qui Ferdinandi factionem secuti fuerant, Cæsaraugustæ capite puniuit. Vxores duxit quatuor, quarū prima fuit Maria Nauarræ Regis filia, ex qua Ioannam habuit quæ vxor fuit Emporiarum Comitis, & alteram filiam quæ paruula migravit a vita. Peperit & Petrum filiū, qui natus paucis dieb. obiit. Mortua Maria, Leonoram Portugalliæ Regis filiā duxit, quæ post confectas nuptias per breui spacio temporis obiit. Inde Leonoram duxit Regis Siculorum filiā, ex qua Ioannem & Martinum filios genuit, quorum alter ei successit in regnis, alter Dux fuit Montisalbi. Suscepit & filiā Leonoram, quæ nupsit Ioanni Henrico Castellæ Regis filio. Leonora quoq; defuncta, Rex iam senio confectus, amore cuiusdam mulieris viduæ deperditus, nomine Sibyllæ Forciæ in Emporiarum prouincia natæ, eam demum duxit vxorem, quæ filiam peperit vnicā nomine Isabellam, coniugio tradit tam Iacobo Comiti Vrgelli & Vicecomiti Agerensi. Hic Petrus Henrico Trastamaræ Comiti, Castellæ Regi fratri inuiso opem ferre non destitit, cuius auxilio Henricus Petrum fratrem Castellæ Regem (vt diximus) occidit. Postea vero Petrus Rex Aragoniæ, in Sardiniam transiit rebellantem, & Genueses ad quos Sardi defecerant, multis cladibus affecit. Hinc in Hispaniam reuersus, Iacobum Balearium Regem suæ sororis maritum, propterea quod ei obsequium denegauit, Maioricarum, Ruffilionis, & Ceritanæ principatibus quos nomine suo tenebat in feudo, spoliavit: quas prouincias Aragoniæ regno coniunxit. His quoq; temporibus apud Perpintanum oppidum, in Curia generali, 25. Decemb. 1351. fuit determinatum in Cathalonia, ne Calendæ a notariis in chartis scriberentur, nec ab incarnatione annus Domini, sed a natiuitate inchoaretur. Præfuit autem Rex Petrus annis 51. Barcinonæ moriens 5. Ianuarii, anno Christi 1387. natus annos 72. Corpus autem delatum est in monasterium Populeti.

Henricus

HENRICVS eo nomine secundus, Alfonſi vndecimi filius, interempto Petro, regno potitus eſt anno ſalutis humanæ 1369. Huic nupta fuit Ioanna, Infantis Ioannis Emanuelis de la Cerda filia, ex qua Ioannem genuit qui poſt patrē regnavit, & Leonoram quæ nupſit Regi Nauarræ. Regnavitq; Henricus annis octo, quum e vita migravit apud S. Dominicum *de la Calzada*, Calagurritanenſis diœceſeos. Ferdinandus, filius Petri, in Portugalliæ regno per hoc tempus imperiū regebat, cui ſucceſſit Ioannes eius ex pellice filius. Hic Ferdinandus ex vxore ſua vnicam habuit filiam, quæ coniunx fuit Ioannis Regis Caſtellæ, eo nomine primi.

IOANNES eo nomine primus, Henrico patri ſucceſſit anno a natiuitate Chriſti 1377. Hic vxorem duxit Leonoram Petri Aragonum Regis filiam, ex qua Henricum qui patri ſucceſſit, & Ferdinandum Regem poſtea Aragonū ſuſcepit: qua mortua, Beatricem Ferdinandi Portugalliæ Regis vnicam filiam ſuperduxit. Deſunctoq; Ferdinando ſocero, dum ius vxoris proſequitur, magna manu Portugalliæ ſines ingreſſum, Ioannes Ferdinandi ex pellice filius infecta re exercitum reducere coegit, ſeq; Portugalliæ Regem creauit. Hic Ioannes Rex Caſtellæ Henrico filio dedit in vxorem Catharinā, Ducis Lancaſtriensis Angli filiā, atq; illum principem Aſtutum declarauit, obiitq; equi lapſu oppreſſus vndecimo ſui principatus anno. Ioannes nothus in Portugalliæ regnum (vt diximus) mortuo Ferdinando Rege, ex religione militari vocatus, per hæc tempora claruit. Hic in omnibus admirabilis extitit. nam tres inſulas extra orbem eiectas quas vulgo Diſperſas vocant, regno conquiſiuit, & Suram munitiſſimam Africæ urbem vi cepit, & alia multa confecit, ex quibus peperit ſibi immortalē gloriam apud omnem poſteritatem. Filios ex coniuge habuit, Eduardum qui patri ſucceſſit in regno, & Petrum Infantem, Leonoramq; filiam quæ nupſit Petro Aragonum Regi, Ferdinandum virum ſanctitate præclarum, quem ob religionem & vitæ abſtinentiam inter beatos retulerunt, Ioannem Regem Cypri, & Henricū qui in Atlantico mari primus nouas reperit inſulas. ampliandi ſiquidem regni paterni deſiderio quod anguſtis limitibus circumſcribi videbat, Oceanum Hispanicū magna claſſe cosmographorum perſuaſione ingreſſus, varias inſulas ab hominibus nunquam habitatas adinuenit: inter quas ea quæ vulgo *de Madera* nuncupatur, ſaccaro proferendo eſt aptiſſima. In hanc & multas alias nouos primus induxit colonos ex Luſitania. Inſulam vero S. Georgii de Picho, Flandris habitandam cenſuit. Ioannes eius appellationis primus, Petro Aragonum Regi deſuncto, in Aragonia, Comitatu Barcinonæ, & aliis regnis ſucceſſit. Vxorem duxit Matthæam Arminiacenſis Comitatis filiam, ex qua genuit filiam nomine Ioannam, quæ nupſit Matthæo Foxæ Comiti. Deſuncta Matthæa, Violantam ducis Ebaris filiam vxorem duxit, quæ peperit Iacobum Deſinum Gerundæ dictum, qui puer Cæſarauguſtæ obiit: adhæc Violantam, quæ nupſit Ludouico Neapolis Regi & Andegauenſium Duci. Hiſ temporibus populi Barcinonenſis principatus, Aragones, Baleares & Valentinii tumultuantes aduerſus Iudæos inſurrexerunt, exceptis Cæſarauguſtæ ciuibus, quos Regis præſentia compeſcuit. Qua perſecutione in Iudæorū perniciem violenter exacta, Rex ſeditionis authores capite puniuit, & alios magna bonorum parte mulctauit. Ad Baleares cum regina proſectus, Maioricarum ciues, vt ducenta florenorum millia perſoluerent, coegit. Hinc in Tarraconenſem agrum remeans, in Caſtilionem oppidum ſe recepit. Vbi per aliquot dies commoratus, in ſaltus & montes propinquos venatū proſectus, repente e mula qua vehebatur, mortuus decidit 19. Maii, anno Chriſti 1396. cuius corpus ad Populetum monaſteriū delatum fuit iuſſu Martini Regis fratris eius. Benedictus eius nominis decimus tertius, Petrus de Luna antea vocatus, natione Aragonenſis, per hoc idem tempus mortuo Clemente papa VII. in ſchiſmate in papatum ſucceſſus eſt, qui annis 21. vſq; ad concilium Conſtantiæ ſedit.

An. Christi
1388

Henricus III.

HENRICVS huius nominis tertius, patri successit Ioāni in regno Castellæ duodecimo ætatis suæ anno, a natiuitate vero Iesu Christi 1388. Hic ex Catharina quam ei nupsisse diximus, duas filias habuit, Mariam & Catharinam, exinde Ioannem qui mortuo patre regnum obtinuit. Mariam filiam nepoti suo iunxit Alfonso Ferdinandi filio. Obiit Henricus Toleti morbo solutus, quum annis 16. regnasset, ætatis suæ 28. Eduardus filius Ioannis Regis hac ætate in Lusitania rerum potiebatur. Hic ex vxore sua Isabella, Ferdinandi eius nominis primi Aragonum Regis filia, filium genuit Alonsum, filiasq; duas, Leonoram quæ nupsit Frederico Imperatori eius nominis tertio, & Ioannam quæ fuit vxor Henrici Castellæ Regis eius appellationis quarti. Iacobus ordinis Eremitarū, Theologus excellentissimus, natione Toletanus, per hoc tempus floruit, & vniuersam fere scripturā sacram explanauit. Edidit & insigne volumen Sophologium in scriptum, opus diuinæ sapientiæ exquirendæ peraccommodum, & multa alia. Martinus frater Ioannis Aragoniæ Regis, defuncto fratre, in regno successit. Hic regnante Ioanne Mariā Lunæ Comitis filiam vxorem duxerat, ad quam mortuo patre absq; filio successore Comitatus Lunæ iure deuenerat. Ex hac coniuge Martinum habuit filiū, qui Frederici Siciliae Regis filie matrimonio coniunctus est, & Frederico socero sine virili prole defuncto, prætextu vxoris Siciliae regnum obtinuit. Hic Martinus senior cum filio in Siciliam traiecit, ibiq; permansit, donec de morte fratris Ioannis Regis legatos accepit, & tunc Barcinonam delatus est, inde Cæsaraugustā peruenit, vbi Rex ab omnibus salutatus fuit Idibus Maii, anno Christi 1398. Mortua exinde Maria coniuge, duxit Margaritam Pratarum Comitis filiam, ex qua nullam prorsus habuit prolem. Discessit his temporibus ab humanis Martinus Rex Siciliae, 5. Kal. Septemb. anno domini 1409. post cuius mortem Martinus pater menses ferme decem superuixit, & e vita migravit in monasterio vallis Domicillæ prope Barcinonam, 31. Maii, anno Iesu Christi 1410. cuius corpus ad Populetum monasteriū delatum fuit, regnavitq; annis 14. Vincentius Cathalanus, ordinis prædicatorū, Theologus Valentia oriundus, ex familia Ferrerorum originem ducens, iisdem temporibus non solum celebri doctrina, sed singulari sanctitate insignis fuit: tandem anno Christi 1418. ex hoc sæculo migravit. Et quum post mortem plurimis miraculis claruerit, Calixtus papa eius nominis tertius, eiusdem conterraneus, anno Iesu Christi 1455. in sanctorum confessorum numero eum aggregauit, eiusq; festum Nonis Aprilis celebrari iussit. Scripsit sermones Quadragesimales ac festiuos, quos non minori eruditione quam doctrina refertos post se reliquit.

1404

Ioannes II.

IOANNES huius appellationis secundus, defuncto patre, in regno Castellæ successit anno Christi 1404. adhuc infans in cunis, eiusq; rem Catharina mater & Ferdinandus patruus administrarūt, donec ad quartum decimum annum perueniret, quo gubernacula regni subiit, Mariamq; Ferdinandi patris filiam duxit vxorem, ex qua Henricum genuit. quæ cum mature decessisset, alteram superduxit nomine Isabellam, Ioannis Infantis filii Ioannis Regis Portugallia filiam, ex qua Alonsum qui adolescens obiit, & Isabellam reginam catholicam procreauit. Henricum filium viuens in regni consortium assumpserat, quum anno imperii sui 50. die clausit extremū. De eius rebus gestis & vita satis longa circumfertur historia. Alonsus V. filius Eduardi Regis Portugallia, princeps mansuetus & magnanimitate prudentiaq; singulari præditus, per hoc tempus, id est, anno Christi 1455. post mortem patris tutoris, Petri Infantis agnominati, regnum paternū accepit. quo mortuo, Ioannes eius filius regnavit. Lupus de Oliueto Hispanensis, ordinis monachorum diui Hieronymi generalis prior, diuinarum scripturarum eruditissimus, per hæc tempora suum ordinem semicollapsam, verbo, exemplo, ac doctrina mirifice instaurauit, & nonnulla opuscula lectu dignissima edidit. Regulam ex dictis diui Hieronymi collectam per capitula distinxit, quam Martinus papa quintus approbans,

probans, ipsius ordinis professoribus obseruandam tradidit. Deinde sermones v-
 tiles & alia quædam composuit. Obiit in vrbe Romana, sepultus in ecclesia S. Ale-
 xii in monte Auentino. Ioannes Segobrigensis, vir moribus & doctrina illustris,
 summos sacræ Theologiæ professores eruditione ac doctrina æquauit. qui acce-
 ptum a Nicolao pontifice eius nominis quinto Episcopatû Cæsariensem renuens,
 ad altissimos Hispaniæ montes secessit, & ibidē paruo in monasterio magnæ san-
 ctitatis vitam exegit: ibiq; ne ocio marcesceret, viris ex Hispania accitis linguæ
 Arabicæ peritissimis, librum Alchoranum egregio stilo in nostram transtulit lin-
 guam, ipsiusq; mendacia veris ac variis rationibus & argumentis refellit. Ferdi-
 10 nandus Ioannis huius nominis primi, vltioris Hispaniæ Regis filius, per hoc idē
 tempus prætextu matris Leonoræ, Petri Aragonum Regis filia (vt diximus) in re-
 gno Aragoniæ Comitatuq; Barcinonæ successit 3. nonas Septembris 1412. quo
 die coronatus fuit. Princeps omni virtutum genere cumulatissimus, ab omnibus
 Hispaniæ populis merito celebratur. Martino enim Aragonum Rege auunculo
 suo mortuo, ab Aragoniæ magnatibus per legatos accitus est, vt regni titulum &
 coronam acciperet. Leonoram Alburquerquei Comitis vltioris Hispaniæ ad-
 modum diuitis filiam vxorem duxit, ex qua scelicissima orta est proles. Quinq; e-
 nim ei filii nati sunt omnibus naturæ donis præstantes: Alfonsus qui patri omni-
 bus successit in regnis, suaq; virtute ac proprio labore Neapolitanum regnum ad-
 20 eptus est: Ioannes qui prætextu vxoris Blancæ Nauarram obtinuit: Henticus e-
 quitum S. Iacobi ordinis magister: Sanctius qui Alcantaræ & Calatrauæ militiæ
 præfecturas gessit: & Petrus qui Neapolitano bello periit: Filia quoq; duæ, Maria
 quæ nupsit Ioanni Regi Castellæ, & Leonora quæ vxor fuit Eduardi Portugalliæ
 Regis. Sigismundus Imperator his temporibus in Hispaniam venit, vt schisma
 iam diuturnum Ferdinandi ope & consilio adiutus tolleretur. Sed Benedictus deci-
 mus tertius papa in sua permanfit pertinacia, & ex oppido Perpiniano in Insulam
 Penisculæ apud Valentiam se recepit. Tunc Sigismundus ex Hispania ad imperiū
 reuersus est. Ferdinandus vero Barcinonam venit. hinc in Aragoniam profici-
 scens, in Equalato oppido a vita deceffit, secunda Aprilis, anno Christi 1416. æta-
 30 tis vero 43. qui sepultus est in monasterio Populeti. Leonora autem vxor in vlti-
 orem rediit Hispaniam, monasteriumq; S. Ioannis dominarum, Methimne (quæ
 vulgo *del Campo*) condidit, vbi persancte vixit annos 19. & diem clausit quinta Ia-
 nuarii, anno domini 1435. Alfonsus Ferdinandi Aragoniæ Regis filius iure pri-
 mogenituræ paternum regnum obtinuit. Hic bellicarum rerum gloriam pacis
 laudibus præferens, ad regnum Neapolitanum animum adiecit. ad quod magna
 classe deuectus, præfectum arcis maritimæ ad prodicionem pellexit. inde contra
 Renatum eiusdem Neapolis Regem exercitum mouens, Neapolitanam vrbem
 longa & durissima obsidione adeo fatigauit, vt multi fame & inedia perierint. Tã-
 dem noctu per cuniculum furtim militibus intromissis, vrbem cepit, ac breui tem-
 40 pore proceribus domitis, vniuersum regnum in suam potestatem redegit. Hic sine
 controuersia regum principumq; omnium quos nostra ætas tulerit, & sapientissi-
 mus & fortissimus habitus est. Rex inter voluptates moderatus, inter adultores
 firmus, inter vana pleraq; principum exercitia, doctrinæ studia haud omisit. Eius
 facta & laudes Laurentius Valla & Bartholomæus Faccius, duo præstantissimi
 viri fideq; dignissimi, facundissime scripta reliquerunt. Vxorem duxit Alfonsus
 Mariam, Henrici Castellæ Regis patru sui filiam, ex qua nullam prolem suscepit.
 Ex concubina autem filium genuit Ferdinandum, quem primum Calabriæ du-
 cem, & in Apuliæ regno ex testamento moriens hæredem instituit. Habuit filias
 duas, Mariam & Leonoram, quarum prior vxor fuit Marchionis Ferrariæ, poste-
 50 rior filii Ducis Sueslani. Obiit Alfonsus Neapoli in Castro nouo, 27. Iulii, anno
 Christi 1458. ætatis suæ 65. Per hoc idem tempus mortuo Penisculæ Petro de
 Luna qui dicebatur Benedictus papa decimus tertius, duo Cardinales Egidium
 cognomento Munyos, Barcinonensem Canonicū, genere nobilem, pontificem
 deligunt, Clementēq; octauū appellant, qui statim Alphonfi Regis hortatu & Car-
 dinales creauit, & fecit quæ a pontificibus fieri consueuerunt. Verum quum Mar-

An. Christi

tinus papa quintus in gratiam cum Alfonso rediisset (erant enim hostes prius) iubente Alfonso Egidius statim omnia pontificatus iura deposuit. Erga quem clementia ac benignitate Martinus postea vltus, eum Maioricensem episcopum declarauit. Cardinales autem ab Egidio creati, sponte Cardinalatu se abdicarunt. Nicolaus Euboicus Saguntinus Episcopus, per hoc tempus, non minus Græcis quam Latinis literis eruditus, floruit. Alfonso Borgia, natione Cathalanus, patria Valentinus, iisdem temporibus papa creatus est, Calixti tertii nomine sibi imposito. Vir fuit magni consilii, & vtriusq; iuris peracutus doctor. sedit annis tribus, ac mensibus totidem, diebus sedecim. Ioannes Mena, Hispanorum poetarum celeberrimus, claruit sub Ioanne secundo. Scripsit metro Hispano opus varium, omniq; eruditionis genere refertum, posteritatiq; adeo admirandum, vt non iniuria inter tot poetas Castellani vatis cognomentum meruerit, quod & elegantissima eius carmina luce clarius indicant.

Henricus IIII.

1454

HENRICVS eo nomine quartus, Ioannis principatu finito, in regno Castellæ patri successit anno salutis humanæ 1454. ætatis suæ 31. Blancam Ioannis Aragonum Regis filiam matrimonio sibi iunxit, eaq; dimissa Ioannam Eduardi Portugallæ Regis filiam superduxit: quæ dubium pepereritne, an sibi puellam Isabelam supposuerit, quæ vulgo pro Regis filia colebatur. Hic sobriino suo Regis Portugallæ filio, qui patri successurus erat, Isabellam eius filiam collocauit. Sed soror Henrici Isabella suafu quorundam principum, clam fratre, a Ferdinando Ioannis Aragonum Regis filio in vxorem duci curabat. nam rumor erat, Isabellam quæ filia Henrici putabatur, a matre fuisse suppositam, quum satis constaret, Henricum genitalibus esse debilem, neq; per naturam patrem fieri posse. Et sic Ferdinandus, mortuo Henrico absq; liberis, cum coniuge Isabella Henrici sorore regno Castellæ potitus est. Ioannes filius Alfonsi, qui per idem tempus in Portugallia regnum paternum obtinebat, filium habuit Alfonsum, qui viuente patre Isabellam Ferdinandi eo nomine quinti Regis Castellæ filiam duxit vxorem. qui Alfonsus adhuc sponsus, dum pertinacius equum currendo vrgeret, ex eo delapsus infelicitè interiiit. Quapropter Ioannes pater eius sine liberis decessit. Cui successus est Emanuel, ex prole regia genitus, & eidem Regi Ioanni cognationis arctissimo vinculo coniunctus, qui Isabellam supradictam viduatam duxit vxorem. Quæ quum Cæsaraugustæ Michaelē filium peperisset, subinde magno dolore partus obiit mortem. Michael autem nondum annos duos attigerat, cum Granatæ Baticæ e viuus sublatus est. Cæterum Ferdinandus ad retinendum Emanuelis Regis affinitatem, ei Mariam filiā, sororemq; supradictæ Isabellæ missis legatis in matrimonium dedit. Ioannes cognomine secundus, Ferdinandi superioris Regis Aragonū secundo genitus, Alfonsiq; prædicti frater, decedente Alfonso sine legitimis filiis, in regnis Aragoniæ, Siciliæ, cæterisq; principatib. citerioris Hispaniæ per hoc tempus successit. Hūc principem præclaræ & eximiæ bonitatis fuisse tradunt, & Christianæ religionis præcipuum assertorē, clementia insuper animiq; magnitudine præcellentissimū. Qui annum agens fere vigesimū (vt diximus) Blancam Caroli Nauarræ Regis filiam duxit vxorem, ex qua filiū nomine Carolum habuit qui patre adhuc viuente fatis excessit, & filias duas: Blancam quæ nupsit Henrico Castellæ principi, Ioannis secundi filio, cū quo deinde diuortium fecit, illius experta nature defectum, & in Nauarrā reuerfa paucis dieb. decessit ab humanis: & Leonorā Gastono Comiti Foxano collocatā, quæ mortuo patre, Nauarræ regnū hæreditario iure consecuta, post dies 15. quib. regni administrationem sumpserat, diem clausit extremū. Ob temporis breuitatem Gastonus in serie regum non ponitur. Defuncta Blanca coniuge, Ioannam Federici Almirantis Castellæ filiā duxit, ex qua totidē genuit liberos, scilicet Ferdinandū qui patri in regnis successit, Ioannam quam Ferdinandus Neapolitanorū Rex duxit vxorem, & Marinā quæ nata paucis dieb. obiit. Expellice autē Castellana progenuit Ioannem qui Archiepiscopus fuit Cæsaraugustanus, & Alfonsum ducē Villæformosæ. Ex fœmina item Nauarra suscepit Ferdinandum & Mariam, qui puerilibus annis e vita migrarunt, & Leonoram Comitem

Comitem Lirini, quæ nupsit Ioâni Comestabili Nauarræ, & Alphonsum qui par- *An. Christi*
 uus defunctus est. De principe isto plurima & prope infinita referuntur summæ
 virtutis monumenta, quæ breuitati studentes omittimus. Tandem de deo atq; ho-
 minibus benemeritis, deficiens in senectute bona, Ferdinandum filium iam vltē-
 rioris Hispaniæ regem, in regnis Aragoniæ & Siciliæ cum Isabella, Henrici regis
 sorore, vxore hæredem dimisit, obiitq; foelicissimus rex Ioannes in ciuitate Barci-
 nonensi 19. Ianuar. anno Saluatoris Iesu Christi 1479. Phœbus filius Ioannis, filii
 Gastoni & Leonorę regis Nauarrę, in regno successit Nauarrę, & rex fuit 24. in or-
 dine prædicti regni. Quo sine prole decedente, Catharina eius soror Ioannis filia in
 10 regno successit, fuitq; matrimonio copulata Ioanni Albretio, olim Nauarrorū vl-
 timo regi, qui propter schismaticum fauorem regno priuati fuerunt a Iulio secun-
 do summo pontifice, & dominationi Castellæ regni vnito.

Ferdinandus V.

1477.

FERDINANDVS eo nomine quintus, Ioannis Aragonum regis vnicus filius, præ-
 textu vxoris Isabellæ, adhuc adolescens, patreque viuente, mortuo Henrico, Hi-
 spaniæ vltioris rex efficitur anno salutis humanæ 1477. & Ioanne rege patre de-
 functo, non solum regni Aragoniæ, sed in plerisque regnis principatū obtinuit. Qui
 paribus auspiciis cum cōiuge administrabat omnia, & partem Bæticæ quam Gra-
 10 natam vocant, a Mauris septingentos octoginta annos occupatam receperunt,
 pulsifq; Sarracenis & Machumetica superstitione, templa Deo Opt. Max. condi-
 derunt anno Christi 1492. & de omni regno tandem cum magna nominis gloria
 triumpharunt. Vnde Ferdinandus Catholici cognomētum fortitus fuit. Hic apud
 Granatam Sanctam fidem ciuitatem construxit. Fortunatas Oceani meridionalis
 insulas anno domini 1490. regno Hispaniarum addidit, quæ admirandæ fertilitatis
 esse perhibentur. Adhæc insulæ quatuor proximæ, videlicet Sancti Saluatoris, Sã-
 ctæ Marię Conceptionis, Ferdinandæ, & Hispaniolæ, anno Christi 1493. per Chri-
 stophorum Columbum, Hispanæ classis imperatorem, in India extra orbem in
 Oceano sparsæ, inuentæ & captæ fuerunt: & quo Romanorum arma olim pene-
 30 trare non potuerunt, illuc hodie Hispanorum peruenit victoria, vt Petrus Martyr
 & alii quidam fusissime narrant. Isabella itaq; regina ex Ferdinãdo vnicum filium
 Ioannem peperit, cui Margaretam de Austria, Maximiliani Imperatoris filiam,
 collocauit: sed hic nulla suscepta prole, superstitionibus parentibus, diem clausit ex-
 tremum. Habuit filias quatuor: Isabellam quę nupsit Alfonso, Ioannis Portugallię
 regis filio, quo vita defuncto, Emanueli regi Portugalliæ coniuncta fuit: Ioannam
 quam Philippus Magnus Archidux Austriæ, Dux Eduorum seu Burgundionum,
 Comesque Flandrensiū, Maximiliani Imperatoris filius vxorem duxit: Mariam
 quæ post mortem Isabellæ sororis suæ, nupsit Emanueli, vt diximus, Portugalliæ
 regi. Quarta vero & vltima fuit Catharina, quæ Arturo Angli regis filio nupsit: sed
 40 mortuo Arturo, Henrico Regi tradita fuit, qui ex ea Mariam filiam habuit, quæ
 adhuc innupta viuit, iam nunc autem electa Regina Angliæ. Ex pellice autem Fer-
 dinandus genuit Alphonsum, Cæsaraugustæ & Montis regalis Archiepiscopū. Fer-
 dinandus itaque mortua Isabella coniuge, vltioris Hispaniæ regina, quæ omni-
 bus ingens sui desideriiū reliquerat, quum 27. regnasset annis, aliam nomine Ger-
 manam, Ducis a Nabona filiam duxit vxorem, & ad regna Aragoniæ se conferēs,
 Neapolim petiuit, in vltiore Hispania relicta Ioanna eius primogenita, cum Phi-
 lippo viro suo regnante iure hæreditario. Sed Philippo defuncto, in Hispaniam
 rediens, gubernationis nomine cum Ioanna filia regina imperium recuperauit,
 atque ibidem ab humanis excessit 22. Ianuarii, anno Christi 1516. cuius corpus vna
 50 cum Isabella vxore Granatam ciuitatem detulerunt. Et sic Aragonum regnum suę
 diuturnitatis finem accepit, postquam sub 25. regibus, 604. annis regnatum fuit,
 quorum iterum nomina & tempora subiicere placuit.

Aragoniæ regum Epilogus.

1	<i>Ennicus Arista</i>	annis 7.	3	<i>Sanctius Garcias 1.</i>	annis 46.
2	<i>Garcias Ennicus</i>	annis 10.	4	<i>Garcias Sanctius.</i>	annis 18.

Q9

An. Christi 5	Sanctius Maior, ij.	annis 44.	16	Alphonsus ij.	annis 6.
6	Raymirus i.	annis 46.	17	Iacobus ij.	annis 35.
7	Sanctius iij.	annis 35.	18	Alphonsus iij.	annis 8.
8	Petrus i.	annis 6.	19	Petrus iij.	annis 52.
9	Alphonsus i.	annis 24.	20	Ioannes i.	annis 9.
10	Raymirus ij.	annis 19.	21	Martinus	annis 14.
11	Raymundus cum Petronilla	annis 15.	22	Ferdinandus i.	annis 6.
12	Alphonsus ij.	annis 34.	23	Alphonsus v.	annis 42.
13	Petrus ij.	annis 25.	24	Ioannes ij.	annis 21.
14	Iacobus i.	annis 55.	25	Ferdinandus secundus	annis triginta
15	Petrus iij.	annis 10.		septem.	10

Franciscus Ximenes, ordinis Minorum Cardinalis, & Archiepiscopus Tolertanus, his temporibus Studium Complutense suis sumptibus instituit & dotauit. Emanuel rex per hæc tempora Portugalliam regebat, qui plures insulas ab hominibus nunquã habitatas inuenit, & vsq; ad Æthiopas peruenit. Hic (vt diximus) Mariam Ferdinandi & Isabellæ filiam duxit vxorem: post mortem cuius, Ioãnes eius filius in paterno regno successit. Filios habuit Emanuel ex Maria Ioannem, Ludouicum, Ferdinandum, Alphonsum qui Cardinalis fuit Portugalliæ, Henricum, Eduardum, & Isabellam quæ coniunx fuit Caroli Imperatoris regis Hispaniæ, & Beatricem consortem Ducis Sabaudia. Habuit etiam Emanuel vxorem aliam, mortua Maria, nomine Leonorã, filiam Philippi regis Castellæ, sororemq; prædicti Imperatoris, ex qua illi nata est Maria quæ adhuc innupta manet. Leonora vero post mortem Emanuelis, Francisco Gallorũ Regi fuit collocata. Rodericus ex Borgia gente nobilissima Valentie ortus, per hoc tempus supremum pontificatũ adeptus est, Alexander papa eius nominis vi. agnominatus, vir magni animi & prudentiæ recolendæ, ac beatissime memoriæ auiculi sui, Calixti papæ iij. semper emulatur.

1504

Philippus.

PHILIPPVS, magnus Eduorũ seu Burgundionũ Dux, Archidux Austriæ, Comesque Flandrensiũ, Maximiliani Imperatoris filius, prætextu Ioannæ vxoris suæ, mortua Isabella Ferdinandi consorte, regna vltioris Hispaniæ obtinuit anno a partu virginis 1504. Hic filios ex vxore duos genuit, Carolum Imperatorem nunc fœliciter regnantem, regemque Hispaniarum, & Ferdinandum regem Vngariæ & Boemiæ: & filias quatuor, Leonoram quæ coniunx fuit Emanuelis regis Portugalliæ (vt diximus) quo mortuo, Francisco Regi Franciæ copulata est, & Catharinam quæ consors fuit Ioannis regis Portugalliæ, & Isabellam quam in vxorem duxit Christiernus Daniæ & Noruegiæ Rex, & Mariam quæ nupsit Ludouico Hungariæ Regi. Hic Philippus quum annis duobus regnasset, occubuit, & Ioanna eius consors vna cum patre Ferdinando regnum obtinuit, vt scripsimus. Ioannes huius nominis tertius, Emanuelis filius, per hoc tempus regnum Portugalliæ obtinuit, qui ex Catharina vxore genuit Ioannem qui in vxorem duxit Ioãnam Caroli Imperatoris & Isabellæ filiam, & Mariam quæ nupsit Philippo Hispaniarum Principi, & Vallisoleti diem clausit extremũ, relicto filio Carolo infante.

1516

Carolus.

CAROLVS Romanorum Imperator, Philippi filius, nunc fœliciter regnans, mortuo Ferdinando, vna cum eadem Ioãna matre sua Hispaniarum regnum accepit anno humanæ salutis 1516. a condita Hispania 3690. a diluuiio magno Noe 3833. & a creatione mundi, secundum Moysen & Berosum, 5489. Hic vxorem duxit Isabellam Emanuelis Portugalliæ regis filiam, ex qua Philippum Hispaniæ principẽ in oppido Pincia, quod Vallisoletũ, vulgo *Valladolid* vocant, anno dñi 1526. die Martis, 10. Cal. Iunias, cum ingenti læticia totius Hispaniæ genuit. Is Mariã Ioannis Portugalliæ regis filiã duxit vxorem, ex qua filium habuit Carolũ, vt diximus, ex cuius partu post quatruduũ ipsa decessit: alter filius nomine Ferdinãdus, qui puer decessit, non sine summo dolore parentũ, & totius Hispaniæ lachrymis, anno

anno domini millesimo quingētesimo quadragesimo quinto. Habuit & Carolus *An. Christi*
Imperator ex Isabella vxore filias duas, Mariam quæ locata fuit Maximiliano Bo-
hemix Regi, Ferdinandi Romanorum Regis filio, & Ioannam quæ nupsit Ioanni
Portugallix Principi. De rebus itaque Caroli quas sceleriter gerere nostris tempo-
ribus perseuerat, plurimi scripserunt, & quæ posthac gesturus est, Deo fauente,
in eius historia in lucem largissime & merito proferentur in posterum.

REGVM HISPANORVM FRANCISCI
TARAPHÆ FINIS.

BREVIS RERVM A PHILIPPO SECVNDO CA-
THOLICO REGE GESTARVM DESCRIPTIO.

PHILIPPVS eo nomine secūsus Hispanix Rex, Caroli quinti Imperatoris Ro-
manorum Augusti filius vnicus, & omnium eius regnorum ac principatū hē-
res, in Hispania natus & educatus, Rempubliam patris mādato iuuenis admodū
adiit, eamq; prudētissime scelerissimeq; summa cum nominis sui gloria gessit hac-
tenus, & etiamnum administrat. Vxores duxit omnino quatuor. Quarum pri-
ma Maria, Ioannis tertii Lusitanorum Regis filia, paulo post quam Carolum Prin-
cipem in ætatis deinde flore sublatum enixa fuisset, e viuis excessit. Huic alterā eo-
dem nomine coniugem superduxit, Henrici Britannix regis octauī filiam, qua cū
Angliæ regnum in dotem obtinuit. Sed quum illa partim ætatis ingrauescētis vitio,
partim animi mœre variis ex malis concepto oppressa, mature sine prole dece-
deret: Elizabetham Henrici Gallorum Regis filiam natu maiorem, pace cum eo
constituta, vxorem duxit, ex qua filias duas genuit etiamnum superstitēs. Hac de-
mum etiam in fata concedente, neptem Austriacam, ex Maria sorore & Maximi-
liano II. patruēle, Romanorum Imperatore progenitam, consensu Pontificis Ma-
ximi in matrimonium accepit. Hæc illi Carolum Laurentium, festo S. Laurentii
die peperisse dicitur, & plures in posterum liberos paritura speratur. Duo lōgin-
qua Belgium versus itinera suscepit: alterum per Liguriam, Insubres, & Germa-
niam superiorem, tum quum ad Belgii principatum euocaretur a patre: alterum
per Britanniam, cum eius gētis hæredem Mariam vxorem duceret: & eadem pe-
ne via qua venerat, in Hispaniam rediit, continua sceleritate inter proficiscendum
vsus. Post cuius postremum e Belgio discessum qui anno 1559. cōtigit, in Hispania, 1559
regnorum suorum meditullio quodē & centro, deinceps assidue mansit, & trans-
marinas prouincias per legatos rexit. Est autem Philippus huius tēpestatis prin-
ceps non tantum potentissimus, sed etiam virtute rebusq; gestis clarissimus. Mori-
bus ingenioq; māsuētus, in pauperes egregie liberalis, eos præsertim qui pietati &
Ecclesiasticæ disciplinæ præ cæteris diligenter incumbunt. Pacis & iustitiæ studi-
osissimus, Catholicæ Romanæ religionis obseruantissimus, eiusq; propagator &
illustrator maximus. Hac ille de causa, cum alibi multa salubriter ex sacro sancti
Tridentini Concilii præscripto constituit, tum in Belgio tres Archiepiscopatus,
Episcopatus vero complures erexit, eosq; viris lectissimis & virtute doctrinaque
præstantissimis regendos dedit. Ac ne quod ab hæreticis Ecclesia detrimentum
caperet, latas pridem a Carolo quinto patre de religione leges serio custodiri mā-
dauit: in fontes autem & refractarios non semel grauiter animaduerti curauit. An-
gliam quoq; quæ Henrico & Eduardo regnātibus a Catholica religione defecerat,
quum principatum in eo regno per Mariæ nuptias obtineret, Ecclesiæ gremio re-
stituit. Ad hæc quum multas subinde religiosorum hominum colonias ex orbe
nostro in Barbaras nationes deduxerit, tum delectos etiam aliquot patrum Socie-
tatis greges qui sub salutifero Iesu nomine mirifice coaluerunt, & ingentibus pro-
catholica fide susceptis laboribus longe lateq; non ita pridem inclarescere cœpe-
runt, in Floridam, Mexicanam, Peruanam, aliasq; noui orbis prouincias, religionis
propagandæ gratia misit. Quam ad rem eius permissu ac voluntate locis aliquot

An. Christi opportunis Collegia mox erecta fuerunt, & indies complura fundantur. Iuuentutis præterea curam egregiam habuit, vt ea literis & moribus incorruptissimis a prima statim ætate diligēter imbueretur. Hinc in singulis Episcopatibus Belgii ex S. Tridentini Concilii decreto seminaria quæ vocant, aut scholas institui iussit. Nouam apud Duacenses Academiam, omnium disciplinarum genere refertam, amplissimis priuilegiis & honorariis propositis condidit, vt iuuentus vna cum literis & pietate, Gallicum idioma cuius in Belgio permagnus est vsus, intra suas prouincias, minore sumptu tutoq; perdisceret. Auxit & Louaniensē Vniuersitatē professionib; variis. Huc etiam pertinet, quod Typographiam, literarum altricem & conseruatricem, ab omni prauorū hominum corruptela in Belgio asseruit, eamq; per probos & idoneos tantum exercendam auctoritate publica sanxit. His Plantinum, hominem in primis industrium, & de literis optime meritū proposuit. e cuius officina, regis eiusdem beneficio, nuper in lucem prodierūt Complutensia Biblia quinq; linguarum, non recusa solum ornatius, sed & Syriaco testamento, variisq; doctorum hominum commentariis egregie locupletata. His aliisq; multis artibus & rationibus quas breuitatis causa nunc omittimus, Rempublicam in pace constituit, & florentissimam efficere conatus est. Bella vero complura quemadmodum ex vsutantum & necessitate publica suscepit, sic etiam felicissime, sed per legatos vt plurimum, gessit. In Gallico quod primum & difficilimum duxit, cæsis ad Sanctoquintinum, Greuelingam, & Dunkerkam multis hostium millibus, & præcipua nobilitatis parte capta, Regem Henricum ad æquas pacis condiciones compulit, easq; noua cum ipso affinitate cōtracta firmavit. Huius auspiciis arcem Africæ munitissimam quam vulgo del Peuol di velez adpellant, Garcias Toletanus maris Præfectus intra paucos dies Turcis eripuit, impositoq; firmo præsidio, tutam a piratis Hispaniam reddidit. Fœliciter & Latio pro rege bellum Albanus Dux intulit, vt Taurinis Suesfanus: sed æquam deinde pacem Philippus Rex non inuitus admisit. Memingem præterea, Balearium insulam, Mety necelo ducea Turcis recepit, & arce firmissima muniuit, quæ tamē, expugnata mox ab hostibus classe, rursus amissa est. Res Melitenses Turcarum armis vehementer afflictas, & pene deploratas, opportuno subsidio misso nō recreauit solum, sed actis in fugam hostibus, ab interitu vindicauit. Mauros etiam in Bætica tumultuantes domuisse prospere dicitur. Post exortum deinde Cyprium bellum, coniunctis ex sacro fœdere cum Venetis & Pontifice Maximo viribus, Ioannem Austriacum fratrem in Turcas qui classem in Corinthiaco sinu numerosam habebant, ire iussit. Is hostes nihil tale metuentes fortiter aggressus, memoranda ad omnem posteritatem victoria pene prius oppressit, quam aduētare crederetur, & vniuersa fere classe partim capta, partim depressa, cæsisque multis hostium millibus, Turcas totius maris imperio exiit. Accidit insignis hæc pugna pridie Nonas Octobris, anno Christi 1571. Eodem porro mense post biēnium, dum inter se Mauri de regno contendūt, Illustrissimus Princeps Austriacus, a fratre cum valida classe missus in Africā, nullo prohibente, Tunetum, regni caput, ingreditur, & in deditiōnem accepta Bisarta, firmoq; munita præsidio, Muleassem iuniorem legitimum hæredem in regno confirmat, Amidam vero tyrānum cum vxore & liberis in Siciliam captiuum abducit. Hæc victoriarum Philippi summa, hic trophæorum cursus fere perpetuus fuit: quem tamen ipsum (vt nihil in humanis est firmum) aduersi subinde casus interruperunt. Nam vno & eodem anno, patrem, amitas duas, & coniugem, vna cū regni Britānici insignibus amisit. Tunetani regni possessione, post annum quā illud ceperat, euerfa Turcarum armis Gouleta (quod vnicum Africæ propugnaculum inuictum credebatur) exclusus eiectusq; fuit. In hæreditariis quoq; Belgii prouinciis anno 1566. fœdos, Inquisitionis Hispanicæ profligandæ prætextu, tumultus ab inquietis quibusdam hominibus excitatos, & horrendam rerum sacrarum cultusq; diuini profanationem expertus est: quos motus tamē sexto demum mense præter omnium expectationem ita componi curauit a sorore Margaritha (quæ tum iis locis cum imperio præsidebat) vt æterno silentio penitus obrui potuisse videri potuerint, nisi Ducis Albani nimia seueritas & Hispanorum militum intoleranda

toleranda tyrannis cicatricē obductam post refricuiſſet, & exitiali funeſtoq; bello quod multos iam annos (proh dolor) durat, occaſionem dediſſet. Is enim dux, Regis forori ſucceſſor in Belgium miſſus, vbi pacatam regionem magnis ſtipatus copiis ingreſſus eſt, primum infirmas Geuzicorum motuum reliquias, partim iudiciorum ſeueritate, partim armis domuit: deinde præſidia locis opportunis aduerſus vim omnem diſpoſuit: poſtremo, ſecūdis rebus elatior factus, infauſta tributa ſubiectis vniuerſis fruſtra deprecantibus imperare pertinaciter cœpit. Vnde factū eſt, vt potior eorum pars atrociffimis Hiſpanorum militum iniuriis grauiffime exacerbatā, deſecerit prorfus, & omnem ſalutis & libertatis recuperandæ ſpem in armis poſuerit. Quibus innumera proſcriptorum & exulum multitudo, non ex plebe tantum, ſed etiam ex nobilitate Belgica ſeſe coniunxit, & in his Auraicus princeps cū fratribus Naſſouiis principem locū obtinuit, qui magnas Germanorum copias in Gelriam, Brabantiam, & Hannoniam fratri Ludouico qui Montibus, Hannoniorum primaria ciuitate, grauiter obſeſſus ab Albano tenebatur, mox adduxit. Sed quum Ludouicus a Gallis deſertus tādē ſe dederet, & exercitus principis fuſus fugatuſq; eſſet: de bellatum planē videri tum poterat, niſi quod inſecuta deinde Mechliniæ Zutphaniæq; direptio, & iniuſta Nardenſium cædes contra pacta iuſq; gentium perpetrata, nutantes Hollandorum & Zelandorum animos qui ſoli victoris exercitu ſuperandi reſtabant, tot ſociorum ſtragibus exacerbatos, extrema pro ſalute tentare compulerunt. Hinc igitur Albanus Harlemum, nō perinde munitam Hollandiæ ciuitatem, poſt arctam ſeptem menſium obſidionē atq; in ediam incolumitate ciuibus data vix tandem recepit. Alcmariam acriter oppugnatam non ſine probro deſeruit. Mittelburgum in ſuper, Zelandiæ caput, in hoſtium poteſtatem venit. Vario deniq; Marte, multis vtrimq; datis acceptiſq; cladibus, tum ab Albano duce qui mox in Hiſpaniam inglorius cum ingenti præda reuerſus eſt, tum ab eius ſucceſſore Lud. Requeſentio tentata res fuit. Interiectum quoq; de pace colloquium Rege permittente, magnam bonis omnibus diſſidii cōponendi ſpē fecit: ſed conatui non reſpondit euetus. Subitus porro Gubernatoris interitus Reipub. Belgicæ ſummam ad delectos quosdam ex ordinibus proceres detulit. qui dum, recuperata per deditiōem Ziricæa Zelandiæ oppido, motuum ſedandorum conſilia agitant, importuna ſeditione Hiſpani militis, nouis turbis inuoluuntur. Sed ne latius malum hoc ſerperet, Ordines pleriq; cum Auraico principe certis conditionibus pacem ineunt, & coniunctis viribus externi militis iugū excutere ſtatuunt. Hoc animaduerſo miles Hiſpanus qui paulo ante Reip. hoſtiſ declaratus firmiora loca præſidio tenebat, primo Traiectum ad Moſam, deinde Antuerpiam, firmo Ordinum præſidio pridie firmatam, copiis quas vndiq; maximas celerrime pro tempore contraxerat, ex arce inuadit, & ingenti hominū perpetrata ſtrage diripit. In qua clade Antuerpienſi cæſa dicuntur hominū ad nouem millia quingēti, ſubmerſa quatuor millia, idq; 4. Nouembris, anno 1576. Hic quinquēnalis ab Albano Duce relictī belli ſtatus, hæc plus quam tragica rerum in Belgio facies erat, cum Rex Philippus, vt Catholicum principem decet, tot tantique ſuorum calamitatibus ſinem imponere, & vires ſuas in Turcos Chriſtiani nominis hoſtes perpetuos conuertere deſiderans, Ioannem Auſtriacum fratrem, militari gloria clariffimum, per celeres equos cum ſumma poteſtate in Belgium ablegauit. Vbi nunc pacandæ conſtituendæq; Reipub. ſedulam cum ordinibus operā nauare dicitur. Faxit miſericors Deus, vt laudatiſſimus tum Regis optimi, tum fratris illuſtriſſimi conatus, fœlicem exitum, & Eccleſiæ Reiq; publicæ ſalutarem obtineat. Viuit etiam nunc in Hiſpania Philippus, annum ætatis agens 51. & vt diu Reipub. præſit, optimi cuiuſque votis expetitur. De rebus eius in America geſtis, præter ea quæ ſupra ſcripſimus, nihil compertū habemus. Scribent alii copioſe in poſterum, quæ ſummus hic Heros, ad Chriſtianæ Reipublicę ſalutem & dignitatem, æterna memoria digna geſſerit. Nobis hæc pauca velut digito demonſtraſſe, & hiſtoriæ ſtudioſis delibaſſe ſufficit.

F I N I S.

Qq iij

LVCII MARINEI SICVLII
 LI, REGII HISTORIOGRAPHI, DE REBVS
 HISPANIÆ MEMORABILIBVS OPVS, LI-
 bris XXI. comprehensum.

LVCII MARINEI SICVLII PROLOGVS AD
 IMPERATOREM CAROLVM ET ISABEL-
 lam Imperatricem, Catholicos Hispa-
 niæ Reges.

FFERVNT alii suis Principibus, excellentes & Catholici Reges, aurū, argentum, cateraq; metalla: alii margaritas gemmasque preciosas: alii suaves odores, thus scilicet & myrrham: nonnulli pantheras, tigres, elephantos: alii camelos, monocerotes, leones, aliaque animalia siluestria: alii equos & canes ad venandum: alii varii generis accipitres: alii psittalcos, & lusciniās, aliasque canētes auiculas: alii pavones: alii phasianos & attagines: alii varia pulchraq; musices instrumenta: tabulas alii pulchris imaginibus pictas: alii speciosa domus ornamenta, per istromata scilicet, & aulae variis hominum & aliorum animalium figuris & antiquis historiis contexta: alii denique maris & fluuiorum res meliores, terraeque fructus & arborum: quae quidem vel aspectu, vel odore, vel cantu, vel sono, vel gustu Principis aures, oculos, animumque delectant. Ego vero paupertatis alumnus & vestrae laudis admodum studiosus, quoniam rebus aliis carebam, Maiestati vestrae librum quem in Hispania laudem vestrorumque progenitorum memoriam scripseram, non pauperis fortasse, sed praediuitis munus offero. Quem quidem si legeritis, Hispaniam vestram fere totam, & omnia quae sunt in ea memorabilia, non sine delectatione cognoscere facile poteritis. Annos namque prope quinquaginta quibus in Hispania sum commoratus, nulla mihi res fuit optatior, nulla maior cura, nulla frequentior actio, nullus denique labor iucundior, quam diligenter inquirere, ac cernere propriis oculis res Hispaniae memorabiles, de quibus magno studio cōquisitis, & bene perspectis, aliquid quam verissime scriberem. Quod quidem feci, ut & honestissimo meo desiderio satisfacerem, & Catholicorum Principum, ac totius Hispaniae gentis, quae patriae suae laudibus & honori maxime student, gratiam demererer. Quapropter ut mihi rerum quas eram scripturus, ratio probabilis certaque cognitio constaret, primum multos antiquorum libros euoluere fuit necesse, ut ea quae scripserim, autoritate doctissimorum virorum comprobata, vera esse crederentur. Hispaniam deinde pene totam peragraui, res omnes diligenter inspiciēs, & ea quae mihi memoratu digna visa fuere, memoria mandauī. De quibus hoc opus quod vobis offero, Deo iuvante confeci. Quod etsi neque scriptoris oratione, neque stilo, multarum tamen rerum cognitione ac varietate, quae lectores inuitare solent, iuvare poterit. Quandoquidem non ea solum quae tellus Hispaniae suapte natura producit, scripsimus, sed a primis etiam Hispaniae cultoribus usque ad tempora nostra Regum seriem & res gestas, de viris illustribus utriusque ordinis, de sanctis & martyribus Hispaniae, de urbibus & oppidis, de cunctis denique rebus memoratu dignis. Quapropter operi nostro de rebus Hispaniae memorabilibus nomen indidimus. Accipite igitur, excellentissimi Principes, Siculi vestri chartarum munus. Quod quidem cum legeritis, non aspernati, ut opinor, aliorum donis, quamuis preciosis, anteponetis. Sunt enim cetera omnia fortuna bona & mutabilia, quae nimirum paucis annis ad alios atque alios transferuntur: munera vero quae literarum monumentis offeruntur, immortalia sunt, & accipientium simul & dedicantium memoriam in perpetuum conseruant.

EIVSDEM

EIVSDEM SICVLI PRO-
LOGVS SECVNDVS DE HI-
STORIÆ LAVDIBVS AD
eosdem Principes.

10 **M**AGNA res est & inestimabilis heroica virtutis & rerum bene gestarū memoria, quæ tenacissimo literarum complexu, perpetuo conseruatur, eminentissimi Principes. Earum enim rerū quas olim viri fortissimi magnifice gesserunt, & scriptores clarissimi literis tradiderunt, perutilis ac necessaria cognitio, & pergrata iucundaq; narratio mortalibus prodesse plurimum solet. Siquidem cum in veterum scriptorum libris illustrium virorum res inlyte gestas factaq; præclara non ingrata lectione cognoscimus, illorum nimirum virtutes & laudes insignes admirantes, non solum legimus libèter, verum etiam summis efferimus laudibus, & pro nostris viribus imitari quam maxime contendimus. Quod si magnorum virorum gloriam consequi non possumus, ex nostro tamen labore non paruum capimus fructum, si quos in magnis rebus æquare non valemus, eorum saltem virtutibus nitimur inharere. Quare meo quidem iudicio plurimum debemus antiquis

20 hominibus, & qui res præclaras egerunt, & qui rationem posteritatis habentes, vel suas vel aliorum res memorabiles nobis scriptas reliquerunt, a quibus nimirum maximas hereditates accepimus, & amplissimum patrimonium. Nullus enim nobis esset vitæ cultus, nullus ordo rerum, nulla denique præteritorum temporum cognitio, nisi multis veterū virorum monumentis & præclaris instrueremur exemplis. His enim quid honestum, quid magnificum, quid laudabile sit in vita, cognoscimus, & aliorum nobis perspectis honoribus ad virtutem, ad labores, ad aliquid agendū præclare laudabili semper emulatione, & quasi agitati stimulis excitamur. Preciosa res est igitur ac potius incomparabilis præteritarum rerū, Latino præsertim exulta sermone, narratio, quam historiam vocamus, excellentissimi Principes. Quæ

30 cum sit, ut prædicatur a multis hominum, vitæ magistra, temporum testis, custos memoria, nuncia veritatis, nimirum magnis principibus & cunctis studiosis hominibus & oblectationis & utilitatis honestæ plurimum confert. Cuius quidem pergratis atque iucundis lectionibus ac pene diuinis, nec in prosperis vnquã rebus, nec in aduersis ab officio digredimur, sed omnes potius vtriusque fortune casus pariter ferimus, animi semper atque vultus æquabilitate seruata. Magnis itaque laudibus humanæ vitæ perlucidum speculum celebrari debet historia. De cuius perspicuo fonte, velut ex omnium bonorum venerabili sacrario, summi Reges & optimi Principes humanitatem, clementiam, iustitiam, prudentiam, consilia, ceterasque virtutes imitatur: magni Duces & strenui milites rei militaris vsum & fortitudinem induunt: provinciarum præsides perutiles colligunt ad gubernandum sanctiones: urbium magistratus

40 & Reipublica gubernatores exempla virtutis & humanitatis excerpunt: magnarum demum rerum negotiatores inuiolatam fidem seruare, & aliorum societatem & amicitiam colere docentur. Enimuero nihil est utilius historia, nihil hominibus necessarium magis, illis præsertim qui sunt in excelsis rerum fastigio collocati. Nullum est enim virtutis exemplum, nullum memorabile factum ab orbe condito ad nostram vsque tempestatem, quod nobis historia non velut omnis antiquitatis pulcherrima facies ante oculos ostendat. Instituunt, non inficior, hominum vitam pulchre comodeque satis Philosophie sanctissima præcepta, sed multo pulchrius multoque commodius historia lectiones. Monet illa quidem recte sancteque præcipiens, sed fronte admodum seuera summi boni speciem quandam & angustum callem viamque difficilem præ se ferens, a se plerumque nonnullos magnitudine laboris auertit. Exempla vero

50 rerum quæ celebrantur historia, siue quod illorum virtutes & laudes qui talia gesserunt, in sublimi & illustri loco sita cernuntur: siue quod a scriptoribus qui & ipsi quoque magnos honores adepti sunt, efficacius explicantur, multo facilius atque libètius amplectimur, animisque nostris tenacius inharerentia firmiter retinemus. Sine quibus hominum vita in multis rerū varietatibus profecto non tutior esse posset, quam naus amisso clauo fractisq; velis in pelago fluctuanti. Siquidem nemo potest præsentia recte disponere, nemo potest prouidere futura,

nisi qui de praeiis multa cognouerit. Nunquam igitur satis digne laudari poterit historia, de cuius amplissimo sinu cunctae virtutes, sicut e mari magno fontes omnes oriuntur. Ex quibus, si verum fateri volumus, nimirum tanta studiosis hominibus commoda, tantaeque proueniunt utilitates, quantas ego vix possum longo sermone complecti. Nunc itaque multis quae mihi ad historiae laudem iure spectare videbantur omisissis, illud unum dumtaxat repetam quod supra memoravi, historiam rem esse praeclearam atque diuinam, & hominibus maxime necessariam. Hac enim ad omnes vitae partes, ad omnes tam publicas quam priuatas actiones frequenter utimur, hac bona cuncta malaque cognoscimus, hac illustres homines illustriores sunt, hac omnis aetatis gesta referuntur, hac absentes adsunt, hac demum, quod omnium maximum est, mortui viuunt. Siquidem viuunt homines, semperque uiuent, quorum literis prodita celebrataque virtus est. Qui historiam condidit, multo quidem maiori laude dignus videri debet quam Pharius Gyges, qui a nonnullis primam pingendi artem commentus perhibetur. Fuit alioquin peracuta pictoris & satis nobilis inuentio: scriptoris vero diues & perutilis. Variis ille coloribus & penicillo tenuissimas lineas perducens, illustrium virorum partes exteriores & formam corporis refert: hic autem atramento, calamoque, & perpetuis chartis virtutes & animi bona cuncta testatur. Latent illius opera, vel tabulis, vel parietibus impressa: huius vero perpetuis commissa literarum monumentis, per uniuersum orbem ad omnes gentes deferuntur. Consumit illa vetustas & temporis longitudo, sicut & alia multa: hac immortalia sunt & perpetuo remanent. Haud enim Alexander Macedonum Rex nobis cognitus esset, quauis ab Apelle celeberrimo sui temporis pictore diligenter pingi se curauerit, nisi res ab eo fortissime gestas, vel Graece Clitarchus alique Graecorum plures, vel Curtius & Arrianus Latine conscripsissent. Viuit igitur Alexander, viuit Caesar, viuit Hannibal, viuunt & alii quam plurimi Principes & fortissimi viri qui sua virtute rebusque gestis vita digni fuerunt. Verumtamen non pictura viuunt, quae est inanis & vacua, non titulis & imagunculis vel argento vel auro percussis, sed sola viuunt historia, quae quidem eos a mortalitatis iniuria vindicauit. Legite igitur historiam quam vobis offerimus, altissimi Principes, ut qui fuerint vestri maiores, & quae fecerint, & res Hispaniae memorabiles quae multae sunt & cognitione scituque dignissima, non ignoretis.

Siculus ad Lectorem.

OPVS quod de rebus Hispaniae memorabilibus multos annos elucubraveram, prolaturus in lucem, candidissime Lector, te prius admonere obsecrareque volui, ut si te vel meus honor, vel Hispaniae tangit, quod in eo opere desideraueris addas, & quod non probaueris vel deleas vel amice corrigas, meque familiariter admoneas. Sum enim & fui semper rationi proximus & veritatis amicus. Fac igitur obsecro, quod abs te quam iustissime peto, diligenter, ut si monumentum quod in Hispaniae laudem condidi, rursus excudendum fuerit, tuo recognitum iudicio & censura castigatum emendatius exeat & copiosius. Vale.

74^r

LVCII MARINEI SICVLI DE REBVS HI- SPANIÆ MEMORABI- LIBVS LIBER I.

De Hispania nominibus.

10
20
30
HISPANIA, sicuti Plinius aliique scriptores tradiderunt, regio prima in solis occasu Europe terminos claudit, quam ab Hispali vrbe eius insigni dictam fuisse, plures affirmant: alii vero ab Hispano Herculis nepote nominatam volunt. Eandem Græci Latini- que ab Ibero amne dixerunt Iberiam. Sunt & qui non Iberiam, sed Iberam vocauerūt: vnde Ibericum mare dictum fuisse contendunt. Ceterum scripserunt nonnulli ab Ibero quem secundū

Hispaniæ regem post Tubalem fuisse dicunt, Iberum amnem, & Iberiam prouinciam fuisse nominatam. Quorum sententiam, cui nec repugnamus, nec assentimus, aliorū iudicio relinquimus, & de Ibero rege, ac de aliis tribus & viginti quos ab initio Hispaniam condidisse ferunt, in alio loco dicemus. Hesperia quoque ab Hespero stella occidentali dicitur, vel (vt alii volunt, & scribit Hyginus) ab Hespero Atlantis fratre, a quo etiam, fratris arma fugiente, Italia Hesperia nomen accepit. Quapropter quum Hesperiam tantum dicimus, Italiam intelligimus: quum autem addimus vltimam, significamus Hispaniam. Ideoque scripsit Horatius:

Hesperia victor ab vltima.

Diodorus autem Siculus, Hesperiam non ab Hespero, sed ab Hesperia scribit eius filia dictam fuisse. Celtiberia in super appellatur a Celtis Gallia populis, qui quondam de suis finibus egressi, quum ad Iberum amnem conscendissent, de suo & fluminis nomine Celtiberia prouincia & Celtiberis populis nomen dedere. Quapropter dixit Lucanus:

--- Profugique a sede vetusta
Gallorum Celta miscentes nomen Iberis.

De Hispania situ & forma.

40
50
HISPANIA cuius formam Iustinus quadratam depinxit, & extenso alii corio similem demonstrarunt, inter Africam & Galliam posita, Oceani freto Pyrenæisque montibus clausa, etsi minor est ambabus, vtraque tamen, vt multi scripserunt, est multo fertilior. Quæ quidem neque sicut Africa ardenti sole torretur, neque vt Gallia ventis assiduis fatigatur: sed inter vtramque media, hyeme & æstate temperato sole perfruitur. Quo fit vt fœlicibus & tempestiuis imbribus omni genere frugum fœcundissima sit, ac non incolis tantum suis, sed aliis etiã prouinciis, & Italia ipsi cunctarum rerum copia sufficiat. Est autē Hispania terræ situ magna, populis frequens, & Oceano vndique Mediterraneoque freto conclusa, præter eam partem quæ montibus Pyrenæis & Aquitania Gallia prouincia coniungitur. Cuius spacium est iter fere quinque dierum, id est millium centum quinquaginta. Totius autem prouinciæ longitudo, vt scribit Appianus, a Gadibus & Herculis columnis ad Pyrenæos montes ad millia stadiorum fere decem protenditur: latitudo vero ab australi ad septentrionale littus, hoc est, a Carthagine noua ad Lauretanum portum aliquanto est angustior. Vniuersæ autem prouinciæ quæ, vt dictum est, ab vtroque mari montibusque Pyrenæis clauditur, ambitus millia stadiorum circiter quadraginta complectitur. Continet autem stadium passus centum viginti quinque. Cæterum multi

qui de terrarum situ scripserunt, Hispaniam caput orbis esse voluere. Siquidem Plinius in Europæ descriptione, in ea, inquit, Hispania prima terrarum est vltior appellata, eadem Bætica. Idem alibi: Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, & Africam, origo ab occasu solis & Gaditano freto. Verum enimvero siue principium sit Hispania, siue finis terre, nihil refert. Hac igitur quæstione seposita, cū de rebus Hispaniæ quas terra suapte natura producit, quædam primum dixerimus, deinde de prouinciis eius, de vrbibus & oppidis, de primis incolis, de Regibus & Imperatoribus & eorum rebus gestis, de sanctis & martyribus, de viris illustribus in rebus bellicis & aliis virtutibus, de viris denique discipulis excellentibus, more nostro summatim vereque referemus. 10

De breui summa rerum quibus abundat Hispania.

NIMIRVM cum posita sit Hispania sub claro fœlicique cœli tractu, quod clima Græci vocant, prouinciarum multas antecedit pulchritudine regionis, aeris salubritate, ventorum flatibus, aquarum fontibus, amœnitate nemorum, montium iugis, fertilitate soli, vbertate pabuli, arborum fructibus, armentis, gregibus, equis, portuosis maris littoribus, campis, pratis, iucundissimis fluminum ripis, venationibus, aucupiis, piscibus, item vino, oleo, melle, saccharo, vellere, lino, cannabo, sparto, iunco, rubia, minio, argento viuo, alumine, sapone, vitro, lapide 20 speculari, lapide subsidiano, iaspide nuper inuenta, rore marino, croco, cera, pice, resina, cocco, serico, bombyce, marmore, alabastro, creta, ferro, ære, plumbo, scoria, stagno, argento, auro, cæterisque metallis, & rebus ad hominum vitam necessariis abundantissima semper est. Sed ad maiora transeamus. Siquidem semper Hispania floruit, & nunc maxime floret optimis principibus, fortissimis ducibus, animosissimis equitibus, bellicosissimis militibus, vigilantissimis pontificibus, obseruantissimis sacerdotibus, clarissimis virorum & mulierum ingeniis, magnaque fortitudine, liberalibus studiis, mechanicis artibus, & diligentissimis fidelissimisque seruitiis. Quid præterea dicam de multis & præclarissimis vrbibus? quid de multis, magnis, & opulentissimis oppidis referam? quid de sexaginta & sex pontificibus Hispaniæ? quos alio loco nominatim recēsebimus, vnius cuiusque reditus computantes, & eodem modo magnatum domus & census referemus. Vidimus enim & numerauimus in Hispania principatus centum sexaginta inter equites & pontifices. Quid de conspicuis regum palatiis, de multorum magnatum & equitum magnificis & pulcherrimis ædibus? quid de aliis innumeris, & publicis & priuatis ædificiis commemorem? Talibus itaque rebus Hispania fœlix est, & a multis scriptoribus non immerito celebratur. Cuius res memorabiles non solum legimus apud multos autores, sed etiam non sine admiratione perspeximus. 30

De Hispaniæ metallis, & aliis rebus.

DE rebus Hispaniæ Plinius multa magna que loquutus hoc addidit: Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet, citerior & specularibus lapidibus. Est autem lapis specularis perlucidus, qui finditur in tenuissimas crustas, & speculi similitudinem habet, qui inspicientis imaginem refert & varios colores. Hunc olim sola citerior Hispania Romam mittebat, postea vero Sicilia, Cyprus, & Africa miserunt. Sunt & marmorū lapicidinæ vniuersæ Hispaniæ. Hæc Plinius. Solinus etiam inquit: Reuersum ad continentem res Hispanienses me vocant. Terrarum comparanda optimis est Hispania, nullique posthabenda frugum copia, siue soli vberes siue vinearum prouētus respicere, siue arborarios velis. 40 omni materia affluit, quæcūque aut precio ambitiosa est, aut vltu necessaria. Argentum vel aurum si requiras, habet. Ferrariis nunquam deficit, non cedit vitibus, vincit olea, nihil in ea ociosum, nihil sterile. Quicquid cuiuscūque modi negat messem, viget pabulis, etiam quæ arida sunt ac sterilia, rudentum materiam nauticis subministrant. Non coquuntur ibi sales, sed effodiuntur. Depurgant in minium nitelas 50

nitelas pulueris, hoc est, auri micas inter arenas repertas. Fucant vellera, ut ad ru-
 borem merum deputent, cocci veneno, id est cocci succo, colorant & tingunt.
 Strabo scribit Bæticam fuisse gentis admodum diuitis, quæ a Carthaginensibus
 olim fuerit inuenta præsepibus vtens argenteis. Coelius etiam Rhodiginus de re-
 bus Hispaniæ scribens ait: Hispaniæ vero fœlicitatem insigniter admiratum Posi-
 donium, oratoria quadam eloquentiæ vi sese latius expandentem tradidisse fe-
 runt, Hispaniæ subterranea non infernum, sed Pluton ipsum, id est, opulentiæ De-
 um, inhabitare. tanta est in eo terrarum tractu metallorum fœcûditas. Appianus
 præterea refert: Hispaniæ terra quoque ferax frumenti, vini, olei, auri, argenti, gē-
 10 marum, ac metallorum omnium: homines insuper bellicosissimos gignit, equos-
 que velocissimos. Varro quoque refert in Hispania nonnullas equas vento con-
 cipere, quas a Zephyro vento qui flare solet ab occidēte, Zebras Hispani vocât:
 quæ quidem siluestres, campestresque sunt, & indomitæ. Ego vero Varronē hoc
 scripsisse arbitror propter equorum Hispaniæ velocitatem, qui non sine causa ex
 vento concepti videntur, cū sint velocissimi: cum præsertim scribat Iustinus, hanc
 fabulam ex equorum fœcunditate, & gregum multitudine, nimiaque pernicitate
 ortam fuisse. Non sunt præterea quæ Strabo de rebus Hispaniæ scripsit omittēda,
 cuius verba sunt hæc: At Turdetania agerque coniunctus nullā in hoc genere vir-
 20 tutis rationē commendare volentibus abesse sinit. Nam aurū, argentū, æs, ferrum,
 nulli terrarum, nec tantum, nec tam probatum generari hætenus compertum
 est. Aurum enim nō solum ex metallis effoditur, verum etiam fluit. Flumina nan-
 que, torrentesque auream deferunt arenam. Tot igitur tātisque naturæ donis, so-
 lique bonitate fœlix, & orbis terrarum optima æstimari potest Hispania. De cuius
 magnis diuitiis, ut ea quæ Titus Liuius aliique cōplures autores tradiderūt, omit-
 tam, ea tamen quæ de metallis Hispaniæ Diodorus Siculus cōmemorauit, silentio
 non præteribo, qui de Hispani solifœlicitate, & rerū omnium copia, de institutis
 moribus, & hominum cultu multa loquutus, hæc addidit: Sequitur ut de argento
 quod plurimū apud Iberos optimumq; effoditur, quodq; multum vtilitatis incol-
 30 lis affert, scribamus. Dictum est a nobis in Herculis gestis, Iberiæ montes qui Pyre-
 nēi vocântur, & altitudine & magnitudine longe alios excellere. Nam a mari quod
 ad meridiem iacet, vsque ad Oceanum ferme ad Arctos situm Galliam ab Iberia
 diuidunt, per Celtiberiam quoque protenduntur stadiis tribus millibus. In quibus
 cum sint siluæ frequentes, ferunt, priscais tēporibus igne a pastoribus iniecto mon-
 tanas omnes regiones fuisse cōbustas. Qua ex re aiunt montes cognominatos Py-
 renæos. Ardente nanque continuis diebus igne plures ex montibus argenti puri
 riuuli flammaram vi effluxere. Quod incolis ignotum, Phœnices mercatores vili-
 rerum permutatione emptum in Græciam, Asiamque, ac nationes cæteras defe-
 rentes, magnas ex eo commercio opes contraxerunt. Adeo autem mercatores
 quæstus excitauit cupiditas, ut cum onustis nauibus superaret argētum, amoto ab
 40 anchoris plumbo, argentum eius loco subderēt. Hoc lucro Phœnices admodum
 opulenti facti plures colonias tum in Siciliam propinquasque insulas, tum in Li-
 byam, Sardiniamque, atque Iberiam destinarūt. Multis autem post sæculis cog-
 nito argento, Iberi quoque metallis quærēdis operam dedere, magna que optimi ar-
 genti copia reperta, ingens ex ea vectigal prodiit. Cum æs, aurum, argentumq; sint
 metalla præcipua, qui in reperiendo ære dant operam, quartam eius quod effodi-
 unt portionem capiūt: eorum vero qui in argento effodiendo occupantur, quidā
 tribus diebus Euboicum percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta
 est, ut mirabilis sit & eius patriæ natura, & operariorum cōtinuus labor. Nam qui
 primum his metallis reperiendis incumbabant, magnas contrahebant diuitias. In
 50 promptu enim est argentum terra abunde illud præstante. Postea vero cum Ro-
 mani Iberiam subegissent, Italici qui lucri cupiditate id sibi opus sumpsere, maxi-
 me ex eo ditati sunt. Emptam enim seruorum copiam ad effodienda metalla de-
 putāt, qui variis locis metallorum venas scrutati, ac alte lateque terra effossa, plu-
 rimum auri argenti que eruunt, variis multorum stadiorum cuniculis sub terram
 actis. Multo facilius quæstuosiorq; hæc cura, quā metallorū quæ apud Atticos re-

periuntur. Ibi enim multas in fodiendo impensas subeunt sæpius opinione frustrati, quum aut non inueniant quod quærant, aut inuentum ita parui sit, ut superetur a sumptu: apud Hispaniam vero qui metallis incumbunt reperiendis, ampliora sperciunt. Bonitate quippe soli glebas semper auro argentoque fertiles inueniunt, utpote omni terra metallis plena. In cuius etiam terræ laudem Iustinus hoc modo scripsit: Non frumenti tantum copia magna est, verum etiam vini, mellis, oleique: neque ferri solum materia præcipua, sed & equorum pernices greges: nec summa tantum terræ laudanda bona, verum & abstrusorum metallorum fœlices diuitiæ. Sed de Hispaniæ metallis hætenus. Cæterum res Hispaniæ quas hætenus memorauimus, non solum legimus apud autores, sed etiam vidimus omnes præter aurum & argentum. Quæ quidem duo metalla præcipua, nunc Hispaniæ principes latere sub terra permittunt, & ab Indiis maximis impensis & laboribus atque periculis afferri iubent.

De Hispania frugibus & vino.

QUANTVM autem frugibus cæterisque rebus abundet Hispania, ex prænomminatis autoribus facile colligitur, ideoque in harum rerum narratione erobreuior. Habet itaque Hispania tota maximos ac fertilissimos cæpos, & planicies amplissimas. Quæ cum sereno cælo subiaceat, & Fauonio vento saluberrimo leniter ventiletur, in ea quidem non solis æstus ardens, non frigus horridum, sed omni tempore viget summa temperies. vbi, teste Iustino, magna cæli salubritas per omnem Hispaniam, æqualisque aeris spiritus nulla paludum graui nebula inficitur. Huc accedunt & auræ maris & assidui ventorum flatus, quibus omnem prouinciam penetrantibus euentilato terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur. Homerus omnium scientiarum parens, & Hispaniæ fertilitatis atque salubritatis non ignarus, in ea vitam hominibus diuturnam, victum facilem, & campos Elysios esse multis carminibus cecinit, quorum pauca hæc exponere placuit:

*Nulla est Hispana tellus fœlicior, in qua
Vita viris facilis longissima tempora durat.
Non hyemis vis multa, niuis non ingruit imber,
Stridula sed semper Zephyrorum flamina mittit
Ingens Oceanus, lenimina grata virorum.
Semper ubi irrumpunt splendentia lumina solis
Almæ telluri, noctem qui ducit opacam.
Inde recens radiis cum sol percusserit arua,
Oceani lentas alti præfugerit undas:
Incidit Oceano lux fulgentissima solis,
Nigrantem noctem, & madidantia sidera ducens.*

Hinc itaque per Hispaniam totam prouenit omnium rerum magna fertilitas, & omnis ager vsque eo liberalis est, ut ex vno tritici modio sæpe triginta colonis restituat, & nonnunquam quadraginta, in Bætica præsertim, quæ quidem frugibus & cunctis rebus est admodum fœlix. Cui si tempore suo pluuia contingat Australis, est multo fertilior. Omnis denique Hispaniæ tellus a Gadibus vsque ad amnis Iberi fontem, qui ultra Burgensem urbem apud oppidulum quod incolæ Fontibile nominant, oritur, non solum lætissimas fruges, sed omnium quoque rerum copiâ producit immensam. Hanc ego regionem cuius longitudo ad mille & quingenta circiter millia passuum, & latitudo fere totidem protenditur, magnamque Hispaniæ partem continet, fertiliorem esse arbitror, quam reliquas, & ratione cælestis tractus quem (ut supra diximus) Græci clima vocant, & Fauonii venti salubritate quem Græci Zephyron nominant, qui quidem satis & arboribus vitam præstat. Huius enim venti flatu prægnans Hispaniæ tellus non solum fruges luxuriantes, sed omne quoque leguminum genus, & optima vina fœcundissime præbet. Cæterum etsi vino tota satis abundat Hispania, pauca tamen quæ præcipua sunt, & ab odore, colore, & gustu maxime probantur, a locis vbi largissime leguntur,

guntur, nominabo. Legitur itaque vini albi optimique maxima copia apud oppidum nomine Sancti Martini vallis ecclesiæ, & in oppido Matrigali, item in Guadalcana oppido Bæticiæ prouinciæ, in quo etiam rubeum legitur quam optimum. Vinum præterea Tarraconense ab antiquis scriptoribus fuit maxime commendatum. In Ribadauia apud Callicos, & in oppido Caparico Portugalliæ, in Ocania quoque & Yepes bona leguntur. In quibus & Lucanum in Bætica, si non primum, secundum tamen obtinet locum. Sed inter candida vina quod in oppido Oliuari legitur, non est silentio dignum, sed memorabile. Rubeum vero quod in Hispania plurimum legitur, quod in oppido quod Arenas appellant, funditur, cæteris multo melius habetur. Post hoc autem in regione Toletana fere tota, maxima est vini copia, & præcipue in Scalona, Mantua Carpentana, quod oppidum Madrid appellant, in Xetapho, Pinto, Valdemoro, Casaruuiio, Turrilacona, sed hoc copia magis quam bonitate laudabile. Quibus præterea vinum oppidi quod vulgo Santorquatium dicitur, minime cedit. Sunt & in aliis ciuitatibus & oppidis, in Tauro scilicet, Cantalpino, & Cantalapetra, vina quæ magno habentur in precio. Salmanticense quoque vinum est suauissimum, apud puteum præsertim quem Amarillum vocant.

De arboribus & fructibus.

10 **A**RBORIBVS Hispania fructus ferentibus & aliis plena est, & omnis generis fructibus abundans, quorum arbores non solum labor hominum & industria conseuit, sed ipsius etiam terræ bonitate natura producit. Nemus enim vidimus vnum, præter alia multa, apud oppidum nomine Montis maioris, in quo quercus, castaneas, ilices, nuces, corylos, cerasos, prunos, pyros, ficus, labruscas, & omne genus arborum fructificans sola natura plantauit, arbores altitudinis ingentis & amplitudinis. Nam iuxta oppidum Beieranum, vbi nemus est amœnissimum, castaneæ arboris ambitum mensi sumus pedum circiter quadraginta. Fructus autem arborum numero plures, & forma grandiores habet Hispania. Pyrorum multa sunt genera, sed quatuor præcipue, aliis omissis, quæ sunt odore gustuque
30 suauissima, nominabo: Apianum quod muscatum vocant, & est omnium pyrorum minimum, Vinosum, Pintum, & aliud quod sine regula dicitur in Hispania. Malorum quoque genera duo sunt cæteris longe meliora, quorum alterum Camusum, & alterum Regium vocat Hispania. Sed inter meliores Hispaniæ fructus meo iudicio, pulchrius est & excellentius illud quod Hispani Melocotonium vocant, propterea quod fit ex malo Persico & Cydonio, hoc est ex duracino & cotoneo, quod Hispani membrillum vocant. Quid præterea dicam de multis oliuis Hispaniæ, Hispalensibus præsertim quæ magnitudine iuglandes excedunt? quid de Cordubæ ficibus & oliuis etiam referam? Est Hispania quoque, vt supra diximus, nemoribus, vinetis, oliuetis, moretis, pinetis, ilicetis, & palmetis admodum diues. Cæterum palmas, citros, & citrios, quas narangios Hispani vocant,
40 non multas vidimus in Hispania, nisi Cordubæ, Hispali, Valentix, Barcinonæ, & apud Placentiam citros duntaxat & citrios. Sunt & in aliis locis Cantabriæ maritimis, Callicæ, & Portugalliæ. Vidimus etiam Toleti citrios fructum ferentes. Est insuper in Hispania frequens & altissima cupressus, cuius materia suauissime redolet. Sed iam de fructibus & arboribus Hispaniæ finem faciam, cum pauca Strabonis verba retulero, qui de rebus Hispaniæ multa loquutus, Quanta, inquit, ex Hispania, ex Turdetania præsertim, exportandarum rerum copia fit, maxime declarat nauigiorum magnitudo & numerus. Ingētes enim onerariæ naues isthinc Puteolos nauigant, & Ostiam Romanorum
50 nauale permeant, quibus oleum non vbertate modo, sed etiam bonitate præcipuum, itidem vinum, magna vis tritici, cera, pix, mel, grana, purpuræ, & minii plurimum euhitur, ac piscium falfamenta.

De pecoribus Hispania.

EST Hispania præterea & pecoris omnis generis diues, gregibus & armentis plena, adeo vt mugitu balatuque nemora, siluæ, montes, prata, campi, saltus vbique resonent. Oues imprimis innumeras habet Hispania. Siquidem multos in Hispania pastores nouimus, quorum vnusquisque ouium triginta millia possidebat. Quapropter lanas mollissimas non Hispaniæ solum populis, sed externis etiã gentibus oues abundantissime suggerunt. Equos quam optimos alit Hispania, sed Bætica plures, Lusitania velociore, Asturia fortiores, quos veteres Asturcones appellabant. Leones autem, camelos, & elephantos non nouit Hispania, nisi cicures & aduectos aliunde. 10

De venationibus & aucupijs.

VENATIONES Hispaniæ neq; quadrupedum animalium, neq; volatilium desunt. Siquidem montes & siluæ, damas, ceruos, apros, vrsos, & planicies campique lepores vbique gignunt. Cuniculorum vero qui & lepulculi vocantur, albi nigrique & maculosi reperiuntur, multitudo ingens, adeo vt magnam nonnunquam vastitatem satis & plantis afferant. Aucupantur præterea in Hispania præter alias aues, grues, anseres, anates syluestres & fluuiales, perdices & palumbas quas torquatas appellant, innumeras: sed attagines pauciores & e Sicilia nuper allatos. 20 Aquilæ quoq; ciconiæ, ardeæ, accipitres maiores atq; minores, cæteræq; aues plurimæ in Hispania nidificant.

De piscibus Hispania.

NVNC autem quoniam satis in Hispania venatissimus, in eadem quoque piscari volumus, primumque rete iaciemus in mare, & deinde in amnes & riuulos, in quibus amœnissime copiosissimeque sine dubio piscabimur. Sunt enim in Hispania non solum maria, sed etiam riui fluminaque admodum pisculenta. Nam cum sit Turdetaniæ, vt Strabo refert, copia mediterranea, æqualem quoque maritimam ex pelagi bonis inuenies. Ostrea namq; & conchylia omnia, tum multitudine, tum amplitudine, omni ex parte exterius mare superat, præcipue cum fluxus ac refluxus hic augeantur, qui causa (vt par est) magnitudinis ac multitudinis propter inundationes existunt. Eundem se habet in modum circa Cetaria genera & balenas, quibus resplantibus nebulosæ cuiusdam columnæ visio longe cernentibus offertur. Quid congri, quid muræne, quanto nostris maiores capiuntur? quid alia complura huius generis edulia? in Carteia vero vidimus cerycas, id est murices & purpuras, librarum decem: in exterioribus autem locis murænam & congrum minarum supra octoginta, polypum talenti pondo, duorum autem sepias cubitorum, & similia. Frequens autem thynnus, magnus, & pinguis horsum impellitur. Hæc & his plura de maritimis Hispaniæ piscibus Strabo. Magna copia suis temporibus in Hispania est piscium quos Saualos Hispania vocat, item Salmonum & mustelarum que a petris quas lambunt, Lampetræ vocantur. Legimus in Hispania polypum olim captum fuisse tantæ magnitudinis, vt eius caput ostesum Lucullo 15. amphorarum capax fuerit, crines quiduis utroq; brachio comprehenderint, caliculi instar peluuium vnam æquauerint, reliquæ eius miraculo asseruata, septingenta pondo pependerit. Cæterum in Hispania pisces, qui in mari septentrionali & occiduo, multo meliores habentur, quam qui mediterraneo & australi capiuntur. Cuius rei causam esse arbitror mare frigidius, in quo pisces multiplicantur & maxime pinguescunt. Quapropter qui pisces apud Cantabros, Astures, Callicos, & Portugallenses ad Gades vsque capiuntur, sapore cæteros longe præstant. Sunt præterea in Hispania pisces maiores, qui non oua, sed animalia pariunt. Valentis siquidem piscem vidimus, quem piscatores e mari captum portauerant, & torculari magno locauerant aquæ pleno, crassitudine & longitudine magnæ mulæ, cuius caput, os, nares, oculi bouis esse videbantur, præter cornua quibus carebat: 50 mammæ habebat muliebres, & manus mamillis appositas, vuluam quoque mulieris.

mulieris. Quam postero die vidimus parientem pisciculum sibi persimilem, longitudine trium pedum, & crassitudine colli canis Gallici, quem die quarto post partum mater fame, vt opinor, coacta deuorauit. Quam rem ne quis commentitiã putet, vidit etiam mecum vna Rex catholicus Ferdinandus, viderunt & alii complures equites. Abundat Hispania duobus anni mensibus optimis piscibus qui Bifuzi nominantur. Sunt & alii in Hispania pisces excellentes, Meri scilicet, Solli, & quos Aguias Paladares appellant. Multa nobis de marinis Hispaniæ piscibus occurrebant, quæ cum scombris qui multitudine mare complent Hispanum, vt pauca de fluuiialibus dicamus, prætermittimus. Sunt enim per Hispaniam fere totam flumina multa valdeque piscosa. Capitur itaque in multis Hispaniæ amnibus piscis aureis maculis insignitus, qui etsi notissimus est vbique, quo tamẽ nomine vocetur ambigitur. Ego vero eũ esse arbitror quem turturem Iuuenalis appellat, quo cariturum dicebat Vrsidium: quãdoquidem nomen hoc turturis multarum gentium vulgari sermoni maxime conuenit. Nam & Hispani Trucham, & Itali Siculique Troctam vocant. Piscis est autem non modo iucundissimi saporis, sed optimi quoque nutrimenti, quem medici senibus & etiam ægrotis libentissime concedunt: cuius in Hispania magna est multitudo & magnitudo ingens. His namque præ larga captura non diuites modo, sed etiam pauperes vescuntur vilius emptis. Qui etsi in multis Hispaniæ fluminibus capiuntur, illi tamen qui apud Legionem fluminis Orbigonis, Benauentum, Burgos, Molinam, Nelam, Mansiliam, Barchum Abulæ, & in amne, quamuis paruo, cui nomen est Corpus hominis, multo meliores habentur quam cæteri. Turturem captum vidimus in ripa Thorimis apud Salmanticam librarum viginti. Pariunt etiam plures amnes Hispaniæ mulos marinis affimiles, qui a gemina barba quam in labro habent inferiori, barbones appellantur.

De Hispaniæ salinis.

DE salinis Hispaniæ scripturus, de salis ipsius prius admirabili virtute pauca dicam, quibus apud homines non minoris fortasse æstimationis, quam panis habebitur. Panis enim, carnes, pisces, & quodcunque ciborum genus præter arborum fructus & herbas absque sale comestum, non solum non concoquitur in stomacho, sed etiam putrescunt & homines necant, qui profecto sine sale diutius viuere nequaquam possent. Est igitur sal res humanæ vitæ maxime necessaria: quare non immerito primus mensis apponitur, qui & comedendi appetitus excitat, sine quo gustui gratum nihil esset, & cibus omnis discumbentibus fastidiret. Non igitur sine causa veteres bonos mores & voluptates honestas dulcesque sermones sales appellauerunt. Cæterum in quanto honore sal fuerit, multa quidem antiquorum monumenta declarant, qui salem non cibus & mensis tantum, sed etiam sacris adhibebant. Vnde ait Ouidius:

Ante deos homini quod conciliare valeret,

Far erat & puri lucidam mica salis.

Et Vergilius: *Sparge molam sale.*

Sal etiam præter vsum mensæ, multis quoque medicamentis adhibetur, & languentia hominum corpora mirifice iuuat: quin etiam non viuas modo, sed mortuas etiam carnes conseruat. Quem præterea si quis mane singulis diebus sub lingua dum liquecat tenuerit, teste Plinio, sine dubio dentes a putredine & omni corruptione seruabit intactos. Ex quo vsitatum est vulgare prouerbium: Nihil sale & sole humanis corporibus vtilius. Non igitur ratione caret, quod ferunt Anticum Martium regem populo Romano congiarii loco salem distribuere consueuisse, cum Marcus etiam Varro sale veteres pro secundo cibo & pulmentariis vsos affirmet. Apud nos autem sal est multo maioris excellentiæ, quoniã nos per lauacrum baptismatis a morte perpetua liberat, nostroque redemptori Christo coniungit, & infusa sapientia mentibus nostris eodem nomine copulat. Salẽ itaque prouida natura, hoc est Deus Opt. Max. magnum donum maximeque necessarium mortali-

bus dedit, & per omnes fere prouincias totius orbis terrarum, & in multis Hispaniæ locis largissime distribuit. Sunt enim in Hispania multa salinarum genera. Nā sicuti scribit Solinus, in Hispania sal non modo coquitur, verum etiam plurimus effoditur, hoc est, & fit & gignitur. Fit enim in multis Hispaniæ locis ex aquis haustis e puteis, vt apud Segūtiā. Ex quo regibus magnum vectigal exigitur. Gignitur autem in extremis maris littoribus cæteris candidior. Sunt & mōtes Hispaniæ natiui salis, vt apud Ribagorciā, in quibus lapidinarum modo sal cæditur, & arborum modo postea pullulat ac renascitur. Apud oppidum Antiqueram vallis est amœnissima, cuius longitudo est passuum mille & quingentorum, & ex omni parte clausa montium iugis, quæ vallis hyeme pluuiialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cuius aquæ calore solis in salem candidum conuertuntur. In Atencæ valle salinæ sunt aquarum. Sunt & in oppido Salinarum salinæ memorabiles, & aliæ in oppido quod Salinas de Oro dicitur, & apud Nouanos Nauarræ populos.

De balneis & thermis.

INVENIES in Hispania balnea thermasque admodum salutiferas. Quæ quoniā multa sunt, de quibusdam breui sermone referemus, primumque de balneo quod experiri nobis contigit. Est itaque balneum in ripa Thormis amnis quod ad hunc modum se habet. A Salmantica ciuitate passuum millia circiter octo mons est, ex quo latitans aqua per sulphureas venas deorsum fluit, & prope flumen erūpit, quæ tanti caloris est, quantum manus & nuda corpora ferre possunt. Cuius aquæ virtutem cum Maurus, vt ferunt, nomine Cepha expertus esset, eam clausit edificio, tectoque lapideo cooperuit, quo & melius vim suam conseruaret, & infirmi curari commodius possent. Edificium autem quod aquam sistit, piscinæ formam efficit. Ad quod aqua perueniens vbi profluere nequit, inferius crescit ac surgit in altum, & aucta gurgitem præbet, in quo homines ad pectus vsque merguntur, & velut in pelago natant. Qui vbi languescere incipiunt aquæ calore ad viscera vitalia penetrāte, statim egrediuntur, seque linteis inuoluunt, & palliis laneis cooperti sudando dormiendoque purgantur omni morbo, & præcipue scabie. Huic autem balneo Ledesma oppidum cui propinquum est, nomen dedit. Ad hunc etiam modum balneum vidimus apud oppidum Beiriam, nisi quod huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso mōte per subterraneos meatus ad planiciem descendit, vbi vicus est longus qui ab ipsis balneis nomen accepit. Verum hic vim duplicem natura demonstrat. Sunt enim balnea duo diuersarum aquarū, quæ non multum inter se distant, quorum alterum calidioris, & alterum frigidioris est aquæ: quarum altera bibentes, altera vero lauantes homines mirifice iuuat. Hinc præterea non longe abest lacus non vtilis minus quam admirabilis, qui & turtures, pisces subnigros & excellentes gignit, & futuram pluuiam turbinemque magno aeris sonitu prænunciat, adeo vt eius murmur quasi tauri mugitus sepe numero ad duo de viginti millia passuum fuerit auditum. Apud Callicos prope Minii fluminis ripam & Orensē ciuitatem balnea multimoda, & fons oritur nomine Burga in altum scaturiens, feruentior aqua sub igne, adeo vt in eo & oua coquantur, & sues immerfi facile depilentur. Sunt præterea balnea valde salutifera in multis Hispaniæ locis, vt Hispali, Cordubæ, Granatæ, Valentia, Alhamæ, cuius virtute Gallicus etiam morbus (vt aiunt) pellitur. Toleti fuerunt olim balnea quatuor infra muros ciuitatis valde salutifera, quæ nuper deserta sunt & neglecta, propterea quod homines in eis lauari non audebant, neque ingredi, quoniā lauabantur in illis pustulis & Gallico morbo laborantes. Cæterum legi ego in quadam historia, regem quendam Castellæ Toleti balnea prohibuisse diruique iussisse, propterea quod multorum malorum causa erant. Qua de re scripsimus alio loco. Sunt & alterius Alhamæ balnea apud Vobercam.

De Hispaniæ fœtilibus.

CONFICIUNTUR in Hispania quoq; fœtilia varii generis, & vasa lutea vitreaque pulcherrima. Quæ quidem etsi pluribus in Hispaniæ locis conspicua fiunt, ea tamen quæ Valentia, Murcia, Sagunti, Elboræ, quæ nunc Talauera dicitur, & a me Talabrica vocata est in alio loco, item Malachæ, Toleti, Montefæ, Taurolii fiunt, præcipua sunt & cæteris pulchriora. Vitrea vero Barcinonæ, Cataphalsi, Caspæ præciosa sunt & perlucida fiunt, & in aliis multis Hispaniæ locis satis pulchra, quæ causa breuitatis omittimus.

De Hispaniæ fontibus.

HISPANIÆ fontes qui ferme sunt innumerabiles, silentio præteribimus, sed perpaucos quos vidimus memorabiles, breui narratione referemus. Omnes enim ciuitates, oppida, pagi, rura, siluæ, montes, valles, domus denique quamplurimæ fontibus abundant. Siquidem apud Granatam urbem, vt in bello Granatensi scripsimus, in quinque & viginti millib. passuum, sex & triginta fontes oriuntur, & in agro Xericii in regione Pacis Augustæ fontes scaturiunt quingenti supra mille. Quibus cum aliis omnibus omissis, de cuiusdam in Lusitania prouincia mirabili natura mentionem faciemus. In paruo itaque Lusitaniæ oppido quod vulgo Villam nouam vocant, distatque a Castra ciuitate passuum millia circiter vndecim, fons oritur ab aliorum fontium natura longe diuersus. Siquidem non solum oritur, sed etiam occidit. Oritur autem Kalendis Maiis, & ad Kalendas vsque Nouembres aquas Villenouanis abunde diffundit: postea vero occultatur latetque hyeme tota, & ad statutum tempus, hoc est ad Kalendas Maias, renascitur & accolas reuifit: quod quidem singulis annis fieri compertum est. Sunt & in multis Hispaniæ locis, in Callectia præsertim, fontes æstate frigidissimi. Sunt & in aliis partibus fontes memorabiles, quorum paucos qui mihi nunc in mentem veniunt, recensebo. Supra itaque Burgensem ciuitatem ad passuum millia circiter viginti versus Orientem, pagus est nomine Boetius, sub altissima rupe positus, ex qua fonticulus effluens in planiciem apud pagum prænominatum descendit, & duos in lacus ingreditur, quibus tantam vim salubritatis & virtutis infundit, vt omnes fluxum sanguinis patientes, cum hac aqua lauantur, statim liberentur. In iugo autem montis vnde fonticulus oritur, ædes est sacra, Sanctæ Casildæ dicata, de qua Sancta alio loco scribemus. Non minoris virtutis est fons egregius in Bætica prouincia iuxta oppidum Antiqueram. Nam si lotis fons Boetius sanguinis profluuium sistit, potis Antiquarius calculos dissoluit, ideoque a petra quam extrahit per vrinam, cognominatus est. Apud oppidum autem quod Cazares vulgo dicitur, fontem vidimus vberimum valdeque conspicuum, & alium huic similitimum prope arcem quam vulgus Salfas appellat. In Xatiua quoque oppido nobili quod est inter Oriolam & Valentiam, fontes conspiciuntur Viterbii fontibus assimiles. Gaudet & oppidum Pastrana fonte suo pulcherrimo. Hæc de fontibus hætenus.

De Hispaniæ fluminibus.

AMNES in Hispania, præter alios, centum quinquaginta numerauimus, de quibus non nisi quosdam præcipuos & insignes nominabimus. Et in primis Iberus nobis occurrit. Hic enim & fama celebris est, & vt Solinus, Strabo, & Plinius scribunt, nauigabili commercio diues, & Hispaniæ, vt supra demonstraui, nomen dedit. Oritur autem apud Cantabros iuxta paruum oppidum quod supra Fontibile nominauimus, & per multos Cantabriæ, Nauarriæ, Aragoniæ, & Laletaniæ populos ad Dertosam vsque ciuitatem, quadringenta sexaginta millia passuum fluens, multis auctus fluminibus in Mediterraneum litus tam violenter ingreditur, vt quinquaginta passus in mare profusus dulcis

hauriatur: qui præter alios multos amnes e Cantabria defluentes, Baiam, Cadoram, Tironem, Naierillam, Fruegam, Letiam, Melerum, Egam, Argam, Aragonnes quoque duos qui Aragoniæ prouinciæ (vt alio loco diximus) nomen dedere: & apud Cæsaraugustam, Gallicum, Torium: & ab altera ripa Salonem, Congedum, Veronem, & vltius lapsus Cingam, Sicorim, atque alios ad se recipit. Cuius aqua vel ad bibendum, vel ad lauandum, perutilis, in cadis ad regiones alias transfertur. Ea siquidem manus albiores & facies molliores fiunt, & pota corpora saniora. Sed redeo ad Sicorim, vnde Sicanos & Sicaniam dici quidam voluere. Scribunt enim olim in Hispania citeriori populos qui iuxta Sicorim erant, ortis inter se dissensionibus, victos patriam deferentes in Italiam migrasse, & inde in Siciliam profectos. Quam cum homines iam defessi & quietem quærentes totam pene vacuam inuenissent, animaduersa terræ fertilitate, ibi consedisse. Est igitur Sicoris nobis iure memorandus, quem Lucanus non immerito inter primos Hispaniæ amnes commemorauit. Nam & aureas defert arenas, & potus est valde salubris. Barcinona quoque ex altera parte flumen habet Rubricatum a rubeis arenis nominatum: ex altera vero aliud quod incolæ Beson vocant: ego vero Bætulonem dicerem. Cinga quoque etsi per plumbeas arenas defluit, maioribus tamē amnibus annumeratur. Apud Vascones autē Chalybs oritur, cuius aqua ad ferri temperamentum plurimum valet, adeo vt Hispani non alia arma, nisi quæ temperata huius amnis aqua fuerint, approbent. A quo flumine (vt Iustinus ait) populi quoque Chalybes appellantur. Per Callecix populos Minius labitur, amnis quidem non famę minoris, qui ex Oluca ciuitate profluens, oppidum Portum marinum cognominatum duas in partes diuidens, Pontem bellarium, & Orensem ciuitatem, multaq; Callecix oppida perlabitur. Cui non cedit alius amnis propinquus, quem Scylum Calleci vocant, memorabilis. In eadem regione nascitur Astura amnis non parui nominis, a quo Astures populi denominantur. Limia præterea flumen est non paruum, & Callecix propinquum. Quod cum Durio miscetur, nomen amittit. Eodem modo Pisorga, Relanza, Relazonius, Carrion, & Duratonius amnes memorabiles. Quib⁹ & aliis Durius auctus inter Hispaniæ primarios amnes & celebriores connumeratur. Qui oritur, vt Plinius & Strabo scribunt, apud Cantabros iuxta Numantiam, & Asturiam a Væstonibus, & Lusitaniã a Gallecis disterminans, & in occidentem profluens Oceanum, Zamoræ ciuitatis mœnia radens longo tractu ad mare discurret, & apud urbem Portugalliæ, quæ Portus appellatur, ingreditur. Huic se Thormis immiscet fluuius aquæ valde salubris, qua vtitur Salmatica, & a quo cognominatur Alua. Amnis quoque iuxta Valentiam fluit qui Turia dicebatur, & a Ptolemæo Turulius fuit appellatus. De quo sic Claudianus meminit:

Floribus & roseis formosus Turia ripis.

Cæterum Tagus, vt ait Plinius, ob aquas admodum salubres & arenas auríferas multis Hispaniæ fluminibus antefertur, per quæ materia multa vehitur, qui a scriptoribus & poetis maxime celebratur. Vnde ait Iuuenalis:

--- Tanti tibi non sit opaci

Omnis arena Tagi.---

Cuius ortus est in altissimis Aragoniæ prouinciæ iugis apud urbem Albarracinū, vel (vt alii volunt) oppidum Securium, quod etiam Frias appellat. Hic amnis multis in locis nauigio traicitur, & vbi Toleti mœnia pene tota circuit, & oppidū Elboram, quod nunc Talabricam vocant, Alcantaram & alia pertransiens, longiori lapsu Lagonio nomen auferēs apud urbem Vlix bonam in occiduū cadit Oceanum. Lagonius vero priusquam soluat Tago tributum, Caure ciuitati cæterisque multis oppidis aquam propinat & campos irrigat. Oritur & in Laminitano agro Anas, vt scribit Plinius. Qui etsi pisces, præter anguillas quæ sunt optime, inutiles gignit, fama tamen & natura est memorabilis: quippe qui modo se fundit in stagna, modo in angustias resorbet, ac totus in cuniculis latet, & quasi nasci sæpius gaudet. Hic etiam, vt Strabo meminit, non longe oritur ab ortu Tagi. Vnde in occasum fluit, & apud Emeritam Augustam longissimo ponte lapideo transitur. Inde sese flectit in austrum. In eisdem fere locis oritur etiam Bætis eodem Strabone dicente,

dicente, qui etiam Sciren dicitur. Qui inter Anam & Tagum magnitudinis est eiusdem, & a sui primordio, sicut Anas in occasum vergens, inde in austrum declinat per Cordubam & Hispalim Bæticiæ provinciae vrbes insignes, in idem littus excurrit. Verum enim vero Bætis amnis nobilissimus est magnæque utilitatis: quapropter a scriptoribus maxime celebratur. Quod quidem declarat in eo semper nauigiorum multitudo tanta, quanta vix in vlllo portu maris inuenitur, apud Hispalim præsertim. Quæ quidem res causa est, & magni commercii, & multarum diuitiarum. Cuius etiam aqua ad inficiendas lanas plurimum valet, quam Martialis hoc modo commendauit:

Bætis oliuifera crinem redimite coronâ,

Aurea qui nitidis vellerâ tingit aquis.

10 A quo etiam, vt Strabo & Plinius asserunt, Bætica provincia nomen accepit, & Seneca quoque refert:

Nomenque terris qui dedit Bætis suis.

Ingreditur autem Bætis mare plarunque magno impetu. Sunt præterea iuxta Cordubam amnes duo non ignobiles, quorum alter, autore Bocatio, Bacchus, alter Falsus nomen habet. Inferius autem, & in extremum Occidentem labitur Oceanus. Amnes in Hispania, vt supra dictum est, centum quinquaginta vidimus, in quibus pontes vltra septingentos numerauimus. Ex quibus duos insignes suspeximus & memorabiles, Segouiensem scilicet, qui potius arcus & aquæ ductus dici potest, per quem aqua profluens ciuitatem ingreditur, & per omnes fere domos
20 diuiditur, & in puteis æstiuo tempore frigidissima conseruatur: alter est Alcantara. Qui quidem sunt, & altitudine, & opere, & artificio mirabiles. Atqui cum Hispaniæ fluuios omnes complecti & enumerare cum causis difficile sit, his veluti præcipuis ac notioribus traditis, Auocedalum, Aredam, Clerum, Escium, Eueniniû, Floxium, Isam, quem Herculi gratum fuisse ferunt, Florium, Lerium, Menobam, Milam, Nebim, Saliam, Sucrinem, Tagarem siue Tadarem, Ticram, Larnû, Saronem, Arenam, Lozoiam, Xaramam, Lethem, Beouium qui Galliam diuidit ab Hispania, Thicim, Rubricam, Taraxon, Sorabim, Tamarim, Henatem, Corpus hominis, Taiuniam, & complures alios silentio transeo, ne nominandis fluminibus fastidio lectores afficiam. Et quoniam Darrum, Xenilem, & alios Granatæ regni
30 fluuios memorabiles in historia quam de bello Granatensi scripsimus, nominauimus, de fluminibus hætenus.

De Hispaniæ montibus.

NUNC de montibus Hispaniæ scripturus, a Pyrenæo principium sumam. Hic enim & altitudine, & longitudine longe alios excellit. nam vt ante Diodori Siculi testimonio demonstrauius, a mari quod ad meridiem iacet, vsque ad Oceanum ferme ad Arctos situm Galliam diuidens ab Iberia, per Celtiberiam quoque stadiis tribus millibus protenditur: qui (vt Pomponius scribit) in Britanicum
40 currit Oceanum. Quantum autem sit metallis diues, & arborum fructibus ceterisque rebus fertilis, satis in principio diximus. Vnde autem Pyrenæus nomen accepit, Diodori Siculi autoritate plane demonstrauius. In Tarraconensi autem provincia iuxta Barcinonem ad maris Balearici littus mons est altior, quem nonnulli, & vere fortasse, montem Iouis esse opinantur. Ego vero Iudæorû potius appellarem, propterea quod illic olim Iudæi sepeliebantur, quorum plures adhuc ex magno lapide tumuli signaque cernuntur: cum præsertim Barcinonenses hunc
50 montem Moniui, & Iudæos Iuios appellauerint. In vertice autem montis summoque iugo turris est, vnde speculator die linteo velo, quasi vexillo, & noctu facibus nauigiorum aduentum Barcinonæ ciuibus ostendit. Mons autem consitus est vineis, & arboribus, & omni genere fructus abundantissimus. Deorsum apud Tarraconem promontorium est teste Pomponio, quod Ferraria dicitur. A noua autem Carthagine millia passuum circiter quinquaginta Calpe mons est eminentissimus, qui quamuis ambitu paruus est, altitudine tamen aereus. Ad vnus radices oppidum est eiusdem nominis. In Barcinonis quoque regione montes alii conspiciuntur, ex quibus vnus qui mons Orius dicitur, & proprio situ, & ædificio cu-

iufdam caſtelli videtur inexpugnabilis : item alius celeberrimus qui Serratus appellatur, etſi aſcenſu lapidoſus & aſper, Mariæ tamen virginis venerabili tēplo, de quo ſuo loco dicemus, a Chriſtianis continue frequētatus. Pomponius etiā ſcribit tria in Luſitania promontoria, vnum iuxta Anam flumen, quod quia lata ſede procurrēs paulatim ſe ſuaque latera faſtigiat & tollit in altum, Cuneus ager appellatur: alterum Sacrum: Magnum vero alterum, quod plurimū maris occupet. Verū id Plinius & Strabo Artabrum vocauerunt, quod magno cacumine in mare protenditur, & Hiſpaniam ad occiduum finiens, maria, terras, cœlumq; diſterminare videtur. Quod Oliſiponenſe quoq; dicitur a maritima & opulēta ciuitate. Prope oppidum nomine Sancti Ioannis Pedis portus, mons eſt altiffimus vndique fontibus vberrimus, & ferro quod in eo plurimum optimumq; effoditur, valde diues: cuius aſcenſus eſt paſſuū millia circiter vndecim. Refert Bocatius in vltiori Hiſpania montem excelſum eſſe nomine Canatū, in cuius vertice lacum ſummæ & inextricabilis profunditatis, colore nigrū, de quo incolæ miranda commemorāt. Dicunt enim, ſi quis in eum lapidem vel durum aliquid iecerit, magnam protinus oriri tempeſtatem. In Oceanum Cæliticum promontorium procurrit excelſum, quod ab altitudine Cæliticum dictum credunt. Erminius eminet in Luſitania. Gris vero citerioris Hiſpaniæ mons aſſidue fere maris vnda verberatur. Maſtoria Meduſæque montes a Bocatio produntur. Et in Gallecia mons celebris, qui Sacer appellatur, de quo paulo poſt dicemus. Inter Luſitaniam, Bæticam, & Tarraconē furgit Solorius, Sulurius inſuper, qui vt Bocatius eſt autor, a ſingularitate nomen ſortitus eſt, quoniā ſolus omnibus altior videatur, aut ſolis radius in eo appareat, antequā alibi oriatur. Ab vrbe Tiriſſona mons non longe diſtat, a Caco latrone Vulcani filio, quē ab Hercule interemptū fuiſſe fabulatur, nominatus eſt & fama notiſſimus. Apud Callicos mons eſt Sacer appellatus, vt ait Iuſtinus, quē ferro violari nefas erat: ſed ſi quādo fulgure terra proſciſſa eſſet, detectū aurū velut dei munus colligebatur. In Luſitania præterea mōs celeberrimus a Salmantica quadraginta fere millia paſſuū diſtat, quem Rupem Gallicam vocitāt, qui ob ſacram & inſignem ædem Dei genitricis, magnumq; religionis cultū a plurimis aſſidue populis frequentatur, & ab his maxime qui Salmanticæ literis incumbunt. Ii enim quotannis cū dies immunes & a lectionibus vacui, huc proficiſcuntur. Cæterum de hoc templo atque aliis Hiſpaniæ locis religioſis latius poſtea ſcribemus. In mediterranea autem regione duo montes inſignes apparent, e quibus alter Idubeda a Cantabris originem ducens ad mediterraneum littus protēditur: alter Oroſpeda medio ex agro modo in Occaſum, modo ſelectens in Auſtrum, ſiluam prope Carthaginem & Malachæ regionem attingit, ibique finitur. In medio autem citerioris & vltioris Hiſpaniæ ſaltus eſt Caſtulonenſis altitudine longitudineque memorabilis, qui nunc vulgo Serra Morena dicitur, & Mariani montes Latine vocantur. Apud Granatam Baſtani ſunt altiffimi montes, de quibus in hiſtoria belli Granatenſis ſcripſimus. Sunt præterea & alii permulti Hiſpaniæ montes & in maris littoribus, & in media regione atq; lateribus, præſertim apud Aſtures & Callicos populos, qui etſi ſunt memorabiles, eos tamen quia nominibus carent, quæ (vt arbitror) longiſſimo æuo & ſcriptorum incuria a memoria receſſerunt, relinquimus. Item nemora ingentia, lucos frequentes, ſiluas amœnas, lacus magnos & piſculentos, ſtagna immēſa atque paludes cauſa breuitatis omittimus. Ne quiſ tamen montuoſam aut aſperam putet Hiſpaniam. Nam maiores quidem planicies habet. Si quidem longiſſimas per Hiſpaniam vias confecimus, in quibus ne lapillum quidem inuenimus. Reſtabat nobis dicendum de ſparti, iunci, cannabi, & lini copia. Nam ſpartarios, iuncarios, linarios & cannabinos habet Hiſpania cāpos. Hinc enim ſpartū in Italiam Romamq; mittebāt Hiſpani, ex quo Romani ſportulas faciebant, vt inquit Iuſtinus. Et Strabo teſtis eſt propter ſparti copiam in Hiſpania Spartarium campum fuiſſe nominatum, & a iunco plurimo Iuncarium. Linum vero plurimum optimumque in Hiſpania legitur, ex quo tenuiſſimæ candidiſſimæq; telæ conficiuntur: in quibus texendis omni arte liniſſicij mirabilis Hiſpanarum mulierum induſtria ſolertiaque perſpicitur. Cæterum

linificii palma Lusitanix, & Ianificii Carthaginensis prouinciæ mulieribus tribuitur. Sed de rebus quæ in Hispania vi terræ & hominum industria procreatur hactenus. Nunc autem, vt polliciti sumus, primum de Hispaniæ regionibus, de ciuitatibus & oppidis, deinde de primis Hispaniæ cultoribus, postremo de regibus, de viris illustribus in officio rei militaris & scientiæ, atque de rebus aliis memorabilibus conscribemus. Cæterum cum & longo æuo, & Barbaricæ gentis aduentu Hispaniæ ciuitatum & oppidorum nomina mutata sint & corrupta, si qua non satis Latine nominauerimus, impetrata a lectoribus venia, quoad poterimus, diligenter operam dabimus, vt a nominibus quibus nunc oppida vulgariter appellantur, nõ longe discedamus. Multa siquidem ad aurium iudicium formabimus, & quibusdam fortasse suum nomen antiquum restituemus, vt non omnia barbare, sed aliquid quoque Latine scripsisse videamur. Cæterum lectores obsecro, vt si quid in hoc opere desiderauerint, mihi clementer ignoscant: qui quidem mirari non debent, si homo non Hispanus res omnes Hispaniæ memorabiles quæ sunt pene infinitæ, non comprehenderit.

LVCII MARINEI SICV-

LI DE REBVS HISPANA-

NIÆ LIBER II.

De Hispaniæ diuisione, ciuitatibus, & oppidis.

OMPONIUS Mela vir Hispanus & scriptor excellēs, Hispaniã omnem diuisit in partes tris: Tarraconensem, Bætiam, & Lusitaniam. Alii vero quorum ego ordinem sequar, Calliciã addiderunt & Carthaginensem, quam nonnulli Carpentariam dixerunt. Appianus Alexandrinus Tingitanam, quæ in Africa est, Hispaniæ prouinciam esse voluit, propterea quod olim a Bætica iura petere cõsuevit. Ego vero hac seposita, de quinque reliquis, & a Bætica primum scribere incipiam. Illud vero hoc loco non omittendum putauit, vt quoniã duæ sunt Hispaniæ, citerior scilicet, & vltior: sciat lector inter vtramque terminum esse Saltum Castulonensem, quem Marianum montẽ Latine, & Serram Morenam vulgo vocari supra diximus.

De Bætica prouincia descriptione.

BÆTICA prouincia, vt supra dictum est, a Bæti flumine eam mediam secante (teste Plinio) nomen accepit. A Turdulis etiam siue Turdis populis Turdetania dicitur, & a Vandalis (vt quidam volunt) Vandalia seu Vandalusia nuncupatur. Incipiens autem Bætica a Gadibus & Herculis columnis ad Saltum Castulonensem, & a meridie maris littora longissimo tractu circumiens pene ad Carthaginem nouam protenditur, ex alia vero parte flumine Ana a Lusitania diuiditur. Cuius longitudinem quadringentorum sexaginta quinque, latitudinemque ducentorum quinquaginta & septem millia passuum Marcus Agrippa prodidit. Nunc autem quoniam de Hispalis & Cordubæ rebus in historia quã de regibus Catholicis scripsimus, debitam mentionem fecimus, & quia in belli Granatæ descriptione centum regni Granatensis oppida quæ Bætici prouinciæ fere sunt omnia, nominauimus, reliqua nunc eiusdem prouinciæ oppida breuiter prosequemur. Initium itaque est Bætici prouinciæ Gaditana ciuitas, quæ Calix nunc appellatur, portu maris & Herculis columnis temploque memorata, vbi quõdam (vt Plinius & Marcus Tullius scripserunt) Argantonius annos octoginta regnauit, & centum

vixit & viginti. Sunt & alia ante Gades oppida maritima, in quibus oppidum est nomine Palus, Capicium, Nebrissa, Chipion, Xericium, quod ego Mundam esse opinor. Item Sanlucar, Barrametum connumerantur, & Rota, Chyclana, Conil, Barbatum, Algecira, Zibaltar in maris littoribus apparent. Post autem Zibaltar Carteia est Tartessos a Græcis appellata, Plinio Straboneque dicentibus: item Belon, quod nunc Taripha dicitur. hic est & promontorium Iunonis. Sunt & alia multa oppida quorum nomina melatent, præter Calpe quod vidimus sub alto monte situm, & Abilæ quod in Africa est, oppositum. Nebrissa vero Venerea cognominatur, quam ego a Libero patre dictam fuisse arbitror: quod nomen ipsum videtur ostendere. Nebris enim hinnuli, hoc est ceruini pulli, significat pellem, qua Bacchi sacerdotes induti sacrificare solebant. In agro autem Turditanorum & in ripa Bætis Hispalis est vrbs admodum celebris, de qua, vt supra diximus, plenius alibi scripsimus. Vbi quondam Calpophorus presbyter & Abundius sub Maximiano crudelissimo tyranno martyrium passi fuerunt. Hispalis ex aduerso, vt scribit Plinius, Oset oppidum habet, olim Iulia Constantia cognominatum, & nunc vetus Hispalis appellatur. Inferius autem Horta est optimo vino memorata. Sunt & in hac regione oppida multa & memorabilia: Guadalcanalium, Constantina, Alaniz, Cazallia, Manzanilia, Asnalcazar, Veas, Luque, Vbeda, quæ quidem oppida sunt omnia magnis rebus & multis, ac præcipue frugibus & optimo vino memorata: ex alia vero parte, Carmona, Vtrera, Molares, Coronil, Alcalá, Guadaira, Spera, Arcus, & Methymna Sidonia cognominata, rebus omnibus ad hominum vitam necessariis abundantissima. Ornant & hanc prouinciam plures etiam ciuitates & insignes populi diuites & campis frugiferis memorabiles, & præcipue Astigi, quam ego eam esse reor quam incolæ nunc Eciam vocant, vbi fuit olim, teste Plinio, conuentus iuridicus: & oppidum Ategua, quod nunc Marchenam vocant: item Mairena. In Bætis autem ripa Corduba est vrbs insignis & antiquissima Marcelli opus, teste Strabone, & colonia patricia, dicente Plinio, de cuius rebus memorabilibus alio loco scripsimus. Sunt & huius regionis multæ magnæque vrbes oppidaque nobilissima, ex quibus nobis occurrunt Vahenenfes, quorum patria Iulia regia dici potest ex antiqua inscriptione in eo loco reperta: item Caprenses, qui Gabienses dicebantur, Montillani, Aquilarenses, Rabulenses, Mons maior, Castrum amnis, Porenenses, Arquitani, Andugiarenses, Vbedenses, sed Vbedam eam esse opinor, quæ in Cæsaris commentariis Villa dicitur. Hic est & Baecia ciuitas nobilis, Alcalenses, qui regii cognominantur. Item sunt Antiquarii in alto loco positi, & fonte aquæ salutiferæ quæ calculos, vt alio loco diximus, dissoluit, nominati. Sunt & Archidonenses, Cannetenses, & Oliuarenses, Osunates, Stepenfes, Fons Oueionensis, Acceani, Lorani, & oppidum Palma non solum nomine clarum, sed etiam pulcherrimis mulieribus nobilissimum. Sunt & Ferianni, Benalcazarenses. In fine autem Bæticiæ prouinciæ Castulo est, quæ fuit olim magna ciuitas, vnde, teste Liuius, fuit vxor Hannibalis nomine Helce. Cæterum Castulonis hodie quota pars superest, quæ vulgo Caslona dicitur. In Lusitaniæ confinibus & apud Anæ fluminis ripam Pacensis ciuitas colitur, quæ Pax augusta dicitur, a qua Xericium alterum oppidum cognominatur, in cuius agro fontium maximus numerus, vt alio loco scripsimus, oritur. Cæterum mihi nunc in mentem venit ciuitas non obliuione quidem, sed memoratu digna, & inter Bæticas vrbes primarias merito reponenda, quæ Mentefa dicitur, & ab incolis nunc Iæna appellatur, de qua Maurus quidam mihi consultus, & non indoctus, Iænem gazam & rerum copiam significare respondit. Cuius sententia mihi probabilis videtur & vera. Est enim ciuitas nobilissima & Christi sudario, quam Veronicam vocant, celeberrima. Sita est sub alto colle cincto muris & propugnaculis, quæ fontes habet amœnos, & fertilissimos campos hortis & fructibus abundantissimos.

De Lusitania prouincia.

LUSITANIA quam Plinius a Iusu Liberi patris & Lyfa Paneque præfectis eius nomen accepisse scribit, ab occidentali freto Orientem versus apud Iberum amnem & Hispaniæ fere medio Tarraconensi prouinciæ coniungitur. Alii vero Lusitaniam dictam volunt a Iuso, qui fuit vnus de primis Hispaniæ regibus, vt postea demonstrabimus. Est autem Lusitania ea pars Hispaniæ quæ tribus fluminibus, Tago, Durio, & Ana continetur, in cuius fere medio sita est Toletana ciuitas in umbilico totius Hispaniæ. Magna quippe est Lusitaniæ prouincia, quæ a Bætica flumine Ana, & a Callectia Durio diuisa, in longitudinem ad passuum millia circiter quingenta, & latitudinem trecenta & quinquaginta protenditur. In qua multi sunt & nobilissimi populi, de quibus aliquos insignes & nobiliores Hispano sermone magis quam Latino, quoniam fieri aliter nõ potest, nominabimus. Et quoniã Lusitaniæ prouinciæ Portugaliæ regnũ caput est, inde scribere incipiemus. Vbi ciuitas est insignis & memorabilis, quã quidam regiam nominarũt, & ab aliis Vlixbona dicitur, quam etiam Strabo vocauit Vlysseam. Quæ quidem vnacum Mineruæ templo Vlyssis indicabat errores, & illuc exercitũ delatum. Est autem Vlixbona ciuitas maxima & opulentissima, atque vna ex vrbibus totius Hispaniæ primariis, & portu maris & Tagi fluminis ostio diues. Sita est in edito loco, & tres habet colles. Quæ, teste Plinio, Salacia quoque fuit appellata & Iulia fœlicitas Romanorumque colonia. In ostio autem Durii qui (vt supra diximus) inter Lusitaniam fluit & Galleciam, ciuitas est celebris nomine Portus, quæ, si non fallor, a Gallis in Hispaniam nauigantibus hoc nomẽ assumpsit, & Gallorum portus appellatur. Sunt & Eborã, & Cohimbrica ciuitates, quæ nomen antiquum retinent. Sunt & aliæ duæ ciuitates, Braga scilicet & Lamegus. In maris autem littoribus sunt Matusinenses, Valentia cognomine Minia, Villa Comitum, Aucones, Cezimbrani. A quibus remoti sunt Pons Lunæ, Guimaranenses, Lamarantini, Trancofones, Chauenses, oppidum magnum nomine Sanctarena, Braganciani, Villa regalis, Valdixani, Frexo cognomine Spadacincta, Tomarenenses, Eboramontani, Telbenses, Almedani, Monfortenses, Pinnelenses, Muxagatani, Penedones, Teutugalenses, Turris vetus, Abrantenses, Cetubalenses, Tauilenses, oppidum Pharum, Castrum marinum, Ossonoba quæ nunc Siluensis dicitur (quam non longe abesse arbitror a Sacro promontorio quod nunc Sanctum Vincentium vocant) oppidum Visoncium, quod nunc Viseum dicitur. Siluensis diœcesis populus est nobilis nomine Portus marinus, in quo Ioannes summus Pontifex consensu Portugaliæ regis, ordinem nouum equitibus qui Christo militarent, instituit aduersus Mauros per vltiorem Hispaniam discurrentes: cuius militiæ præfectus maior est Abbas Alcohafiani monasterii Cisterciensis ordinis Vlixbonensis diœcesis, qui & conscribendi & exautorandi militem facultatem habet. Sunt præterea Portugaliæ regni populi memorabiles Arroiolenses, Portillini, oppidum Stremucium, Borba, Villa Deliciosa, Mons Arius, & Iuris mœnia, quod oppidum vulgus hodie Geromenna vocat, Campus maior, oppidum nomine Mons Fortis & Oretondum. Sunt & alia oppida Portugaliæ regni quorum nomina mihi non occurrunt, ideoque transimus ad alia. Relicto itaque Portugaliæ regno quod (vt supra diximus) est prouinciæ Lusitaniæ principium, Alcantara est in ripa Tagi oppidum ponte conspicuo nominatum. Ad dexteram est Emerita Augusta vetustissima ac nobilissima quondam in margine Anæ, quæ fuit, vt alio loco diximus, Romanorum colonia, & præter alios honores & res in ea memorabiles arcu lapideo & ponte longissimo celebris & antiquis ædificiis memorabilis. Hinc ad millia passuum fere triginta distat oppidum nobile Tagum versus, quod hætenus Castrum Cæsaris appellandum censui, vulgarem sequutus opinionem: nunc autem Casam Cereris dicendum arbitror, propterea quod in eo Cereris imago nuper inuenta est spicarum manipulum manu tenens. Est autem oppidum magnum & cuiusdam fontis de quo ante scripsimus, vbertate conspicuum. A quo non longe distat aliud oppidum quod Trosilum vocant,

& ego Turrem Iuliam dicerem. In hac regione Montangi castellum cernitur excelsum, quod oppidum magnum fuit olim, & magna Calabria dicebatur. Metellinum aliaque multa habuit municipia. Paulo autem superius oppidum est nomine Guadalupus, quod luporum flumen a nonnullis interpretatur, in quo est venerabile templum Dei genitrici dicatum, & multis magnisque miraculis nominatum, de quibus alio loco dicemus. Est & oppidum nomine Deletosum, cum Bilbitanis & Almarenfibus. Inter Tagi vero accolae quos supra memorauimus, sunt Boracenses, Arroiotani, qui Porcitani cognominantur. Sunt & Labrocenses albo vino diuites. Inferius Valentini sunt de Alcantara vulgo cognominati, quibus propinqui sunt Alburquerquitani & pons ab Archiepiscopo cognominatus, item Oropesani, Talabrici, qui Elborenses quoque dicuntur, & oppidum Sancta Olalia, Maquetani, Scalonenfes atque alii populi plures Orientem versus, de quibus postea scribemus. Nunc enim ad alias huius prouinciæ vrbes & oppida memorabilia quæ sunt inter Tagum & Anam, veniemus. Est itaque in Lagonii fluminis ripa Caura ciuitas, quæ ex vno latere Ciuitatenses, & ex altero Galistenses habet, quibus Placentia pulcherrima ciuitas, magno est ornamento: cuius citria cæterique arborum fructus, panisque candidissimus semper abundat. Habet autem Placentia oppida amcenissima, in quibus est Xarahicium nemoribus & arborum fructibus placidissimum, item Pasaronem in conualle iacens velut altare in testudine templi, ficibus, citriis, & aliis arborum fructibus abundantissimum. Est & oppidum Capera Romanorum ædificium, & balneis, de quibus supra scripsimus, valde notum. A quo non multum distat Mōs maior, in ripa fluminis quod Corpus hominis appellatur, de cuius fructibus & aliis rebus alio loco scripsimus. Huic propinquum est oppidum Beiara, quod olim Culmenarium dicebatur. est autem multarum rerum fertilitate felicissimum. Sunt & in hac regione populi multi non ignobiles, in quibus pons Cōgustus, Cespotosani, quibus proximi sunt Bonillenses, qui Serrani cognominantur, item oppidum Petrascta, & vici duo nobiles, quorum alter Villa Liberalis, & alter Villa Torus appellatur. A quibus intercapedine prope passuum viginti millium distat Abila ciuitas memorabilis, turribus & propugnaculis tuta, diuque Vincentii martyrio felix, & multarum rerum copia semper abundans. Thormis habet oppositos Barcenses, Saluaterranos, Aluanos Thorminitanos cognominatos, quorum caput est & domina Salmatica clarissima ciuitas, omnium virtutum disciplinarumque genitrix, equitibus & literatis alumnis illustris, in qua est omnium rerum summa fertilitas. Hinc omnes fere Hispaniæ vrbes & populi tanquam a domina leges, institutiones, & iura petunt. Hinc ad curiam regiæ consiliiarii, iureconsulti, theologi, medici, & cuiuscunque scientiæ doctores & magistri proficiscuntur, ex collegio præsertim quod Iacobus Agnaius Hispalensis archiepiscopus cōdidit & censu magno dotauit. Et non minus posthac ciuitas hæc illustrabitur alio collegio quod nunc Alphonsus Fonsesus archiepiscopus Toletanus ædificat, pro quo excolendo magna & cura & diligentia quæri iubet homines in omni genere literarum doctissimos. Ad hoc præterea literarum gymnasium & omnium virtutum emporium quamplurimi non Hispani solum, sed aliarum quoque nationum literis operam daturi conueniunt, qui ciuitatem per se nobilem atque diuitem, multo clariorem & opulentiozem faciunt. In qua quidem nostris temporibus eorum qui literis operam dabant, millia septem recensita fuere. Multa præterea de rebus huius nobilissimæ ciuitatis mihi sese offerebant, quæ prætermitto, quoniam sunt a me in alio opere memorata. Cui finitimi sunt Ledesmani balneis noti, & Villoriani campis fertilibus & aquis abundantes. Posthæc sunt Areualenses, Olimetani raphanis & aliis rebus horrensibus nominati, Fons Tiberii, & Matrigalenses albo vino diuites, aliique populi non ignobiles, in quibus est Methymna cognomento Campus. Hæc etsi sæpius incedium passa est, soli tamen vbertate, nudinis, & mercatorum cōmerciis ditissima semper est, & honorificis priuilegiis a tributis & vetigalibus immunis, in qua neque rex habet officium, neque pontifex sacerdotum. Quæ quidem res mali potius quam boni causa est, propterea quod in conferendis sacerdotiis & magistratibus incolæ plærunque crudelissime digladiantur. Quare

meo quidem iudicio Methymnæ cultores sapientissime sanctissimeq; sibi suisq; posteris consulere, si suis regibus officiorum cōferendorum, & Romanis Pontificibus beneficiorum suum ius & facultatem renunciarent hac conditione, vt officia & beneficia suæ patriæ non nisi propriis Methymnæ naturalibus & magis idoneis ac promerentibus conferri possent. Sic enim & equites militiæ munus libentius atq; diligentius exercerent laboresq; tolerarēt, & sacerdotes honestius viuentes vigilantius literis & diuinis officiis incumberent, atq; etiā vtriq; Deo optimo maximo suisq; principibus seruietes multorum malorum causas euitarent. Quod quidem si vel nostro, vel suo proprio consilio fecerint, eos profecto nō pœnitebit. Immunitates autem Methymnæ & honores quos in expugnatione Rondæ promeruit, in eius honorificentissimis priuilegiis continentur. Cuius panis & vinū inter meliora totius Hispaniæ elementa non immerito commendatur. Hinc Orientem versus sunt Collareses pinetis & fontibus abundantes. Sunt & Pontidonia, Tutela Durio cincta pene tota. Supra sunt Oliuarense albo vino & lapide speculari crocoq; diuites, ab amne Durio passibus circiter mille remoti. Quibus proximi sunt Portillani, & oppidum Traspinetum. Supra quos oppidum est nomine Penna fidelis arce alta pulchraq; conspicuum, item Curellani suo quoq; castello defensi. Sunt apud amnem Durium Aranditani ab eodem Durio cognominati Roani non ignobiles, & oppidum nomine Sancti Stephani cognomento Gormazium in alto loco positum, & inferius Osomensis ciuitas cum suo Burgo, quam Plinius, ni fallor, Vxamam vocat, & vir quidam doctissimus, vt a discipulis eius accepimus, Os ouium nominauit. A Durio quoq; non longe distant Soriani, quos quidam Numantinos esse opinantur: quæ magnos habet ac fertilissimos campos, vbi multas esse sacras eedes accepimus. In hac quoq; regione Sepulueda sita est fide nobilis, a Catholicis principibus honorifico priuilegio & immunitate donata. Sita est autem in excelso loco, rupibus asperis & fluminibus circumdata. Hic est & pagus maximus nomine Spinarius, omnium pagorum totius Hispaniæ nobilissimus, & cum eo alii duo velut eius suburbani, quorum alter Villa Castina, & alter Reacia nomen habet. Ab alio autem latere Petracia est, quæ Serrana cognominatur, & (vt quidam volunt) Traiani Cæsaris patria. Hinc ad passuum millia septem situm est Toroganum, Camera Segouiensis episcopi, cum arce munitum, & nemore multæ venationis amœnum. Quod oppidum fuit olim multo maius. habet enim prope se ædificia multa diruta & solo æquata: quapropter existimatur expugnatum fuisse. Versus autem Orientem sunt Aguillonenses fertilitate diuites, & Tensa populus in edito loco positus, non minus abundans, & castello fortissimo defensus. Horum autem & aliorum populorū Segouia mater est nobilissima ciuitas, Hispanorū regum simulachris illustris, & ædificiis ponteq; summa arte constructo memorabilis. In qua quidem ciuitate plures sunt equites, nobiles, mercatores, diuites, & venerabiles sacerdotes. Est præterea ciuitas lanificio diues. Sunt in ea multæ sanctorum ædes, & deuotissima monasteria. Sita est ciuitas in alto loco, & vndiq; turribus & validissimis ædificiis munita. Abundat multis rebus ad vsum vitæ necessariis, quæ de multis partibus in eā deferuntur. Neq; minus abundat aquis per pontem & aquæ ductus aduectis, & in quamlibet domū profusis. In cuius regione oppidū est nomine Sancta Maria niuis, item Iscar & Cocca populi diuites, & optimo pane cæterisq; rebus notissimi. Iisdem bonis abundat oppidum quod vulgo Martin Munnoz hospitiorum dicitur, & Moiatum. Hic est & oppidum Guadarrama sub monte positum, quod Tabulatam vocant, quæ caseis paruulis abundat. Nūc autem descendere oportet ad oppida quæ sunt in regione Toletana memoratu dignissima. Quæ sunt hæc scilicet, vt ab inferiorib; incipiamus: Ciuitas Regalis vbertate soli foelix, Almagrum quod magnæ vrbs similitudinem refert, Malagonium, Hieuanes, Orgacium, Aiofrinum raphanis & herbis hortensibus abundans, Cueruini naps memorati. A quibus parum distant Galuini, Illesceni, & Castellum Aquilæ in altissimo loco positum, cretaceo agro ditissimum: qui populi cum aliis quam plurimis Toletanæ ciuitati parent, & res omnes necessarias subministrant, quibus amplissima ciuitas opulentissima est. De qua nunc scripturi sumus longiori

narratione. Sunt enim in hac ciuitate multa memorabilia. Quapropter, vt alio loco diximus, sita est Toletana ciuitas in medio Lusitanię prouincię, & in vmbilico fere totius Hispaniæ, in alto atq; aspero loco ambulatuq; difficili propter ascensus atq; descensus, cuius maiorem partem Tagus amnis circuit, & belli tempore ab incurfionibus hostium defendit. Reliqua vero pars quæ ad arcticum polum spectat, muris validissimis & centum quinquaginta turribus tuta est valdeq; munita. Cæterum quoniam de rebus Toletanæ ciuitatis memorabilibus multi multa scripserunt, ego pauca breuiter attingam. Est itaq; Toletum multorum iudicio, huius prouinciæ quæ cæteras Hispaniæ regiones vbertate soli cœliq; serenitate præstat, caput, & reliquis Hispaniæ vrbibus primariis decori & ornamento maximo. In ea siquidem magnus est equitum numerus, & illustrium virorum splendor maximus, ciuiumq; frequens & maxima multitudo. Est ciuitas hæc non equitibus modo nobilis & viris primariis illustribus, verum etiam sacerdotibus venerabilis, & disciplinis liberalibus exulta, artibusq; mechanicis & officiis adornata, mercatorumq; commerciis admodum diues, & præsertim lanificio & serico. Quibus duobus officiis, lanæ scilicet & serici, viuunt in hac vrbe hominum millia fere decem. Est præterea Toletana ciuitas admodum diues multis & magnis mercatorum commerciis, quæ hinc ad omnes fere populos Hispaniæ deferuntur. Quæ res causa est vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet, quas afferunt multi qui veniunt, vt res alias venales ad alios populos deferant. Hac itaque rerum commutatione continuoq; commercio res Toleti sæpe vilius venduntur, quam in locis vnde veniunt. Est autem ciuitas diuisa in regiones tres & viginti, quas nobilitat & illustrat amplissimum & pulcherrimum templum, quod meo iudicio sacras omnes ædes & forma conspicua, & magnificis ædificiis, sacerdotumq; ministeriis, & ditissimis ornamentis antecedit. In quo templo fenestræ speculares complures, & imagines pulcherrimæ variis coloribus admirabiles & antiquas historias referentes conspiciuntur: vbi perlucida specula septingenta quinquaginta numerauimus. Est præterea templum non solum magnum, pulchrum, splendidum, sed etiam opulentum. In cuius sacellis quæ capellæ vocantur, & sunt numero plures, altaria sunt ornatissima. Est operæ precium & res admirabilis, videre singulis diebus, & præcipue festis huius ecclesiæ, sacerdotes supplicantes, nunc aureis, nunc argenteis, modo sericis, aliquando purpureis, & nonnunquam gemmatis ornamentis & preciosissimis indutos, rem diuinam celebrantes, & horas canonicas concinentes. Huius ecclesiæ antistes in Hispania secundus est a rege, non dignitate solum & autoritate, verum etiam populis, vectigalibus, & potentia, sub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobilissima ac memorabilia septemdecim gubernantur, quæ nominatim recensuimus, ex quibus magnus ecclesiæ Toletanæ reditus exigitur. Cuius summa est, vt accepimus, anno quolibet ducentorum millium ducatorum. Sunt in hoc sanctissimo templo portæ numero sex, tres ad occidentem, duæ ad meridiem, & vna ad septentrionem, quæ sunt omnes grandes & pulchræ laminis æreis adornatæ, multisque sanctorum simulachris & imaginibus, & antiquis historiis conspicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima atque ditissima. Est & altare, in quo diuus Illephonsus celebrauit, acceptis ornamentis ad sacrificandum necessariis a virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicam de sacrario, & de magnis diuitiis, & sanctorum reliquiis quæ in eo sunt admirabiles? quid de sacellis & altaribus huius templi, quæ capellæ vocantur, adornatissimis, de ea præsertim quam Cabildum vocant, aureo tecto & omnium pontificum qui hæcenus huius ecclesiæ fuerunt, imaginibus ornatissima? Distribuantur in hac ecclesia multæ pauperibus elemosynæ singulis diebus, & octo minæ cocti panis hominibus probis & inopia laborantibus qui mendicare erubescunt. Antistes præterea triginta pauperibus quotidie largitur elementa, qui magnas etiam confert elemosynas viduatibus pauperibus, & orphanis virginibus maritandis, cæterisque multis hominibus necessitate coactis. Sunt in hac ciuitate monasteria multa monachorum, monialium, & beatarum, intra muros & extra, omnia ordinis obseruantia. Numerauimus in hac vrbe fora venalia se-

nalia septemdecim, in quibus omnium rerum copia semper abundat. Sunt & hospitalia duo, quorum alterum reditus habet ducatorum millia quinque, quibus infirmi curantur, & infantes expositi aluntur, quorum quidem semper magnus est numerus: alterum vero cuius reditus est prope duo millia ducatorum, in quo curantur homines qui pustulis & Gallico morbo laborant. Est & aliud memorabile, ubi degunt & aluntur homines sensu carentes: in quo præterea duodecim senes & vita probi, qui labores ferre & victum quærere nequeunt, aluntur. Atque alia quæ causa breuitatis omittimus. Vicos autem propter domorum frequentiam densitatemque plures habet angustos, qui propter ascensum ac descensum sunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ sunt & intus pulchriores ac commodiores, quam foris & extra videntur, quorum millia fere quatuor quadratis impluuiis videntur, & plæræque puteis. Sed venio nunc ad alia quæ sunt extra urbem & memoratu digna. Facit enim Toletum foelix & opulentum Tagus amnis diues & amœnus, qui Toletanis pisces optimos propinat, hortos irrigat, materiam multam e nemoribus longe distantibus euehit, cuius aqua quæ per aureas arenas defertur, est valde salubris, & Toletanos hortos irrigans causa est, ut fructibus & herbis hortensibus tota ciuitas abundet. Vtraque siquidẽ ripa fluminis Orientem versus hortis & arboribus ad passuum millia fere quinque fertilissima est, & ad Occidentem tantundem: ad Meridiem vero & Septentrionem præter vineas multas, sunt etiam amygdalorum & aliarum arborum quasi nemora iucundissima. Seruiunt Toletanæ ciuitati tanquam dominæ multis & variis rebus oppida multa, pagorumque maximus numerus, qui quidem ciuitatem diuitem faciunt & rebus omnibus abundantem. Alia præterea multa de rebus Toletanæ ciuitatis memoratu digna mihi veniebant in mentem, quæ causa breuitatis omitto. Cæterum de conditore Toleti affirmare certi nihil possum, tamen non desunt qui ab Hercule conditum fuisse fabulantur. Quorum sententia, quoniam sine teste loquuntur, mihi certe non satisfacit, cum præsertim librum legerim antiquissimum, sed sine principio & sine nomine eius qui scripserat, in quo mihi multa vera esse videbantur, ubi Toletum a Ptolemæo & Bruto conditum fuisse scriptum erat. Sed a quo Ptolemæo & a quo Bruto non declarauit. Est autem Toletum ædificium antiquum, de quo Plinius & alii scriptores meminerunt. Vbi fuit olim magnum theatrum extra muros ad partem septentrionalem, quod etiam nunc etsi dirutum & quasi complanatum est, eius tamen vestigia formaque cernuntur. Quod opus Romani magis quam aliæ gentes vllæ facere consueuerunt. Post Toletum autem Orientem versus oppida sunt & populi memorabiles, Hiepes albo vino diues, Ocania chirothecis memorata. Sunt & Lilientes, Laurentii, Balbi ingenio & eruditione memorabiles. Inter Illescanos & Complutenses duos nobilissimos populos, velut in triangulo positum est oppidum magnum & relatione dignum, quod alii Madritũ, alii Maioriturũ, alii Mantuam Carpentanam vocant, & Madrid vulgus appellat. Est autem in optimo loco & sub claro cælo situm, & nõ modo populosum & cultoribus plenum, sed etiam multis equitibus nobile, Regumque domicilium frequens: propterea quod multis & magnis rebus abundat, & ædibus magnæ familiæ capacibus. Hic est & saluberrimus aer, ubi Carolus Imperator diebus paucis commoratus, morbo quartanæ quo diutius laborauerat, liberatus est. Habet hoc oppidum terminos amplissimos, & fertilissimos campos, quos Matricios lumbos appellant, qui quidem sunt frugibus & vino cæterisque rebus abundantissimi. Sunt & silicum lapidinarum, qui veluti ingentia saxa cernuntur in ædificiis. Quapropter hoc oppidum Hispanus poeta Ioannes Mena, vir doctus & ingeniosus, igne cinctũ esse suis elegantissimis carminibus cecinit. Quod etsi ciuitas non est, ciuitatis tamen instar habet. In quo sacræ sunt ædes numero viginti, præter alias quæ sunt extra muros. In cuius circuitu turres numerauimus octo & viginti supra centum. Est præterea felicissimum sancti Damasi summi Pontificis meritis, qui Maioritanus fuisse perhibetur a multis. Habet etiam nunc alumnum virum sanctissimum nomine Isidorũ, qui fuit agricola, vir sanctissimus, pro cuius meritis & operibus Deus multa miracula in vita eius, & post mortem bonis hominibus ostendit, quæ nos in magno vo-

lumine legimus. In huius oppidi confinibus vndiq; populi sunt optimi vini & aliarum rerum copia ditissimi. Sunt enim Morani gladiis & forcipibus nominati, qui nuper incendium miserabile passi fuerunt, in quo duo millia fere hominum in ecclesia, quo confugerant, combusti fuere. A quibus Oreia non multum distat ædificium vetustissimum, Almonazilium, Mascaracenses, Boroxenses copia salis abundantes, Valdemorani, Pintum, Xerafum, item oppidum nomine Sancti Martini cognomento Vega, & Turrigium cognomento Velascum, quod ego Turrem Iuliam vocare soleo. Vidimus hic & Pugno Rostrum arce tutum, Chinchonenses, Baraienses, & Sanctoquatium, quæ quidem oppida sunt vini copia & suauitate foelicia, sed Sanctoquatium meo gustu reliquis vino rubeo multo foelicius. A Maiorito autem ad passuum millia circiter viginti, Complutum est in loco plano positum apud amnem quem Henarem vocant, oppidum rerum omnium quibus humanus vsus indiget, copia fertilissimum, quod nuper Franciscus Ximenius Hispaniæ Cardinalis magnis operibus & literarum gymnasiis nobilitauit, & nunc a disciplinarum professoribus doctissimis studiosq; iuuenturis ingeniis & concionibus indies magis excolitur: ideoq; in huius oppidi laudatione sum breuior. Illud tamen vnum non omittam, quod multi referunt, & ipse cognoui, quod hic populus adeo suis prouentibus & omnibus rebus abundat, vt nullis aliunde bonis indigeat. Est autem supra Complutum Guadalaiara ciuitas, cuius nomen multi lapidum flumen significare dicunt. Quæ ciuitas multis rebus abundat, & est ducum magnificis ædibus illustris, & Mendozia domus frequentissima sedes. Habet autem Complutum a latere septentrionali Thalamancam, quæ mensæ formam refert, & est muris vndiq; cincta, crebrisq; turribus. A qua non longe distat Turris Lacuna, inter plures vineas & fertiles campos exposita. Cui propinquum est Vzeda, & paulo superius oppidum Buitragum, syluis & densis nemoribus in quibus Hispaniæ principes venari solent, memoratum. Sunt etiam in regione Complutensi oppida multa non ignobilia, in quibus Pastrana colitur insigni fonte nominata, Enzina pyris regiis & grandioribus diues, item Briuega in alto loco posita, castello fortis, aquis abundans & omnibus rebus amoenissima: oppidum Ficta iisdem bonis & commodis gaudens, & Zuritanum castellum quod Tagus abluit, & a canibus pro quibus magnum vectigal exigitur, cognominatur. Hic est Almoguera nobilium domus, quæ non agricolas admittit, neq; pastores. Oppidum Bermingimalis cydoniis abundans. Sunt & Tindillani, Mondegiq; propinqui e nundinis & feriis diuites. Item Plicenses, & alia multa oppida, quæ longa nomenclatura defatigatus prætermitto. Lusitania namq; prouincia, vt supra diximus, magna est, & Orientem versus vsq; ad Tagi, Durii, & Anæ fontes protenditur. In qua est Seguntia nobilissima ciuitas, venerabili templo, castello, & duobus collegiis memorabilis, & multis rebus abundans, quam nonnulli Saguntum esse falso putauerunt. Næ quæ sit Saguntus postea docebimus. Hinc apparet Methymna Cœli in loco, vnde nomen accepit, eminentissimo sita. Tres in hac regione populi mihi nunc in mentem venere, qui prætermittendi non sunt, Almacianus in ripa Durii fluminis positus, Mons Acutus campis fertilibus abundans, & Cocullutus insigni domo memorabilis. Sunt & Moronenses, Gomarani, Sironenses, Agreditani, Aquilarenses, & Cerueria balneis salutiferis memorata, quo causa valetudinis ex Cornago, Alpharo, Prexano, Iangua non longe distantibus populis, homines complures lauatam sæpe proficiuntur. His autem Lusitaniæ prouinciæ populis commemoratis, ad Calleciam transibimus, vbi multas ciuitates & oppida & res memorabiles visuri sumus atq; scripturi, quanta breuitate poterimus, in cuius prouinciæ descriptione non nihil erit, quod, vt opinor, lectores iuua-
re poterit.

LVCII MARINEI SICV-
LI; DE REBVS HISPANIÆ
LIBER TERTIVS.

De Callectia prouincia, & eius urbibus & oppidis.

ALLECTIA, quam alii Galleciam, & alii Gallaciam vocant, prouincia est ingens, & a Græcis, si Iustino credimus, fuit habitata: propterea quod post Troiani belli finem Teucrum morte Ai-

cis fratris inuisum patri Telamonio, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atq; ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidisse, inde vero accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse: sed cum ab Euryfaco Ai-

cis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca ubi nunc est Carthago noua, occupasse, atq; inde in Callectiam transisse, positisque gentibus & prouinciæ nomen dedisse, ibiq; duas vrbes condidisse ferunt: quarum alteram eam esse ar-

bitror, quam nunc Callecti Noiam vocant, & antiquissimam esse dicunt: alteram vero Noelam, de quibus urbibus Plinius etiam meminit. Sed redeo ad prouinciæ de-

scriptionem, quæ habet a Meridie Lusitaniam, cui cõtermina est. A quâ, vt ante demonstraui-
20 mus, Durio flumine diuiditur, & ab Occidente ad Septentrionem & Oceanum pertinet, ad orientem quoq; solem per Astures, Cantabros, & Vascones Galliæ Aquitanicę coniungitur. Est autem prouincia cum æris & plumbi copia diues, tum vero minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit, auroq; ditissima, adeo vt aratro frequenter glebas aureas excindant. Ceterum quoniam prouincia hæc præter alias regiones, multos etiam Legionis & Castellæ regni populos continet, de singulis harum regionum partibus sigillatim conscribemus. Et primum regionis ipsius quam nunc Galleciam dicimus, ciuitates & oppida nominatim recensibimus. Incipit itaq; prouincia quæ Callectia dicitur, ab occidentali freto & Durii fluminis ostio, & iuxta Nerium promontorium Iria flauia est,

quæ nunc Sancta Maria finis terræ dicitur. Sunt & in maris littoribus Corunia portu celebris, Patronium peregrinantibus notissimum, Ferrolani, Betancium, Muxia, Ares, Corcouonium, Villanoua darocia, item Cambados, Redondela, Bigones, Ribadeani, Nauiani, Luarchani, Pons vetus, Ceani, a quibus Murani remoti sunt, Noiani, Riaiones, Ocarricenses, Ogouenses, Caniani, Baionenses. Sunt & ciuitates quarum metropolis est Compostella, quæ nunc a Sancto Iacobo nominatur, eiusdem Sancti mysteriis & omnium Christianorum votis frequentata, ad quam se conferunt magni principes atq; reges totius Christianitatis magna munera ferentes. Sed de huius Sancti miraculis & rebus ciuitatis memorabilibus alio

loco scribemus. Huius prouinciæ est Orensis ciuitas nobilis, & nota balneis salutaribus: & Oluca vetus cognominata ciuitas antiquissima, quæ fuit olim maxima, & murorum amplitudine memorabilis: item Villamaior, & Tuitana ciuitas, & altera Mondannetana nomine, nobilis vtraq; & memorabilis. Sunt & Ribadauienses

optimo vino albo diuites, Cherogani, Mons fortis a Lemo cognominati, Chantadani, Pons Belsarius, quo transitur Minius, Caldelani, Mons regius in alto loco positus, Villanoua quæ dicitur Infantium, Allaricenses, Sarriani, Portus Marinus quem Minius duas in partes diuidit, Millitum, Arzuani, Oterones regii, Castrum regium, Castrum viride, Castellum altæmiræ, Villa franca campis frugiferis & a-

quis amœna, Cacaelones, Ponferratani, Mons Sacer, in quo castellum est altissimum, & iuxta Minii ortum pagus est magnus quem Callecti Fominnam vocant.

30 Continet autem Callectia prouincia, vt supra diximus, alias regiones, Asturias scilicet, & alias quas encartaciones vocant, item Vizcainam & Guipuzcuam. Quæ quidem etsi sub vno fere nomine Vasconum continentur, tamen separatim de singulis & vna quaq; conscribemus. Asturiarum itaq; primum ciuitates & oppida quæ memoratu digna sunt, nominabimus. Atqui seire necesse est Asturias es-

40

50

50

se duas, quarū altera dicitur Ouetensis, & ad Callicos pertinet, altera vero ad Cantabros & Sanctillanenses, a quib. nomen accepit. Verū enim vero de populis harū regionū describendis ero breuior. Vereor enim in his explicādis abundare nominibus, ne propter nominū inconsonantiā iniucunda vel potius molesta reddatur ipsa descriptio. Apud Astures itaq; Brigentiū beca est nobilissima ciuitas, quæ nūc Ouetensis appellatur, in qua Mauris olim per Hispaniā discurrentib. multa Christianorū bona templorūq; ornamenta & sacræ res adseruatæ fuere, quib. & cruce, de qua scripsimus alio loco, merito gloriatur. Sed de reb. huius ciuitatis memorabilib. & religionis miraculis scribemus alias. Huius autē regionis populos, Plinius, Strabo, Polybius, aliiq; scriptores alios Vaccæos, alios Carpetanos, alios Vectones, alios aliis nominib. appellarunt, in quib. sunt Auilenses, Ripasillani, Gigionenses, Villa deliciosa, Planenses, Tangedani, Rupes Europæ, Prauiani, Gradetani, aliaq; multa memoratu haud facilia. Ideoq; transimus ad alia quæ sunt Vasconię regionis, quā nunc Vizcāiā vocant, in quib. sunt Bilbaonenses portu maris illustres. Sūt & alia oppida maritima Bermeum, Portugaletū, Lequetium, Durangū, Vrdunia ciuitas nobilis sub altissimo monte posita, Helorriū, Arratia, Zondaroa. Supra est prouincia maior, Aquitanix Gallix prouinciæ contermina, quam Lepuzcuā vocant, in qua sunt Vergarenenses, apud quos Ondarcia domus est primaria, Mondragones, Ognates, oppidū Segura, Villa frāca, Tolofani, Hernaniū: in maris littorib. Sant Sebastiani, Guetarienses, Cumaiani, Motricones, Deuani, Pasagenenses, Fons Rabia, Gallis obstaculū & pernicies, Sanctanderiani, Lauretani, qui populi sunt omnes bellicosissimæ gentis, & omniū rerū copia, præcipueq; piscib. abundantes. A maris autē littorib. remota est Victoria ciuitas nobilis, & totius Alabæ prouinciæ caput, apud quā sunt oppidula multa, quorū est vnū Landa, patria Ochoæ catholicorū regum thesaurarii. vbi itē Ondarriani, Elgoiuarenenses, Platea Vergaria, Delgueta Vergaria, Azcotiani, Azpetiani, Heiuarenenses, Salinæ Legnicis, Villa regia, Cestonates, Zarauzani, Villa bona. Reuertemur nunc ad alios Callicæ prouinciæ populos, qui etī sunt eiusdē prouinciæ, nō tamen Callici, sed Castellani dicuntur. Incolunt itaq; Duriū amnē præter alios populos, qui sunt ad occidentū Portugaliā versus, Sisapona ciuitas nobilis & antiquissima, quæ nunc Zamorensis appellatur, quæ frugiferis campis & amne Durio fertilissima est, & sanctorū reliquiis felix. In eadē ripa Durii Taurus est ciuitas in alto loco planoq; sita, quā nōnulli a Gothis conditā fuisse fabulantur, & Campū Gothorū vocant. Quos ego, quoniā sine teste loquuntur, nō secus falli puto, quā eos qui Zamorā Numantiā esse dixerunt. Nā quæ fuerit & vbi Numantia, paulo post ostendemus. Est autē Taurus ciuitas, vt ad eam redeamus, rubeo vino nominata, frugib. & arborū fructib. abundans, cuius mulieres staturā corporum Romanarū mulierum vultūq; referūt. Habet præter alios Durius appositos Tordesyllanos, quorū patriā quæ memorabilis est, ego Turrem Syllanam nominarē. Sunt autem Tordesyllani campis frugiferis diuites, & regia domo magnifica. Villalarenenses, qui finitimis soli fertilitatē non inuident. A quibus nō multum distant Septimancini, fortes in armis & fide nobiles, alboq; vino cæterisq; rebus necessariis abundantes. Quibus propinquum est oppidum, omnium quæ sunt in Hispania maximū ac nobilissimum, quod Hispani Valladolid appellant, & multi viri non indocti Pinciam nominant. Huic oppido quas vrbes & ciuitates antepōnā non inuenio. Est enim in optimo loco situm; in Pisuergæ fluminis amœnissima ripa, liberalibus disciplinis & mechanicis artib. excultū, ædificiis, sacris ædibus, cœnobiis, & duob. collegiis ornatissimū, mercatorū cōmerciis & omnium rerū copia ditissimum, vicis, plateis, muris, portis illustre, campis, fluminibus, hortis, fontibus amœnissimū. In quo præter alias res memorabiles, forum est venale amplissimum & pulcherrimū, in cuius ambitu qui passus septingentos amplectitur, tricentas & triginta ianuas, & fenestrarū tria millia numerauimus, & omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus est vicus conspicuus, qui ab argentariis opificibus Argentarius dicitur. Quapropter etī ciuitas non est hoc oppidum, multis tamen ciuitatibus etiam primariis nō immerito præfertur, a regibus Hispaniæ præsertim, qui hoc oppidum quasi domicilium placidissimum frequentant, in quo

quo omnes fere Hispaniæ magnates ædificāt & libentissime commorantur. Hinc Orientem versus Cabezoniana sublimis arx aspicitur supra fluminis eiusdem ripā. Vnde non longe distat oppidum Donia, soli fertilitate diues, & Catholicorū Regū cōiugio memorata. Item Palentia nobilissima ciuitas in amnis Carrionis margine sita, vbi quondam literarum gymnasium fuisse memorant, quod postea Salmanticam translatum fuit. Sunt autem in Palentina diœcesi sacerdotia gentilitia quæ Iurispatronatus appellant, quadringenta. Hanc ego ciuitatē eam esse coniecto, quā Plinius, Pomponius, & Strabo Pallantiam vocāt, & a rege Palatuo conditā fuisse plures opinātur. Est autem ciuitas campis frugiferis & omnium rerum copia fertilissima. In eadē regione Turris Cremata colitur & Palēciola, Turris Mormogia, Turris altera cognomento Lobatonia, quæ quidem omnes frugibus cæterisq; rebus abundant. Sunt in eadem regione Villalonenses feriis diuites, & Conca, Villalpandum, Maiorici, Valderenses, Sagaunii, Bezerrilēses, Mansillani, Barcialenses, & oppidum nobilissimum Benauentum, omnium rerū copia ditissimū, aquis abundans, & pulcherrimis ædib. quas Rhodoricus Pimentellus Comes magnanimus ædificauit, illustre. Sunt & Castrum Mucii, Frumestani, & Carrionenses, qui Comites cognominantur, Amuscani, Villa viridis, & Asturica ciuitas nobilis, quæ nunc Astorga dicitur. Sunt Herrerienses, Aquilareses, quibus cognomento est Campus, Melgareses, qui Ferramentales denominantur, Balmasedani, Paretani Nauensis dicti, Aquilareses alii, Methymna Roseca cognominata, quæ omnium rerū copia semper vberima, nundinarumq; commerciis & feriis admodū diues. Cui propinqui sunt Valdenebritani, quorū patria fuit olim multo maior, & omnium rerū copia fœlix. A quib. nō multū distant Villabraxima, Turris fumi, & Petracia cognomēti campus, Petri a Platea viri docti mei; discipuli patria fœlicissima: itē Villa Garcia Vronia olim diutius a Mauris obsessa & acriter oppugnata, nō expugnata tamē, sed inuicta pman sit. Est & oppidū Villa Iacobi nominatū. Quib. quidē magno est ornamento Legio Germanica ei⁹ puincia regni caput, quæ nūc Legionēsis ciuitas appellatur. Est autē nobilissima ciuitas, & templo pulcherrimo memorabilis, & multis vrbib. ecclesiæ suę mirabili ædificio merito præferēda. Nā et si templū quod ætate nostra ciuitas Hispalēsis ædificat, alia omnia magnitudine præstat, si Toletanū cūctis aliis diuitiis, ornamētis, & specularib. fenestris est illustrius, si deniq; Compostellanū fortiorib. ædificiis, & S. Iacobi miraculis, & reb. aliis memorabilius est: Legionēse tamen artificio mirabili, meo quidē iudicio, omnib. est antepōndū, in cuius claustro facellū est, in quo iacēt Reges septem & triginta, & vn⁹ Hispaniæ Impator. Est p̄terea Legionēsis ciuitas cū aliis reb. quib. abūdat, tū vero multorū sanctorū reliqis & meritis admodū fœlix. Quantū autē bellicosi fuerint Legionēses & fidei catholicę cultores, in ea narratur historia quę festū cōtinet de duodecim virginib. beatę Marię virgini singulis annis offerēdis. Cuius rei memoria die Augusti 15. solēniter in Legionē celebratur. Eiusdē puincię sunt Castrēses a Cæsare cognominati, & Villafandini, atq; alia oppida quorū nomina me latēt. In quib. ciuitas est insignis & antiquissima quā Burgēsem nūc vocāt, & Masburgi dictā fuisse quondā legim⁹, quę dicebatur & Auca. qd⁹ nomē mihi vero simili⁹ esse videtur, p̄pterea quod etiā mōtes apud eandē vrbē nūc Ocani dicuntur, & Aucani melius dicerētur: tamēsi Plinius nō Aucā, sed Aucā nominauit. Est autē Burgēsis ciuitas, vt diximus, antiquissima, multisq; reb. insignis, & inter primarias vrbes totius Hispanię merito referēda, cuius incolę nō ociosi, nō circūforanei sunt, sed oēs nō modo viri, sed etiā fœminę labore manū suarū victū quærunt, & honestissime viuunt, & alii mechanicas artes, alii disciplinas liberales exercent. Mercatores qui ciuitatē opulentā faciunt, fideles sunt & liberales: sacerdotes diuini cultus & rerū sacrarū studiosi, diuinis officiis & literarū studiis diligēter incūbūt: magistratus & reipub. gubernatores communib. cōmodis rectissime prudētissimeq; p̄spiciunt. Sic itaq; cūctis ciuitatis ordinib. officiū suū libere recteq; facientib. tota ciuitas indies augetur, indies magis illustratur. Equites q̄ plures in ea sunt & potētes, immunitates, leges, & priuilegia quibus ciuitas gaudet, cōseruare actueri diligentissime studēt. Est p̄terea ciuitas magnis, & pulchris, nec min⁹ cōmodis ædificiis adornata,

foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, omnibus excolta. Cuius ecclesia maior intus & extra opere est & ædificio mirabilis, in qua res diuina sæpe numero celebratur cantoribus & organis in quinque sacellis inter se distatibus, nec aliis alios perturbantibus. Ex sacellis vero & sacariis quæ multa sunt, illud vnum Castellæ Comestabilis conspicuū atque ditissimū, non ecclesiæ solum Burgenfi, sed etiam cunctis ciuibus magno est ornamento. Sunt & extra urbem domus hospitales, quæ regię dicuntur, insignes & memorabiles, & maximi census, quarum institutiones & ordines viuendi, qui sancti sunt & maxime laudabiles, causa breuitatis omitto. Dicam tamen breuiter de monasterio monialium & sanctissima domo, quoniam res est insignis & memorabilis, quam domum Huelgas vocat Hispani. Cuius maxima sacerdos sub imperio suo diligentique custodia centum quinquaginta monialibus imperat & sanctissime consulit: quæ quidem moniales sunt omnes equitum nobiliumque principum filię & familię generosę. Præest etiam hæc sacerdos quam Abadesam vocant, aliis septendecim monasteriis, & oppidis quatuordecim non ignobilibus, atque aliis minoribus quinquaginta. Confert præterea sacerdotia multa sacerdotibus, & census commendatarios viris duodecim contribuit & alia beneficia & officia, & suis populis magistratus & gubernatores eligit. Est autem nunc sacerdos maior huius domus generosa mulier Elionora Sarmeto, Iacobi Sarmeti Salinarum Comitis filia: quæ quidem, excepta Regina, cæteras omnes Hispaniæ foeminas primarias antecedit. Hęc sacerdos primam suscepit alumnam Mariam Oliuanam, Ioannis Garcia Secretarii Cæsaris filiam. Ædificauit autem hanc domum & opus ingens Rex Sancius, qui propter opera quæ fecit mirabilia, cognomine Amati promeruit. Est itaque multis magnisque rebus memorabilis. Cuius homines sunt humanissimi, & aduenas maxime diligunt, sunt & fidelissimi suis principibus, & hospites patientissime tolerant & honorificentissime tractant. Post autem Burgensem urbem populi multi sunt, & nonnullæ ciuitates memorabiles. Vidimus enim Beloratenses in amenissima conualle iacentes, & oppidum Frias, oppidum Ezcara, Caienses, Ceresanos, Briuescanos, quos Bridesanos Ptolemæus appellat, & Plinius Viridastanos. Est autem oppidum forma quadratum, quod quatuor clauditur portis. Ad cuius similitudinem Catholici principes apud Granatam oppidum nomine Sanctam fidem condiderunt. Habet ciuitas Burgenfis ad meridiem oppidum Lerma, & aliud quod Sancta Maria campi dicitur, uterque populus frugibus & vinetis admodum diues. Et in Sancta Maria campi templum vidimus magnum & venerabile, quod quidem quamcunque ciuitatem quantumlibet nobilem decoraret. Habet præterea Burgenfis ciuitas ad Orientem & Septentrionem populos memorabiles, scilicet Onnatenses & Quintanillenses campis frugiferis diuites. Item Pancorui, Sagiani, Methymna Pomaria, & Frias aliud, Villa maior Sarmentorum domus, & Mendocia apud Cantabros nobilissima domus, ex qua plures Hispaniæ magnates cognominantur. Ad Orientem vero & apud amnem Iberum ciuitas est nomine S. Dominici Calciatensis, gallo & gallinacandidis, de quibus alio loco scripturi sumus, memorabilis. Sunt & Naiarenses, oppidum Pharum, Brionenses, Nauarretani, & Logronium oppidum magnum & memorabile, omniumque rerum fertilitate plenum, cuius homines fide bellicaque virtute nobiles, immunitate nuper & honorifico priuilegio ab Imperatore Carolo donati fuere. Est autem Logronium campis frugiferis, vinetis, arborum fructibus, venationibusque fertilissimum. Quibus propinqui sunt Calagurritani, quorum virtutes & fide Cæsar Augustus expertus eorum salutis sue causa custodiam elegit. Est autem Calagurrii antiqua ciuitas, unde (ut quidam volunt) Quintilianus originem duxit. Nunc autem est magna Nauarre pars prouincię Tarraconensis est, hic tamen eius populos qui proximi sunt Cantabris, exponemus. Cæterum quoniam Nauarre fertilitas & omnium rerum copia nota est, & de vnaquaque re scribere longum esset, eorum populorum nomina qui nobis relatu digniores videbuntur, memorabimus. Est itaque regni Nauarre caput & primaria ciuitas Pompelon, a Pompeio Magno condita, teste Strabone, quæ nunc Pampilona dicitur, & Põpeiopolis pulchrius appellaretur. Est autem ciuitas magna, nobilis, & opulenta. Stella quoque nobilis est, & titulo ciuitatis decorata: item Tutela apud Iberum amnem, terræ fertilitate diues. Sunt Bicastillonenses, Lerinates,

Lerimates, Pons Regina, Mendigorriani, Raguenses, Bannolenses, Artaxona, Niraniditani, Falcenses, oppidum Peralta, Vianenses, Mendauiani, Arcus, Sefmani, Andosillani, Sanctadrianeses, Azagrani, Marsellani, Villa Fraca, Cadreitani, Batteredani, Arguetani, Corelani, Cintrueningones, Cascantini, Corteses, Phatallani, Olitani, Caparosum, Sanctacarenfes, Mellidani, Carcastillones, Cafedani, oppidū Gallipensium, Ayuarenfes, oppidum Sanguesa, & Lumberritani, quę duo nomina retinent antiqua: Aoyzones, Vrozones, Ifaueses, Ochangauiani, Roncesualles iuxta montem Pyrenæum, vbi Roldanus pugnans siti extinctus perhibetur. Est & Sancta Maria Roncilionis, religione D. Augustini celebris, in cuius templo multa sunt memorabilia de duodecim Gallorum Paribus, quę causa breuitatis omittimus. Est & oppidum nomine S. Ioannis, Pedis portus cognominatum, in altissimis montis iugis positum, cuius montis ascensus est passuum millium circiter duodecim, & vndiq; fontibus vberimus, & multis rebus fertilissimus, in quo ferrum plurimū effoditur. In iugo præterea montis planicies est, & campus amœnus & omni tempore viridis. est & templum venerabile cognomine Caieta: item oppidū nomine S. Pelagii cum duobus palatiis ingentibus & cōspicuis, quorum alterum Olgamonium, & alterum Lusa nomen habet. Sunt & Garenfes, Liccondones, Lafacani Nauarræ populi non ignobiles, & alius nomine S. Stephani.

De provincia Tarraconensi.

TARRACONENSIS provincia cui Tarraco ciuitas clarissima nomen dedit, regiones duas amplissimas continet: Celtiberiam scilicet quę nūc a duob. amnibus per eam fluentibus qui nominantur Aragones, Aragonia dicitur, & Laletaniā quam vulgares Cataloniam dicunt, de quib. separatim sigillatimq; conscribemus. Et primum ciuitates Aragoniæ, quę sunt numero decem, & oppida complura nominabimus, & in primis Augustā Cæsareā, quę metropolis est & Aragonię regni caput. Cuius conditorē fuisse legimus Iubam, a quo Saldyba fuit appellata, hoc est Iubæ domus. Postea vero tempore Cæsaris Augusti qui sua virtute & munificētia (vt Suetonius scribit) omnium Regū & ciuitatū gratiam promeruit, Saldyba repudiato priori nomine, Cæsaris Augusti nomen assumpsit. Sita est autē Cæsaraugusta in ripa fluminis Iberi in loco plano, ex quo Iberus amnis insigni ponte lapideo longo latoq; traicitur. Urbis autē situs soleæ calcei formā refert. Portas habet quatuor ad totidem partes mundi spectantes. Est & validissimis muris cinctā, crebrisq; turribus tuta. Cæterū ciuitas nunc multo maioris est incolatus. Sunt enim extra muros priores quam plurimæ domus, & quasi altera ciuitas, quas Cæsaraugustani populationes appellāt. Sunt præterea & fora venalia, tēpla intra muros urbis & extra cōspicua. Tota ciuitas est ædificiis, plateis, vicis adornata, rerū omniū copia fertilis, equitib. nobilis, bonarū artū disciplinis exulta, mercatorū commerciis diues, mechanicis officiis decorata, campis, hortis, & arborū fructib. abundatissima, magno sanctorū martyrumq; numero, de quib. alio loco scribemus, scelicissima, quę deniq; nostris temporibus, vt in sacris literis legimus, inter nobilissimas totius Hispaniæ vrbes notissima, tanto inter cæteras Christiana religione præfulget, quanto præ cæteris celebrior habetur ex nomine. Sunt in hac vrbe res duæ memoratu dignissime, domus scilicet hospitalis inter alias Christianitatis insignes merito reponēda, & altera prope urbē in cāpo amœnissimo fatis grādis & insignis, quę dicitur Aliapharia, de qua scripsim⁹ alio loco. Hinc Orientē versus Isca ciuitas est, quę nūc Osca dicitur, literarū gymnasio & disciplinis nobilissima. Tyriassona ciuitas apud montē Caci, quā a Tyriis & Aufoniis cōditā fuisse nōnulli opinātur. Est autē ciuitas antiquissima, & cāpis vberimis diues, & reb. omnib. abundans. Itē lacca quę iacet in cōuallibus, vnde nomē accepit. Inferius autē ciuitas est Calataiutana celebris, & vbertate soli frugiferisq; cāpis & omnib. reb. fertilissima, quā nōnulli Bilbilim esse dicunt, Martialis poetæ celeberrimi patriam. Quod ego nec affirmo, nec reprobo. Est & Teruela ciuitas nobilis, & Daroca sacris corporalibus memoratissima. Item Boria ciuitas nō ignobilis, & ciuitas alia nomine S. Maria Albarrazinensis, multis & magnis rebus abundans. Est & ciuitas Barbastrensis, arcub. ferreis quos balestas

appellant, nobilis, & aliis rebus abundans. Ex oppidis autem quæ multa sunt, Erganicium quod nunc Alcanicium vocant, primum nobis occurrit, oppidum quidem pluribus rebus amœnissimum, & Ioannis Sobrarii Ludouiciq; Iuuerii præclaris ingeniis optime celebratū. Post hoc Exea ab equitibus cognominata, item Ixar, & Monsonium rerum fertilitate ditissimum, & Aragoniæ Regum conuentibus maxime celebratum. Sunt & alii populi qui pagorum communitates appellantur, quorum capita sunt Calataiutana ciuitas, Turuela, Daroca, & Albarracina, quas supra memorauimus. Hic est oppidum Fraga supra Cingam flumen positum in aspero loco & ambulatu difficili, sed Cingæ fluminis ripis & hortis amœnissimū. Sunt & Aiufani, Saranieuani, & Tamaritani populi non ignobiles: item Alagonii, Sadauanenses, Magallonenses, Alquecarenses, & oppidū Sofium, Ferdinandi Regis natale solum, de quo plura scripsimus alio loco, oppidum nomine S. Stephani littera cognominatum. Sunt & Almudeuarenenses, Mosquexulani, Boleani, item oppidum nomine Campi Franqui, Loharrenses, & aliud oppidū Vnum castellum nominatum. Sunt præterea eiusdem prouinciæ populi non ignobiles. Qui etsi non magni sunt incolatus, sunt tamē memorabiles: ideoq; nonnullos qui nobis occurrunt, nominabimus. Est itaq; inter Castellæ & Aragoniæ regnum oppidum nomine Arcus. A quo non multum distat Mons regalis, primus Aragoniæ populus, hortis & campis amœnus. A quo non longe abest oppidum Haricia, & Citina, uterq; populus rebus necessariis abundans, & amœnitate locorum delectabiles & hilares. Apud amnem autem Solonem posita est Alhama sub altis rupibus, & balneis feruentibus memorata. Est in eadem ripa Voberca latens in conuallibus, amœnissimis hortis, fructibus, & amne Solone diues, & venatione varii generis animalium. Hinc Cæsaraugustam versus Atecani sunt, & Terrerenses in itinere viatoribus liberalissime seruietes. Post autem Calataiutum Fresinum est, Ferdinandi Regis conceptu memoratum, de quo scripsimus alio loco. Post Fresinū Cæsaraugustam nobis euntibus Almunia, populus aliquanto maior ceteris prænominatis occurrit, & Mola minor optimo melle nominata. In aliis quoq; partibus huius regionis alii sunt populi, quorum notiores qui nobis occurrunt, memorabimus. Ab Osca ciuitate distat oppidum Aierue passuum millibus quindecim, in loco fertili positum cum arce munitum. Sunt & alii populi minores eiusdem ditionis, quorum nomina causa breuitatis omittimus. In alia vero regione sunt etiam populi memorabiles, Xarquitani, a quibus Aranda cognominatur, Mesonenses arce tuti, Epulani in ripa Solonis, Neguellani, Arandicani, Moradani, & Pinates in amnis Iberi ripa, & Riglani. In alia regione sunt Guesani, Muniesanenses, Segurani, Alacones.

De populus Laletania prouinciæ.

HVIUS prouinciæ quam Principatum vocant & Comitatum, ciuitates sunt numero decem, quarū Tarraco caput est, propterea quod cæteras dignitate præcedit, & prouinciæ nomen dedit. Fuit hæc ciuitas a Scipionibus condita, & ut alio loco diximus, Romanorum colonia. Vbi præter alias antiquitates, multa nunc etiam Romanorum principum numismata reperiuntur in agris & vineis. Vnde cõiicimus olim fuisse Tarraconem multo maiorem. Celebratur a scriptoribus multis rebus, & præcipue vino quod optimū illic legebatur, & hodiè legitur. Cuius ecclesia cõspicua est ædificiis & sacerdotibus exulta, & titulo archiepiscopatus illustris. Sita est hæc ciuitas in littore maris mediterranei, & campos habet amœnos valdeq; fructiferos. Post autem Tarraconem Barcino est superius in eodem littore, omnium quas vidimus vrbiū pulcherrima. De cuius nomine & conditore quoniam multæ variæq; sunt opinioniones, & nulla certitudo, mihi differendum non est: de laudibus autem eius & rebus memorabilibus alio loco scripsimus. Tertium locum dignitatis Ilerda sibi vendicat, de cuius etiam rebus & honoribus alibi scripsimus. Dertosam quoq; descripsimus & eius res memorabiles, & Gerundæ fertilissimos campos, cuius templum memorabile, & altare totū gemmatū vidimus & opulētissimum. Sunt aut prænominatæ vrbes, ut alio loco scripsimus, Romanorū coloniæ. In medio aut regionis Ilergetū ciuitas est Campestris quæ Vrgellēsis dicitur, in

tur, in fructifero solo sita. Est & ciuitas quę nũc Viche dicitur, & olim vicus Aquarius vocabatur: item Elna, Minoreffa ciuitates nobiles, & Belaguaria. Quibus ciuitatibus prægrandis oppidorum numerus seruit, præter pagos innumerabiles, quorum conuentus certis diebus vrbes complent, & opulentas faciunt. Legimus enim huius prouinciæ populos, præter pagos, fuisse numero quadringentos, quorum paucos & notiores referemus. Apud Galliam itaq; Narbonensem, Ruscinonensis prouincia est, soli fertilitate diues, cuius caput est oppidum Perpinianum, purpura & lanificio nobile: & apud montem Pyrenæum Confluentani, metallis, auro, argento, quondam cum effodiebantur, ditissimi. A Perpiniano autem Galliam versus est oppidum nomine Salsas cum arce munitissima, Gallis a quibus sepe fuit acriter oppugnata, obstaculo magno, adeo vt inde hostes oppugnatione defessi discesserint. Sunt & Empuriani fama celebres, Palienses, & inferius Albi montani fide nobiles, Pratenses, Ceruarienses, Tarracenses, & Cardonates candido sale diuites, item Caprarienses, & Stereliquitani in alto loco positi arceq; muniti. A quibus non multum distant Blanenses maritimi. Apud Barcinonem oppidum nomine Molendinus regius, paruum quidem, sed palmetis, hortis, & aliis rebus amœnissimum, in quo etiam domus est conspicua. Hinc non multum distant Martorellani, & inferius ad meridiem Villa Franca cognomento Panades, in agro fertilissimo qui Suefanus a magnis suis appellatur. Sunt in eadem regione Tuirensis, Puicerdani, Caldenses Mõbiqueni cognominati, Granullenses, Villa maior, Colibrenses maritimi, Villa Franca, Confluentina, Cubellenses, qui Lustrunates quoq; dicuntur. Item Arbuziani, & oppidum Cabra, Corrialenses, Pratenses cognomine regii, & oppidum Veria, atq; aliud nomine S. Petri Oretani. Sunt & Campredones, Torrellani Moncrini cognominati, Besalonenses, Figuerani, Talaroneses. In confinibus Aragoniæ Nauarræq; sunt Arguetani, Batteredani, Villa liberalis, Marcilia, Funenses, Andosillani, & Sanctadriani. Inde remota diuersis in locis alia sunt oppida, quorum nomina nobis occurrunt memoranda: Dematum scilicet, Miralcampum, Castellum asium. Sunt & Rubinates, Monticatini, Calaphitani, Cerialenses, Morellani, Bisbalenses, Poblitani, Redonates, Granolenses, & oppidum Equalatum, de quo scripsimus alio loco, item Aldiconates, & Ampostani in amnis Iberi ripa, quos & alibi memorauimus.

De ciuitatibus & oppidis prouinciæ Carthaginensis.

CARTHAGINENSIS prouincia quę a Carthagine noua quã Pœni, teste Plinio, condidere, nomen accepit, regio est ingens, & nobiliũ populorũ multarumq; rerum copia fœlix, quę quidẽ a Granatæ regni confinibus Orientẽ versus ad Dertofanos vsq; protenditur. Ipsa vero Carthago ciuitas a multis autorib. celebratur. Cuius portus qualis sit, ex ea Vergilii descriptione colligitur, in qua, *Est, inquit, in secessu longo locus, insula portum Efficit*, & reliqua. Duo siquidẽ Hispaniæ portus fama feruntur insignes, alter nouę Carthaginis, & apud Callicos alter in oppido Coronensi. Sunt etiam in huius maris littoribus Helchitani, Alicantina ciuitas nobilis, cuius etiã portus naues tutas cotinent. Est & oppidũ nobile nomine Dianiũ, cuius, vt vrbis præclaræ, scriptores meminerunt, quam ego eam esse arbitror quę Denia nunc appellatur. Sunt & Oliuenses, & oppidũ Gandia. Quorum omniũ Valentia caput est nobilissima ciuitas, quę (vt Plinius & Strabo tradunt) a mari remota est passuum tribus millibus. Quę quidem non immerito inter primarias Hispaniæ vrbes annumeratur. Hęc enim ciuitas sanctum bene viuendi ordinem sibi cõstituit, hęc suis & honestissimis moribus & sanctissimis institutis inter ciues pacẽ concordiaq; tuetur, hęc lites & iurgia semp odit. Equitũ præterea splendore nobilis, mercatorũ commerciis diues, mechanicis officiis adornata, vbi lanificiũ fit maximũ, & pãni ceteris totius Hispaniæ meliores, liberalib. disciplinis exulta, præclaris hominũ ingenis illustri, campis & hortis amœna. Operæ precii est videre Valentinos corporis Christi festum celebrãtes, & aliorũ cœlitũ sacra mysteria recolentes, lustrationesq; facientes, qui die festo S. Matthiæ summa humanitate supplicãtes ad locũ p̄ficiscuntur, in quo cadauera iacent eorũ quib. crimina mortis causa fuere.

Quæ siue suspensa sint, siue iaceant, suscipiunt, & feretris imposita ad sacrum locum deuehunt, ibique sacrificiis & orationibus honorifice sepeliunt. Multa denique fiunt a Valentia ciuibus memoratu digna, de quibus volumen magnum confici posset. Quare multis prætermisissis quæ ad Valentia laudem pertinebant, illud dumtaxat referam, quam sit Valentina ciuitas scilicet duob. sanctis, Laurentio scilicet fortissimo martyre, & confessore Vincentio constantissimo: quam sit & illustris duobus etiam pontificibus, Calixto scilicet tertio, cuius auspicio Turcarum magnus exercitus fuit ab Vngaria profligatus, & festum transfigurationis institutum, & eius nepote Alexandro sexto pontifice maximo. Illud præterea non omitam, quod Marcus Tullius in Valentia laudem protulit, qui in actione vltima contra Verrem, Valentinorum, inquit, honestissimorum hominum testimonio. Post autem Valentiam Saguntus memoranda nobis occurrit & summis quidem laudibus efferenda. Fuit enim populo Romano fidelissima. Nam cum senatui populoque Romano pareret, & ab Hannibale Carthaginensium duce & eius exercitu validissimo nouem mensibus acriter oppugnaretur, deleri penitus maluit, quam a Romanis deficere. Cæterum qui Saguntinorum admirabilem virtutem summamque fidem cognoscere velint, Titum Liuium legant, vbi dicit: Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos Carthaginensium erant. Fuit autem Saguntus, vt alio loco scripsimus, Romanorum colonia, vbi fuit olim theatrum cuius adhuc forma vestigiaque cernuntur. Hanc urbem a Sagis Ibericis ædificatam fuisse quidam scriperunt, & inde nomen accepisse. Distat autem Saguntus a mari, teste Plinio & Strabone, mille passibus, quam nunc Moruetrum vocant, muros veteres significare volentes. Cuius regionis sunt Murciani scilicet & aliis rebus diuites, & Oriola ciuitas nobilis, & alia ciuitas nomine Xatiua, fontibus, arborum fructibus, & præcipue malis Punicis memorabilis. Hinc remoti sunt Bondiani, Creullenses, Villenates, Cosentanienses, Segobricenses, oppidum nomine Sancti Matthæi, Lucenates, Lirienses, Alpontani, Lucentini, Aspenes, Torrentini, Paternionenses, Alcocerenses, Algezira, Cullerenses, Alponates, Hontenientes, Alcoini, Pennaguilani, Bratenses, Capdetani, Xaxonates, Villa regalis, Castellum Fabitanum, Ademuzini, Castellum planitiei, Morellani, Xericenses, Castellonenses, Villa formosa, Almenarenenses, Buniolenses. In medio autem prouinciæ Carthaginensium oppida memorabilia cõspiciuntur, in quibus est Concha ciuitas, in vno de tribus iugis exposita. Illic enim tres colles binas valles efficiunt, per quas amnes gemini dilabuntur, quorum alter Succharius, & alter Occharius appellatur. Qui vbi magnam ciuitatis partem circuit, in Succharium influit. In horum itaque scopulorum altero, qui medius est inter duos, Cõcha sita est, quæ in altiori loco, id est in altis rupibus, turrim habet altissimam, vbi olim castellum fuit munitissimum. Ciuitas autem magnis ædificiis, & loci natura, annibusque quos memorauimus, & aliis rebus memorabilis est: quippe quæ pecoribus & lanis tenuissimis est admodum diues. Habet autem ciuitas hæc populos Orientem versus & a lateribus Almodouarenses, Compilonenses, Railones, Cardinetanos, Carborenses, Moianos, Landetanos, Requenates, Villorenenses, Cardinetanos alios. Ad meridiem vero sunt Villascufani, Ignestenenses, Belmontani, Chinchilani, Rodani, oppidum nomine S. Clemētis, Villanouani, Motenses, Alcaracenses. Eiusdem regionis est Vtana ciuitas nobilis, & Vcles equitum ordinis S. Iacobi conuentibus illustris. Sunt & Taranconenses. Occurrit mihi nunc Ostolgarense castellum fortissimum, ad quod bellorum tempore plures eius prouinciæ populi suæ salutis causa confugiunt. In ea vero regione quæ Aragonia Manchia dicitur, & alio nomine Spartaria vocabatur a copia sparti, populi sunt memorabiles, & pecoribus ac tritici copia diuites. Quorum tellus etsi fluminibus caret & fontibus, frumēto tamen, vino, cæterisque necessariis rebus abundat. In hac itaque regione quamuis arida, populi tamen sunt non ignobiles, Alcazar scilicet cognomento Consuegra, campus Tritana, Socuellamus, Villa Robleta, Prouencia, Villa noua cognomine Cardetæ, Villa noua Infantium, Villa noua cognomento Xara, Alarcónenses, Castellum Garcia Munnoci, Albacetenses, Hellini, Touarrenenses, Xorquerani, Alcalá cognomēto Riuus, lumillani, Checlani, Almanfani, in quibus

quibus populis, vt accepimus, neq; sunt amnes, neq; fontes, sed putei dumtaxat & falsi. Eiusdem regionis oppidum est antiquissimum & memorabile, quod Molina dicitur, cuius tellus quatuor in partes quas Sefmas Molinates appellant, diuiditur, quarū vna Campestris nominatur, quę viginti continet pagos, altera nomine Serana septendecim, alia Pedrigalensis decem & octo, quarta Sauiñaria viginti: quarum domus duorum millium & quingentorum numerū conficiunt, quę quidem sunt omnes pecoribus & lanis admodum diuites. vbi mollissimæ lanæ numerātur ouiu millia quadringenta. Sunt & alia oppida memorabilia castellis & aliis rebus, Coueta scilicet, Zafra, Castilnouum, Sanctiustum, Enbid, Fontesaxum, Estables, Mochales, Villed, cuius dominus cudendi monetam facultatem habet, dandique campum certaturis. Sed redeo ad Molinam, cuius castellū est memorabile & turris separata, quę dicitur Aragoniæ. Multa præterea nobis occurrunt de Molinæ rebus memorabilia, quę causa breuitatis omittimus. Nam de piscibus eius qui turtures vocātur, & sunt optimi, diximus alio loco. Quare Molinates omnium rerum copia diuites nullis aliunde rebus indigent, sed suas potius aliis suggerunt, lanas præsertim cæteris omnibus totius Hispaniæ meliores, quas mercatores ad exterarum nationes deferunt, quarum commercio ditissimi fiunt. Abundant etiam Molinates agninis carnibus & arietinis, quibus magna pars vititur Hispaniæ.

20
LVCII MARINEI SICVLII
DE REBUS HISPANIÆ
LIBER QVARTVS.

De Romanorum coloniis in Hispania.

30 VONIAM de ciuitatibus Hispaniæ loquuti sumus, de Romanorum coloniis & aliis rebus quę necessaria nobis videntur, & lectoribus, vt arbitramur, doctis præsertim, non ingrata neque superflua videbuntur, aliqua summatim dicemus. Illud in primis paucis verbis repetemus, quod supra dictum est, scripsisse nonnullos Hispaniam ab Hispano Herculis nepote seu successore, quem Iustinus Hispalum vocat, dictam fuisse, & vere fortasse. Quod ego nec affirmo, nec reprobō. Plures enim sunt qui fabulosa quę de Hercule narrantur, existimant, a quorum sententia non discedimus: tamen Herculem in Hispaniam venisse non imus inficias, quandoquidem columnas apud Gades, Herculis laborum metas & terminos, plures affirmant. Cæterum Hercules Hispaniam quam gregibus & armentis exhaustit, meo iudicio non edificis quidem, nec aliis rebus vllis excoluit. Quapropter Hispaniæ pōtes insignes & res alias memorabiles nos profecto non Herculis, sed Romanorum potius, & præcipue Iulii Cæsaris opera esse coniectamus. De cuius magnanimitate mirabilique munificencia Suetonius Tranquillus hoc modo scripsit: Nec minore studio Reges atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliis captiuorum millia dono offerens, aliis citra senatus populiq; auctoritatem, quo vellent & quoties vellent, auxilia summittens: similiterq; Italiæ Galliarumq; & Hispaniarum, Asiæ quoq; & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans. In Alcantaræ præterea ponte carmen hoc legimus: *Pons in rupe Tagi diuis & Casare plenus.* Verum enimvero hunc pontem non Iulii, sed Traiani Cæsaris esse plures autumant. Sed siue Traiani sit, siue Iulii, nihil refert, quando Romanis vterque præfuit. Iter præterea longum per Hispaniam stratum lapidibus pro tempore brumæ, breuesq; per interualla columnas erectas, quę viatoribus iter hyeme tectum niuib; ostendunt, & quicquid in Hispania memorabile vidimus, Romanorum esse minime dubitamus: propterea quod potentissimi liberalissimique fuerunt, in Hispania præsertim quam plurimos annos commorantes. Quapropter si dixerimus a Romanis nonnullos Hi-

spaniæ nobiles originem habuisse, fortasse non mentiemur. Sunt enim in Hispania multæ Romanorum coloniæ patriciorum. Siquidem scribit Plinius in vltiori Hispania quatuor iuridicos fuisse conuentus, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, & Hispalensem, oppidaq; numero centum septuaginta quinque, in quibus erant coloniæ octo, municipia totidem, Latio antiquitus donata nouem & viginti. Et paulo post idem Plinius ait: Et a dextera Corduba colonia Patricia cognominata, & a læua Hispalis colonia cognomine Romulensis. In descriptione autem ceterioris Hispaniæ, accedunt, inquit Plinius, insulæ, quarum mentione seposita, præter ciuitates aliis distributas, prouincia ipsa ducenta nonaginta tria cõtinet oppida, in quibus erant coloniæ tredecim, oppida ciuium Romanorũ tredecim, Latinorum veterum decem & octo, fœderatorum vnũ, stipendiaria centum triginta tria. Et subinde scribit: Carthago noua colonia, & Valentia colonia tria millia passuum a mari remota, tantundem a mari Saguntus ciuium Romanorũ fide nobilis. Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Colonia Barcino cognomine Fauentia, quam eam esse arbitror quæ nunc Barcinona dicitur, & oppida Romanorum ciuium multa. Quibus subiungit populos quadraginta quatuor. Quorum celeberrimi sunt, inquit, Romanorum ciuium Dertofani, Gerundenses, Cæsaraugusta colonia, ciuitas immunis, amne Ibero affusa, vbi oppidum antea Saldyba vocabatur, de quo alibi scripsimus. Inferius etiã scribit, Romanorũ ciuiũ Ilerdenses in ripa Sicoris, & Oscenses, Tiriassonenses: Latinorum veterũ Cascantenses in fine regni Nauarræ, & Erganicenses Aragoniæ: Fœderatorũ Tarragenses. Aliis præterea rationibus & argumentis nostra hæc confirmatur opinio, quibus absq; dubio constabit multas Hispaniæ domus primarias a nobilibus Romanis habuisse principium: propterea quod cum Romanorum duces & exercitus in Hispaniam venissent, captis arcibus & castellis equites nobiles præfecerunt, a quibus magna pars Hispaniæ castella, multiq; populi Castellani nostris etiam temporibus dicuntur, propterea quod Latini custodes arcium Castellanos appellat. Et quoniã tunc Hispania multis rebus ad vitæ vsum necessariis indigebat, attulerunt in eam Romani leges, bonos mores, disciplinas, & linguam Latinam. nam tunc Hispani barbare loquebantur, & ea lingua qua nũc Vascones vtuntur & Cantabri, quod in alio loco clarius patebit. Cæterum dicam nunc breuiter de quibusdam nominibus & claris in Hispania familiis quas, vt supra dictum est, a Romanis originem duxisse non dubito: quæ quidem adhuc antiquos Romanorum mores, nobilitatem, & nomina retinent. nomina dico non de plebeijs & cõmunibus, sed de senatoribus, patricijs, & consulibus, atq; aliis Romanis viris illustribus, qui magnis reb. gestis in Romana republica floruerunt. Fuit itaq; olim Romæ Pimentariorum domus illustris, quæ nunc in Hispania Pimentelorum intelligi potest. Nam qui Latini non sunt, & barbare loquuntur, nomina corrumpunt, & literas p literis proferunt & commutant. Fuit etiam Romæ Castroniorũ generosa domus, ex qua, nisi fallor, in Hispania qui Castrum cognominantur, originẽ ducunt. Imperatibus Romæ Cæsaribus qui duodecim fuerunt, profapiã generosam fuisse legimus quæ Fonteia dicebatur, vnde Fonsæcorum genus in Hispaniã venisse coniectamus. Fuit præterea Romæ Siluia gens illustris, quæ nunc in Hispania maxime floret, Toleti præsertim, vbi magni sunt nominis & autoritatis. Verum domus hæc a Portugalliæ regno in Castellam venisse a nonnullis prædicatur, quibus alii non assentiuntur. Sed nos ita esse nec affirmare possumus, nec reprobare, itaq; aliorum iudicio relinquimus, propterea quod Portugalliæ Siluia domus & Castellæ contendere videtur, vtra earum sit antiquior, & vtraq; se putat antiquiorẽ. Ego vero, cũ vtraq; sit nobilis & antiqua, in antiquitate & generis nobilitate pares esse iudico. Sed in Portugallia quædã nũc reperitur antiquitas ex Romanorũ tẽporibus. Siquidẽ illic in antiquissimo monumento quod nuper repertũ est, epitaphiũ legitur hac sententia: HIC IACET LVCIVS SILVIVS IVLII CÆSARIS CENTVRIO. Præterea nõ dubitabunt qui Romanas historias legerint, Romæ Plancorũ familiã fuisse nobilissimã, & ab ea Polancos in Hispania esse oriũdos, cũ præsertim vnus literæ mutatione differant, quod euo tã longo contigisse nõ mirum est. Fuerunt etiam temporibus Cæsaris in Italia magni duces qui Pe-

qui Petillii dicebantur, a quibus in Hispania, nec fortasse fallor, originē ducunt qui Padillæ cognominantur. Hoc tamen ego minime dubito, genus hoc ab Italia in Hispaniam venisse, quod eorum demonstrant insignia, quæ sartaginis quam Itali patellam vocāt, similitudinem habent. Et hoc nemo mirari debet, quandoquidem Romani veteres qui fuerunt illustres & fama celebres, non propter sui generis antiquitatem, sed propter suas virtutes & res magnifice gestas a scriptorib. celebrati fuere, qui quidem ab initio tenues ignobilesq; fuerunt, vt Lentuli, Cicerones, Fabii, qui cognominati fuerunt a leguminibus, & suis virtutibus rebusq; gestis se fecerunt illustres & immortales. Eodem modo Cincinnati, Planci quos ante diximus, & alii multi dicti fuere, quos recensere longum esset. Quapropter alia præmittimus, quoniam quæ diximus hæcenus, opinionem nostrā satis confirmant, ideoq; transimus ad alia. Sunt qui credunt & minime dubitant in Hispania nobiles equites qui Meruli dicuntur, a Merulorum Romana familia oriundos. Ego vero aliorum sequor opinionem, qui dicunt Merulos non a Merulis, sed a Milonibus Romanis illustribus originem ducere. Quod ego hac ratione confirmo, quod huius generis equites quos in Hispania cognosco, vulgus indoctum Merulos appellat: illi vero se non Merulos, sed Melos cognominant. sic enim in eorum literis & chirographis legimus. Hoc autem nomen corruptum est propter i literæ in e mutationem. Scribant igitur posthac non Melos, sed Milos. Sunt in Hispania ceteri nobiles ex antiquis, quamuis pauci, quorū cognomina sunt Coroneles, quos bene sentientes non dubitabunt a Corneliorum præclarissima Romanorum pro-
 20 sapia cognomen hoc & genus accepisse. Quod illi sine dubio iudicabunt, qui facta præclara Lucii Cornelii Scipionis, aliorumq; huius cognominis legerint. Huius nominis Romæ fuit mulier illustris in omnibus corporis & animi virtutibus. Cuius non dissimilis visa est mulier illa immortalitate & cælo digna Maria Coronel, civis Hispalensis, quæ quidem Cornelia melius diceretur, propterea quod vt pudicitiam suam seruaret intactam, & sine labe vitæ ageret, illud memorabile facinus ausa est, quod Ioannes Mena nō immerito suis carminibus celebravit. Noui ego Romæ virum nobilitate generis & eruditione præclarum, cui nomen erat
 30 Paulus Cortesius, de cuius familia esse qui nunc in Hispania Cortesii dicuntur, cōiectari licet, ingenio præsertim rebusq; gestis Ferdinandi Cortesii Vallensis Marchionis, qui profecto militari virtute cæterisque corporis & animi dotibus omnes duces qui fuerunt ab orbe cōdito vsq; ad tempora nostra, sine dubio longe superauit. Indagator enim rerum nouarum vniuersum orbem circuiuit, & apud antipodas nouam inuenit Hispaniam, qui sua virtute, fortitudine, & industria admirabili effecit, vt Christi nomen vbiq; terrarum resonaret, & magnitudo Cæsaris, & sua virtus cognosceretur. Quare si Iulius Cæsar qui ab Ægypto in Britanniam nauigauit, magnum nomen adeptus est & magnos honores, quibus honoribus, quō nomine Ferdinandum Cortesium qui totum mare mensus & vtrumq; peragrauit
 40 hemisphærium, dignum iudicabimus? Sed de hoc viro nunquam satis laudato, & de Christiana religione benemerito, multa scribemus alias. Fuit olim Romæ domus equitum nobilissima quibus Aquila cognomen erat. Ex hac vnus qui Pontius Aquila dicebatur, tribunus plebis imperante Iulio Cæsare plurimum potentia & autoritate valebat, adeo vt in negotiis, & priuatis & publicis, quibus Cæsar abutebatur, nō paruo fuerit obstaculo. Huius etiam cognominis in Hispania sunt equites, quos nouimus, nobilissimi, qui, si Latinam pronunciationem consideremus, ab Aquila cognominantur, quos ab illa nobilissima Romanorum progenie venisse non dubitamus. Legimus præterea Romæ Deciorum familiam vnā fuisse de primariis, ex qua fuerunt duo viri fortissimi duces, pater & filius, qui fortissime
 50 pugnantes cum magnam hostium stragem fecissent, occubuerunt. A quibus, vt opinor, in Hispania ducunt originem viri nobiles qui de Deza cognominantur. Et eodem modo de Taueriis iudico, qui Romæ fuerunt olim & nunc in Hispania viri nobiles. Fuit quoque Romæ Nepotum domus illustris, & sunt in Hispania cognominis huius viri nobiles, quos & Salmanticæ & aliis in locis cognouimus. Nouimus etiā Cæsaraugustæ Cosconios non ignobiles, quos ab illis Romanis in Hispania

niam venisse nō dubitamus, ad quos Marci Tullii Ciceronis epistolas legimus. Legimus etiam fuisse Romę Valerios & Cottas, quorum successores in Hispania no- uimus mediocri conditione & honesta. Noti Romę fuerunt equites illustres qui Cassii cognominabantur, & in Hispania eiusdem cognominis virum nobilem no- uimus in domo Almirantis, qui Fernandus Cassius dicebatur. Non desunt in Hi- spania qui Galli cognominantur ab antiqua Romanorum familia. Noui namq; in Caura ciuitate Canonicum virū generosum, qui Martinus Gallus vocabatur: cuius etiam cognominis in Callecia sunt plures. Fuit in Italia quondam vir potens & prædiues, cui nomen erat Oleanus, qui Mediolanum condidit. Et nunc apud Va- sconses domus est Olanorum, de qua mihi discipulus fuit Ioannes Olanus, qui nūc¹⁰ est iureconsultus. Fuerunt etiam Romę Calui cognominati, cuius cognominis in Hispania non desunt. Sed de nobilibus Hispanis qui aliunde nomen & originem ducunt, hætenus. Volumus enim breuiter aliquid de reliquis & indigenis di- cere, quos Hispani naturales appellant. Qui duobus modis cognominantur, hoc est, vel a patria, sicut a Toletō, a Corduba, & ab Auila: vel a reb. quas strenue ges- serūt, vt Varguæ, Ramirez, Machuque, Spinofæ, Macæ, Latrones, Vaccæ, Quixa- tæ, cuius familiæ nunc uiuit Gutterius Quixata nobilissimus eques, & omni mu- nere naturæ præstantissimus: aliæq; domus eiusmodi, quæ ab operibus suis atq; vir- tutibus cognominati fuere. Sunt & alii qui cognominantur ab antiquis domibus, ædificia quorum nunc extant, veluti qui Velasqui, Mendozæ, Gueuaræ, cæterique²⁰ similes, qui permanent in Alaua prouincia. Illi vero qui aliunde uenerunt & gen- tibus externis, cum indigenis nullam neq; loci, neq; nominis, neq; patriæ similitu- dinem habent. Nam Manrici qui sunt Alemanni, nomē eorum, cuius nationis sint, manifeste declarat, quandoquidem notum est quod apud Germanos Man signi- ficat focium, & Enrique fortem. Guzman autem qui fere sunt eiusdem nationis, a Gothis se venire contendunt, vel a Scythis, cōfirmantes quod ego dicebam, quod Guzman eorum lingua focium significat, vel hominem Gothum magnum. Qua- propter eos nonnulli Gothomanos appellant. Henricorum autem cognomen ab Heluetiis Gallię populis originem duxisse arbitror, propterea quod in Gallia viros primarios huius terminationis cognominatos fuisse legimus, sicuti fuerūt Orgen-³⁰ torix, Dumnorix inter Heluetios magni principes, cæteriq; nō dissimiles. Sed alii, quos a Romanis originem duxisse diximus, cum Hispanis indigenis, vt supra de- monstrauimus, neq; patriæ, neq; domus, neq; vernaculæ lingue similitudinem ha- bent, quæ cum patriciorum nominibus antiquis conueniat. Cuius rei contrarium probare nemo poterit. Nec Hispanorum quamuis nobilissimum quenquam fore arbitror, qui sese non fœlicissimum putet, qui a Romanis originem duxerit, cum præsertim olim gens Romana cæteras omnes omni genere virtutis antecesserit. Quod si quis a mescire voluerit, quæ causa sit quare Romanorum quidam ex his quos retulimus, in Hispania nomen obscurius famamq; minorem nunc habent, quam alii aduentitii & indigenæ qui nunc plurimū valent, vt sunt Guzman, Man-⁴⁰ ric, qui de Gothis remanēt, & Velasqui, Mendocii, Gueuarii, qui sunt indigenæ, me sibi respōdisse putet, quandoquidem hoc mea cōfirmatur opinio: propterea quod antiquitas alios obliuioni tradidit, & alios fortuna recens & fauorabilis & incon- stans, vt solet, altius extulit. Sic enim rebus omnibus, & hominibus qui sunt in al- to rerum fastigio collocati, sæpe solet accidere. Quapropter mihi nō mirum videretur, si Roma quæ quondam totius orbis principatum tenuit & imperium, nostris temporibus a multis opprimatur quibus imperare consuevit, quam tamen impe- rante Carolo Cæsare nostro videmus in pristinum statum restitutam & legitime triumphantem. Sed, vt ad propositum redeamus, hunc Deus rebus terminum po-⁵⁰ suit, vt aliæ deprimantur & finem habeant, & aliæ nascantur & altius insurgant, & denique nulla terminum sibi statutum prætereat, homo præsertim, qui cum eius vita sit fragilior atque breuior, & multis exposita periculis quam cæterorum ani- malium, sua vel insatiabili cupiditate, vel alienæ fœlicitatis inuidia, aliorum fœli- citatem famamq; præclaram totis viribus & enixissime perdere studet, existimans falsoque putans se malis alienis altius ascensurum.

De pontificibus & magnatibus Hispaniæ & officiis in curia Regum.

REM non ingratus facturus videor, si magnates atq; pontifices Hispaniæ, præcipuosque magistratus & ordines breui narratione retulero, cum præsertim hoc a me multi sæpe requirant & efflagitent, non Hispani solum, sed etiam gentes externæ & aliarum nationum, quæ res Hispaniæ scire desiderant. Dicam igitur de Hispaniæ Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & Pontificibus, aliisque dignitatibus quibus Hispania maxime floret: sed imprimis concilia, magistratus, & officia memorabilia referam. Est itaque in Hispania domoque Regia concilium secretorum, cuius præsidentes sunt Reges. Est & aliud concilium iustitiæ quod regale vocant, cuius præses omne ius & facultatem iustitiæ liberam habet. Est & aliud concilium belligerendi, cui Rex præsidet. Concilium ordinum, hoc est equitum militiæ Sancti Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ, quorum præsidentes a Regibus eliguntur. Concilium regii census & omnium bonorum, cuius præsidem Reges eligunt. Concilium inquisitionis in prauos hæreticos, cuius præses eodẽ modo eligitur. Concilium de rebus Indicis. Concilium de rebus Aragoniæ, in quo est Procancellarius, & auditores qui regentes vocantur. Sunt in Hispania conuentus iuridici quatuor, vnus in oppido Pincia, quod Valladolid appellant, alius in vrbe Granatæ, tertius apud Callicos, & alius in Nauarra. Cæterum Pincianus conuentus & Granatensis sunt maioris autoritatis, & negotiantibus frequentiores. Continet autem Pincianus conuentus suæ iurisdictionis populos qui sunt a ripa Tagi Castellam versus, & Granatensis ab eadem ripa Beticam fere totâ. Sunt autem in vtroq; conuentu præsidentes & auditores duodecim, & tres iustitiæ præfecti quos Alcaldes appellant, qui de criminibus iudicant. In curia autem regia iustitiæ præfecti sunt quatuor, quos item vocant Alcaldes, qui de criminibus cognoscunt, & facultatem habent in toto regno cognoscendi in secunda & prima instantia de criminalibus causis & ciuilibus in curia regia, & in populis, & aliis locis distantibus a curia interuallo passuum viginti millium, quod spacium illi quinque leguas appellant: quorum superior est præsidens, & iudices quos auditores appellant. Quorum præfectorum duo quolibet die sabbato cum vno de consiliariis carcerem visunt, vbi reorum causas delictaq; cognoscunt & iudicant. Præsidens autem & auditores carcerem quoq; visitant ter quolibet anno, id est tribus paschalibus vigiliis, nec alios quatuor illi præfecti superiores cognoscunt. Cæterum si quis eorum deliquerit, a præsidente punitur. Est autem præsidens autoritas maxima, in rebus præsertim iustitiæ, in quibus liberam habet potestatem, quæ totius regni gubernatores, magistratus, & iudices instituit. Curia præses in super potestatem habet comprehendendi quemcunq; omnium magnatum sine vlllo Regis imperio, si causa iusta fuerit & iustitiæ necessitas. Est enim dignitas hæc in officio iustitiæ & præminentia summæ autoritatis a Rege secunda, quæ non tenetur visere quenquam magnatum, quamuis primarium, neq; exire obuiâ legatis & oratoribus, nec vlllo proficisci, nisi duntaxat cum Rege, aut regio iussu. In sententiis autem ferendis suffragium non habet, sed sui iuris est & voluntatis, vt lites finiantur & causæ quas voluerit. Est autem hoc concilium regale supremum, ad quod tanquam caput recurrunt & appellant litigantes, qui se non iuste condemnatos fuisse cõqueruntur. Sunt in hoc cõcilio regali satellites quos Alguaziles Hispani vocant, ordinarii duodecim, stipendiarii, & alii sine stipendio. Sunt & rationatores seu computatores quos contadores maiores appellant, qui Regum census exigunt, & de causis regii patrimonii cognoscunt, & cognoscendi & iudicandi potestatem liberam habent, & vterq; substitutum & suum locum tenentem, & alios necessarios officiales & ministros eligunt: qui præterea curam gerunt soluendi stipendia Regis alumnis & domesticis. In Hispania siquidem nemo Regibus seruit sine stipendio, & aliis emolumentis quæ Reges benemeritis vltro largiuntur. Sunt & alii duo ratiocinatores maiores, quibus omnes qui regia negocia gesserunt, omnium rerum & expensarum rationem referunt. Sunt præterea in regia domo officiorum genera multa atq; diuersa, & in vnoquoq; qui cæteris præsidet, & maior appellatur, vt maior domus, maior cu-

bicularius, maior venator, maior mulio, maior aquari⁹, maior vexillifer, maior iustitia, maior pincerna, maior dispēsator, maior hospitiorum præfectus. Ex quibus officiis aliqua possident Hispaniæ nonnulli magnates hereditario iure, pro quibus exercendis a Regibus stipendia capiunt. Et sunt capitanei duo regis personæ custodes. Sunt & equites ducenti regis personæ custodes, quorum vnusquisque magno stipendio meret. Sunt & alii qui Continui dicuntur, & stipendium capiunt octoginta ducatorum.

De Pontificibus Castella.

INTER Hispaniæ pontifices, qui sunt numero quinq; & quinquaginta, Toletanus antistes cæteros honoribus, redditibus, & dignitate præcedit. Est enim Castellæ maximus Cancellarius, qui nunc Hispaniarum primatum tenet ratione dignitatis, cuius reditus est octoginta millia ducatorū. Archiepiscopus Hispalensis ducatorum millia quatuor & viginti. Archiepiscopus Compostellanus millia viginti. Granatensis archiepiscopus, cuius reditus est decem millia ducatorum. Episcopus Burgenfis, cuius census est ducatorum millia viginti. Episcopus Siguntinus ducatorum millium viginti. Conchensis Episcopus ducatorum sedecim millium. Placētinus quindecim millium. Palentinus antistes & Periniæ Comes tredecim millium. Mentefanus decem millium ducatorum. Segouiensis Episcopus millia quatuordecim. Auilensis reditus est octo millium ducatorum. Zamorensis duodecim millium. Cordubensis, cuius reditus est duodecim millium ducatorum. Osomensis decē millium. Legionensis octo millium. Calagurritanus reditus habet ducatorum duodecim millium. Salmanticensis decem millium. Pacensis sex millium. Ouetensis sex millium. Carthaginensis reditus est quinq; millium ducatorū. Astoricensis quatuor millium. Caurensis octo millium. Ciuitatensis quatuor millium. Malachenfis ducatorum decem millium. Gaditanus octo millium & quingētorum. Guadixensis millia duo. Abderetanus mille & quingentorū. Mondonienfis mille & quingentorū. Tuidensis duorū millium. Olucensis mille & quingentorū. Orensis trium millium. Canarię præfulis reditus est octo millium ducatorum.

De Aragonia, Valentia, Laetania, Nauarra Pontificatibus.

CæsarAugustanus Archiepiscopus habet reditus viginti millia ducatorū. Archiepiscopus Valentinus tredecim milliū. Archiepiscopus Tarraconensis octo millium. Tiriassonensis Episcopus quinq; millium. Episcopus Oscēsis trium milliū. Segobricensis & Albarrazinensis trium milliū. Barcinonensis quinq; millium. Ilerdensis quinq; millium. Dertosanus octo millium. Gerundenfis quatuor millium. Vrgellensis septem millium. Vicensis duorum millium & quingentorum. Eunenfis mille & quingentorum. Pompilonensis Episcopus sex millium.

De Portugallia Pontificatibus.

In Portugallia prima pontificalis dignitas est Archiepiscopatus Vlixbonensis, cuius reditus est ducatorum millium sedecim. Archiepiscopus Bragenfis duodecim millium. Episcopus Eborensis ducatorum millium viginti. Episcopus Visei octo millium. Episcopus Guardianus quinq; millium. Episcopus Cohimbrenfis ducatorum duodecim millium. Episcopus Portus quatuor millium ducatorum. Episcopus Lamegensis sex millium.

De aliis Castella dignitatibus.

Fuerunt hætenus in regno Castellæ tres ordines militiae, Sancti Iacobi scilicet, cuius census est sexaginta millium ducatorum, Alcantaræ quadraginta quinq;, & Calatrauæ quadraginta, quorum principes equitum magistri vocabantur. Cæterū has dignitates Catholici principes ad se transtulerunt, sibiq; substituerunt alios, qui præfecti maiores appellantur, & Hispano sermone Commendadores maiores. Est itaque nunc præfectus maior Castellæ, præfectus maior Legionis, præfectus maior Alcantaræ, præfectus maior Calatrauæ, sub quibus præfectis sunt equites multi commendatarii magni census. Sunt & Clauigeri duo, alter Alcantaræ, & alter Calatrauæ. Est & præfectus militiae ordinis Sancti Ioannis, cuius census est duca-

ducatorum millia quadraginta. Apud Aragonem autem, Valentinus, & Laletanos, præfectus est & magister equitum militiæ ordinis Montefani.

Ordines Portugallia.

Magister equitum de Christus cognominatus. Magister equitum ordinis sancti Iacobi. Magister equitum cognomento Dauis. Præfectus maior ordinis de Christus cognominatus. Præfectus maior ordinis Dauis. Præfectus maior ordinis Sancti Iacobi. Præfectus ordinis Sancti Ioannis.

De titulis & officiis Castellæ magnatum.

10 **N**ouimus in Hispania Castellæ Comestabilem, Regis cubicularium maiorem, de familia Velascorum. Est enim Comestabilis magnus princeps, qui regem comitatur, & in bello præsertim gerendo. Nouimus & Almirantem Castellæ, qui maris Hispani ius habet in nauigantes & imperium: ideoque dux maris & dominus intelligitur. Quæ dignitas est Henricorum domus. Nouimus & Castellæ præfectum maiorem de domo Manricorum. Est præterea præfectus Legionis de Pimentolorum familia. Et præfectus Andalusie de gente Henrica. Item præfectus Gallicie Mendocius. Præfectus Granatæ de domo Cardina. Præfectus Cazorlæ, quem creat Archiepiscopus Toletanus. Præfectus Murciæ cognomine Faiardus. Verum enim uero quos præfectos nos appellamus, Adelantatos Hispani vocant. Sunt præterea Castellæ regni magistrat⁹ & officiales sex, quos Mariscales appellant.

De magnatibus Castellæ, Legionis, Andalusie, & Callicie.

20 **R**estat nunc dicendum nobis de magnatibus Hispaniæ & uniuscuiusque censu. Qui etsi non facile colligi potest, nostro tamen & aliorum iudicio a numero certo & scopo non longe discedemus.

Ex magnatibus itaque Castellæ primus est Comestabilis de Velascorum familia, qui Castellæ Comestabilis dicitur, & Dux de Frias, & Phari Comes, qui regis est cubicularius maior, cuius census est ducatorum millia sexaginta.

Almirantus Castellæ & Granatæ, Comes Modicanus, dominus Methymnæ Roscæ & Palentiolæ, habet quolibet anno quinquaginta millia ducatorum.

30 Dux Aluanus, Marchio Caurenensis, & Comes Saluaterranus, a Toletum cognominatus, millia quinquaginta.

Dux Infantatus, Marchio Sanctillanæ, Comes Realis de Manzanares & Saldanæ, a Mendoza & a Vega nuncupatus, millia quinquaginta.

Dux Methymnæ Sidoniæ, Comes Nebulæ, domus Gothomanæ, quinquaginta quinque millia.

Dux Beiaranus de Stugnica familia, Marchio Bannaris, Comes Gibraleonis, & dominus Burgillos & Capillæ, Castellæque iustitia maior, millia quadraginta.

Dux Naiarenensis, Comes Triuigni, & dominus Hamusci de stirpe Manricorum & Laræ, triginta millia.

40 Dux Methymnæ Cœli, Comes Portuensis cognomento Cerda, regis stirpis & antiquissimæ, millia triginta. (quinque)

Dux Alburquerquitanus, Ledesma Comes, Cueva cognominatus, millia viginti

Dux Arcus, Marchenæ dominus, a Leone cognominatus, millia viginti quinque.

Dux Maquetanus, Granatæ præfectus de domo Cardina, millia triginta.

Dux Scalonæ, Marchio Villanæ & Moia, Comes Sancti Stephani de Pachicorum antiquissima familia, millia sexaginta.

Dux Sesa & Terræ Nouæ, Comesque Caprensis cognomento Corduba, millia sexaginta. (xaginta.)

De Marchionibus.

Marchio Astoricensis de Oforia gente, Trastamaræ Comes & Sanctarum Martiarum, millia quinque & viginti.

50 Marchio Aquilaris, Comes Castanedæ de genere Manrico, millia duodecim.

Marchio Zenetanus de Mendocia familia, millia triginta.

Marchio Villæ Francæ, cui cognomento est Toletum, millia decem.

Marchio Plicensis domus Aquilaris & Figueroæ, & Comes Ferianus, millia quadraginta.

Marchio Aiamontanus, & Comes Benalcazaris Stunicæ domus & Sotomaioris, millia triginta.

Marchio Tariphæ Baticæq; prouinciæ præfectus generis Henrici, triginta.
 Marchio Mondeiaris, Comes Tendillanus, & Castellanus Capitaneusq; genera-
 lis Granatæ Mendociæ familiæ, quindecim millia. (decim.
 Marchio Comarenfis Donzelorum custos a Corduba cognominatus, millia duo.
 Marchio Velientium, Murcia præfectus Faiardorum domus, millia triginta.
 Marchio Berlanguæ Touaricæ familiæ, millia sedecim.
 Marchio Villæ Nouæ domus Portu Carreriæ, millia viginti.
 Marchio Vallensis de domo Cortesia, millia sexaginta.

De Comitibus Castelle.

(referemus.

Magnus est in Castella Comitum numerus & census, quos in hoc loco summatim
 Est itaq; in Castella Comes Beneuentanus, qui per antonomasiam Comes intelli-
 gitur. Est præterea Villalonensium dominus, & Portillonensium, cui cognomē
 est Pimentelus. Habet autem censum quolibet anno ducatorū millia sexaginta.
 Comes Vreniæ, dominus Pennæ fidelis, cui cognomen est Gironius, ducatorum
 millia viginti.
 Comes Oforius & dominus Galistei de familia Manricorum, millia duodecim.
 Eiusdem familiæ Comes Paretanus, millia duodecim. (millia viginti.
 Comes Miranditanus & princeps domus Auellanetæ, genere Stunicus, ducatorū
 Comes Castrensis & Astudilli de stirpe Mendozia, duodecim millia.
 Comes Montis Acuti Mendocius, quindecim millia.
 Comes Corunnæ generis eiusdem, decem millia.
 Comes Plicensis Mendocius, octo millia.
 Comes Alua Listensis & Garrouillensis Henricus, millia viginti.
 Comes Alcaudetanus a Corduba & Velasco cognominatus, decem millia.
 Comes Orgacii & dominus Sanctæ Olaliæ de familia Gothomana, millia decem.
 Comes Cifontanus & regis primipilus, quem Alferes maiorem vocant, de domo
 Siluia, millia decem.

Comes Fonsalitanus ab Aiala cognominatus, millia quinq;
 Comes Salinarum cognomine Sarmentus, millia decem.
 Comes Ribadei de familia Villandranti, qui nunc litigat, millia sex.
 Comes Montis Rei Azeuedus & Stugnicus cognominatus, millia decem.
 Comes Lunæ familiæ Quinnonensis, millia quinq;
 Comes Lemianus Oforius & Castrus cognominatus, millia duodecim.
 Comes Chinchonensis domus Bobadillæ, octo millia.
 Comes Ribadauiæ & Galleciæ præfectus cognomine Mendocius, octo millia.
 Comes Aquilaris Arellanus, millia decem.
 Comes Siruelæ dominus Roæ Velascus, millia sex.
 Comes Nieuæ Velascus, millia sex.
 Comes Oropesanus a Toletto cognominatus, sedecim millia.
 Comes qui dicitur Saluaterranus & dominus Hempudie cognomento Aiala, mil-
 Comes Ognatenfis de domo Gueuara, millia quatuor. (lia quinq;
 Comes Bondianus cognomine Acunna, millia quindecim.
 Comes Valentia Portugal cognominatus, millia duodecim.
 Comes Metellini de domo Villæ fortis, millia sedecim.
 Comes Geluensis a Portugallia cognominatus, millia decem.
 Comes Punni Rostri Arias ab Auila cognominatus, octo millia.
 Comes Sancti Stephani Portus cognomento Benauides, tria millia ducatorum.
 Comes Palmæ Portucarrerius, octo millia.
 Vicecomes Balduernæ cognomine Bazanus, octo millia.
 Vicecomes Alta miræ cognomine Biuerus, quatuor millia.

De magnatibus Aragoniæ Valentia, Laletania, & Nauarra.

Comestabilis Nauarræ & Comes Lerinensis Viamontanæ familiæ, octo millia.
 Dux Lunæ domus Aragoniæ, ducatorum millia viginti.
 Dux Cardonæ familiæ Remonfolchensis, & Comes Galladensis, millia triginta.
 Dux Segobricensis & Comes Ampuriarū domus Aragoniæ, millia septemdecim.
 Dux

Dux Gandianus familiæ Borgenſis, millia duodecim.

De Marchionibus.

Marchio Denienſis cognomento Roias & Sandoualus, millia quatuordecim.

Marchio Elchenſis cognomine Cardinas, millia decem.

Marchio Falcenſis de familia Peralta, octo millia.

De Comitibus.

Comes Ribagorciæ domus Aragoniæ, ducatorum millia ſeptem.

Comes Aranditanus de familia Durrea, millia ſeptem.

Comes Fótan^o dom^o Herediæ, millia quatuor. Comes Saſtagēſis, millia quatuor.

10 Comes Belchitanus Ixar cognominatus, millia quatuor.

Comes Oliuenſis cognomento Centellas, millia quinque.

Comes Conſtainæ de domo Corella, millia quatuor.

Comes Albaidenſis cognomento Milan, millia quatuor.

Comes Almenarenſis, quatuor millia.

De Vicecomitibus.

Vicecomes Eboleſis Aragoniæ domus, tria millia.

Vicecomes Peralta, duo millia quingenta.

Vicecomes de Bas cognomento Cabrera, duo millia & quingenta.

De Portugalliæ magnatibus.

20 Portugalliæ Rex ditiffimus.

Sunt in Portugallia præterea multi magnates illuſtres & magni cenſus, ex quib. eſt

Dux Bergãciæ regia ſtirpe progenit^o, cui^o cenſus eſt quadraginta milliū ducatorū.

Dux Barcelorum, filius ducis Berganciæ.

Dux Cohimbrę & Marchio Turriū Nouarū, quorū cenſus & cognomina me latet.

Marchio Ville Regalis, & Comes Alcoutini, cuius cenſus eſt quindecim milliū du-

De Comitibus.

(catorū.

Comes Marialux genere Coutinorum, millia duodecim.

Comes Penilenſis de familia Vaſconcelorum, millia quatuor.

Comes Portalegrenus Silueriæ domus & Regis œconomus maior, millia quinque.

30 Comes Vemioſanus de Soſa familia, regii patrimoni procurator, millia quinque.

Comes Monſantinus de genere Coutinorum, millia quinque.

Comes Pratenſis genere Soſanus, tria millia.

Comes Teutugalenſis regia ſtirpe genitus, octo millia.

Comes Bratenſis Dalmeida cognominatus, tria millia.

Comes Feirenſis Pereiræ domus, tria millia.

Comes Linares Portugalliæ Regi coniunctiſſimus, tria millia.

Comes Rondonenſis familiæ Coutinorum, millia quinque.

Sunt in Hiſpania præterea multe domus nobiles & magni cenſus, quos enume-

rare longū eſſet. Cæterū totius Hiſpaniæ cenſus, meo iudicio, in tris diuiditur partes

40 fere æquales, quarū vna eſt Regum, altera Magnatū, tertia Pontificū & ſacerdotū.

De Hiſpanorum moribus, ingenis, & habitu.

50 **H**ISPANORVM hominum ingenia, mores, & habitus alios fuiſſe quondam legimus, alios nunc eſſe cognoſcimus. Diuerſitas enim gentium quæ de multis & remotis regionibus in Hiſpaniam venire, non ſolum mores, ingenia, cultus, & linguam mutauit, ſed etiam multarum urbium, oppidorum, fluminum, & aliarum rerum nomina deformauit: quando quidem conſuetudines & commercia mores faciunt. Atqui bona ſepe mutantur in peius, raro autem mala vertuntur in bonum. De præteritis igitur, vt ad rem redeamus, Hiſpanorum moribus & ingenis ea quæ legimus apud antiquos autores, & de præſentibus quod ſentimus & longa conſuetudine cognouimus, nō ingrata narratione dicemus. Et primum de veterum Hiſpanorum virtute bellica magna; fortitudine, de qua Græci Latiniq; ſcriptores meminērūt, aliquid referemus. Fuit itaq; gens Hiſpana bellicoſa ſemper, & pro-na militaribus officiis, equis & armis vtens, bello magis gaudens quam pace, laboris & famis patiens. De cuius militari virtute Lucius Florus hoc ſcriptū reliquit: In vltionē igitur patris ac patruī miſſus cū exercitu Scipio, cui tā grande de Africa

nomen fata decreuerant, bellatricem illam viris armisq; nobilem Hispaniã, illam feminariam hostilis exercitus, illam Hannibalis eruditricem, incredibile dictu, totam a Pyrenæis montibus in Herculis columnas & Oceanum recuperauit. Iustinus, Hispanorum, inquit, hominũ corpora ad inedia[m] laboremq;, animi ad mortem parati. Dura omnibus & stricta parsimonia, bellum quam ocium malũt. Si extraneus deest, domi hostem quærunt. Sæpe tormentis, pro silentio rerum creditarum, immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura est quam vitæ. Celebratur eodem etiam bello Punico famuli illius patientia, qui vltus dominum inter tormentorum risu exultauit, serenaq; lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix, inquietus animus, plurimis militares equi, & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus Hispanis nisi festis diebus epularum apparatus. Nullus in multis sæculis dux magnus præter Viriatum fuit, de quo scripsimus alio loco. Repetenda memoria nobis est & virtus ingens in prælio duorum fratrum, Mendonii scilicet & Indibilis, qui vt Titus Liuius meminit, Scipionem illum magnum Romanorum ducem mirum in modum fatigarunt, & pro patriæ suæ libertate fortissime pugnantes occubere. Quid præterea de Numantinorũ fortibus & inuictis animis commemorare de quib. Lucius Florus admiratus hæc scripsit: Numantia quantum Carthaginis, Capuz, Corinthi, opib. inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summumq; si viros æstimes, Hispaniæ decus: quippe quæ sine muro, sine turribus, modice edito in tumulo apud flumen situata, quatuor Celtiberorum millibus exercitum quadraginta millium per annos quatuordecim sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed aliquanto sæuius perculit, & pudendis funerib. affecit. Nouissime cum inuictam esse constaret, opus quoq; eo fuit qui Carthaginem deleuerat. De quib. cum Scipio veram vellet & sine exceptione victoriã, eo necessitatum compulsi, primum, vt destinata morte in prælium ruerent, cum sese prius epulis, quasi inferiis, impleuissent carnis semicrudæ & celiæ. sic vocant indigenæ ex frumento potionem. Intellectum fuit ab Imperatore consilium. Itaq; nõ est permessa pugna morituris. Cum fossa atq; lorica quatuorq; castris circumdatos fames premeret, ab duce prælium orantes, vt tanquam viros occideret: vbi non impetrabant, placuit eruptio. Sic itaq; in vltimam rabiem furoremq; conuersi castra hostium inualere. Quo prælio, vt scribit Liuius, a Numantinorum quatuor millibus Romanorum millia triginta cæsa fuere. Siquidem Liuius sic refert: Cum Celtiberis bellum gestum est a Romanis per viginti annos, quod Cantabricum appellatur, a Cantabris populis, in quo bello Numantia suas ostentauit vires. Nam duces quosdam superauit, & triginta millia Romanorum illic cæsa sunt a quatuor millibus hostium. Cæterum quod Diodorus Siculus de bellica Hispanorum virtute scripsit, omittendũ non est. Iberi quondam, inquit, Celtæq; pro agris bello certantes, pace demũ constituta communicataq; inuicem patria, cum mutua connubia permisissent, dicuntur harum rerum communione id nomen sortiti. Duæ igitur robustæ nationes in patria fertili coniunctæ effecere, vt magnum esset Celtiberorũ nomen. Non enim equites modo, sed & pedites aptos bello, robore, malorumq; tolerantia cæteris excellentiores habent. Breui vtuntur veste ac nigra, lanam habente similem caprarũ pilis. Armantur Celtiberorum quidam scutis leuibus, alii rotundis vmbonib. magnitudine clypei. Cruribus ocreas ex pilis factas aduoluunt. Galeas ferunt æreas cristatas palmis. Gladios insuper ex ferro puro ad palmi mensuram, quibus in conferta vtuntur pugna. Ferrũ suo more ad conficienda arma præparant. Nam ferreas laminas in terram abscondentes ibi tam diu esse sinunt, quoad debiliore parte ferrugine absumpta, validior supersit. ex eo tum enses fortissimos, tũ cætera ad bellũ usum arma necessaria componunt. Hoc pacto fabricata cædunt omnia, vt nec scutum, nec galea, nec quid aliud eis obsistat. Duobus gladiis fulti cum equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliunt, & pedestrem adiuuant pugnam. Mirabilis apud eos viget consuetudo. Nam cum munditia semper elegantes existat, vnain re videntur immũdi & spurcitæ pleni. Vniuersum siquidem corpus lauant vrina, dentesq; fricant, hanc optimam corporis curam existimantes (quod etsi vituperat Diodorus, ego tamen laudo. Magna siquidem vis inest vrinæ, quæ multis mor-

morbis medetur, ut philosophi dicunt & medici) Erga nefarios homines atque hostes, crudeles sunt: cum aduenis autem humani atque hospitales. Aduenientes externos benigne hospitio recipiunt, adeo ut æmulatione quadam inuicem pro illorum honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicosque deorum esse putant. Nutriuntur affluenter variis carnibus, potum ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt mercatorum opera aduectum. Ex propinquis gentibus gratior est eis Vaccæorum natio. Hi enim annis singulis sortitos inter se agros colunt, fructusque cum cæteris communicant, cuique sua portione præbita. Quod si quis agricolæ quid abstulerit, euestigio multatur morte. Celtiberorum fortissimi habentur qui appellantur Lusitani, peltas in bello paruas ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habent. His in bello ea agilitate utuntur, ut & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis hamatisque utuntur, que longe iaciunt & summa arte. In acie diutius perseverant mobili corpore leuique, ut facile & fugiant hostem & insequantur. In perferendis periculis superantur a Celtiberis. In pace autem choreas leui saltu exercent quadam crurum agilitate. Bella ad numerum aggrediuntur. Iberi Lusitanique ætate integra præsertim inopia oppressi, qui robore præstant & audacia, in montibus asperis diuersisque per Iberiam locis latronum more leui armatura agilique corpore veloces discunt, populatisque agris ad montes veluti tutam patriam, cum locorum asperitate nullus eo exercitus adire possit, confugiunt. Aduersus eos profecti cum exercitu sæpe Romani eorum audaciam represserunt, prædam autem & latrocinia nequaquam tollere potuerunt. Titus etiam Liuius Hispanos hoc modo commendauit, scribens: prima luce (inquit) sub iugo montis prælium fuit, quo interclusam a suis leuem armaturam (facile etenim numero aliquantum præstabant) Romani superassent, nisi Hispanorum cohors ad ipsum remissa ab Hannibale peruenisset. Ea montibus assuetior, & ad concursum inter saxa rupesque aptior ac leuior, cum velocitate corporum, tum armorum habitu campestem hostem grauem armis statariumque pugnae genere facile elusit. Ita haudquaquam pari certamine digressi Hispani fere omnes incolumes, Romani aliquot suis amissis in castra contenderunt. Idem Liuius in oppugnatione Capuæ scripsit: Hannibal locum difficiliorem Hispanis assignauit. Idem scribit: Hispania non quam Italia modo, sed quam vlla pars terrarum bello reparando aptior est locorum hominumque ingeniiis. Itaque ergo prima Romanis inita prouinciarum quæ quidem continentis sint, postrema omnium nostra demum ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est. Strabo quoque de Gallorum & Hispanorum pugnandi virtute scribens, sic primum de Gallis refert: Quam obrem eorum facilius desolationes euenire contingit, cum gregatim inferantur, & totus simul exercitus ex vniuersis excitetur habitaculis, cum ab aliis validioribus eiiciantur. Hos Romani minori negotio, quam Hispanos subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes, nouissime finierunt: illos autem medio in tempore cunctos debellauerunt penitus, qui intra Rhenum Pyrenæosque montes iacent. Nam qui gregatim totis copiis irruebant, gregatim simul debellabantur. Hispani vero prælia partiti, vires, uti depositum, seruabant, alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandi more belligerantes. Hispanorum porro fuit olim hostem punctim magis adoriri quam cæsim, ideoque gladiis breuibus utebantur. Quibus, ut scribit Philarchus, micrologia propria fuit, qui res vel minimas plurimifaciebant, & avaritiæ studio semel tantum die cibum capiunt. Sunt, inquit, & hydropotæ, & in tam auido ingenio vestibis tamen amiciuntur vel preciosissimis. Artemidorus autor est, mulieribus Hispanis monilia ferrea gestare consuetum, e quibus in verticem surrectos coruos itidem ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde velum umbellæ vicem præstet defendendo soli. Mundus hic summe illis preciosus. Apicem aliæ pedali mensu protoilunt, comamque apte circumnectunt, galearico atrii coloris superiecto. Hæc nos apud Astures & Cantabros sæpe vidimus, risum vix comprimentes. Cum autem gererentur in Cantabrica res, filios ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt. Quin & puer cum parentes com-

pediti afferuarentur & germani, confodit omnes. Mulieribus & illud proprium, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ viris ipsarū vice decumbentibus administrant. Infantem editum in fluminum abluunt ripis. Cantabros ferunt iuris hostium factos ac patibulo affixos, in tanta supplicii diritate nihilominus perinde ac gestientes Pæana concinere. Inspectis humanis extis futura coniectant. Dextras captiuorum præcisas numinib. obtulisse pium illis præcipue. Hydropotæ imprimis, id est aquæ potores, qui montana incolunt, fronte mitris culta pugnam ineunt. Ægrotos producūt, vt a prætereuntibus quos eiusmodi quippiā infestari, aliquid salutaris opis afferatur. Huiusmodi moribus quondā vixisse ferunt, Callicos, Astures, & Cantabros, & cæteros vsq; ad Pyrenæa iuga morātes. Lusitanos, inquit Strabo, scrutatores, veloces, agiles, versatiles esse fama est. Scutum duum pedum ad latitudinem gestant curuū, ad anteriora prospectans, loris dependens, cui neq; fibula, neq; ansa vlla est. Gladiolus autē pugio lateri adhæret. Plurimi lineos thoraces habent, per pauciloricis vtuntur, aut cristatis cassidibus, nōnulli neruatis galeis. Peditibus ocreæ adsunt, vnusquisq; plura fert iacula. Quidam vtuntur & hastilibus, quib. cuspides sunt æreæ. Vnicus illis est cibus, mundus quidē ac simplex, montes præsertim incolentib. Aquarum potores & humi cubitores, longas, vt femina, inferius diffundunt comas. Hirco maxime vescuntur, quē & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Gymnica etiam conficiunt certamina, armis exercent ludos, & equis, & cestibus, & cursibus, & tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Montani homines duabus anni partibus querna vescuntur glande. Quam cum siccauerint, frangunt, molunt, panes cōficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino. Pro oleo butyrū vsurpant. Sedentes cœnant, inter potandū ducto ad tibiam vel tubam choro saltant inflexis exultantes pollicib.

De veterum Hispanorum constantia & fidelitate.

DE bellica Hispanorum virtute, moribus, & ingeniis loquuti, de fide atq; constantia pauca referemus. Quæ quidem duæ virtutes cum in aliis multis Hispanis, tum vero in Saguntinorū animis admirabiles fuere. Qui quidem, vt fidem seruant, crudelissimam subire mortem maluerunt, quam a Romanis deficere. De quib. Lucius Florus hoc modo gemendo conscripsit: In causa belli Carthaginensibus cōtra Romanos Saguntus delata est, Hispaniæ ciuitas & opulenta & fidei erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum, quam Hannibal, causas nouorum motuum quærens, & suis & ipsorum manibus euertit, vt Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est. Itaq; ad auditum socij ciuitatis obsidiū, memores icti cum Pœnis quoq; fœderis, non statim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo queri malunt, interim nouem iam mensib. fessi Saguntini fame, machinis, ferro, & igne, versa deniq; in rabiem fide, immanem in foro excitant rogam, tum desuper se suosq; cum opibus suis ferro & igne corrumpunt. Quod & Valerius Maximus hoc modo meminit: Post duorum in Hispania Scipionum, totidemq; Romani sanguinis exercituum miserabilem stragē, Saguntini victricibus Hannibalis armis intra mœnia vrbs suæ cōpulsi, cū vim Punicam vltterius nequirent arcere, collatis in forum quæ vniciq; erant charissima, atq; vndiq; circumdatis accensisq; ignis nutrimentis, ne a societate nostra deficerent, publico & communi rogo semetipsi superiecerunt. Silius etiam Italicus Saguntinorum nobilissimas animas commendans hoc modo cecinit:

*At vos sydereæ, quas nulla equauerit etas,
Ite decus terrarum, animæ, venerabile vulgus,
Elysium & castas sedes decorate piorum.
Quis vero non equa dedit victoria nomen
Audite o gentes, neurumpite fœdera pacis,
Nec regnis postferite fidem.*

Cæterum qui Saguntinorum erga Romanos fidem cognoscere velit, Liuium legat ex eo loco, vbi sic incipit: Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos Carthaginensium erant. Probatum Hispanorum fides & Iulii Cæsaris iudicio, qui cum totum terrarū orbem subegisset, Romam reuersus suæ salutis causa Hispanorum custodes

custodes elegit. Quos cum dimisisset fide Romanorum fretus, paulo post occisus est. Qua de re Suetonius meminit. Augustus etiam Cæsar in sui custodiam Calaguritanos elegit, quod idem Suetonius in Octauiani vita commemorat.

De veterum Hispanorum lingua.

PRIMIS totius Hispaniæ cultoribus & indigenis vsque ad aduentum Carthaginiensium & Romanorum, qui tunc omnes Latine loquebantur, eam linguam fuisse quidam autumant qua nunc Vascones vtuntur & Cantabri, qui tot sæculis & temporum varietatibus, neq; linguam, neq; mores, neq; corporis cultus vnquã mutauere. Cæterum genus illud sermonis Hispani initium habuisse credendum est, non ab Iberis, nõ a Sagis, nec a Phœnicibus, quos in Hispaniam quondam venisse quidam scripserunt, sed a primis illis Hispaniæ cultoribus quos linguarum diuersitas a patriæ sedibus exulare coegit. Quisquis igitur ille fuerit qui in Hispani orbem e turre Babylonica se primum contulit, isdem profecto vnum secum attulit e septuaginta duobus idioma, quæ in illius nouæ ciuitatis erectione Deus Optimus Maximus turrim construentibus impartiuit. Quod cum in reliquis Hispaniæ partibus ob aduentitias gentes immutatum fuerit, aut corruptum, apud Vascones tamen & Cantabros eandem illius idiomatis formam absq; mutatione vlla perseuerasse, indicio est regionum illarum veluti solitudo, ac nulla cum exteris nationibus vel consuetudo, vel commercium: quæ duo maxime solent, vt supra diximus, linguam simul cum moribus immutare. Quattuor siquidem sunt hominum species in Hispania, duntaxat indigenarum, nulliusque gentis externæ participantium, Galleci scilicet, Cantabri, Vascones, & Asturiarum montani populi, quibuscum neq; Græci, neque Iudæi, neque Carthaginenses, aut Romani, aliæue gentes externæ commercium habuere. Cuius rei causam inde, ni fallor, augurari licebit, quod harum regionum incolæ sic semper fuerunt bellacissimi, atque hoc tempore, vel quod Imperatores de hisce regionibus victoriam reportantes (si qui tamen fuerunt) apud easdem ob locorum asperitatem, gentisque mores indomitæ, diutius commorari noluerunt. Quod si nostra hæc de origine Hispani sermonis opinio quibusdam lectoribus obscura videbitur & minus probabilis, vna tamen similima in re fiet quam verissima. Videmus enim Granatæ regni populos barbaricæ gentis a Catholicis principibus deuictos, Christianorum consuetudine atq; conuictu linguam nostram quam vulgo Castellanam vocamus, iam omnes didicisse, sibiq; propriam, vernaculam & natiuam oblitos penitus: qui vero montes asperos & inaccessibiles, quos Alpuxarras appellant, incolunt, suis moribus & lingua vti. Idem igitur & Cantabris & Vasconibus accidisse, qui in Hispaniæ præliis ac tumultibus ad regiones asperitate locorum haud summe cognitatas recesserunt, minime mirum fuerit. Vnum interim fatebor ingenue, antiquum illud Hispanorum idioma quod integrum vsque ad hæc fere tempora mansit & incorruptum, ætate nostra plurimum esse etiam apud Cantabros deformatum, ob communem iam illorum cum exteris nationibus consuetudinem. Est itaque, vt vel summis, quod aiunt, labiis antiquæ illius Hispaniæ linguæ gustatiunculam attingamus, eiusdem idiomatis proprium in compluribus dictionibus singularem numerum in a literam, pluralem vero in ac desinere, vt Lurra singulari pro terra, & Lurrac numero plurali pro terris: tametsi genus hoc loquendi nonnulli opinantur non aliunde aduentum fuisse, sed indigenarum, hoc est, non a gentibus aduentitiis Hispanos doctos fuisse, sed a natura. Cuius sermonis exempla quædam ponere placuit. Vocant itaque Vascones cœlum, cerúa: terram, lurra: solem, egúzquia: lunam, irar-guia: stellam, izarra: nubem, odéya: panem, oguia: vinum, ardáoa: carnem, araguia: maritum, senarra: flumen, ibaya: bibo, edatendõt: lego, iracúr tendot: domum, echea: villam, vria: lectum, ocea: interulam, alcandórea: senem, zarra: album, zuria: nigrum, belza: rubrum, gorria: piscem, arraya: amare, oneréxtea: dormio, lonazà: video, bacúst: hominem, guizona: mulierem emaztéa: filium, seméa: filiam, alauéa: patrem, aytéa: matrem, améa: fratrem, anagéa: sororem, arreuéa:

corpus, gorpuzà: ignem, suà: formosum, ederrà: comedere, ian: curro, laster eguitendòt. Habent etiam numerandi modum dicentes, vnum, bat: duo, bi: tria, irù: quatuor, laù: quinque, boft: sex, sey: septem, zazpi: octo, zorzi: nouem, vedrazì: decem, amarr: viginti, oguèy: triginta, oguèytamar: quadraginta, berroguèy: quinquaginta, berroguèytamar: sexaginta, yruroguèy: septuaginta, iruroguèytamar: octoginta, lauroguèy: nonaginta, lauroguèytamar: centum, eun.

LVCII MARINEI SICVLI

LI DE REBUS HISPANICIS

LIBER V.

De laudibus quas Hispani nostri temporis in officio militari meruerunt.

SCRIPSIMVS hæc de veterum Hispanorum moribus & ratione viuendi: reliquum est igitur vt aliquid de præsentibus breuiter attingamus. Nam si res in bello gestas ab Hispanis nostri temporis, aliaque præclara facinora stilo prosequi vellemus, nimirum maiora volumina cõficerem, quam Liuius atque alii multi, vel Latini, vel Græci scriptores de Romanorum rebus gestis conscripsere. Siquidem neque Crispus alter, neq; Valerius Maximus, aut Suetonius, qui paucis verbis multa magnaue perstrinxerunt, Hispanorù nostri sæculi virtutes egregias & res memorabiles, non dico modicis, sed ne maximis quidem voluminibus comprehenderent. Quos enim scriptores non defatigarent, quos poetas non deterrerent, cuius ingenium scælix quamlibet & facundum non superarent numerus & magnitudo rerum quas Hispani viri admodum fortes ætate nostra domi forisque gesserunt admirabiles? Aut quis Hispaniæ duces magnanimos, quis inuictissimos equites & fortissimos milites quos in bello Granatenfi contra Mauros acerrimos hostes animosissime pugnantes vidimus, enumerauerit, aut meritis laudibus prosequetur? Qui profecto de bellatis ferocissimis hostibus magnos triumphos, & ingentes laudes, famamque gloriosam meruerunt. Quas deinde victorias in Italia magnaq; Græcia de pugnacissimis Gallis habuere? Sunt enim semperque fuerunt Hispani natura bellaces, qui vel a teneris annis armis libentius & equis student, quam cæteris artibus & officiis. Quapropter cum Franciscus Rex Gallorum per Hispaniam proficisceretur, & adolescentulos impubes ensibus præinctos aspexisset: O scælix, inquit, Hispania, quæ viros parit & nutrit armatos. Expertus enim fuerat Hispanorum vires & inuictissimos animos, quos armorum splendor vsusq; delectat, & tubarum sonitus acuit & vehementer accendit. Quare meo quidem & aliorum iudicio mortales omnes Hispani bellica virtute præcedunt: quippe qui non modo viribus corporis & agilitate plurimum valent, sed etiam animi fortitudine, laborum famisque toleratia, atque prudentissimis consiliis quibus optimi duces vti solent, maxime pollent.

De Hispanorum ingenijs ad literas capeffendas.

SVNT Hispani præterea ad literas aliasque res & mechanicas artes capeffendas idonei promptiq; qui facile mechanicas artes & liberales addiscunt, & magnas ingenii dotes & altas animi virtutes exercent: quorum tamen pleriq; vix quoram partem rerum quas ad imitandum sibi proposuerunt, consequuti, falsam sibi scientiæ persuasionem induunt, & lucri cupiditate capti, alii sibi populi regumque gratiam conciliant, & mortuorum fiunt hæredes: alii calumniose stultorum lites controuersiasque differentes magnam pecuniarum summam venantur: alii hominum vitæ necisque sese dominos constituunt, & fiunt non solum bonorum, sed e-

sed etiam animarum negociatores. Qui quoniam non, ut scientiam adipiscantur, dant operam literis, sed utilitatis amore flagrant, etsi pecuniarum diuites sunt, pauperrimi tamen moriuntur. Siquidem statim veniunt in obliuionem, & eorum nomina cum vita simul extinguuntur: tamen si cupiditas hæc humanarum rerum, & amor cæcus habendi ubiq; terrarum communis est. Sed ad Hispanos redeo, quorum qui sese literarum studiis applicant, & non quæstus, sed scientiæ causa quam cœperunt ire viam pergunt, indies altius euolantes, cœlum scandunt, & morientes se vixisse laborum suorum monumentis quæ sunt immortalia, testimonium relinquunt. Nos autem talium virorum quosdam non solum præteritorum, sed etiam nunc viuentium, quos vel consuetudine, vel suis operibus fama que cognouimus, in alio loco nominatim recensebimus.

De Hispanorum urbanitate & diligentia in educandis liberis.

PROBANTUR Hispanorum mores & urbanitas, & in liberis educandis probitas & diligentia, quæ quidem maxima est virtus. Siquidem liberis priusquam nascantur, nutrices prospiciunt, & pædagogos moribus & urbanitate probatos, quod non tam bene fit apud alias gentes. Quapropter Hispanorum mores & virtutes egregias, optimamque consuetudinem Gallorum Rex expertus, ex Hispania discedens, ubi filios obsides relinquebat, eos tristes & quasi flentes hoc modo consolabatur: Ego filii charissimi vos in Hispaniam venisse non moleste fero, sed magnas Deo gratias ago. Siquidem vos non ut obsides apud hostes barbaros relinquo, sed cum Hispaniæ principibus consanguineis nostris, & nobilissimis equitibus, ut eorum mores addiscatis & urbanitatem. Quibus quidem Hispani sine dubio reliquos omnes longe præstant. Nouimus in multis Hispaniæ viris, & nonnullis etiam mulieribus, meritoque laudauimus admirabilem patientiæ virtutem, simulationem quandã ac dissimulationem. Quæ quidem suo loco & tempore summa est prudētia, præsertim si vel necessitatis causa fiat, vel honoris.

De lingua qua nunc vtuntur Hispani.

SERMO vero quo nunc vtuntur Hispani, Latinus est, quem a Romanis acceperunt, ideoque Romanciũ vocant, qui propter aduentum Barbarorũ aliquantulũ degenerauit a lingua Latina. Quod si neque Gothi neq; Mauri, Barbarę gentes, in Hispaniam venissent, tam Latinus esset nunc Hispanorum sermo, quam fuit Romanorum tempore Marci Tullii. Cæterum lingua hæc quæ nunc etiam Castellana vocatur, in Bætica prouincia totaque Lusitania, id est, a Gadibus vsque ad ciuitatem Burgensem & Cæsaraugustam, multo est elegantior, multoque copiosior. Cuius rei causam esse arbitror, vel quod in hac regione quæ fertiliorem Hispaniæ partem mediumque fere continet, plures Romanorum coloniæ fuerunt, quam in aliis Hispaniæ partibus: vel quod in ciuitatibus & populis huius regionis, Hispaniæ principes, multique nobiles, qui magis ornate loquuntur quam cæteri, frequentius commorantur quam in aliis: vel ratione climatis, quo pars illa tegitur Hispaniæ quam diximus, sub cuius sydere terra fertilior est & clariora nascuntur ingenia. Hispanorum autem linguam quam Romanã esse diximus, Græcæ quoque participem fuisse quibusdam vocabulis quibus adhuc vtuntur Hispani, facile probabimus. Siquidem loquacem hominem quẽ Græci pampharron vocãt, Hispani pampharronem dicunt, & toma Græci dicunt, & Hispani, pro accipe vel posside. Pason Græci dicũt, & Hispani paso, pro siste vel mane. Item cara quod Græce caput significat. Camis Græce dicitur, quam Hispani camam vocant. Tios Græce & Hispani rio. Reo Græce, & Hispano rio. Artos Græce dicitur quod significat panem, & inde Artesam dicunt Hispani, in qua panis conficitur. Camarã dicunt Hispani Græciq; quæ significat fornicem. Vtuntur Hispani præterea, en, præpositione Græca pro, in, Latina. Fungus etiam dicitur a Græcis & Latinis, quo vocabulo vtuntur Hispani, & tumorẽ significat. Multa præterea nobis occurrũt huiusmodi

vocabula, quæ, ne fastidio sint lectoribus, prætermittimus. Verum enim vero vocabula hæc Græca quibus nunc vtuntur Hispani, nõ a Græcis, vt opinor, sed a Romanis acceperunt, qui Græcorum consuetudine linguam quoque Græcam callebant. Qui venientes in Hispaniam & in ea commorantes, Hispanos vtramque linguam docuere, Latinam præsertim, quam postea, vt supra diximus, gentes Barbaræ deprauarunt: quæ tamen non adeo deformari potuit, vt non sit magis Latina & Romano sermoni propinquior quàm cæteræ linguæ quæ sunt a Latina corruptæ, & elegantior ac facundior omnibus, exceptis Græca & Latina. Legimus enim nonnullas epistolas Hispano sermone scriptas esse Latinas, in quibus nomina & verba Latina sunt omnia. Ideoque Romanum sermonem, qui male pronunciant, 10 Romancium vocant.

De Hispanorum sobrietate & aliis virtutibus.

ADMIRABILIS est Hispanorum fere hominum virtus magna; laude digna sobrietas, quibus cū quinquaginta fere annos commorati, ne vnū quidem vidimus hominem temulentum, sed viros complures hydropotas & plerisque; fæminas abstemias cognouimus. Ex quo nostra illa fulcitur opinio, Hispanos a Romanis originem habuisse, quibus olim lege sancitum erat, ne mulieres vinū sub pœna capitis degustarent. Illud vero prætermittendū non est, quod animaduertimus, Hispanorum scilicet plerosque circa corporis cultum nimis esse studiosos, quippe 20 qui vestes aliaque corporis ornamenta liberalius ac profusius emūt, quàm victum vel res alias quamlibet necessarias. Quam quidem rem et si Stoicidæ nonnulli vituperant, nos tamen laudamus, in diuitibus præsertim, si nõ ambitionis, sed honoris & liberalitatis causa faciunt. Placent igitur nobis Hispanorum mores, satisfaciunt ingenia, & probantur habitus. Quapropter Hispanorum consuetudinem quærimus & viuendi ordinem sequimur, qui non minori studio rebus diuinis incumbunt, & animarum suarum saluti prospiciunt, quam diuitiis & voluptatibus oblectantur. Enimuero magna nunc est Hispanorū religio, magnus dei timor & cultus, magna sacerdotibus animarum cura, qui non solum rem diuinam omniaque sacrorū mysteria solenniter celebrant, sed etiam populos sibi commissos concionibus & exemplis diligenter instruunt. Homines præterea non modo nobiles & literati, verum etiam plebei & indocti præceptis ecclesiæ Christi; mādatis obedientissime seruiūt: quorum quidem alii saltem semel in anno, alii bis, nonnulli ter, multi quater, & plerique non modo senes, sed etiam iuuenes adolescentisque; decies, singulisque mensibus sese vel suis parochis, vel aliis sacerdotibus detegunt. Quare meo quidē iudicio in orbe toto terrarum nulla gens est hodie Hispana, vt ita dicam, Christianior. Cuius quidem rei Ferdināus & Helisabella catholici principes causa fuere, qui præteritorum regum negligentia plerosque Hispaniæ populos in luxuriam & omne maleficiorum genus lapsos, suæ virtutis exemplo iustitiam cæterasque virtutes exercentes ad suum timorem, ad reuerentiam legum, ad dei cognitionem v- 40 sumque bene viuendi reduxerunt. Quos etiam maleficiis assuetos, raptores, superbos, crudeles, sacrilegos, & prophanos, non solum iustitiæ iugum subire & rationi parere compulerunt, sed etiam probos, continentes, modestos, humiles, & religiosos effecerunt. Tantum quippe valet bonorum principum virtus. Tales enim populi fieri solent, qualis est princeps sub cuius imperio reguntur. Eius namque mores siue bonos, siue malos, imitantur. A Catholicis itaque principibus Hispaniæ populi sanctis legibus instituti, bonisque moribus informati, christianissime viuūt: quippe qui iustitiam metuunt, ecclesiæ præceptis obediunt, diuinis officiis adsunt, conciones audiunt, sacerdotes venerantur, maioribus cedunt, proximos diligunt, amicos colunt, nocent nemini, consolantur afflictos, inopes adiuuant, viam demonstrant errantibus, peccantes admonent, pœnitentibus ignoscunt, fidem seruant, studiosos amant, improbos odio habent. Quapropter apud Hispanos ego vitā agere malo, quam apud alios. Tenet enim me secum maximeque delectat Hispanorum mos egregius, vrbinitas singularis, & nobilissima consuetudo, non solum equitum, sacerdotum, & ciuium, sed etiam paganorum & agricolarum. 50

De sanctis & martyribus Hispania.

INVITABUNT lectores, religiosos præsertim deuotosque Christianos qui contemplatiuam vitam agunt, sanctorum martyrumque virtutes, sanctissimi mores, exempla; proficua, & opus nostrum gratius facient & illustrius. Legât igitur Hispaniæ sanctos & martyres diligentissime sacerdotes, & eorum exempla imitetur & vitam. Doceant etiam præceptores suos discipulos sanctissimas lectiones. Studeant & concionatores sanctorum perutilibus exemplis, & in suis pulpitis auditores instruant.

De sancto Vincentio martyre.

EVIT & Vincentius alter Hispanus, vir sanctissimus, inuictissimus, & constantissimus martyr, Sixti Papæ discipulus, & diui Laurentii martyris scientia & virtute præstantissimus, qui (vt quidam volunt) apud Abilam ciuitatem Lusitanæ prouinciæ martyrium pertulit acerbissimum. Alii autem apud Valentiam patriam simul cum Valerio ipsius vrbis Episcopo a Deciano prouinciæ præside martyrium passum diuum Vincentium ferunt. Sunt etiam qui patria non Valentinum, sed Osca fuisse velint. Cuius deniq; martyrium omnium fere martyrum pœnas & cruciatus superauit. Summa enim pœna carceris, famis inopia, catenarum stridore, manibus, collo, ceruicibus ferri pondera sustinens, per omnes corporis artus mortalia supplicia pateretur. Quod diuus Augustinus summo cum stupore miratus his verbis ostendit: Magnum & admirandum spectaculum noster animus cepit, nec immanissimam & perniciosissimam, sicut solent in theatris quaruncumq; nugarum, sed plane vtilissimam & fructuosissimam voluptatem oculis interioribus hausimus, cum beati Vincētii passio legeretur. Terret, inquit, videre inuictam martyris animam contra insidias antiqui hostis, contra sæuitiam imperii Deciani, contra dolores mortis, carnis acerrima conflictatione certantem, & in exilio diu cuncta superantem. Nam Decianus ipse sanctissimum hominem in eculeo primum leuatum, toto corpore distendi iussit, distentumque diuersis vulneribus cruciari, cruciatum etiam pectinibus lacerari, & carnifices ad crudelius sæuendum verberibus fecit vrgeri. Eiusdem deinde corpus in craticula positum cum vncinis ferreis aperiri, & ardentes laminas infigi ac sale ignito aspergi, laceratum in teterrimo carcere fecit includi, ibique testas acutissimas congeri, in lignoque pedes eius affigi, & sine humano solatio derelinqui. Eaque supplicia multoque maiora diuum Vincentium præstantissime fortissimeq; vincentem diuus Augustinus admiratus alibi sic dicebat: Beatus Vincentius vere Vincentius fuit, quia fortissime omnia mortis pericula vicit. Vicit, inquam, in verbis, vicit in pœnis, vicit in confessione, vicit in tribulatione, vicit exustus, vicit summersus, vicit viuus, vicit & mortuus. Quia eo mortuo, vt eius sacra habet historia, angelos ei dixisse ferunt: Agnosce o Vincenti, quia pro cuius nomine viriliter decertasti, ipse tibi coronam præparatam feruat in coelis, quate victorem fecit in pœnis. Eiusque passionem nobilemque triumphum Petrus Ransanus Panormita & vates, luculentissimis versibus quos Romæ Panormique legimus, expressit. Diuus Augustinus præterea huius sanctissimi martyris præconium quanto sit honore excipiendum, multis sermonibus demonstrauit. Eius autem celebre festum meritiissime celebramus, cuius nomen cum apud omnes Christianos, tum vero apud Hispanos præcipue colitur.

De diuo Laurentio martyre.

SVBNECTENDVS est Vincentio Laurentius. Hunc enim cum illo si compares, vter eorum plus laudis & gloriæ meruerit, facile iudicare non possis. Pari namq; scientia, doctrina, paciētia, fortitudine, martyrio, fide, morte deniq; florere. Laurentius. n. Sixti Pontificis archidiaconus & adoptionis filius, Romæ via Tiburtina, præsidēte Decio, post multa virtutum insignia, & plurima tormētorū genera, id est,

carceris, verberum, & laminarum ardentium exustionem, ad vltimum quarto Idus Augusti in craticula ferrea crudelissime affatus, martyrium constantissime compleuit. Hunc nonnulli cuiusdam Hispaniæ ducis filium fuisse ferunt, quem dæmon infantulum e cunis in nemus asportauerat, sed beatus Sixtus Pontifex cum in eadem prouincia prædicaret, sub quadam arbore lauro diuinitus inuenienseum, Laurentium vocauit, & diligenti cura nutriti ac edoceri iussit, quem adultum secum vna cum Vincentio Romam perduxit. Vbi postea factus Pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaque simul & Vincentius Christi fortissimi duces pro Christiana fide strenuissime militantes & Hispaniæ laudis plurimum tribuerunt, & in cœlis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autem Laurentius ab Hypolito Romano patricio clarissimo sepultus, qui & ipse a Deciano comprehensus quod Christianus esset, diu atque acriter cæditur, & cum idolis sacrificare nollet, iterum tam diu fustibus cæsus est ad defatigationem cædētium. Sed cum iterum nō acquiesceret, Decianus iracundia percitus atque plenus Valeriano Præfecto præcepit, vt exquisita omni eius facultate eum crudeli examinatione interficeret. Qui iussa complens Imperatoris, primo omnem ipsius familiam in conspectu eius morte capitis affecit, deinde ipsum ligatis pedibus ad caudam indomitorum equorum per carduos ac tribulos crudeliter distrahi tandiu iussit, donec spiritum emisit. quo defuncto nocte illa Iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta simul cum feruorum suorum corporibus sepeliuit extra portæ Tiburtinæ muros idibus Augusti, quo die eorum natale colitur.

De diuo Illesonso.

ET si permultæ Hispaniæ vrbes merito sanctis suis illustrantur, Toletana tamē clarissima ciuitas Illesonsi gloriosissimi meritis innumeris maiorem in modū gloriari potest. Huius nanque sancti parentes Toletani ciues, & generis nobilitate, & morum vitæque sanctitate maxime florere. Pater enim nomine Stephanus assidue munera pauperibus erogauit, mater vero Lucia nomine, dies continuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam virginem Dei genitricem semper impendit, orauitque vt sibi tandem proles nasceretur. Cui quiescenti Maria virgo visibiliter apparuit, dixitque: Lucia tibi filium prænūcio nasciturum, qui magnam Hispanis omnibus lucem asferet. Quæ cum hæc dixisset, summo splendore refulgens ab illius oculis euauit. Concepit itaque deinde Lucia sanctissima mulier, & filium peperit Illesonsum, cuius vitam quam sanctissime semper egit, enarrare longum esset. Eam itaque & omnia quæ de huius sancti mirabilibus dici possent, prætermitto, cū præsertim a multis aliis plene scripta fuerint. Cæterum cum adolescentiam disciplinis & rebus sacris impendisset, postea Eugenio in Toleti Archiepiscopatu succedens in eo vitam sanctissime finiuit, qui propter suam erga virginem Dei genitricem contemplationem, dicitur & sine dubio creditur, ab ea vestem candidam rem diuinam celebraturus accepisse in ecclesia Toletana, vbi nunc extat altare in quo celebrauit.

De sancta Leocadia Toletana.

LEOCADIA quoque virgo celeberrima Toleti orta fuisse perhibetur, quæ propter sanctissimos eius mores & Christi cultum, cui feruentissime seruiebat, a Deciano Hispaniæ præfecto tanquam Christiana capitur, & apud urbem Toletanam carceri mancipatur. Vbi cum grauissimos beatæ Eulaliæ & reliquorum martyrum cruciatus audisset, positus in oratione genibus quinto idus Decembris impollutum deo reddidit spiritum. Sunt qui dicunt Leocadium a crudelissimis Deciani satellitibus ab altis vrbs Toletanæ mœnibus fuisse præcipitatum, vsque ad locum vbi nunc eius ecclesia colitur extra urbem. De cuius vita & morte plures etiam scripserunt.

De sancto

De sancto Martiale & sancta Nona.

SANCTVS Martiel & sancta Nona ciues Legionis fuerunt, & genere nobiles, qui filios habuerunt numero duodecim, Christianæ religionis cultores sanctissimos, quorum vndecim cum patre Martiale vno die martyrium passi fuerunt acerbissimum. Quos cum sancta Nona vidisset extinctos, vnicum filium paruulum brachiis complexa, flexis genibus, & multis perfusa lachrymis, Deum orauit, vt eam cum filio a vitæ periculis eriperet. Et cum hoc dixisset, repente lacus exortus est, qui statim matrem cum filio diuinitus absorbit, cuius aquam bibentes infirmi sanantur. Vbi Legionensis ciuitas circa lacum templum ædificauit, quod sanctæ Nonæ dicitur. De sanctis autem martyribus, Martielis & Nonæ filiis, alibi scripsimus.

De Eulalia virgine & martyre.

EVLALIA virgo ac martyr sanctissima, natione Barcinonensis, in Emerita Augusta ciuitate olim florentissima, pro Christi fide & confessione Deciani prouinciæ præsidis iussu primo eculeo suspensa & exungulata, demum cum argentes ad vtrumque latus laminæ admotæ fuissent, igne hausto quarto idus Decembris Deo spiritum reddidit.

De sancta Florentina.

ADIICIAM his diuam Florentinam, Isidori, Fulgentii, & Leandri, aliorumque sanctorum florentissimam beatissimamque sororem, quæ non minus Hispaniam atque parentes ipsa, quam omnes sanctissimi fratres decorarunt. Seuerianum autem Torturamque Carthaginis nouæ duces, istorum sanctorum parentes, qui tales progenere liberos, si quis quoque sanctos appellauerit, nūquam quidem mihi non bene dixisse iudicabitur. Huiusmodi enim fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis dubitet? Sed, vt ad rem redeam, hæc sanctissima virgo cum vitam ageret sanctissimam, monasteriis quadraginta præficiuntur, in quibus mille virgines vitam agebant deuotissime deo famulantes. Demum Iustiniani temporibus a vita discedens, sanctorum numero relata est.

De sancto Turibio Astoricæ episcopo.

DIVVS autem Turibius innumeris claruit miraculis, & Christianam religionem ac fidem catholicam quam maxime iuuit. Nam quum adolescens in Hierusalem profectus esset, ibi annos fere quinque vitam egit sanctissimam. Mox autem ab angelo monitus, in Hispaniam multis cum reliquiis sanctorum atque Dei Optimi Maximi reuersus, complures ob persecutionem sæuissimam titubantes ad Christi fidem hortatus est, cuius honor maximus Palentiæ celebratur.

De sancta Christeta & sancta Sabina.

LEGIMVS Christetam & Sabinam Christi martyres & Auilenses fuisse, & (vt nonnulli volunt) sancti Vincentii sorores, quæ vt Christi nomen sequerentur, acerbissimum martyrium passæ fuere, quarum memoriam & festum Auilenses ciues diligentissime concelebrant.

De diuo Petro cognomine Barcho.

DIVVS autem Petrus cognomento Barcho, cum post multa eius miracula vita functus inueniretur, inter Barchitanos & Auilenses orta contentione, an Barchitanus esset, an Auilensis, eum effossis oculis equæ imposuere. Quæ luminibus extinctis onus vehens sanctissimum, Auilam diui Petri natale solum diuinitus peruenit, vbi eius sancti memoria celebratur.

De sancto Victore martyre.

DIVI quoque Victoris martyrio mirum in modum gaudet Hispania. Hic enim in Ceresano natus oppido, adoleſcētiam literis & sacris diuinisque rebus impendit. In antro primo vitam egit asperam, quod ipse suis manibus effodit. Deinde vero Mauros patriam suam oppugnare angelo nunciante, & Christianos amouere & abducere a Christi cultu, prius occurrit, & Christianos omnes catholica retinuit in fide, & in hostes vehementer hortatus est. Quod cum Mauri animaduertissent, cum pœnis acerbissimis sustulerunt. Itaque martyrii corona donatus, a Christo in cœlestium numero aggregatus, sempiterno gaudio perfruitur.

De Engratia virgine & martyre.

ENGRATIA virgo & martyr sanctissima pro Christi religione & amore ardentissimo sequissimis pœnis & tormentis affecta, Christo animam reddidit, de cuius operibus & miraculis magna narratur historia, & Cæsaraugustæ solenniter celebratur.

De decem & octo martyribus.

EODEM autem tēpore quo Engratia martyrium passa est, duo etiam de viginti iuuenes nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus, qui simul omnes libentissime pro Christi amore mortem oppetere voluerunt. Decem autem & octo fuerunt, Hirsitius, Apodemius, Linxius, Successus, Faustus, Martianus, Urbanus, Publius, Matutinus, Cassianus, Felix, Ianuarius, Primitius, Quintilianus, Enotus, Cæcilianus, Frontonius, & Optatus.

De sancto Lauriano archiepiscopo Hispalensi.

LAURIANVS Hispalensis Archiepiscopus, vir sanctissimus, cum Hispali diuino cultui diligentissime seruiret, & Christianos ad augendam fidem catholicam animaret, Rex Hispaniæ temporis illius, nomine Totila, exitium ei parabat. Quam ob rem Laurianus per quietem angelum ita sibi dicentem audiuit: Surge Lauriane, & ab hac vrbe statim discedas. nam ciuitas hæc propter hostium Christianæ religionis tyrannidem sæuissima longissimaque peste vexabitur, & Hispania tota septem annos nullis irrigabitur pluuiis, & flumina fere omnia deficient. Quo audito Laurianus surgens Romam statim profectus est, vbi sanctissimus vir innumeris miraculis cognoscitur. Mox autem ab eodem angelo monitus vt in Hispaniam rediret, quia pro fide Christi martyrium pati eum oporteret, reuertens in itinere a Totilæ regis satellitibus capere obtruncatur, quod quidem caput abscissum manibus suis accepit. Quod cum satellites vidissent, metu perterriti ad Christi fidem conuersi, & baptismatis oleo peruncti, caput Lauriani flentes Hispalim detulerunt, & cum regi omnia quæ viderant retulissent, Rex quoque Christi nomen assumpsit, & huius sancti & aliorum templæ edificare præcepit.

De sancto Braulio Episcopo Cæsaraugustano.

REVERTOR nunc ad sanctorum familiam celeberrimam. Nam Severianus & Tortura coniuges & nouæ Carthaginis duces sex filios duasque filias progenerunt, qui, vt alibi diximus, Hispaniam totam & Christianam religionem summis laudibus extulerunt. Nam præter eos quos in Florentinæ sororis vita memorauimus, tres alii fratres fuere, Hermegildus scilicet martyr, Recaredus cuius opera plures homines ad fidem catholicam conuersi fuere, & Braulius Cæsaraugustanus Episcopus, quos tamen alii Leuigildi & Theodosiæ filios fuisse tradiderunt. Sunt etiam qui hos tres tribus aliis fratres patruales fuisse opinantur. Braulius autem, vt ad rem redeam, Episcopus Cæsaraugustæ ciuitatis electus est diuinitus. Nam cum ex multis quem eligerent, in plurimorum sapientum concilio hærent, subito flamma super Braulii caput omnibus visa est, quæ innoxia cœli con-

uexa petens, Braulium episcopatus dignitate decorandum cæterisque præferendum significauit. Episcopus igitur electus, religioni Christianæ multum profuit.

De sancto Fulgentio Episcopo Astigitano.

FVLGENTIUS primo Astigitano episcopatu, deinde Carthaginensi præfuit, qui quantum in utroque fructus fecerit, plures testantur. Cæterum cum Ariana hæresis Christianos a Dei cultu conaretur abducere, conuocato multorum Episcoporum & Hispanorum principum concilio apud Toletum, Fulgentius concionibus suis & miris operibus Arianos omnes fortiter oppressit, & Christianos qui a fide Christi non nihil erant alienati, summa prudentia & exemplis ad pristinum Dei cultum reduxit. Fuit autem vir eruditissimus, quippe qui linguam Hebræam, Græcam, Latinam, & Arabicam callebat. Demum cum annum ageret sextum & sexagesimum, conuocatis Leandro fratre Hispalensi Episcopo, & Laureano amicissimo Episcopo Gaditano, quem non secus ac fratrem diligebat, summa cum gloria Kalendis Ianuariis e vita migravit, cuius funus & a plurimis Episcopis & a Recaredo Rege honorificentissime celebratum est: corpus autem eius ex Carthagine noua Hispalim translatum est, & simul cum sancti Isidori sui fratris corpore sepultum.

De diuo Rege Ferdinando.

DIVVS quidem Ferdinandus Hispaniæ Rex non immerito inter sanctos annumerandus est. Summa enim sanctitate, miraculis innumeris, & moribus integerrimis admodum clauit, quippe qui Dei effigiem quam semper habebat apud se, deuotissime adorabat, summaque ueneratione celebrabat. Ab ea itaque quicquid & necessario & honeste petebat, facile semper assequabatur. Hoc igitur dei numine adiuuante, Hispali aliisque pluribus oppidis, fugatis Mauris, potitus est. Sic itaque de religione Christiana benemeritus, sanctissime moriens Hispali sepultus est, ubi semper & maxima & plurima miracula uisa fuere, quæ si quis fortescire uolet plene, eius historiam perlegat.

De sancto Valeriano Episcopo Cæsaraugustæ.

DIVVS etiam Valerianus Cæsaraugustanus Episcopus Diocletiani iussu simul cum diuo Vincentio martirium passus est acerbissimum, & cœlesti corona donatus a Christo. De quo etiam longa legitur historia.

De sancto Froylano Episcopo Legionensi.

LEGIMVS Froylanum Legionensem Pontificem virum fuisse sanctissimum, & Attilanum eius collegam dignissimum, qui Zamoræ ciuitatis episcopatum promeruit. Cæterum de Froylano multa narrat historia memoratu dignissima. Fuit autem tempore cuiusdam regis Alphonfi, qui cum esset in Ouetana vrbe apud Astures, & Froylani fama sanctitatis totam peragrasset Hispaniam, Froylanum ad se vocauit, cui facultatem dedit ædificandi monasteria & cœnobîa, & eligendi monachos uita probos qui ea colerent, & Christianæ religioni militarent. Multa præterea de Froylani sanctitate leguntur, quæ causa breuitatis omitimus.

De Claudio, Lupertio, & Victorico pueris, martyribus fortissimis.

APVD Legionem Hispaniæ urbem tres pueri martirium constantissime pertulerunt, tres Babylonie viros imitantes. Quos cum Romanus præses ad se vocasset, dixit eis: Quid cum multa millia Romanorum præceptis obediunt, vos summa audacia, ut nobis nunciatur, uultis resistere? Pueri autem responderunt: Habetur in lege nostra, uidentes non uideant, & audientes non audiant, & ideo tota millia Romanorum uidisti, sed horum omnium mirabiliorem multitudinem uidere non potuisti, a quibus te modo superatum probabis. Dic quid nobis hodie,

aut quid tibi per nos putas esse præstandum? Præses dixit: Præstandum mihi a vobis nihil quæro, sed solum scire volo cui consentire vos dicitis, aut quam habetis confidentiam. Responderunt pueri: Nobis in quo sit confidentia si vis scire, possumus te instruere. Habemus confidentiam in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, qui in trinitate vnum sunt, & in hoc confidentes, Imperatores vestros & vos qui ab eis ordinati estis, in agone constituti vincimus. Dixerunt etiam, cum ex patre diabolo sis, fac quicquid tibi persuadet pater tuus. Tunc præfectus iussit eos interfici, qui laudantes Deum, tradiderunt spiritum. Sed qui pro trinitate pati cupierunt, tres in vno tumulo sepulti sunt in ciuitate Legionensi, vbi nunc eorum corpora maximo cum honore venerantur.

De Emetherio & Cheledonio & aliis martyribus.

EMETHERIVM & Cheledonium citerioris Hispaniæ fuisse legimus Equites nobiles, qui cum primum in castris sæcularibus strenue militassent, deinde repente sancti Spiritus ardore succensi, positis mundi armis ad fœlicis palmæ prælium cucurrerunt, & fuerunt in vtroque victores, & in vtroque gloriosi. Nam vt a principio Dominum sequuti sunt, sic a Deo qui præmia merentibus elargitur, electi fuere. De quibus Diuus Gregorius hoc modo loquitur: Pone hinc procellâ persecutionis, inde naufragia tumescencia, ad desiderium florentis palmæ perlati sunt. Inter primas itaque dignitates regnorum cœlestium ponendi sunt, qui ad passionem venerunt non quæsi. Excellentis voti est inter tormenta profilire, vbi non est criminis latuisse. Credo, inquit idem Gregorius, eos prælium subituros hoc modo inuicem fuisse locutos: Diu est fratres charissimi, quod in his vanis sæculi militamus, vbi amissio tãti ocii breuissimo caduci temporis sine conclusa est, sequamur veri Regis signa victricia. Ecce imminet bellum fidei. est occasio nobis augere ordinem militandi. veteranus miles mundi tyrocinium cœleste suscipiat. reiectis mortalibus telis sumamus arma diuina, quæ in conflictibus non pauescât, ne infirmis mucronibus infracta dissoluantur. Fortius cõtinuo sentiemus nos esse munitos, cum signiferi nominis elata vexilla in hostem qui nobis vincendus est, inferentur. Firmet pectus intrepidum contexta fidei opera virtutum lorica. Operiant vulnerum loca, opposita spei scuti impenetrabilis protectione fiducia. Attollant galeæ adhærentes inuicem charitatis erecta fastigia. Feriat vbique hostem missilibus suis vibrata confessio. Hæc sunt munimina sempiterna. Sic itaque pro Christo fortissime militantes apud vrbem Legionensem martyrium passi fuere, vbi nunc a Legionensibus non immerito solemner corum festum celebratur, & multo longior historia legitur.

De Nunilone & Alodia martyribus.

ANNO Christianæ salutis octingentesimo quinquagesimo primo, cum Sarracenorum gentes Hispaniam fere totam occupassent, præceperunt vt qui Christianus esset, aut Christum Dei filium denegaret, aut gladio sectus occumberet. Quod impium edictum & ferale præceptum per Hispaniam totam diuulgatum, magnum timorem Christianis omnibus incussit. Quapropter Hispanorum complures Christianæ religioni sibi que prudentissime consulentes, & nefandam Mahometi sectam fugientes, patriamque suam deferentes, vt alibi latius scripsimus, ad Pyrenæos montes & Cantabriæ Galleciæque montana loca sese contulerunt, quorum successores post multos annos Hispaniæ fuerunt recuperationis autores. De quibus in libro de Aragoniæ Regibus historiam scripsimus plenior. Quare nunc ad Nunilonem & Alodiam martyres redeo. Erant itaque sub idem tempus in Osca citerioris Hispaniæ ciuitate duæ sorores ætatis admodum paruulæ, quarum altera natu maior Nunilo, & altera dicebatur Alodia, quas pater iniquus dereliquerat, & mater quæ Christiana erat, ab infantia nutriuerat, & in Christi fide diligenter edocuerat. Illæ autem matre defuncta cum ad intellectus ætatem peruenissent,

uenissent, cœperunt in fide Christi proficere, ieiuniis, orationibus, & vigiliis incumbere. Quibus & gratia sancti Spiritus adiutæ, martyrium fortissime pertulerunt acerbissimum. O beatissimæ virgines atque fortissimæ, quæ amore Christianæ religionis accensæ, mundi fallacias, tyrannos, & mortis tormenta vicerunt, vt in cœlum victrices & triumphantes ascenderent.

De diuo Petro præfule Osomensis.

10 **I**NTER miracula atque virtutes quas Deus ad laudem & honorem vitæ viri venerabilis Osomensis Episcopi operari dignatus est, insignia quædam & inaudita nouitatis spectaculum contigisse narratur. Cum enim vir honestus apud villam quæ Fresuelo dicebatur, in territorio videlicet Osomensi esset, & post ecclesiæ consecrationem eiusdem loci, domorum cogente penuria, sub arbore quæ ilex vocatur, iuxta posita, cum suo comitatu ad reficiendum resideret, cumque manuum ablutioni aquam non haberent, quod multis incredibile fortasse videbitur, aqua desuper veniens ex prædicta arbore scaturiens contra naturam descendit, quæ cū magna admiratione omnium qui aderant, & manibus abluendis & siti petentium sese obtulit. Quæ res admiranda & eorum oculos non latuit, & circumiacentes regiones fama volanter impleuit. Idem Pontifex cum negotiis emergentibus, multorum precibus adductus, Palentiam venisset, reprehensibile ducens sæcularibus 20 rebus & necessitatibus se continua sollicitudine implicari, inter mundanas varietates manentis desiderio ciuitatis accensus, proposuit in ecclesia beati Antonini in vigiliis & orationibus pernoctare, & propositum executus est ad effectum. Quapropter ego & Dei magna opera referens, & huius beatissimi viri sanctitatem, ob cuius memoriam hæc atque alia diuina clementia dignabatur ostendere, quod prædixi miraculum describens, non solum præsentium, sed etiam futuræ posteritatis memoriæ commendare decreui.

De sancto Zoilo martyre Cordubensi.

30 **B**EATISSIMVS martyr Zoilus parentibus clarissimis Cordubensibus progenitus, ab infantia Christianus, cum esset adolescens, & publice Christum profiteretur, subito a Paganis arreptus ad prætorium cuiusdam iudicis præsentatus est, atque ab ipso, vt ad culturam dæmonum rediret, diu est exhortatus. Qui cū multa dierum spacia, tam sermonibus, quam muneribus admonitus esset, in cœmiterio præfatæ ciuitatis cum peregrinorum corporibus est sepultus, ne aliquando a Christianis cognosceretur, & digna veneratione coleretur. Sed cum Christo donante pax ecclesiæ dedita esset temporibus Regis Sisebuti, quidam vir nobilis de Gothorum propagine clarus, Agapitus nomine, ex laico vitam appetens monachi, sic ad 40 summum sacerdotium electus est. Et quoniam pro amore Christi sæculum dimiserat, nõ distulit illum fraudare bonis suis. Cum corpus suum ieiuniis maceratum in stramine reclinaret, per quietem noctis ostensum est ei, quo loco corpus prædicti martyris iaceret, & quo nomine vocaretur, & pro cuius amore capite plexus esset. Qui mane factò cōgregatis fratribus & vulgi multitudine, quæ viderat indicauit, atq; cum omnibus Christianis ad ostensum sibi locum sine mora perrexit. Ad quem perueniens, rastrum manu arripiens effodere cœpit, quousque ad corpus beatissimi martyris, sicut a paganis fuerat absconditum, Deo iuuante peruenit. Quo quidem inuento, gaudio magno repleti sunt omnes. Præfatus deniq; episcopus præ amoris magnitudine, cū corpus Sancti Zoili osculis demulceret, atque indignum se iudicans vt manibus suis tanti viri tangeret reliquias, subito osculando crebrius caruit primorum dentium adiutorio. Quos ab oris officio vt minutos esse conspexit, in sarcophago, vbi viri corpus humatum fuerat, proiecit. Peracto inuentionis obsequio, sequenti nocte per visum sanctus Zoilus ita affatus est ei: Cur me sepius osculando verberasti? iam pro eis quæ a me poposceras intercedens, a Domino Iesu Christo impetrasti, & nunc certus esto, quia dimissa tibi sunt peccata.

De sancta Iulita & Cirico eius filio martyribus.

TEMPORE quo Alexander Imperator aduersus Christianos persecutiones exercebat, & innumeros variis cruciatibus & excogitatis pœnarum mortibus afficiebat, Iulitam matronam nobilem in lege domini diu noctuque meditantem, & fama boni operis celebrẽ, missis officialibus suis iussit præsentari tribunalibus. Erat autem Iulita Deo seruiens in timore, casteque filium paruulum nutrebat, cui cum lacte carnis disciplinam tradidit diuinæ legis. Inter charos denique complexus & maternæ pietatis oscula, vt verum patrem agnosceret, coleret, atque diligeret, dum lacte dulci ex eius aleretur vberibus, ab ipsius ore pro tempore fidei imbuebatur dogmatibus. Insurgentibus igitur aduersum se persecutionibus, pro sua paruulique salute confessionis preces ad dominum voce clamauit, & ipse cuius est salus, benedictionem ei dedit suæ gratiæ. Ante conspectum denique præsentata Præsidis, & ab eo requisita, cuius esset puinciæ vel ciuitatis, & quæ ei proprii cognitio nominis, ita respondit: De Hispania quidem prouincia, & de primoribus ciuitatis Iconiorum progenita, ad Siciliæ, tuas deuitans persecutiones, loca demigraui, Tharsique sum commorata, & cum sim vere Christiana, mihi nomen est Iulita. Cui Præsides, Hortor, inquit, te, tu tibi consule, & Imperatoris iussa perface, atque debita diis nostris libamina redde. Cui beata Iulita respondit: Ego immundis non sacrifico dæmoniis, quæ vnus viui & veri Dei vera sum cultrix. Ait Præsides: Sacrifica diis antequam ad tormenta perducaris. Et illa: Nec diis tuis vanis sacrifico, nec tormenta pauesco. Interim dum inter eos hi sermones conferuntur, alma genitrix Cirici filii non modico anxibatur mœrore animi, quod ipsa posita in procinctu belli pro cõfessione fidei, sui destituta videretur solatio paruuli: martyrium cum filio passa cœlum ascendit, anno domini ducentesimo trigesimo.

De sancto Fœlici, & Anastasio, & sancta Digna, martyribus.

BEATVS Fœlix monachus ex oppido Complutensi progenitus, natione Getulius, ex quadam occasione in Asturias deuolutus est, vbi & fidẽ catholicam & religionem monasticam didicit, sub professione veræ fidei gladio decifus est. Eadem die quoque sanctus Anastasius, qui ab ineunte ætate apud basilicam sancti Acifcli Cordubensis disciplinis & literis eruditus vsque ad plenam iuuentutem ibidem in diaconatus officio degit, & post monasticam vitam quam dudũ expleto ministerio oblectatus in cœnobiis egerat, demum sacerdotio est applicatus: deinde concitato gressu palatium petens astat consulibus, hostemque iudicis asseritionum stimulis feriens, gladio confestim abscissus affligitur. Quædam præterea virgo adolescentula eodem die merito & nomine Digna, Deo reuelante & confortante, processit. Paulo siquidem ante martyrium suum, assistere sibi per somnium vidit puellam specie & habitu ornatam angelico, rosas & lilia manu gestantẽ. Quæ cum nomen causamque sui percunctaretur aduentus, Ego sum, inquit Agatha, olim propter Christũ diris attrita suppliciis, & nunc veni partẽ tibi purpurei muneris huius conferre. Accipe itaque rosam donarium, & age viriliter in domino. Nam reliquas rosarum & liliorum quas in manibus gesto, datura sum Sancto Fœlici & Anastasio tecum hinc martyribus migraturis. Tali denique virgo sacratissima visu ac munere illustrata cum dextera colloquentis rosam susciperet, beata Agatha admiffa cœlestibus auris ab oculis intuentis eleuatur. Hæc autem puella cum pro summa humilitate atque obedientia inter conuirgines vltimam se indicaret, essetque incomparabili habitu obfœcundata, nunquam tamen se Dignam pariebatur appellari, dicebatque, nec sine lachrymis, Nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, pro cuius merito siue etiam nomine debeo insigniri. Quæ paulo post vna cum aliis crudelissime tormentis affecta, spiritum Deo reddidit.

De sancto Ioanne presbytero & confessore Christi.

SANCTAM nunc vitam laudesque Ioannis cui cognomen fuit Ortega, referemus, qui domini confessor fuit & amicissimus, natione Hispanus de regione Burgensi

Burgensi in rure campestri Quintana forti nomine, parentibus infimis ortus. Qui cum adhuc teneræ esset ætatis, in vtilia declinās exercitia humanæ mortalitatis, & quasi se Deo offerens, literarum studiis adhæsit, vt dicere posset, hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri gloriabimur. Inde est quod implens dominus petitiones eius, transeūte temporis spacio, sancto instans proposito, iam iuuenis ad sacros ordines promotus est. Quibus ascriptus intensior solito, corde, voce, opere, diuino obtemperauit obsequio. In cuius tempore, magna orta discordia, accidit vt in bellū tota fere conuerteretur Hispania. Siquidē post mortem Castellæ Regis Alphonsi qui sine hærede virilis sexus obierat, Rex Aragonū qui Castellæ Regis filiam vxorem duxerat, Hispaniam totam sibi submittere volebat, cū non esset qui ei resistere posset in bello. Quod cum animaduertisset beatus Ioānes pacis amator, propter afflictionem patriæ vehementer indoluit: & cum dispersiōnem & exterminium gentis agricolæ, superante malitia, consideraret, sciens in tumultu bellorum bona sua perditum iri, existimans ea quantulacunque multo melius in operibus misericordiæ distribuere, sic secum dicebat: Væ mihi, quare peruersitas superbix metas offendit innocentix? Verum illud, inquit, est poetæ dictū:

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.

Sic itaque pietatis visceribus affluens bonorum suorum partem pauperibus erogauit, quorum possessiones hostilis furor surripuerat: partem autē sibi retinuit, nō ad auaritiam, sed potius ad gratiam Omnipotentis impetrandam. Quoniam cum videret nullo modo se posse manere in patria natiuitatis suæ, sumpto consilio diuinæ contemplationis, proficisci statuit Hierusalem. Sumptis itaque rebus quas sibi seruauerat, & obnoxias temporali perditioni cernebat, eas in itinere sanctæ peregrinationis expendens, in scientiæ thesauris, vbi nec rubigo neque tinea demolitur, collocauit. Sic itaque vir Dei insistens fidei, pacem quærens, bellum fugiens, locum pacis Hierusalem visitauit, vt iuxta Psalmistam adoraret vbi steterunt pedes Domini.

De Fausto, & Ianuario, & Martiale martyribus.

30 **O**LIM cum Præses Eugenius Cordubam venisset, ei Faustus, Ianuarius, & Martialis occurrerunt dicentes: Quid tibi vis Eugeni, qui Dei seruis maui inuidere quam credere? Tunc Eugenius ira percitus dixit, O infelices homines, quid vos esse vultis? Faustus respondit, Nos Christiani Christum fatentes, qui dominus vnus est, per quem omnia, & nos per ipsum facti sumus. Eugenius dixit: Vnde vobis hæc est tam desperata societas? Faustus respondit: Desperatio in nobis non est, nisi in te solo qui nos Deum negare frustra compellis. Hoc cum dixisset Faustus, magis iratus Præses, Imponite, dixit, Faustum in eculeo, qui tam irreuerenter mihi respōdit. Tunc Ianuarius Fausto dixit: O charissime tu pro nobis hoc pateris, qui meritis peccatorum nostrorum te socium esse voluisti. Cui Faustus respondens
40 dixit: Societas nostra Ianuari mansit in terra semper, & imperpetuum manebit in cælo. Hoc cum audisset Eugenius, admiratus dixit: Quæ est ista nunc allocutio vestra, quod tam impie voluistis ambo respondere mihi? Ianuarius dixit: Nobis confessio Christi & nulla est impietas. Tunc Eugenius ad Martialem conuersus dixit: Vides istorum animi dementiam, qua te in societatem suam contraxerunt? Noli maleficis istis & impiis te credere. Cui Martialis dixit: Solus Deus immortalis est, qui cælum fecit & terram, ipse pro tuis malis operibus te puniet. Quod audiens Eugenius, Et hic, inquit, ponatur in eculeo. Quod cum fieri vidisset Martialis, O beata, dixit, immortalitas gloriæ Christi, qua nos tibi frater Fauste sociasti. Tum dixit Eugenius satellitibus suis, Torquete eos donec adorent Deos nostros. Faustus autem dum torqueretur, Difficile est, inquit, tibi & patri tuo qui diabolus est, nos a paternis legibus ad mortalitatem tuam conuertere. Propter quod Eugenius dixit, Abscindantur ei nares & auriculæ, supercilia radantur, dentesque mandibulæ superioris euellantur. Quod cū factum esset, Faustus Deo gratias agens magis hilaris factus est. Eugenius Ianuario dicebat: Vides ne Ianuari quanta tormenta passus fuerit Faustus, dum deceptus opinione sua pertinaciter imperio meo parere

recusat? Ianuarius autem dixit: Impietas ista & pertinacia Fausti in me maneat, & eius vinculum charitatis. Ad cuius verba dixit Eugenius: Auferantur & huic quæ illi præcepimus. Dumque torqueretur Ianuarius, Eugenius Martialem sic alloquitur: Vides Martialis fociorum tuorum dementiam, & quæ illis mala venerunt? Tu igitur consule tibi, teque disiunge ab illorum mala consuetudine prauaque voluntate. Martialis autem dixit: Consolatio mea Deus est, quem ipsi gaudentes magna voce testantur, ideoque confitendus & laudandus est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus. Tunc Eugenius maiori furore succensus, iussit eos igne comburi. Cumque perducti fuissent ad locum suæ passionis, sic vno spiritu plebem Christi alloqui cœperunt dicentes: Vos charissimi mei & Christi fideles nolite credere huic diabolo inimico, sed agnoscite vos ad Dei similitudinem & imaginem esse factos. Illum igitur adorete, & illum benedicite qui autor est omnium: non, vt isti dicunt, adoretis opera manuum ipsorum, quoniam ligna & petra, aurum & argentum sunt opera manuum hominum. Vos itaque contemnentes huius iniuriam, & confidentes in Iesu Christo, soli Deo sine cessatione quotidie referte laudes. Et cum ducerent eos lictores per quorum manus fuerant cruciati, cœperunt eos igni compellere, simulque traditi flammis, exultantes tradiderunt Deo spiritum.

De Sperato martyre & sociis eius.

APUD nouam Carthaginem adductos Speratum, Natalium, Cirinum, Donatam, Secundam, Bessiam, & alios horum socios, Saturninus Romanorum Proconsul talibus verbis alloquitur: Potestis ab Imperatoribus veniam promereri, si deorum nostrorum cerimonias obseruaueritis. Cui sanctus Speratus hoc modo respondit: Nunquam male gessisse conscii sumus, iniquitati opem & assensum non præbuimus, nulli vnquam male dixisse recolimus, sed male tractati ac laceffiti Deo gratias semper egimus, orantes etiam pro malefactoribus, & ista norma ab Imperatore nostro tradita nobis est. Hæc cum dixisset Speratus, sanctus Cirinus dixit: Non te aliud a nobis oportet audire Proconsul, nisi ea quæ socius noster Speratus confessus est. Cuius verbis sancta Donata suæ quoque mentis conceptum adiëcit: Honorem Cæsari, quia Deus præcepit, reddimus, timorem autem & cultum Christo præstamus. Sancta quoque Bessia sic est locuta: Hoc meditabitur cor meum semper, & labia mea pronuntiabunt, quia Christiana sum. Sancta Secunda subinde dixit: Ego quoque Christiana sum, & a professione sociorum meorum nunquam recedam. Tunc Saturninus videns eos tam constantes & fortes, sententiam dedit dicens: Speratum, Natalium, Cirinum, Donatam, Secundam, Bessiam, & omnes qui Christi ritum professi sunt, gladio placet interire. Tunc Speratus dixit, Deo gratias: Natalius dixit, hodie in cælo martyres sumus, Deo gratias. Proconsul vero iussit sanctos decollari, sanctum Speratum, Natalium, Cirinum, Beturium, Felicem, Aquilinum, Letarium, Ianuarium, Generosam, Bassiam, Donatam, & Secundam. Qui lætantes ad locum martyrii venientes, beatas animas Deo tradiderunt.

De sancto Florentio martyre.

SANCTVS Florentius martyr Hispanus & genere nobilis, sub Deciano præside passus, martyrio coronatus est. Hoc legitur in catalogo sanctorum Romano. Cuius reliquæ sanctæ nostris temporibus in ecclesia Hispalensi apud sacrarium cum aliis sanctorum reliquiis in magno precio ac veneratione fidelium Christianorum in capsula visuntur, quæ talibus versiculis in vna simul inclusis designantur: *Requiescit in pace Florentius vir sanctus, die septimo Kalendas Martias. Vixit annis quinquaginta tres, & depositus est die tertia Idus Martias, Era quinquagesima tertia, anno Domini quadringentesimo octogesimo quinto.*

De sancto Eugenio Toletana sedis Archiepiscopo & martyre.

RAYMUNDVS olim Toletanæ sedis antistes ad concilium apud Remos Galliaë populos celebrandum temporibus Eugenii summi pontificis cum aliis multis Episcopis in Galliam profectus est. Qui cum in vrbe Parisiorum ad ecclesiam sancti Dionysii orãdi gratia diuertisset, in eadem Ecclesia quoddam sepulchrum inuenit, quod apud eos magnæ venerationis habebatur, in quo ex eius superscriptione beati Eugenii Toletani Archiepiscopi corpus humatum esse cognouit. De quo diligentius inquirens quis fuerit, vel quã ratione a propria sede quieuerit, tum ex relatu hominum, tum ex eius vita quam ibi descriptam inuenit, deprehendit. Scriptura siquidem continebat, hunc Eugenium a beato Dionysio in Galliam proficiscente ab vrbe Arelatensi in Hispaniam directum Toletanæ sedi præfuisse. Qui postquam visitaui magistrum suum Dionysium, cum iter esset ingressus, a gentilibus deprehensus & ex fidei confessione quis esset cognitus, gladio aperiente viam qua magister suus illuc iam præcesserat, cœlum coronatus ingreditur. Cuius corpus post multum temporis diuina reuelatione repertum, in ecclesia Beati Dionysii magna fidelium lætitia & exultatione conditur, vbi propter meritum sanctitatis & gloriam miraculorum quæ ibi fiebant, ab omnibus quam deuotissime venerabatur.

De sancto Attilano.

OPERÆ precium est sanctorum virtutes & gesta cognoscere, vel propter eorum memoriam quæ semper eluceat, vel maxime propter exempla quæ sunt nobis salutifera documenta. Quare Beatus Attilanus annum agens quintum & vigesimum, audiens in Morerola monasterio quod a Zamora non longe distabat, homines sanctissime vixisse, illuc statim se contulit. Vbi decennium sub Floriani Abbatis disciplina militauit. Cuius honestatem sanctitatemque cognoscens Florianus, eum in monasterii Priorem constituit. Quorum temporibus Zamorensis atque Legionensis Pontifices a mortali vita discesserunt. Attilanus in Episcopatu Zamorensi, & Florianus in Legionensi successerunt, propterea quod per omnem regionem clarissima eorum fama virtutum peruolabat, qui die sancti Spiritus illo mysterio fuere roborati. Quapropter Attilanus templa, loca, omnesque populos summa cura gubernabat, & annos fere decem magnos & assiduos labores tolerauit. Qui memor exactæ vitæ criminumque suorum quæ antea commiserat, peregre proficisci statuit. Episcopatus itaque reditus pauperibus mandat communes fieri, quod multis rationibus suos hortatur, quoniam necessitate coactus se per aliquod tempus recessurum dicebat. Quod si secus mādaturum fecissent, Deus iratus maledictione condemnaret. Hoc audientes qui vitam eius nouerant, clamant omnes, Te sequemur quocunque vadis, o mortalium omnium clementissime. quare nos in tanta calamitate relinquis? per Deum vnicum quicquid rogas, nos facturos testamur. Ille autem verbis illorum fidem adhibens, cum eos benedixisset, statim discessit. Cumque venisset ad pontem prope templum sancti Laurentii, anulum quem digito gestabat, de ponte proiecit in flumen, sic dicens: Quando anulum hunc reuidero, tunc ab omnipotenti Deo delictorum meorum veniam promerebor. Inde autem discedens cum vno comite quem plurimum diligebat, adeo festinauit, vt eum defatigatum reliquerit in itinere. Solus itaque se pannis induit quam vilissimis, adeo vt a nemine cognosci posset, & duos annos elemosinis vixit. Quem tandē vox in somnis audita diuinitus sic admonuit: Attilane iam tuum ad pontificatum perge. tuæ enim exauditæ sunt preces. Ipseque, præcepto audito, se itineri accinxit. Venit itaque noctu ad eremum quæ sancti Vincentii de Cornu vocabatur, & conuicina sancto sepulchro, vbi quædam muliercula cum marito suo illum in parua domo receperunt, eique cœnam non lautam quidem dederunt. Mane autem maritus & vxor pro piscibus ad Episcopi domum vadunt, vt antea consueuerant, & Attilanum rogant, vt interim domum custodiat. Quibus dantur pisces. immemores vnus quem domi reliquerant, reuersi pro eo dederunt piscem maioris ponderis. Quos pisces Attilanum rogant vt præparet, donec ipsa pro aqua & maritus pro igne vadunt: quibus Attilanus

respondit obsequenter. Cumque maiorem piscem accepisset, dum eius viscera volueret, anulum quem a ponte deiecerat, inuenit. Tunc repente pronus & genibus flexis deo gratias egit, & continuo sponte campanæ sonitum dederunt, & magna totius ciuitatis admiratio orta est. Quapropter per omnes domos & hospitia atque hospitales perquirunt, nihilque comperiebant. Cum essent itaque omnes solliciti, tandem vir quidam procurator rei familiaris Episcopi, meminit de viro quodam quem muliercula sibi dixerat hospitatum apud se, nescius cuius dignitatis esset. Omnes illuc concurrunt sacerdotes & tota ciuitas. Artilanus autem veste non preciosa neque noua, sed vili atque detrita inuentus est, Deo gratias agens. Quapropter omnes ei gratulantes, & Deo gratias agentes, cum magno gaudio reduxerunt in ciuitatem, qui postea vixit annos circiter octo, sanctis semper operibus incumbens. Quem vita functum nomine ciuitatis Vrbanus pontifex maximus in sanctorum numerum canonizatum aggregauit, anno millesimo secundo, quo regnabat in Hispania Rex Henricus.

De sancto Torquato & sociis eius.

PROV T scribit Calixtus Romanus Pontifex in libro quem de vita sancti Iacobi & miraculis edidit, in Hispania Diuus Iacobus e Gallecia prouincia nouem discipulos elegit, quorum septem, duobus aliis in Gallecia prædicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymas perrexerunt, qui corpus eius post passionem per mare in Galleciam deportarunt. Ex quibus, vt idem Calixtus & beatus Hieronymus scripserunt, nonnulli cum beati Iacobi corpus in Gallecia sepelissent, Romam se contulerunt, & ab apostolis Petro & Paulo coronis episcopalibus ornati, ad prædicandum Dei verbum in Hispaniam adhuc errore gentilitatis implicatam missi fuere, qui sua prædicatione innumerabilem Hispanorum multitudinem ad Christi cultum conuerterunt. Torquatus apud Gaditanos, quos tunc Accios vocabant: Ctesiphon ad Abderenses, quos tunc Vergos, & nunc eorum patriam Almeriam dicunt: Secundus ad Abulenses, quorum ciuitas adhuc antiquum retinet nomen: Indaletius ad Vrsios, quorum ciuitas Vnga vel Verga vocabatur: Cæcilius ad Iliberos, id est Granatenses: Hefichius ad Carthesos, id est Ventosanos: Eufrasius ad Illiturgitanos. Qui omnes idibus Maiis in pace quieuerunt. In quorum quidem memoriam ad hoc vsque tempus miraculum cernitur, & eorum gloriosissimæ mortis probatissimum testimonium. Si quidem in eorum vigilia singulis annis ad sepulchrum sancti Torquati retro ecclesiam, diuinitus arbor oliuæ florens, maturis fructibus onustatur, de quibus oleum statim conficitur, vnde lampades ante eius altare venerandum accenduntur: quod apud Acitanam urbem fieri quidam scripserunt. Ego vero quæ sit vrbs Acitana, non bene compertum habeo. Alii vero duo sancti Iacobi discipuli, scilicet Athanasius & Theodorus, vt in beati Leonis epistola legitur, iuxta apostolicum corpus, vnus ad dexteram, & alius ad læuam sepultus est.

De magna Cæsaraugustanorum martyrum multitudine.

AB hinc anno millesimo centesimo trigesimo septimo martyres innumerabiles Cæsaraugustæ passi fuere. Tunc enim in Hispania indies Christianorum crescente numero, Diocletianus & Maximianus Imperatores metuentes ne Romano & totius orbis priuarentur imperio, Dacianum præsidem ad persequendum Christianos in Hispaniam miserunt. Qui Cæsaraugustam ingressus cum satellitibus, iussit vt ex vrbe Christianorum multitudo pelleretur, quam milites eius armati ex locis occultis subito prosilientes occiderent. Ipse autem Dacianus interea ciuitatis portas clauserat, vt si quis aciē mucronis fugiens ad urbem rediret, nequaquam ingrederetur crueto gladio periturus. Satellites itaque percurrunt, præconū voces

voces resonant per urbem, portæque referantur. Cæterum gaudens priorū Christianorum vtriusque sexus ingens multitudo progreditur, Gloria, cantans, in excelsis Deo. Quibus digressis ex officio impietatis obserantur portæ ciuitatis, & ex occultis repente locis profiliunt armatorum cunei, prosternuntur non resistentiū corpora catholicorum innumerabilium. Præses autem nō satiatus crudelitate sua præcepit multitudini paganorum, vt per omnes ciuitatis plateas iacentia corpora congesta ignibus traderent. Qui vt nihil crudelitatis intentatum relinqueret, omnes diuerforum criminum reos qui in ergastulis carcerum tenebantur, amputatis capitibus sociari iussit sanctorum corporibus, & simul ignibus comburi. Cōgesta sunt igitur sanctorum corpora corporibus damnatorum & coniuncta. Quæ etfi simul concremata fuere, virtute tamen cœlesti sunt ab illis separata. Quæ quidem fuerunt omnia facta veluti frumenti candida massa. O fœlix & nimium beata ciuitas Cæsaraugustana beatorum sanguine circumfusa, quæ tot millium martyrum oblationes domino consecrasti.

De sancto Lamberto, & sancto Gregorio.

CVM in Hispania citeriori apud Iberum amnem locustarum multitudo ingens per multos annos fructus omnes deuastaret, eamque nec precibus, nec votis, nec sacrificiis illius regionis incolæ abigere potuissent, tandem multorum consilio, vel potius diuino monitu, per nuncios Romanum consulere Pōtificem, quomodo suis & aliorum precibus & cōsiliis tanto possent obuiare malo. Quorum lachrymosas preces Pontifex audiens, triduanum populo ieiunium indixit, orans vt Deus cuius dispositioni cuncta subiacent, reuelare dignaretur, quo ordine pestis illa sedari posset. Post autem triduum angelus Romano Pontifici & cuidam Cardinali visibiliter apprensus nunciauit, vt Gregorium qui propter operum suorum sanctitatem ad Hostiensem pontificatum promotus fuerat, mitteret. Quod Romanus Pontifex adimplens, beatum Gregorium statim misit in Hispaniam. Qui cum venisset, primum oppidum Calagorritanum vbi locustarū densissima nubes campos obumbrabat, visitauit. Cuius præsentiam pestis illa sustinere non valens, sicut fumus a vento repulsa est. Pergens deinde Lucroniū cæterasque visitans circumadiacentes regiones, & fructus a locustis, & corpora a languoribus, & animas a vitii virtute diuina suaque prædicatione liberauit: qui etiam quendam opilionem nomine Dominicum, monitione diuina ad eum venientem, sacerdotem ordinauit, & indiuiduum comitem semper habuit, qui nūc sanctus Dominicus vulgo de la Calzada dicitur. Beatus vero Gregorius plenus virtutibus, prophetico spiritu pollens, & maximis coruscans miraculis, fœlix migravit ad Dominum. Cū autē Dacianus præses in Hispaniam adueniēs multa sanctorum corpora laniaret, & innumerabilium martyrum Cæsaraugustanorum sanguinē sæuissime profudisset, cupiens Christianitatis nomen funditus delere, sub præconis voce tale promulgauit edictum, vt si quis latēter Christianum liberum aut in ruribus seruum teneret, sub talionis pœna statim proderet, aut negare cogeret fidem. Cumq; beatus Lambertus sub cuiusdam infidelis dominio in rure laborando degeret, dominus eū alloquēs duorum optionem dedit, aut fidem negare, aut gladio succumbere. Quod audiens Lambertus intrepida voce respondit, ante mori se velle quam domini fidē negare. Quapropter iratus dominus, euaginato gladio, vno ictu caput eius abscidit. Martyr vero domini proprium caput propriis manibus accipiens vique ad eum locum, bobus præeuntibus, peruenit, vbi innumerabilium martyrum preciosorum corpora iacebant: qui cantans, Exultabunt sancti in gloria, cæterisque nuntiu diuino respondentibus, Letabuntur in cubilibus suis, genibus flexis tanquam in cubili amœno inter reliquos martyres se collocauit.

De Æmiliano Christi confessore.

SANCTVS Æmilianus in Aragoniæ prouincia iuxta montem Cachum pastor ouium fuit, pastor hominum futurus, qui oues ducebat ad vireta montium, & vt

pastorum mos est, citharam secum ferebat, ne ad gregis custodiam torpor impediret ociosam mentem nullaque exercitatione suspensam. Cum autem ad dispositum locum peruenisset, eum diuinitus sopor inuasit, qui citharæ materiam vertit in literarum instrumenta, animamque opilionis in actum cōtemplationis. Expergefactus cœlestem meditatur vitam. Relinquens subinde curam ouium, statim Fœlicem eremitam adiit, qui erat in Castro Libyo, post cuius salutarem doctrinā in eremo habitans annis fere quadragenis, angelorum solummodo collegio fungebatur. Quem Tiriassonenſis Episcopus Vrgellensis ecclesiæ, vbi nunc eius corpus habetur, gloriosum presbyterum ordinauit. Qui presbyter ordinatus dæmonium oratione fugauit, Armentarium monachum a tumore ventris sanauit, Barbaram fœminam a paralyſi morbo, aliamque claudam curauit, & ancillæ cuiusdā Senatoris cœcæ visus restituit. Ante annum autem suæ migrationis & vitæ fere cœtesimum, cum ei reuelatum esset humanos se finituum labores, & omnipotentis percepturum promissiones, ad vitam se conuertit asperiores, & qui se vigiliis ieiuniisque iam desiccauerat, denuo veteranus miles militiam aggreditur nouam, vt finis esset præstantior. Eodem igitur anno quadraginta diebus ante reuelatur ei excidium Cantabriæ: vnde nuncio misso iubet ad diem festum Paschæ senatum præsto esse. Qui cum ad statutum diem conuenissent, narrat illis quod viderat. Secreta eorum, cædes, furta, incesta, violentias, cæteraque vitia increpat, poenitentiam vt agant pro his omnibus prædicat. Appropinquante autem mortis tempore accersit Assellum presbyterum sanctissimum cõtubernalem, in cuius præsentia fœlicissima eius anima a corpore soluta, cœlo est reddita.

De Euroſia virgine & martyre.

RHODORICI regis temporibus Mauris per insidias Iuliani Comitæ Hispaniæ deuaſtantibus, Euroſia Bohemiæ Regis filia Aragoniæ Regi per nuncios desponsata, veniens in Hispaniam, cum Maurorum rabiem sæuientem contra Christianos audisset, ad montes Pyrenæos fugiens, in spelunca apud oppidum quod Verna vocabatur, latuit cum multis Hispaniæ & Bohemiæ nobilibus qui cū ea venerant. Ad quam speluncam cum Mauri peruenissent, equites Euroſiæ fortissime contra Mauros pugnantes, omnes demum Maurorum multitudine circumuenti oppressique ceciderunt, & Euroſia ab hostibus capta. Quæ cum Regis filia agnosceretur, & esset forma pulcherrima, admonita a Maurorum principe vt Christianam legem desereret, & ei coniugio copularetur, nolens illius fraudulentis suasionibus acquiescere, ipsa cum paucis suorum qui prælio remanserant, iugulatur. Quæ cum ferientis gladium patienter expectaret, hæc angelica vox audita est: Veni electa mea, sponsa Christi, accipe coronam quam tibi dominus præparauit, & donum, vt quotiescunque pro pluuia vel contra quamcunque tēpestatem fueris a Christi fidelibus inuocata, erit eorum oratio exaudita. Cum hoc audisset, brachiis detruncatis & pedibus spirauit. In loco autem vbi concidit, miracula multa postea visa fuere. Corpus vero post aliquot annos cuidam pastori diuinitus demonstratum est, & inuentum solenniter & maximo gaudio Christianorum ad lacum ciuitatem delatum est, vbi in arca recõditum in ecclesia cathedrali suauissimè redolet.

De Fructuoso, Eulogio, & Augurio martyribus.

FRUCTUOSVS Tarraconensis Episcopus cum Augurio & Eulogio diaconis suis ab Æmiliani satellitibus in carcerē coniecti fuere, vbi postero die Fructuosus Rogatianum baptizauit. Post diem autem quintum ad Æmilianum præsidem perducti fuerunt, & Fructuoso dixit Æmilianus: Audisti quid Imperatores iusserunt? Fructuosus dixit: Nescio quid Imperatores vestri iusserunt, ego vero Christianus sum. Æmilianus dixit: Præceperunt deos coli. Fructuosus respondit: Ego vnum Deum colo, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Æmilianus dixit: Scis esse Deos? Fructuosus dixit: Nescio. Æmilianus dixit: Scies postea.

postea. Fructuosus autem orare cœpit intra se. Æmilianus Augurio dixit: Noli verba Fructuosi auscultare. Cui respondit Augurius: Ego Deum colo omnipotentem. Æmilianus Eulogio: Nunquid & tu Fructuosum colis? Eulogius dixit: Ego ipsum colo, quem & Fructuosus. Æmilianus Fructuoso dixit: Episcopus es? Fructuosus respondit: Sum. Æmilianus dixit: Fuiſti. Et statim iussit eos viuos cõburi. Qui cum ducerentur ad incendium, populus Fructuoso condolere cœpit, quoniam eum diligebant etiam gẽtiles. Educti de carcere & flammis iniecti, manibus instar crucis expansis orantes, vt vincula quibus astringebantur, urerentur, apertum est cœlum super eos, videntibus etiam Præsidis Æmiliani domesticis. Qui Æmiliani filia cui seruiebant, ostenderunt, Fructuosum cum diaconis suis cœlum ascendere coronatos, adhuc stipitibus quibus alligati fuerant, permanentibus. Æmilianus autem ad videndum vocatus, quia non dignus erat, videre tantam gloriam non meruit. O beati martyres igne probati sicut aurum, vestiti lorica fidei, & galea salutis! qui coronati sunt corona cœlesti & immarcescibili.

De sancto Elefmo.

AT Elefmus etsi fuit natione Gallus, & ex claris parentibus ortus, & vir sanctissimus, a Regina tamen Hispaniæ & Alphonso Rege per literas & nuncios rogatus, in Hispaniam venit. Vbi commoratus, perspectis eius moribus & vitæ sanctitate Hispaniæ principes eum apud se habere volentes, ei sacellum quod sancti Ioannis Euangelistæ nomine iuxta portam ciuitatis Burgenſis in peregrinorum sepulturam condiderant, destinârunt. In quod Elefmus vir diuinis consecratus officii magnis fundis & redditibus a rege donatus se recepit, vbi super humum nudâ dormiturus iacebat. Qui ieiunabat assidue & indefessus orabat, quotidieque sacris operabatur. Erat sedulus eleemosynarum largitor, ægotâtium & peregrinorum in re & verbo diligens cõsolator, cuius multa magnaque miracula quæ Deus per illius virtutes ostendit, quoniam sunt ab aliis scripta latius, prætermitto. Eius autem venerabile corpus in sacello præmemorato funeratum est, & simulachrum eius lapideum ante ianuam templi vidimus.

De sancta Centolla & Helena martyribus.

CENTOLLA virgo Hispana cum multis virtutibus esset insignis, Christianamque religionem accuratissime seruaret, ad Regem qui tunc in Hispania rerum summam tenebat, ducta est. Qui videns eam in Christo prædicando constantissimam, cruciari crudelissime iussit, & postea Seditio præfecto sæuioribus, si nõ mutaret animum, afficiendam tormentis tradidit. In qua Seditius omnia tormentorum genera exercuit, ad quæ videnda frequens mulierum turba dolentium intromissa est, quæ Centollam solâdo rogabant, vt sententiam mutaret. Quibus illa sereno vultu se maiora pati paratissimam esse respondit, omniaque sæuissima tormenta ad mortem vsque sustinuit. Ad quam veniens Helena mulier nobilis hortata est, vt non deficeret in tormentis. Cui Centolla respondit, Tu vide soror mea ne deficias, quæ simul mecum pro Christo trucidanda es. Et paulo post præses vtramque decollari iussit, quarum corpora in Burgenſi ecclesia translata fuerunt.

De sancto Iuliano doctore Archiepiscopo Toletano.

IULIANVS cognomẽto Pomerius, ecclesiæ Toletanæ fuit Archiepiscopus tertius post diuum Illephõsum. Fuit in omni genere literarum doctissimus, & præcipue in sacris, quem Magister sententiarum citat in libro quarto, scribẽs de igne purgatorii & inferni, & autoritate viri huius doctissimi atque sanctissimi cõfirmat opinionem suam. Scripsit hic libros complures, qui temporum iniquitate & hominum negligentia non apparent. Obiit vir hic sanctissimus octauo die Martii, quo in ecclesia Toletana festum eius celebratur.

De sancta Casilla.

FVIT olim Toleti Rex Mauritanicæ gentis nomine Canon, homo viribus potens, & armis strenuus, qui multis annis aduersus Christianos bellum gessit, multaque damna catholicæ fidei cultoribus intulit, atque quamplurimos Christianos captiuos longo tempore tenuit. Ceterum huic Christianæ religionis hosti validissimo crudelissimoque, dispensatione diuina, filia fuit vnica nomine Casilla, vel (vt alii volunt) Casilda, vt tam sæua progenies & stirps tam nequam, florem & fructum miri candoris afferret, super quem spiritus domini cõquiesceret. Virgo siquidem regii generis ita semper ab infantia in virtutum creuerat fastigium, vt cor eius & pietas quæ secundum Apostolum ad omnia plurimum valet, miro modo repleuerat, & ipsius præcordia veluti gladius bis acutus penetrauerat, vt Dei totam famulam in suum videretur dominium vendicasse. Stupendo namque modo & admirabili virginem illam spiritus ille deificus per deuotionis incendium fursum semper agebat in Deum, per compassionis mollitiem transformabat in Christum, per pietatem descensionis inclinabat ad proximum. Feruido siquidem & teneris annis tenebatur affectu, ita vt afflictis Christianis, licet Sarracenicæ nata esset progenie, intentissime compassionis teneritudine condescenderet, atque siquid penuriæ aut defectus in aliquo cerneret, pii cordis dulcedine regebat in lacrymis. Habebat enim clementiam ingenitam, quam superinfusa Dei pietas duplicabat. Ipsius itaque liquecebat animus ad captiuos pauperes, vt quibus manû non poterat, exhibebat affectum. Consuetudinis siquidem eius erat singulis diebus ineffabiliter, nisi aliquid esset impediens pietatis, per viscera Christi almi Iesu propter reuerentiam, captiuos Christicolæ inopes sua quam gratissima præsentia visitare, ipsisque per largitatis impensionem porrigere manus adiutrices, peccatoris gerens in scrutinio aureis literis conscriptam Dauidicam sententiam qua intonuit: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Mira res & insolita, a naturali incisa oleastro, contra naturam sui generis in bonam transibat oliuam, vt fructum bonum posset afferre. Vnde arbor infructuosa ramum producere valuit vberimum. Hæc autem sancta Casilda (ne lectores eius laudes & virtutes ignorent) cum fluxum sanguinis pateretur, vna cum captiuis Christianis quos e vinculis, absente patre, liberauit, ad Boerium fontem, de quo alio loco scripsimus, se contulit. vbi lota statim conualuit, ibique permansit, & non sine multis miraculis quæ Deus propter illius sanctitatem multis Christianis ostendit, vitam finiuit. Quapropter Christiani subinde in cacumine montis, vnde fonticulus oritur, ædem sacram condiderunt, quæ nunc a Christianis excolitur nomine & appellatione sanctæ Casildæ.

De sancto Fructo.

FRUCTI autem serui Dei sanctissimam & asperissimam vitam Segouienfis quotannis exultans cantat ecclesia. Qui cum diues esset, omnia quæ habebat vendidit, & precium rerum quas produxerat, totum pauperibus erogauit, & pene nudus in eremum se contulit, ibique in spelunca inter montanas feras & sine humano contubernio vitam egit solitariam & inopem. Qui spiritu Dei plenus, diuinis assuetus præceptis, perfectionis Euangelicæ fuit sedulus æmulator. Vnde venditis omnibus, & precio distributo egenis, ad eremi squalorem, factus solitarius, abiit, & nudus sequutus est infatigabiliter Christum nudum. De cuius eximiis virtutibus & magnis laudibus præter hymnos deuotissimos, etiam lectiones in eius historia leguntur, ex quibus vnã solenniter cantat ecclesia, quam hic exponere placuit. Cum patris nostri Fructi gloriosi merita singularia & opera mirabilia nobis in mentem veniunt, nostram nimirum vitam iure reprehendimus.

Quæ quidem, si cum Fructi sanctitate comparetur, admodum vilis est & non sine maxima culpa.

De seruando

De Seruando & Germano martyribus.

LEGIMVS etiam Seruadi & Germani martyrium, qui cum viri nobiles essent, dæmones expellebant, & per impositionem manuum multos languores curabant in Emerita vrbe Lusitaniæ prouinciæ. Quod cum præses audisset, eos ad se vinctos cathenis adduci iussit, & in Mauritaniam prouinciam profecturus secum ducere decreuit. Illi autem labores itineris, cathenas, & famem, gaudentes, animi virtute tolerabant. Tandem cum ventum esset in locum qui dicebatur Vspanus, apud Gades, iussit præses vt colla eorum carnifices amputarent. Ducti igitur ad collem flexis genibus orantes Deum, gladium sacris ceruicibus exceperunt, quorum Seruandus Hispali cum Iusta & Rufina, Germanus vero in Augusta Emerita sepultus est.

De Facundo & Primitiuo martyribus.

IN Hispania præses Decianus super ripam fluminis quod Seya dicebatur, secus stratam, vbi erat idolum ad immolandum ei, multitudinem gentium cōgregauit. Erant autem non longe ab eodem loco duo fratres, Facundus & Primitiuus Christianissimi, qui noluerunt idolo immolare, & propterea accusati apud iudicem ducti sunt apud eum. Quos cum multis minis exhortatus fuisset, vt idolis immolarent, responderunt: Nos quotidie immolamus domino Iesu Christo, & nobis optabile est pro eo pati: & sic vsque ad mortem perseuerarunt.

De sancto Leandro Episcopo Hispalensi.

INTER cæteros autem Hispanos homines doctrinis excellentes, Leander Hispalensis Episcopus sanctitate, doctrina, atque eloquentia maxime floruit, cuius cōcionibus & exemplis tota Vesegothorum gens per Recaredum eorum regem ab Ariana impietate conuersa est: quippe qui multa ad catholicæ fidei confirmationem & ipsius Arianae hæresis confutationem composuit. Nam eandem pestem Vandali plures in Hispaniam ex Africa detulerant. Huic autem Leandro viro insignidius Gregorius Pontifex adhuc monachus moralium suorum librū scripsit.

De sancto Isidoro Hispalensi Episcopo.

LEANDRO viro docto sanctoque frater Isidorus doctissimus ac sanctissimus in Hispalensis episcopatus dignitate successit, qui vnus inter omnes Hispaniarum sanctitate, tum literis clarus, non secus ac sol inter omnia sydera fulsit. Natus enim ex stirpe regia, verus nobilis, verus doctus, verus sanctus, & cunctis virtutibus excellens plurimum, & patriam Hispaniam & Christianam religionem illustrauit. Fuit autem diui Gregorii Papæ discipulus, a quo & doctrinam & sanctitatem doctus, ob doctrinam singularem maximasque virtutes miraculaque per multa in magnam apud omnes admirationem deuenit. Qui cum eruditissimus esset, plurima ad Christianam fidem pertinentia ac de aliis rebus librorum volumina confecit, quorum hæc præcipua fuerunt: Etymologiarum libri viginti, De summo bono tres, Allegoriarum tres, Astronomiæ liber vnus, Officiorum libri duo, Ad Floram sororem libri duo, Differentiarum liber vnus. Scripsit & de viris illustribus & Grammaticæ vocabulis. Item historiam ab Adam vsque ad sua tempora, & Longobardorum gesta mandauit literis, multorumque sanctorum vitas. Librum insuper de Cosmographia & rerum naturis, multaque alia ac pene innumerabilia opera composuit. Ex cuius libris hæc salutaria præcepta consiliaque sapientiæ plena collegimus, quæ sequuntur. Patienter ab vno ferendum est, quod multis accidit. Difficile est prauam vincere consuetudinem. assidua namque consuetudo in naturam conuertitur. Conor a lapsu resurgere, & non valeo vsui repugnare. Trahor amore boni, retrahor malę consuetudinis lege.

Quamuis cum dolore vsui malo resiste. Corrupti non potest corpus, nisi prius corruptus fuerit animus. Castitas hominem cælo coniungit, & angelorum comitem facit. Saturi libido semper est accensa, ieiunio vero deprimitur. Venis vino plenis in membris luxuria pullulat. Pocula sunt enim luxuriæ instrumenta, & igni adiecto fomite magis incendium crescit. Si vis a fornicatione esse tutus, esto corpore & visione, muliere discretus. Circa serpentem enim positus diu illæsus non eris. Eiusdem sancti sententiæ memoratu dignæ de patientia & humilitate. Quantum humilitate cor inclinatur ad infima, tantum proficit in excelso. Primus humilitatis gradus est libenter audire veritatem, memoriter retinere, voluntarie proficere. Veritas mentem fugit, quam humilem non inuenit. Descende ut ascendas, humiliare ut exalteris, ne exaltatus humiliaris. Esto paruus in oculis tuis, ut sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud deum preciosior, quanto fueris ante oculos tuos despectior. Humilitas casum nescit. Æqualis esto in omnibus, mentem neque gaudio commutes, neque mœrore. Nullus te casus imparatum inueniat. Nullus sit casus quem non præmeditatio tua præuiderit. Propone tibi nihil esse quod non possit accidere. nam præcogitatio molestias futuras attenuat, improuisa autem mala grauius ferunt. Quod tibi in alio displicet, in te ipso displiceat. Para tibi contra verbum asperum tolerantia clypeum, contra linguæ gladium patientiæ scutum. Conuictum non retorqueas, contumeliam ne repetas, tene silentii patientiam, tacendo facilius vinctes. Aperi tranquillo corde dolorem iniuriæ. vulnus quamuis graue sit, apertum euaporat, valde autem comedit animum vulnus inclusum. Inuidia sibi met primum nocet, primum actorem suum mordet. est enim animæ tinea, quæ sensum comedit, pectus vrit, mentem afficit, cor quasi pestis depascit. Eiusdem sancti præcepta de bona & honesta conuersatione. Professionem tuam habitu & incessu demonstra, sit in gestu grauitas, in incessu honestas, nihil lasciuia, nihil dedecoris, nihil petulantia, nihil insolentia, nihil in incessu tuo leuitatis appareat. Mores hominis lingua pandit. qualis enim sermo, talis & animus existimatur. Alienam vitam non laceres, de malo alieno os tuum non inquines. Non detrahas peccanti, sed condole. Quod in aliis detrahas, in te potius pertimescas. Detrahentes quoque non audias. pari enim reatu detrahentes & audientes tenentur. Inter fideles non computantur, qui quod vouerunt non adimplent, quia fidem promissionis non soluunt. In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. impia est promissio quæ scelere impletur. Nulla pœna grauior est, quam mala conscientia. mens enim malæ conscientia propriis stimulis agitur. Præuas cogitationes tuas manifesta. vitium enim proditum cito curatur. In bonis dilatio nocet. Sæpe natura moribus immutatur, consuetudine superatur. Quod cum difficultate cœperis, per vsu cum voluntate perficies. Non solum factor, sed etiam conscius peccati tenetur obnoxius. Hæc itaque præcepta salutifera de sancti gloriosissimi codicibus hausimus. Cuius dies festus, cum sanctus fuerit egregius, cum apud Christianos omnes, tum vero apud Hispanos deuotissime celebratur.

De diuo Antonio sacrarum literarum Arca cognominato.

DIVVS autem Antonius Hispanus & ex Vlixbona ciuitate oriundus, atque ordinis Minorum sacerdos, admodum quidem & vita sanctus, & multis virtutibus adornatus fuit, qui apud Patauium innumeris claris miraculis summa cum gloria Deo animam restituit. Quas ob res a Gregorio summo Pōtifice sanctorum confessorum consortio relatus est. Cæterum cum religiosos omnes non solum sui temporis & ætatis, verum etiam priorum sæculorum longe literis omnibus præstaret, sacrarum literarum Arca cognominari meruit. Et cum Tolosæ, Bononiæque, atque Patauii theologiam diutius egregie docuisset, hac de re non paucos edidisse libros perhibetur.

De diuo Vincentio Theologo celeberrimo.

DIUVS etiã Vincentius, patria (vt quidam volunt) Valentinus, quantum Hispaniam, patriam, religionem Christianam illustrauerit, narrare quis posset? Hic enim prædicatorum ordini seruiens, declamator ac theologus celeberrimus, non doctrina modo celebri, sed insignis sanctitate singulari, plurimum quidem Christianæ religioni cunctisque mortalibus prodesse maxime studuit: quippe qui cum concionandi munere facundissimus & vehementissimus esset, quoad vixit, religionem Christianam & fidem catholicam prædicando, docendo, & monendo, non verbis modo, sed exemplis augere ac iuuare non destitit. Qui cum & in morte & post mortem plurimis miraculis claruisset, Calixtus tertius summus pontifex eiusdem patriæ, de quo postea scribemus, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto eas ob res in sanctorum numero eum aggregauit, & eius festum Nonis Aprilis celebrari iussit. Qui dies etsi in Hispania tota diligenter & honorifice colitur, multo tamen magis apud Valentiam, vbi natale solum patriæ diuo Vincẽtio sui nominis gaudet alumno. De cuius admodum proficuis concionibus & aliis rebus alibi plene scripsimus.

De sancto Dominico Calagurritano.

ET SI statueram de Hispaniæ sanctis & martyribus separatim scribere, quoniam tamen hi omnes fere literis floruerunt, & in his diuum Isidorum atque alios sanctissimos annumerauimus, eorum quidem locum sibi quisque, vt mihi venerit in mentem, fortietur, præsertim cum id Sanctum nullum moleste laturum certo sciam. Hunc itaque locum diuus Dominicus sibi vendicat. Qui mirabili sanctitate & doctrina singulari decoratus, & religionis Christianæ quasi matutinum sydus effulgens, in Calagurra Hispaniæ ciuitate natus, vt accepimus, ex regulari canonico vocatus a Deo cum sociis fratribus duodecim, prædicatorum ordinem incredibili feruore religionis instituit. Quo instituto diuinitus a gloriosissima Deigenitrice Maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit. Cuius religionis cum esset cultor maximus, procurante Innocentio tertio pontifice maximo, hæresin apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque virtute compescuit. Deinde autem ab Honorio sequenti pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. Quo quidem confirmato innumerabilia ferme monasteria condidit, ac plurimis signis miraculisque clarissimus vniuersam pene Europam docendo prædicandoque perlustrauit. De cuius multis miraculis vnum hic duntaxat exponam, quod in Sicilia contigit. In Augusta itaque Siciliae ciuitate deuotæ cuiusdam matronæ filia vitio lapidis longo tempore laborauit. Nullo autem medicinæ consilio suffragante, solum sibi supererat incisuræ remedium. Cum igitur dies esset statuta, qua puellam oportebat incidi, mater filiæ periculum timens, præcedenti die ad ecclesiam beati Dominici se contulit, & orationi se dedit, suamque filiam Deo & sancto Dominico voto quo potuit commendauit. Sequenti ergo nocte dormienti puellæ beatus Dominicus astitit, & in manu eius lapidem quo torquebatur, posuit, & abscessit. Quem puella euigilans & se liberatam inueniens matri dedit, & visionem per ordinem explicauit. Mater vero cum ingenti lætitia lapidem ad fratres attulit, rem quoque gestam coram multis exposuit. Quem fratres in ecclesia ante imaginem beati Dominici, & in futuram memoriam tam stupendi miraculi suspenderunt. Tandem anno nostræ salutis millesimo ducentesimo vigesimo tertio apud Bononiam Italiæ urbem Nonis Augusti migravit ad Dominum, quem postea Gregorius eius auditis miraculis & vitæ sanctimonia, in sanctorum numerum retulit.

HABET Hispania præter sanctos & martyres quos supra memorauimus, alios etiam complures, & sacras ædes & domos insignes miraculis celebratas, quas non Hispaniæ solum populi, sed externæ quoque gentes & principes religionis Christianæ cultores frequentare solent, sua vota promissaque soluentes. Veniunt enim de remotissimis regionibus, & ex Europa fere tota Christiani Reges magnique principes, peregrinantes in Hispaniam, Compostellamque Callicæ prouinciæ ciuitatem, sancti Iacobi miraculis inuitati, sua dona magnaue ferentes: qui summi p̄tificis autoritate gratiaque sancti Spiritus omni culpa pœnaque soluti, lætantes domum suam reuertuntur. Operæ precium est anno remissionis peccatorum, quod iubileum vocant, videre præter Hispanos quamplurimos, innumeros etiam peregrinos ad hoc sanctissimum templum cōfluentes. Cæterum de huius apostoli miraculis & vita sanctissima multi scripserunt, & magna circumfertur historia, quam qui videre voluerint, legant apud alios, & præsertim apud Gregorium pontificem maximum, qui de sancti Iacobi miraculis & meritis plenissime scripsit. In oppido prouinciæ Lusitanæ quod Guadalupum vocant, & (vt alio loco scripsimus) luporum flumen interpretatur, domus est ordinis sancti Hieronymi virgini deiparæ consecrata, fama celebris & miraculorum monumentis illustis, cui quicumque se commendant votaue promittunt, ab omni periculo liberantur. In qua quidem domo plurima miraculorum signa, multa magnaue cernuntur, quæ numerare longum esset: ideoque prætermittimus, quoniã leguntur apud alios. In Ouetana vrbe præter crucem quam diuinitus angeli fecerunt, alia quamplurima memoratu digna leguntur. De quibus pauca referre libet, vt ea qui legerint, videre cupiant. Illic enim colitur arca ab Apostolis ex incorruptibili materia fabricata, Deique magnis operibus plena, quam Deus omnium rerum maximus opifex mirabiliter ab vrbe Hierosolymitana in Africam, ex Africa in Carthaginem nouam, ex Carthagine Hispalim, ab Hispali Toletum, & ex Toletum in Asturias ad ecclesiam sancti Saluatoris, & in locum qui dicebatur Ouetū, transtulit. Quam cum sacerdotes aperuissent, in ea multas arculas inuenerunt, alias aureas, alias argenteas, & alias eburneas. Quibus magno cum Dei timore reclusis, scripta quædam viderunt affixa, in quibus arcana multa cōtinebantur, quæ nunc in Ouetana custodiuntur ecclesia, & peregrinis illac transeuntibus demonstrantur. Quorū multa prætermittentes, pauca quæ sunt in ecclesia Ouetana monumenta salutifera, breuiter enarrabimus. Continetur itaque in hoc sanctissimo templo res quæ sequuntur admirabiles: de ligno crucis domini, de spinis eius coronæ, de sepulchro, de sindone & tunica, de pannis in quibus Christus nascens inuolutus iacuit in præsepio, de pane cœnæ domini, item de pane quo dominus hominum millia quinque satiauit, de mana quod Deus pluit filiis Israel, de terra motis Oliueti in qua dominus tenuit pedes ascensus in cœlum, & in qua pedes tenuit quando Lazarum suscitauit, & de sepulchro Lazari, de lacte virginis Dei genitricis, de capillis & vestimentis eius, vnus de triginta denariis quibus Iudas dominum vendidit, item pallium & ornamentū quod Regina cœli dedit Illephonso Archiepiscopo Toletano, & de alio pallio Helix prophete, vestimētum beati Tirsii martyris, manus sancti Stephani protomartyris, calceum dextri pedis Apostoli sancti Petri, frōs diui Ioannis Baptistæ & de eiusdem capillis, de ossibus sanctorum innocentum, de articulis digitorum, de ossibus trium puerorum, Ananix, Azariæ, & Misaelis, de capillis cum quibus beata Maria Magdalena terfit pedes domini, de lapide quo signatum fuit domini sepulchrum, de oliua quam dominus tenuit in festo Ramis palmarum, de petra montis Sinai supra quam Moyses ieiunauit, de virga qua Moyses mare rubrū diuisit filiis Israel. Ibi sunt & sportæ Petri & Andree Apostolorum, & partes piscis assati, & fauum mellis: & præterea multa corpora sanctorum martyrum, & ossa prophetarum, confessorum, ac virginum. Diuersa ibi sunt pignora recondita, quorum numerum Dei solius est comprehendere. Hæc itaque & alia multa in arca prædicta continentur. Sed sunt præterea in ecclesia Ouetana